

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

**ADİYAMAN İL ve İLÇELERİNDEKİ EVLİYA
ANLATILARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İsmail Celalettin YAŞAR

GAZİANTEP

OCAK 2010

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ADİYAMAN İLİ ve İLÇELERİNDEKİ EVLİYA ANLATILARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İsmail Celalettin YAŞAR

Birinci Tez Danışmanı: Yard.Doç.Dr. Behiye KÖKSEL

İkinci Tez Danışmanı: Prof Dr. Fuzuli Bayat GÜZELOV

GAZİANTEP

OCAK 2010

ÖZET
ADİYAMAN İLİ ve İLÇELERİNDEKİ EVLİYA ANLATILARI

YAŞAR, İsmail Celalettin,
Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı ABD
Tez Danışmanları: Yard.Doç.Dr. Behiye KÖKSEL ve Prof Dr. F. Bayat GÜZELOV
Ocak 2010,186 sayfa

Ölüm gerek beşeri gerekse semavi dinlerde hiçbir zaman için mutlak yok oluş sayılmamıştır. Bir dönemin tamamlanıp başka bir döneme geçişin bir kapısı olduğu düşünülmüştür. Ölümün korkunçluğu ancak bu şekilde sevimli hale getirilmeye çalışılmıştır. Öldükten sonra bile hayatın devamına inanan insanlık kendi yakınlarının, sevdiklerinin veya liderlerinin ölümlerinden sonra da kendileriyle bir şekilde irtibatlı olacakları inanışını doğurmuş ki bu da atalar kültürünün oluşmasına neden olmuştur. İslamiyet'ten sonra da veliler kültürünün doğmasının sebeplerinden birisi de bu atalar kültürüyle bağlantılı inanıştır.

İnsanların tabiat karşısında acizliği insanları her zaman için kendilerine sığınacak güvenli bir yer, güvenilir, güçlü varlıklara sığınma arayışlarına itmiştir. İlk inanışlara dikkat ettiğimizde tabiatın güçlü varlıklarının ilk tanrılar olarak seçilmesi insanlardaki bu arayışların sonucudur. Ölüm insanlarda gizemini koruduğu kadar zamanla insanları tanrılaştırdığı da olmuştur. Toplumda saygıdeğer insanlar öldükten sonra da yarı-tanrı şeklinde dünyada yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Bu yarı-tanrı insanlar, insanların dar zamanlarında yardımlarına koşmuşlardır. İşte bilinçaltında yer edinmiş bu inanışlardan dolayı sıkıntısı olan insanlar bu atalardan yardım isteyerek muratlarına kimi kez ermişler. Bu da onların insanların nazarında daha da kutsallaşmalarına neden olmuştur. Bu atalar insanların rüyalarına girmeyi ihmal etmemiş ve böylece dünyada birlikte yaşadıklarını canlılara ispatlamaya çalışmışlardır.

Bu atalar İslamiyet'ten sonra veliler adını almış ve onların etrafında oluşmaya başlayan bu tarz anlatılar zamanla çoğalmış ve çeşitlenmiştir. Bu çalışmadaki gayemiz veliler etrafında oluşturulan ve oluşturulmaya devam eden bu anlatıları türlerine göre ayırt edip sınıflandırmaktır.

Aanhtar Kelimeler: Veli, Kült, Menkibe, Memorat, Efsane, Türbe

ABSTRACT**RUMOURS ABOUT ISLAMIC SAINTS WHO LIVED IN THE PROVINCE OF
ADYAMAN AND ITS VICINITIES**

YAŞAR, İsmail Celalettin,

Master Thesis, Department of Turkish Language and Literature,

January 2010, 186 pages

Death has never been perceived as disappearance both by humanistic and Devine religions. It has been believed as a door that opens a new era. Human race has tried to make the grim reality of death look pleasant in his way. Humanity that believes in life after death have even believed that their next of kin, the ones they love and their leaders will contact them after they die. This situation has caused ancestors cults to emerge. This belief linked to ancestors cults has been one of the causes of the emergence of Islamic saints.

The helplessness of humans against the nature has always caused them to search for safe, reliable, strong living beings for protection. When we look at ancient beliefs carefully, we come to the conclusion that the selection and acceptance of strong living beings of nature as the first gods is the result of this search. As death has maintained its mystery in human's mind it is thought that death has caused some people to accept some figures as gods and that respectable people have continued their lives in the form of semi-gods even after their death. These semi-god humans have helped people when they are in need. These kinds of beliefs that some people who have had problems often have attained their desires by asking these ancestors for help. These ancestors have not neglected to haunt their dreams and tried to prove that they live with living beings.

The name of these ancestors was changed to Islamic saints in the post-Islam eras. Rumors were high in the air about them and rumors increased and got diversified. Our aim is to classify these rumors according to their types, which were referred to and are still being referred to Islamic saints.

Key Words: Cult, Islamic Saint, Legend, Islamic legend, Memorate, Tomb

ÖNSÖZ

Adıyaman birçok uygarlığı yaşamış, ünlü Kommagene Krallığı'nın yüzyıllarca ev sahipliğini, başkentliğini yapmış, tarihi M.Ö.4000'lere kadar uzanan bir yöredir. Kommagene Krallığı'nın tarihin altın sayfalarına gömülmesinden sonra Adıyaman o eski ihtişamını kaybetmiş, yavaş yavaş göç vermeye başlamış, sonraki bağlandığı devletlerce hep ikincil planda görülmüştür. Osmanlı İmparatorluğu döneminde her bir kazası başka sancaklara bağlanmak suretiyle bütünlüğünü büyük ölçüde kaybetmesine neden olmuştur.

İslamiyet, Emevilerce Adıyamanlılara tanıtılmış ancak asıl İslamlık Horasan Türklerinin kabul ettikleri gibi tasavvuf-tarikat bağlamında olmuştur. Yakın bir zamana kadar etnik ve dini-mezhepsel farklılık hızlı değişim yaşamıştır. Yüzyıllardır farklı etnisitelerin, dinlerin ve mezheplerin birlikteliği Adıyaman'a çok az yörelere nasip olan hoşgörülü bir yapının var olmasını sağlamıştır. Geçen zaman maalesef ki maddi ve manevi her türlü kültür-inanışları tek tipleştirmektedir. Bunun dünyamız için ne derece tehlikeli olduğunun farkına varan uluslararası kuruluşlar önlem almaya çalışmaktadır ancak ne kadar başarılı olunmaktadır sorusuna cevap ve çözüm aranmalıdır.

Adıyaman yöresi, göç yollarının üzerinde yer almaması nedeniyle demografik anlamda çok az değişime sahne olmaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarında birçok yörede faaliyet gösteren halk kültürünü derleme çalışmaları maalesef ki Adıyaman'da yapılmamıştır. Adıyaman'ın kültürel hazinesi büyük oranda yok olup gitmiştir. Bilimsel anlamda gerekli ilgiyi göremeyen Adıyaman kültürü ve folkloru kaçınılmaz bir şekilde kendi orijinalitesini yitirmekte, halk kendi kültürünü folklorunu kendilerinden sonraya aktaramamaktadır. Bunda yeni neslin eski kuşağı küçük görmesinin yanı sıra mevcut bazı sorunların da etkisini gözardı etmemek gerekir.

Bu çalışmamda büyük emekleri olan değerli hocalarım Prof. Dr. Fuzuli Bayat'a ve Yard. Doç. Dr. Behiye Köksel'e şükranlarımı sunarım. Ayrıca daima yanımda olan güzel annem Nezaket Yaşar'a, Babam Kadri Yaşar'a, değerli dostlarım Hasan Çapık ve Ahmet Şahin'e teşekkürlerimi bir borç bilirim.

OCAK 2010

İsmail Celalettin YAŞAR

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖN SÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	ix
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1.GENEL BİLGİLER.....	1
1.1.1Adıyaman İli ve İlçeleri Hakkında Genel Bilgi.....	1
1.2.ÇALIŞMANIN TANIMI ve ÖNEMİ.....	4
1.3.ÇALIŞMANIN AMACI.....	6
İKİNCİ BÖLÜM	8
KAYNAK ÖZETLERİ	8
2.1. ADIYAMAN VELİLERİYLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	8
2.2.TÜRKİYE’DE VELİLERLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	8
2.3.EFSANE,MENKİBE ve MEMORAT.....	10
2.3.1.Efsane.....	10
2.3.2.Menkibe.....	12
2.3.3.Memorat.....	13
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	16
MATERYAL ve YÖNTEM	16
3.1.GEREÇLER.....	16
3.2.YÖNTEMLER.....	16
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	18

BULGULAR ve TARTIŞMA.....	18
4.1.ADIYAMAN İLİNDEKİ VELİ TÜRBELERİNİN YERLERİ.....	18
4.1.1.Adiyaman Merkez İlçedeki Türbe Yerleri.....	18
4.1.2.Besni İlçedeki Veli Türbe Yerleri.....	20
4.1.3.Çelikhan İlçesindeki Türbelerin Yerleri.....	20
4.1.4. Gerger İlçesindeki Türbelerin Yerleri.....	20
4.1.5.Gölbaşı İlçesindeki Türbelerin Yerleri.....	20
4.1.6.Kahta İlçesindeki Türbelerin Yerleri.....	21
4.1.7.Samsat İlçesindeki Türbeleri Yerleri.....	21
4.1.8.Tut İlçesindeki Türbelerin Yerleri.....	21
4.2.ADIYAMAN İLİ VELİ ANLATILARI.....	22
4.2.1.Merkez İlçedeki Veli Anlatıları.....	22
4.2.1.1.Ab-cano.....	22
4.2.1.2.Abdulgani Baba.....	23
4.2.1.3.Abdul Musa Baba.....	23
4.2.1.4.Akçalılı Hacı Efendi.....	24
4.2.1.5.Arap Şeyh Hasan Baba.....	25
4.2.1.6.Ata Efendi.....	26
4.2.1.7.Abuzer Gaffari.....	26
4.2.1.8.Abzen Baba.....	28
4.2.1.9.Aziz Dede (Ob-Aziz).....	28
4.2.1.10.Bulduk Baba.....	31
4.2.1.11.Ceho'nun Oğlu Mustafa Baba.....	32
4.2.1.12.Çoban Baba.....	33
4.2.1.13.Çıplak Dede.....	34
4.2.1.14.Gazğan Dede.....	35
4.2.1.15.Hacı Abzuzer Baba.....	36
4.2.1.16.Hasan-ı Mekki.....	37
4.2.1.17.Hubat Baba.....	37
4.2.1.18.İshak Baba.....	38
4.2.1.19.İzollu Baba.....	39
4.2.1.20.Kafreş Baba.....	39
4.2.1.21.Kamber Dede.....	40
4.2.1.22.Mahmut Ensari.....	41

4.2.1.23.Mısırlı Şah Mehmet Türbesi.....	43
4.2.1.24.Öksüz İbrahim Baba.....	44
4.2.1.25.Soğan Baba.....	44
4.2.1.26.Rıfat Baba (Miraz Baba).....	45
4.2.1.27.Şah Hüseyin (Türmüz Baba).....	46
4.2.1.28.Şeyhullah (Hacı Ali Ağa).....	47
4.2.1.29.Şeyh Abdurrahman-ı Erzincani.....	48
4.2.1.30.Şeyh Muhammed Zahiri (Turuş Baba).....	50
4.2.1.31.Şeyh Muhyiddin-i Arabi (Molla Muhyiddin Efedî).....	50
4.2.1.32.Şeyh Yusuf Baba.....	51
4.2.1.33.Üryan Baba.....	52
4.2.1.34.Yedi Kardeşler.....	52
4.2.1.35.Yel Baba (Adıyaman Şehir Merkezi).....	53
4.2.1.36.Yel Baba (Adıyaman Merkez Pirin Köyü).....	54
4.2.1.37.Zeynal Abidin.....	54
4.2.2.Besni İlçesi Veli Anlatıları.....	56
4.2.2.1.Çarşı Zeyvası.....	56
4.2.2.2.Hacı Zeyrek.....	57
4.2.2.3.Haceli Baba.....	58
4.2.2.4.Halil Baba.....	59
4.2.2.5.Mustafa Baba.....	60
4.2.2.6.Sakalaş Baba.....	61
4.2.2.7.Hicabi Baba.....	62
4.2.2.8.Şeyh Ömer Baba.....	62
4.2.2.9.Şeyh Vakkas Baba.....	63
4.2.2.10.Yel Baba (Besni İlçesi).....	64
4.2.3.Çelikhan İlçesi Veli Anlatıları.....	64
4.2.3.1.Ulu Baba (Hüseyin Gazi).....	64
4.2.3.2.Zerban.....	66
4.2.3.3.Güzel Dede.....	67
4.2.3.4.Şahbor.....	69

4.2.4.Gerger İlçesi Veli Anlatıları.....	72
4.2.4.1.Üzeyir Peygamber.....	72
4.2.4.2.Yalangoz.....	73
4.2.4.3.Şehit ve Seyyid Mustafa.....	73
4.2.4.4.Karadutlu Sofi Muhammed.....	74
4.2.4.5.Şeyh Hasan.....	75
4.2.5.Gölbaşı İlçesi Veli Anlatıları.....	76
4.2.5.1.Tırtıl Baba (Dündar Baba).....	76
4.2.6.Kahta İlçesi Veli Anlatıları.....	77
4.2.6.1.Çingil Baba.....	77
4.2.6.2.Şeyh Kadir.....	77
4.2.6.3.Şeyh Ömer Nurani.....	78
4.2.6.4.Şeyh Şükrü.....	80
4.2.6.5.Hacı Yusuf.....	84
4.2.6.6.Abu Sadık.....	86
4.2.7.Samsat İlçesi Veli Anlatıları:.....	87
4.2.7.1.Safvan bin Muattal.....	87
4.2.7.2.Küçük Hasan.....	88
4.2.8.Tut İlçesi Veli Anlatıları.....	89
4.2.8.1.Şeyh Ali Baba.....	90
4.2.8.2.Battal Gazi (Güzel Oğlan).....	92
4.2.8.3.Hüseyin Gazi.....	92
4.2.8.4.Şah Abdurrahman.....	92
4.2.8.5.Menekşe.....	93
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	95
5.1.ADIYAMAN VELİ ANLATILARINDA KARŞILAŞTIĞIMIZ BAŞLICA MOTİFLER.....	95
5.1.1.Veli'nin olmaları önceden haber vermesi.....	96
5.1.2. Çürümeyen ceset.....	96
5.1.3. Kesik baş ile savaşmaya devam etme.....	96
5.1.4. Velinin mezarının kaldırılamaması.....	97
5.1.5. Aynı anda birden fazla yerde görünme.....	97
5.1.6. Ateşte yanmama.....	98

5.1.7. Öldükten sonra da keramet gösterme.....	98
5.1.8. Hastalıkları iyileştirme.....	99
5.1.9. Kendileri üzerine yalan yemin edenleri çarpma.....	99
5.1.10. Minderin altındaki karayılan.....	99
5.2. ANLATILARIN VE MOTİFLERİN GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ.....	100
5.3. ADIYAMAN VELİLERİNİN MAHİYET VE ŞAHSİYETLERİNE GÖRE SINIFLANDIRILMASI.....	116
A. Kültlerin Mahiyetlerine Göre Veliler.....	116
Aa) Mahalli Veliler.....	116
Ab) Genel Veliler.....	121
B. Şahsiyetlerinin Niteliklerine Göre Veliler.....	121
Ba. Gerçek Veliler.....	121
<i>*Ait oldukları içtimai çevreye göre.....</i>	121
I. Şehirli Veliler.....	121
II. Köy ve Aşiret Velileri.....	123
<i>I. Misyonlarına Göre.....</i>	124
III.) Gazi-Savaşçı Veliler.....	124
IV.) Misyoner Veliler:.....	124
Bb. Hayali Veliler.....	125
Bc. Veli olmadığı halde sonradan veli telakki edilenler.....	126
ci) Kur'an-ı Kerim Menşe'li Olanlar.....	126
cii) Anadolu'daki İlk Arap Gazileri.....	127
SONUÇ.....	129
KAYNAKÇA.....	130
EKLER.....	135
Ek-1. Kaynak kişiler.....	135
Ek-2. Fotoğraflar.....	154
ÖZGEÇMİŞ-VİTAE (CV).....	186

KISALTMALAR

A.B.K.Y.: Adıyaman Belediyesi Kültür Yayınları

a.g.e: Adı geçen eser

a.g.m: Adı geçen makale

a.g.t.: Adı geçen tez

Adıy.: Adıyaman

A.V.Y.: Adıyamanlılar Vakfı Yayınları

Ank.: Ankara

Bkz.: Bakınız

Hız.: Hazreti

Haz: Hazırlayan

c.: Cilt

İst.: İstanbul

s: Sayfa

S: Sayı

ss: Sayfa sayısı

vb.: Ve benzeri

vd.: Ve diğerleri

TTK: Türk Tarih Kurumu

Yay.: Yayınları

yy: Yüzyı

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.GENEL BİLGİLER

1.1.ADIYAMAN İLİ ve İLÇELERİ HAKKINDA GENEL BİLGİ

Adıyaman Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin batısında yer alan illerimizdendir. Doğusunda Diyarbakır, güneyinde Şanlıurfa, güneybatısında Gaziantep, kuzeyinde Malatya, batısında Kahramanmaraş komşu illerdir. 2008 yılı TÜİK verilerine göre il genel nüfusu 582.762 dir. Bu nüfusun 329.060'ı şehirlerde, 253.702'si köylerde yaşamaktadır.¹Adıyaman Merkez ilçe dahil 9 ilçesi vardır. Kahta, Besni, Gölbaşı, Çelikhan, Tut, Samsat, Sincik, Gerger diğer ilçelerdir. Merkez ilçeyi hariç tutarsak en büyük ilçesi Kahta'dır. Adıyaman Merkez ilçenin kent nüfusu 192,000 dir.

Adıyaman Merkez ilçe Güneydoğu Toroslar'ın eteğinde kurulmuştur. Prehistoria'ya (tarih öncesine) M.Ö. 40.000 yılına kadar uzanmaktadır. Paleolitik, Mezolitik ve Neolitik devreye ait ilk yerleşmeler: Şehrin kuzeyinde Palanlı Köyü, kuzeydoğusunda PERRE (Pirin/ Örenli) ve güneyinde SAMSOTA (Samsat İlçesi)'da gerçekleşmiştir. Tarihi dönemlerde ise ilk yerleşenlerin Hititler olmuştur. Sırasıyla Asurlular, Frigler, Persler, Makedonyalılar, Kommagene Kırallığı, Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu, Emeviler, Abbasiler, Hamdaniler, Eyyubiler, Anadolu Selçukluları, Memluklar ve Osmanlı İmparatorluğu yörede hükümran olmuşlardır.

Eski adıyla Hısn-ı Mansur olan Adıyaman, Hz. Ömer zamanında fethedilmiştir. Doğu Roma İmparatorluğu'nu ayıran sınır bölgesi olmuştur. Bu durum 7.yy'dan 11.yy'a kadar devam etmiştir. 16. asrın başlarında (1516) Osmanlı hakimiyetine girmiştir. Adıyaman'ın tarihi kaynaklarda ismi her zaman Hısn-ı Mansur olarak anılmıştır. Adıyaman ismi Cumhuriyet

¹ www.adiyaman.gov.tr (18/07/2009)

döneminde verilmiş olmakla beraber halkın 19. yy'ın sonlarında Adıyaman ismini kullandığı görülmektedir. Gerek salnamelerdeki bilgiler gerekse arşiv kayıtlarındaki bazı belgelerde Adıyaman ismi zikredilmektedir.²

Hısn-ı Mansur ismiyse şehrin kurucusunun isminden kaynaklanmaktadır. Kaynaklar, Emevi komutanlarından Kays Kabilesine mensup Mansur b. Ca'vene'ye izafetle bu ismin verildiğini, başka bir rivayete göre ise Abbasi halifesi Ebu Ca'fer el Mansur'un adına izafeten verildiğini belirtmektedir.³

Sosyo-ekonomik anlamda çevre illerden daha az gelişmiştir. Bu az gelişmişlik nüfusa da doğrudan yansımıştır. Adıyaman, kendine özgü kültürel ve etnik yapısıyla çevre illerden bazı farklılıklar göstermektedir. İlgili yönleriyle incelenmeyi, gün ışığına çıkarılmayı bekleyen oldukça bir çok yönü vardır. Araştırdığımız kadarıyla Adıyaman kültürünü şekillendiren etkenlerin başında bünyesinde yaşattığı farklı etnik kimlikleri ve mezhepleri olmuştur. Adıyaman'ın etnik yapısında Ermeniler, Süryaniler, Türkler, Kürtler vardır. Ancak bugün Adıyaman'da Süryani birkaç aile dışında gayri Müslim aile kalmamıştır. Adıyaman Merkez ilçede Türkler, Süryaniler ve Ermeniler yaşarlarken Kürtler daha ziyade köylerde yaşamışlardır. Din ve mezhep olarak ise, şehir merkezinde Ortodoks Hıristiyanlar ile Müslüman-Hanefi Türkler oluşturmuştur. Köyler ise: dağ köyleri tabir edilen Adıyaman'ın kuzeyinde yer alan, Güneydoğu Toroslar'da yer alan köylerde yaşayan Kürt kesiminin mezhebi genellikle Alevi iken, ova köyleri tabir edilen köylerde yaşayan Kürtler ise genellikle sünni hanefi mezhebindedir. Günümüzde, Ermeni nüfus kalmamakla beraber Süryani birkaç aile dışında Hıristiyan nüfus yoktur. Müslüman kesimde ise şehir merkezi genellikle Sünni-Hanefiler hakimdir. Yakın bir zamana kadar, genel olarak Adıyaman Merkez'de Alevi nüfusu hakimken, günümüzde durum sünni-hanefi lehine değişmiştir. Dağ köylerinde ise çoğunluk alevi olmakla birlikte sünni köyleri de azımsanmayacak kadar çoğalmıştır. Diğer ilçelerine genel olarak baktığımızda;

Kahta ilçesi, Adıyaman'ın en büyük ilçesidir. Adıyaman'ın doğusunda yer almaktadır. Kent merkezi 2007 nüfus sayımlarına göre 68.200'dür. Etnik

² Said Öztürk (2007). *Osmanlı Döneminde Adıyaman'ın Sosyal ve Ekonomik Özellikleri*. Medeniyetler Kavşağı, Adıyaman Sempozyumu Adıyamanlılar Vakfı Yayınları. İstanbul, ss.117-147

³ Said Öztürk, a.g.m.,ss.117-118

olarak tamamına yakını Kürt'tür. sünni- hanefidir. Kahta, coğrafi olarak düz bir alanda kurulmuş olup Adıyaman Diyarbakır arasındadır.

Besni ilçesi Adıyaman'ın ikinci büyük ilçesidir. Adıyaman Merkez'in güneybatısında yer almaktadır. Adıyaman ile Gaziantep arasında yer almaktadır. Eski dönemlerden beri Gaziantep ile olan yakın ilişkisi bilinmektedir. Kent merkezi nüfusu 25.000'dir. Etnik olarak Kürt ve Türklerden oluşmaktadır. Sünni ve hanefidir.

Gölbaşı ilçesi Adıyaman'ın üçüncü büyük ilçesidir. Adıyaman'ın batısında yer almaktadır. Adıyaman ile Kahramanmaraş arasında bulunmaktadır. Nüfusu etnik olarak Türk ve Kürtlerden oluşmaktadır. Türkler, sünni ve hanefi iken; Kürtler ise genellikle Alevi'dir.

Samsat İlçesi Adıyaman'ın güneydoğusunda yer alan küçük bir ilçemizdir. Eski Samsat Atatürk Baraj Gölü'nün içinde kaldığından şimdiki Samsat 1988'de kurulmuştur. Etnik olarak, tamamına yakını Kürt'tür. Bunun yanında sonradan Kürtleşen çeşitli etnik grupların varlıklarından da halk arasında bahsedilmektedir. Sünni ve hanefidir. Helen İmparatorluğu'nun mirası durumundaki Kommagene Krallığı'nın başkentliğini yapmış olan bir ilçemizdir. Eski Samsat Kalesi bugün Atatürk Barajı suları altında kalmıştır.

Gerger İlçesi Adıyaman Merkez'in kuzeydoğusunda yer almaktadır. Oldukça küçük bir ilçedir. Dağlık bir bölgede kurulmuştur. Etnik olarak büyük bir çoğunluğu Kürt ve Zaza'dır. Sünni-hanefidir.. Malatya'nın Pötürge İlçesi ile komşudur. Adıyaman Merkez'e yaklaşık 100 km civarındadır. Coğrafi şartları nedeniyle nüfusunun büyük bir çoğunluğu ilçe dışındadır. Sürekli göç veren ilçelerimizden biridir.

Sincik ilçesi, 1990'larda kurulmuş oldukça yeni ve küçük bir ilçedir. Adıyaman'ın kuzeydoğusunda, dağlık bölgeye kurulmuştur. Etnik olarak Kürt'tür. Sünni-şafiidir.

Çelikhhan İlçesi Adıyaman'ın kuzeyinde yer alan, küçük bir ilçedir. Dağlık bir ilçedir. Adıyaman ile Malatya arasındadır. Etnik olarak Kürt kökenlidirler. Nüfusu eski dönemlerde Alevilerin ağırlık oluşturduğu rivayet edilse de günümüzde Sünni kesimde azımsanmayacak kadar çoktur.

Tut İlçesi, Adıyaman Merkez'in kuzeybatısında kurulmuş olan küçük ve şirin bir ilçemizdir. Nüfusun büyük bir çoğunluğu Türk ve Sünni-hanefidir. Kürt kesimi ise Alevi'dir.

Adıyaman'ın incelenmeye değer bir diğer özelliği ise, coğrafi şartlarının da büyük etkisiyle, göç yolları üzerinde yer almamasıdır. Bu nedenle diğer kültürel çevrelerden oldukça az etkilenmiştir. Göç almayınca yenilenmeyen nüfus, halk içinde huzursuzluk yaratmadığı gibi akrabalık bağlarını da güçlendirmiştir. Adıyaman'daki hemen hemen her aile, bir veya birkaç şekilde akrabalık bağıyla birbirlerine bağlıdır. Bunun haricinde, kirvelik kurumu da bir çeşit akrabalık kabul edilmektedir. Bu nedenle Adıyaman'daki bütün kesimler, etnik özelliklerine ve mezheplerine bakılmaksızın birbirlerine kız alıp vermeye devam etmektedir. Adıyaman tarihinin bütün dönemlerinde devletiyle de barış içinde yaşamıştır. 1. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı yıllarında Adıyaman halkı canla başla devletin yanında yer almıştır. Antep'in Fransızlarca işgali yıllarında Adıyaman'daki aşiret reislerinden Rişvan Aşireti reisi Hacı Bedir Ağa ve Kavi Aşireti reisi Hamit Ağa'nın büyük emekleriyle binlerce Adıyamanlı Fransızlara karşı savaşmışlardır.

1.2.ÇALIŞMANIN TANIMI VE ÖNEMİ

İnsanoğlu varlığının bilincine vardığı, dünyayı, evreni, kendini, ölümü ve ötesini sorgulamaya başladığı ilk anlardan itibaren; dinlerin, inanışların ve dolayısıyla kuralların ve ritüellerin varlığından da söz etmek mümkündür.

İnsanoğlu'nun dini inanış gelişim-değişim süreci bilim ve teknolojik anlamda gelişme süreçleri gibi hızlı ve çok değişken değildir. Hatta bir inanışın küçük bir değişikliğe uğraması dahi oldukça çok zaman alabilmektedir. Öyle ki kabul edilen sonraki dinler ve ona bağlı inanış şekilleri bile önceki din ve inanışları oldukça az değişime uğratabilmektedir. Türklerin İslamiyet'ten önceki inanış ve dinlerde de varlığını sürdürdüğü bir takım kültürler elbise değiştirmek suretiyle İslamiyet'e de adapte olmuştur; ancak öz değişmemiştir.⁴

Kült, yüce ve kutsal kabul edilen varlıklara karşı gösterilen saygı ve onlara tapınma anlamına gelmektedir. Bu saygı ve tapınış, duayı, kurbanı,

⁴ Fuzuli Bayat,(2007), *Türk Mitolojik Sistemi*,c.1, Ötüken Yay.İst.,ss.21

dinsel tören olan belli ritleri gerektirmektedir.⁵ Atalar kültü, ölmüş ruhları tazim ve onlar için kurbanlar sunma inanç ve adetidir. Ölen ataların ruhları ve özellikle babaların ruhlarının geride kalanlara iyilik yada kötülüklerinin dokunabileceği inancı, onlara karşı duyulan minnet duygusu, atalar kültürünün temelini oluşturmaktadır. Bununla birlikte, atalar kültüründe ölen her atanın ruhu ve dolayısıyla da mezarı kült konusu olmamakta, yalnızca saygı değer olanlar buna erişmektedir. Bu anlamda ‘ölüler kültü’ ile ‘atalar kültü’nü birbirinden ayırt etmek gerekir. Türklerin İslamiyet’i kabul etmesinden sonra da halkın yatırlara gidip dua etmesi, şifa dilemesi, niyaz etmesi şeklinde İslamiyet’e adapte edilmiştir. Bu gün Anadolu’da varlığını sürdüren, evliya, dede, baba inanışlarının kökenini atalar kültü oluşturmaktadır.⁶

Hemen hemen her türbenin yanında kutsal kabul edilen ağaçların varlığı, ataların bu kutsal ağaçlarda eyleştiği inancı aynı zamanda ağaca da saygıyı beraberinde getirmiştir. Zaten ağacın İslamiyet’ten önce de kutsal kabul edilmesi ve öteki alemle olan bağlantısı⁷ nedeniyle öteki alemle irtibatlı iki kültü, yani ağaçlarla türbeleri (ağaç ve atalar kültü) iç içe geçer duruma getirmiştir.

Ölen kişilerin ruhlarının dünyada geziyor olduğunu düşünmek, onları memnun etmek için bir takım iyiliklerde bulunmak veya kötü ruhların kendilerine zarar vermesini engellemek için Gök Tanrı’dan yardım istemek, ağaçlardan ve sulardan medet ummak, şamanların iyi ve kutsal olduklarını düşündüklerinden onların daima yanlarında olmalarını sağlamak düşüncesi atalar kültürünü ortaya çıkaran sebeplerden birisi olmuştur.

Atalar kültürünün Türklerin Müslümanlaşmasında çok büyük bir etkisi olmuştur. Şamanlar gibi iyi insanların, öldüklerinde de iyi insan oldukları inancı, özellikle şamanların öldükten sonra da kendilerinden yardım istenecek bir kült konuma yükseltmiştir. Türklerin büyük bir çoğunluğu İslamiyet’i tasavvuf kanalıyla kabul etmiştir. Tasavvuftaki veli kültü kolayca şaman kültürüne transfer edilmiş, şamanlıktan veliliğe geçiş kolay olmuştur. Zaten Türklerin İslamiyet’i kabul edişlerinde Gök Tanrı inancıyla İslam inancının

⁵ Erman Artun,(Eylül 2006), *Anonim Türk Halk Edebiyatı Nesri*, Kitabevi yay., 2.Baskı, İst.,ss.15

⁶ Erman Artun, a.g.e., ss.16-17

⁷ Ramazan Işık, *Türklerde Ağaçla İlgili İnanışlar ve Bunlara Bağlı Kültler*, www.firat.edu.tr (9/02/2004)

benzerliği inkar edilemez derecededir. İslam inancına göre beşeriyetin ilk dini, hak dini tevhid dinidir. Göktenrı inancı tek tanrı inancı olduğundan tek Allah kavramı da Türklerin kolayca benimsediği inanışların başında yer almıştır.⁸ Evliyalar kültü çerçevesinde gelişmiş Türk Müslümanlığının Anadolu'da başlayan İslamlaşma sürecinde tasavvufun ve tarikatların çok fazla etkisi olmuştur. Ahmet Yaşar Ocak'ın da değindiği gibi Türk kültürünün ana besleyici kaynakları esas itibariyle Orta Doğu ve Orta Asya kökenlidir ve geniş çapta sufiliğin etkisini taşır. Bunu toplumun bütün kültür katmanlarında görmemiz mümkündür. Bunun en reddedilmez delili de halk Müslümanlığının evliya merkezli olmasıdır.⁹

Bütün veli türbelerini doğrudan atalar kültüyle ilişkilendirmek doğru bir tespit olmayacaktır. Bu kavramların iç içe geçmiş olduğu muhakkaktır. Ancak tasavvuf'un ortaya çıkmaya başladığı hicri ikinci asrın ortalarından¹⁰ itibaren hızla yayıldığı, Türklerin İslamiyet'le geniş ölçüde tanıştığı 11. ve 12. asırlarda Tasavvuf vasıtasıyla İslamiyet'i öğrendiği de bilinen bir gerçektir. Tasavvuf Anadolu coğrafyasında olduğu gibi Adıyaman'da da bazı veliler önceden tasavvuf erbapları olduğundan türbeleri diğer İslam ülkelerinde olduğu gibi türbe haline getirilmiş ve ziyaretlere açılmıştır. Tasavvuf; İslam'ın ruh hayatı ve İslam Peygamberi'nin şahsında temsil ettiği manevi otoritenin, kurumlaştırılmış ve günümüze kadar gelmiş şeklidir. İnsandaki dünya tutkusunu atıp, ibadet ve kulluk şuurunu canlandırmayı sağlayan ve Hz.Muhammed'in Hak'ın ve halk sevgisine mazhar olmasını sağlayan zühd ve zahidane hayat tarzı önceleri 'zühd', sonraları 'tasavvuf' adıyla ortaya çıkmıştır.¹¹ Tasavvuf zaman içinde kendi yolundan gidenlere belli öğretiler sunmuş ve buna da tarikat denilmiştir.

Altay şamanlarında olduğu gibi¹² veliler etrafında da zaman içerisinde bir takım efsaneler oluşturulmuştur. Bu efsaneler aşağıda da genişçe değinileceği gibi özelliğine göre menkıbe ve memorat gibi adlarla sınıflanmıştır. İslam dünyasında 9.yy'dan itibaren tasavvuf cereyanının görölmeğe başladığı 11.yy'dan itibaren de tarikatların ortaya çıktığı

⁸ Fuzuli Bayat, ag.e.,ss.212-218

⁹ Ahmet Yaşar Ocak, (2008), *Türk Sufiliğine Bakışlar*, 10.Baskı, İletişim Yay.,İst., ss.25

¹⁰ M.İz, (2000), *Tasavvuf Mahiyeti, Büyükleri, ve Tarikatler*, Düzdağ Kitabevi Yay., İst.,ss.39-40

¹¹ H.Kamil Yılmaz, (Kasım 1998), *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, Ensar Neş. İst.,ss.17

¹² Fuzuli Bayat, (2005), *Türk Şaman Metinleri (Efsaneler ve Memoratlar)*, Üç Ok Yay., Ank.

bilinmektedir. Bu gelişmelere paralel olarak, bir velinin kerametlerini anlatan kısa hikayeler demek olan menkıbeler de ortaya çıkmaya başlamıştır.¹³

1.3.ÇALIŞMANIN AMACI

Halk genellikle kendi inanç organizasyonlarını kendisi yaratır. Baskın olan din hangisi olursa olsun, halkın geçmişten alıp geleceğe taşıdığı, içinde baskın dinin derin izleri olsa da kendi geleneksel inanç kültürünü yaşatmaya devam eder. İnançlar kendi ritüellerini ortaya çıkardığı gibi, bu inançlar etrafında sözlü gelenekte birçok anlatı da ortaya çıkar. İşte bu anlatılar hem halkın geçmişten geleceğe geçirdiği kültürel değişimleri hakkında bizlere ipucu verir hem de sosyolojik ve halk bilimsel olarak yaşanan durum hakkında bilgi verir. Bilimin amacı mevcut durumları göz önüne alarak toplumların daha iyi yaşayabilme koşullarını bilimsel metotlarla devletin ilgili kurumlarına havale etmek demek olduğunu düşünürsek mevcut çalışmamızın kültür tarihine, inanç bilimine, sosyolojiye ve halk bilimine yardımcı olacağı inancıyla, Adıyaman'daki veli kültü etrafında oluşturulmuş ve oluşturulan bütün anlatıları derleyip sınıflandırmayı hedefledik. Ardından değerlendirmelere tabii tuttuk.

¹³ M.Öcal Oğuz vd., (2006),*Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*,4. Basım, Grafiker Yay. Ankara.,ss.20

İKİNCİ BÖLÜM

KAYNAK ÖZETLERİ

2.1. ADIYAMAN VELİLERİYLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

Adıyaman il genelinde velilerle ilgili farklı bilim dalları ile ilgili olmak üzere çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan biri Ayşe Özcamus (Yavuz)'un Adıyaman Merkez ve Çevrelerindeki Adak Yerleri ve Uygulamaları¹⁴ adlı yüksek lisans çalışmasıdır. Bu çalışmada; kült kavramıyla ilgili geniş bilgiler verildikten sonra Adıyaman'ın ve çevresinin belli başlı adak yerleri ve uygulamalarıyla ilgili bilgiler verilmiştir. Diğer bir çalışma ise, Nuran Çetin'in Adıyaman İli ve Çevresindeki Manevi Halk İnançlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi¹⁵ isimli yüksek lisans çalışmasıdır. Bu çalışmada Adıyaman ve çevresindeki türbeler, Ocak'lar hakkında bilgiler verilmiştir. Diğer halk inançları hakkında da detaylı bilgiler verildikten sonra bu inançlar, dinler tarihi açısından değerlendirilmiştir. Bunun dışında 8-10 Eylül 2006 tarihinde yapılan Medeniyetler Kavşağı Adıyaman Sempozyumu adlı bildiriler Adıyamanlılar Vakfı Yayınları tarafından basılarak kaynak kitap haline getirilmiştir.¹⁶

2.2. TÜRKİYE'DE VELİLERLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

Türkiye genelinde veliler ile ilgili çok sayıda araştırmalar ve tezler yazılmıştır. Bu çalışmalardan ilgimizi çeken birkaç tanesi hakkında aşağıda kısaca bilgi verdik. Adıyaman'da farklı bilim dallarından bile olsa içerisinde veliler ilgili bilgiler yer alması dolayısıyla iki tane yüksek lisansın varlığından yukarıda söz ettik. Bunların dışında, Bünyamin Borazan'ın Şanlıurfa ve çevresinde Ziyaret ve Ziyaret

¹⁴ Ayşe Özcamus, (2007), *Adıyaman Merkez ve Çevrelerindeki Adak Yerleri ve Uygulamaları*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı, Ankara, s.87

¹⁵ Nuran Çetin, (2007), *Adıyaman İli ve Çevresindeki Manevi Halk İnançlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Konya, s.93

¹⁶ Hızr. Said Öztürk, Yunus Tosun, (2008), *Medeniyetler Kavşağı Adıyaman Sempozyumu* (8-10 Eylül), Adıyamanlılar Vakfı Yayınları, İstanbul, s.469

Yerleri¹⁷ isimli çalışmada veli türbelerinin yerleri, velilerle ilgili menkıbe ve efsaneler anlatılmış, bunun yanında ziyaret amaçları ve uygulamalar hakkında detaylı bilgiler verilmiştir. Bunun yanında Şanlıurfa'da halkın kutsal saydığı mekanlar ve bunlarla ilgili anlatılan efsaneler kayda alınmıştır. Halkın bu mekanlara, tıpkı veli türbelerinde olduğu gibi, geliş amaçları ve uygulamaları anlatılmıştır.

Yine Fatoş Yalçinkaya'nın Muş'ta Yatırlar ve Yatırlarla ilgili Anlatılan Menkıbeler¹⁸ adlı yüksek lisans çalışmasında; yatır, veli- evliya, veli kültü, Seyyidlik, kült, inanç, folklor ve kurban kavramları üzerinde durulmuş, yatırlar ve genel özellikleri, halkın yatırlara geliş amaçları tasnif edilmiş, yatırlarla ilgili menkıbeler ele alınıp tasnif edilmiş, menkıbeler epizotlarına ve motiflerine göre ayrıca tasnif edilmiştir.

Prof. Dr. Hikmet Tanyu'nun Türkiye'de Adak ve Adak Yerleri¹⁹ adlı çalışmasında adak yerlerinin inceleme sınırları, adağın etimolojisi, adak ve nezir kavramlarıyla ilgili açıklamalar, Türk Dünyası'nda adak inancı, diğer ülkelerde adak inancı konularıyla ilgili bilgiler verildikten sonra, Türkiye'nin hemen hemen bütün yöresinde bulunan başlıca veli türbeleri ile ilgili kısa kısa bilgiler verilmiştir. Kitabın sonuç kısmında ise adak yerleri, niyetleri ve adaklarına göre tasnifler yapılmıştır.

Yaşar Kalafat farklı olarak Anadolu'daki kadın veliler üzerinde bir çalışma yapmıştır.²⁰ Bu çalışmasında Anadolu'nun çeşitli yerlerindeki veliler ve bunlar çevresinde oluşan halk inanışlarını ele almıştır.

Ahmet Gökbel'in Sivas Şarkışla'nın ziyaret yerleri ile ilgili inanç ve uygulamalar²¹ adlı çalışmasında yatır halinde olan Şarkışla velileriyle ilgili menkıbe ve efsanelerin yanı sıra, bu yatırlarla ilgili inanç ve uygulamalar anlatılmıştır. Bunun yanında yatırların coğrafi konumları ve yapı özellikleri hakkında da kısaca bilgiler verilmiştir.

¹⁷ Bünyamin Borazan, (2005), *Şanlıurfa ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri*, Yüksek Lisans Tezi, KSÜ, S.B.E., Felsefe ve Din Bilimleri A.B.D., Kahramanmaraş, s.144

¹⁸ Fatoş Yalçinkaya, (2008), *Muş'ta Yatırlar ve Yatırlarla İlgili Anlatılan Menkıbeler*, Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Van, s.160

¹⁹ Hikmet Tanyu, (Kasım 2007), *Türkiye'de Adak ve Adak Yerleri*, Elips Kitap Yay., Ank., s.390

²⁰ Yaşar Kalafat, (2004), *Anadolu'da Ulu Kadın Kişiler ve Halk İnançları*, Hacı Bektaş-ı Veli Dergisi, Gazi Üniversitesi Yay., S.32, ss-37-54

www.hbektasveli.gazi.edu.tr (18/08/2009)

²¹ Ahmet Gökbel, *Şarkışla Yöresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç ve Uygulamalar*, www.cumhuriyet.edu.tr (15/08/2009)

Metin Türктаş benzer konuda, Alanya ve çevresi ile ilgili çalışmıştır.²² Bu çalışmada Alanya velileri ile ilgili çok sayıda menkıbe ve memorat anlatılarının yanı sıra, veliler çevresinde oluşturulmuş inanç ve uygulamalar yer almıştır. Yine yatır halinde olan, yani cismani olarak şu an hayatta olmayan velilerin türbelerinin coğrafi konumları ve yapıları hakkında bilgiler verilmiştir.

Hasan Köksal'ın Battal Gazi menkıbelerinden oluşan Battal Gazi Destanı adlı eseriyle²³ Necati Demir ve Mehmet Dursun Erdem'in uzun çalışmaların sonucu olarak hazırlanmış olduğu Saltık-name²⁴ adlı eseri, Sarı Saltık adıyla da bilinen bir Alperen'in kahramanlık menkıbelerini anlatması bakımından konumuzla ilgili olması bakımından zikretmeye gerek duyduk.

2.3. EFSANE, MENKİBE ve MEMORAT

2.3.1.Efsane

“Efsane, batı dillerine aynı Latince kökten “legendus” sözcüğünden gelmiştir. İngilizce’de “legend”, Fransızca’da “legende”, Almanca’da “legende” ayrıca “sage”, İtalyanca’da “leggenda”, İspanyolca’da “leyenda”, Yunanca’da “mitos-mit” sözcükleri, efsane karşılığı olarak kullanılır.”²⁵ Efsane veya fesane şeklindeki Farsça karşılığı olan efsanenin dilimize Farsça’dan girdiği anlaşılmaktadır.

“Efsaneler tarihî devirler içinde teşekkül etmişlerdir. Konusu bir olay, tarihî ve dinî bir şahsiyet yahut belli bir yer olabilir. Tarihî devirler içinde teşekkül ettikleri için efsaneler mitlerden bu konuda ayrılırlar. Mit (myth) lerde zaman başlangıç zamanıdır. Mitlerin kahramanları tanrılar ve yarı tanrılardır. Efsanelerde (legend) kahramanların olağanüstü güçleri vardır, fakat tanrı veya yarı tanrı değildirler. Mitolojiler ilkel dönemlerin ve ilkel kültürlerin mahsulleri oldukları halde efsaneler günümüzde oluşabilir ve tarih sahnesine çıkabilirler. Efsaneler kaynaklarını mitolojiden, tarihten, dinden ve günlük hayattan alabilirler.

Bilge Seyidoğlu efsanelerin özelliklerini üç madde halinde göstermektedir:

1. Bir inanç etrafında teşekkül etmişlerdir. Bu inanış efsanelerin gerçek ve doğru olduğu inancıdır.

²² Metin Türктаş, *Alanya ve Köylerindeki Türbe, Yatır ve Adak Yerleri*, www.pamukkale.edu.tr (19/08/2009)

²³ Hasan Köksal, (2007). *Battal Gazi Destanı*, Akçağ Yay., Ank.2. Baskı, s.320

²⁴ Necati Demir ve Mehmet Dursun Erdem,(2007), *Saltık-Name*, C: 1.İl.İll, Destan Yay., Ank.s.988

²⁵ Arif Ay. *Efsaneler- Menkıbeler Üzerine bir karşılaştırma denemesi*. www.meb.gov.tr. (15/08/2009)

2. Efsaneler bilinmeyen esrarengiz bir âlemi anlatırlar. Bu bakımdan olağanüstü unsurlar ihtiva ederler.

3. Efsaneler, bu tarife göre mitlerin modernleşmiş şekli olarak ifade edilmekte, çok eski hikâyeler olduğu söylenmektedir. Bu bakımdan efsaneler kutsal unsurlar da taşırlar.’’²⁶

Efsaneler, gerçek veya hayali kişiler, yerler, olaylar hakkında anlatılan kısa hikayelerdir.²⁷ Efsaneler kişi, yer ve olaylar hakkında anlatılırlar. Anlatılanların inandırıcılık özellikleri vardır. Olağanüstülük efsanelerde genellikle bulunan bir özelliktir. Belirli bir şekilleri yoktur. Anlatımları kolaydır, günlük konuşma dilidir.²⁸

Efsanelerin konuları toplumların kültürel yapılarına, gelenek ve göreneklerine, inançlarına, hayal güçlerine göre değişebilmektedir. Efsanelerin çoğu açıklayıcı bir özelliğe sahiptir.²⁹ İlkçağlarda insanlık kendini, çevresini, tabiatı ve olayları tanıma anlama merakıyla bir çok efsaneler türetmiştir. Örneğin ateşin bulunmasıyla ilgili Yunan efsanelerinin birinde Titanlardan olan Prometheus ateşi güneşten alıp insanlara hediye etmiştir. İnsanlarla daima mücadele halinde olan en büyük Tanrı Zeus (Zeus Baba) ateşi insanlardan alıp saklamıştır. Prometheus Zeus’un sakladığı ateşi bulup tekrar insanlara vermesi ile Zeus Prometheus’u malum olduğu şekilde cezalandırmıştır. Oğuznamelerde, Oğuzların nasıl 24 Boya ayrıldığıyla ilgili efsane de ise, Oğuz Kağan Gök ve Yer kızlarıyla evlenmekte, Gök Kız’dan üç büyük oğlu (Gün, Ay, Yıldız) sağda, Yer Kız’dan doğan üç küçük oğlu (Gök, Dağ, Deniz) da solda oturmaktadır. Bu altı oğlunun da her birinin dörder oğlu olunca yirmi dört erkek (Kayı, Bayat, Alkaevli, Karaevli, Yazır, Yıpar, Dondurga, Döger, Afşar, Kızık, Beydili, Karçın, Bayındır, Beçene, Çavdur, Çepni, Salur, Eymür, Alayuntlu, Üreğir, Yıgdır, Bükdü, Yiva, Kınık) doğmuştur.³⁰ İşte doğan bu yirmi dört atanın her birinin kendi adlarıyla anılan boyları zamanla gelişmiştir.

Türk Efsaneleri, Türklerin İslamlaşmasıyla beraber yaratılış ve türeyişle ilgili olan efsaneler de yerini Kur’an Kıssalarındaki efsanelere, veli efsanelerine, alperenlerle ilgili efsanelere bırakmıştır. İslamiyet’ten önce de velilerin yerini şamanlar ve diğer din adamları almaktaydı. Hz. Hızır’dan önce kurt yol göstericiydi,

²⁶ R.Özdoğan,(2006),*Amasya’da Adak Yerleri ile İlgili Halk Anlatıları*, Yüksek Lisans Tezi, ss.35

²⁷ S.Sakaoğlu,(1992), *Efsane Araştırmaları*, Selçuk Üniversitesi Yay.,Konya, ss.9

²⁸ S.Sakaoğlu, a.g.e, s.10

²⁹ E.Artun, (Eylül 2006), *Anonim Türk Halk Edebiyatı Nesri*, Kitabevi Yay. İst., ss.99

³⁰ Fuzuli Bayat, (2006), *Oğuz Destan Dünyası*, Ötüken Neşriyat, Birinci Baskı, İst.,ss.251-252

zor zamanlarda yardıma yetişirdi. Hükümdarlar yine kutsaldı. İslamiyet efsanelerin mahiyetini çok fazla değiştirememiştir. Sadece kabuksal bir değişim yaşatmıştır.

2.3.2.Menkıbe

“Arapça nekabe (نَكْبَة) (isabet etmek, bir şeyden bahiste bulunmak yahut haber vermek) kökünden türeyen menkabe (çoğulu menakıb مناكيب), sözlükte, “öğünülecek güzel iş, hareket ve davranış” manalarına gelmektedir. Terim, çoğul şekliyle ve bu manasında ilk defa IX. yüzyıldan beri kaleme alınmaya ve derlenmeye başlayan hadis külliyatlarında, Hz. Peygamber’in ashabının meziyet ve faziletleri için kullanılmış görünmektedir. Bundan başka, tarihî şahsiyetlerin tercemeihalleri, bazı zümrelerin övgüye değer işleri için de kullanılmış olduğu anlaşılıyor. Hatta bazı mukaddes şehirlerin tasvirlerinden ibaret yazılara da menakıb denildiği görülmektedir. Fakat burada asıl üzerinde durulacak olan menkabe kavramı, tasavvuf cereyanı ile birlikte ortaya çıkıp yayılan kavramdır.

Menkabe yahut menakıb, tasavvuf tarihinde, sufilerin izhar ettikleri harikulâde olaylar demek olan kerametleri nakleden küçük hikâyeler manasında tahminen IX. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Pek yaygın olmamakla beraber bu sebeple, keramet kelimesinin çoğulu olan keramat (كرامات) da menkabe veya menakıb yerine kullanılmıştır. Şu halde menkabelerin esasını kerametler teşkil etmektedir.³¹

Menkıbeler üslup bakımından efsanelere çok benzerler. Ancak farklı bir türdür. Bu farkları kısaca sıralarsak:

- 1.Veli-keramet bağlamında kutsanırlar. Efsanelerde veli-keramet ilişkisi ve kutsanma yoktur; sadece inanma vardır.
2. Menkıbelerde genellikle bir tek keramet motifi bulunur.
3. Menkıbeler, zamanı ve mekanı aşağı yukarı belli olan kısa anlatılardır.
4. Velilerin kerametleri veli öldükten sonra da devam eder. Dolayısıyla veli-keramet bağlamında kutsanan bu anlatı yaşamaya devam eder.³²

³¹ Arif Ay. *Efsaneler- Menkıbeler Üzerine bir karşılaştırma denemesi.*
www.meb.gov.tr (10/08/2009)

³² Erman Artun, (Eylül 2006), *Anonim Türk Halk Edebiyatı Nesri*, Kitabevi Yay. İst., ss.99

Edebiyatımız menakipname türü bakımından zengindir. Geçmişten günümüze çok sayıda velinin adlarına anlatılan menkıbeler çeşitli müstensihler tarafından kaleme alınmış, bunların birçoğu günümüze kadar gelmiştir.

2.3.3.Memorat

Kişiler, olaylar, yerler, durumlar vb. konularda kişisel tecrübeler sonucunda elde edilen, içinde olağanüstü özellikleri barındıran, sözlü anlatım türlerinden biridir. Yakın bir zamana kadar efsanelerin bir türü olarak kabul edilen memoratlar, efsanelerden bazı yönleriyle farklılıklar gösterirler.³³ Bu benzerlik ve farklılardan kısaca söz etmek gerekirse:

1.Memoratlar, efsaneler gibi kısa anlatılardır.

2. Efsane ve menkıbeler gibi belirli bir formu yoktur. Anlatıcı yaşadığı veya birincil ağızdan dinlediği olağanüstü tecrübeyi anlatırken günlük konuşma dilinden faydalanır. Ancak anlatılan tecrübenin inandırıcılığını arttırmak, anlatıcının inanarak anlatmasına ve kişisel yeteneklerine bağlı olarak değişir.

3.Memoratlar da efsaneler gibi olağanüstü bir tecrübeyi anlatırlar.

4.Memoratları efsanelerden ayıran en dikkat çekici farklılığı anlatan kişilerin birinci, ikinci veya üçüncü tekil şahıs olmasıdır.

5.Memoratlar yakın bir geçmişi anlatırlarken, efsanelerde daha uzak zamanlı bir geçmiş söz konusudur.

6.Efsaneler yaşanmış bitmiş, yaygın bir anlatım özelliğine sahipken, memoratlar yaygın olmayan, hatta çoğu kez sınırlı kişilerce bilinen, yaşanmaya devam eden veya yakın bir zamanda yaşanmış bitmiş zamanlarda anlatılırlar.

7.Memorat teriminin kullanılması oldukça yeniyken, efsane teriminin ve kavramının kullanılması oldukça eskidir.

Memoratlar gizli ve açık olmak üzere iki işleve sahiptir. Açık işlevler sosyo-kültürel yapı içinde kolayca tanımlanabilen ve gözlenebilen işlevlerdir. Gizli işlevlerse sosyal yapı içerisinde kolayca tanımlanıp gözlenemezler. Memoratlar varolan sosyo-kültürel-dini yapının altını çizerek kuvvetlendirir ve doğrular.³⁴

³³ Özkul Çobanoğlu, (2003), *Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları*, Akçağ Yayınları. Ankara,1.Baskı,ss.41-48

³⁴ Özkul Çobanoğlu, a.g.e., ss.64

Memoratlar derlendikleri yöredeki topluluğun geleneksel dünya görüşünü, bireylerin iç dünyasındaki korkuları, fantezileri ve halk inançlarını belirlemeleri bakımından çok önemlidirler.³⁵

Özkul Çobanoğlu'nun memoratları tasnif denemesindeki sıralamaları genel başlıklar altında göz atalım³⁶:

- 1.Cinler ile kurulan iletişim biçimleri ve yaşandığına inanılan olaylar.
- 2.Alkarısı ile kurulan iletişim biçimleri ve yaşandığına inanılan olaylar.
- 3.Ağırlık basması, karabasan,congoloz,kul, erkebit, hınkur munkur, Çarşamba karısı,yol azdıran,demirkıynak ve gelincik adlı varlıklarla kurulan iletişimler.
- 4.Hızır ile kurulan iletişim biçimleri ve yaşandığına inanılan olaylar.
5. Yatırlar,evliyalar ve şehitlerle kurulan iletişim biçimleri ve yaşandığına inanılan olaylar.
- 6.Rüya görme yoluyla kurulan iletişim biçimleri ve yaşandığına inanılan olaylar.
- 7.Nazar değmesi inancıyla ilgili iletişim biçimleri ve yaşandığına inanılan olaylar.
- 8.Ölülerle ilgili iletişim biçimleri ve yaşadıklarına inanılan olaylar.
- 9.Büyü ve çeşitli geleneksel pratikler yoluyla kurulan iletişim ve yaşandığına inanılan olaylar.
10. Fal veya falcılık yoluyla kurulan iletişim biçimleri ve yaşadığına inanılan olaylar.
- 11.Tam tanımlanamayan olağanüstü bir güçle kurulan iletişim ve yaşandığına inanılan olaylar.
- 12.Modern kent yaşamı mermoratları: Ruh çağırma, astral yolculuk ve ufolarla kurulan iletişim biçimleri ve yaşandığına inanılan olaylar

''Halkbilimi çalışmalarının gelmiş geçmiş en büyük teorisyenlerinden birisi olan Carl Wilhelm von Sydow'un icat ettiği terimle adlandırılarak ''memorat'' (memorate) kısaca ''yaşanmış olağanüstü tecrübelerin hikayesi''olarak tanımlanabilecek olan bu sözlü kültür ve edebiyat türü, günümüzde, uzun zaman içinde yer aldığı''efsane''(legend) türünden ayrı bir tür olarak çalışılmaktadır.''³⁷

³⁵ Özkul Çobanoğlu, a.g.e., ss.67

³⁶ Özkul Çobanoğlu, a.g.e., ss.77-82

³⁷ Özkul Çobanoğlu, a.g.e., ss.9

Adıyaman il genelinde elde ettiğimiz anlatıların ölmüş velilerden oluştuğunu belirtmek isteriz. Adıyaman-Kahta'da, Menzil'de (Durak Kasabası) türbeleri bulunan Seyyid Abdulhakim el Hüseyini Erol ve Seyyid Muhammed Raşit Erol hakkında ve yaşayan büyük velilerden biri olarak kabul edilen Şeyh Seyyid Abdalbaki Erol hakkında anlatıları derlemek istedik; ancak Menzil (Durak) Kasabası'ndaki şeyh muhipleri tarafından engellendik. Bu nedenle yurt içinde ve yurt dışında çok fazla itibar gören ve ziyaretçi akınına uğrayan bu velileri herhangi bir adli durumla karşılaşmak istemediğimizden çalışmamıza dahil edemedik.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MATERYAL VE YÖNTEM

Bu bölüm, araştırmamızda kullandığımız araç gereçler ve izlediğimiz çalışma yöntemler hakkında bilgi vermektedir.

3.1.GEREÇLER

Çalışmamızı derleme ve yazılı kaynaklar aşaması olmak üzere ikiye ayırmamız mümkündür:

1.Derleme aşamasında Adıyaman il siyasi ve fiziki haritaları, not defteri, kayıt cihazı ile fotoğraf makinesi, ilgili yerlere ulaşmak için kiraladığımız vasıtalar.

2.Yazılı Kaynaklar: Adıyaman veli türbeleri ve anlatılarıyla ilgili internet ortamından, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nden, Gaziantep Üniversitesi, Adıyaman Üniversitesi, Adıyaman ve Gaziantep İl Halk Kütüphaneleri'nden kaynak taramaları.

3.2.YÖNTEMLER

Çalışmamıza başlamadan İnternette ve yukarıda zikredilen yazılı kaynak merkezlerinden katalog taraması yapıldı. İlgili ve gerekli bilgi belgeler temin edildi. Araştırma sahamızla ilgili ön hazırlıklar yapıldı. Haritalar, kayıt cihazları ve ulaşım vasıtaları temin edildikten sonra araziye çıkıldı. Derleme çalışmalarımızda mümkün olduğunca çok sayıda kişilerle görüşme yapılmaya çalışıldı. Derlemeler veli türbelerine gelen ziyaretçiler ve türbe bekçileri gibi birincil kişilerden elde edilmeye çalışıldı. İlgili velilerle ilgili anlatılan edebi ve bilimsel değeri olan kısımlar çalışmamıza kaydedildi. Fotoğraf makinemizle ilgili veli türbeleriyle görüntüler kaydedilip çalışmamızın ekler kısmında eklendi.

Bir derleyici olarak araştırma sahamızda, sözlü kültür ortamında görüşme metodu ve gözlem metodu kullanılmıştır. Kaynak kişilerle yaptığımız görüşmeleri önceden hazırladığımız sorularla olduğu gibi bazen de doğal bir sohbet havası içinde gerçekleştirdik. Yaptığımız görüşmeleri, hem not tutarak hem de kayıt cihazlarıyla sabitledik. Çalışmamızda katılımlı gözlem ve katılımsız gözlem metotlarını kullandık. Katılımlı gözlem metoduyla veli türbelerine gelmiş ziyaretçilerin inanç ritüelleri,

uygulamalarını yerinde gözledik. İlgili kişilere yerinde ve zamanında yöneltilen sorularla oradaki veliyle ilgili anlatılar kayıt altına aldık. Katılımsız gözlem yoluyla da ziyaretçilerin kendi aralarında sohbet ederken veya ilgilerle sohbet havası içinde kendiliğinden anlatmaya başladıkları veli kerametlerini gizlice kayıt altına alma şeklinde gerçekleştirdik. Çalışmalarımız esnasında kayıt cihazını gören bazı kaynak kişiler korktukları ve çekindikleri için gizli kayıt alma yoluna gittik. Bazen normal bir ziyaretçiymişiz gibi davrandık. Bulgularımızı araştırmacı ve bilim adamı zihniyetiyle değerlendirmeye çalıştık.

Veli ziyaretlerine gelmiş kişilerin anlattıkları menkıbe, efsane ve memoratlar yazıya geçirilirken türlerine göre tasnif yoluna gittik. Kürtçe anlatılan veya oldukça bozuk bir Türkçeyle anlatılan anlatıları yazıya geçirirken kendimiz düzeltme yoluna gittik. Kayıt cihazlarından yazıya geçirildikten sonra araştırma sahamızdaki veli türbe ve fotoğraflarını da çalışmamıza ekledik.

Çalışmamızda dikkatimizi çeken veya birden fazla anlatılan veli anlatı motiflerini ayrı bir bölümde tekrar ele aldık. Konumuzla ilgili yapılmış her türlü çalışmaları inceledikten sonra derlediklerimizle Türk Dünyasında ve ülkemizdeki diğer veli anlatıları arasındaki benzerlikleri ön plana çıkarmaya çalıştık

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1.ADIYAMAN İL GENELİNDEKİ TÜRBELERİN YERLERİ

4.1.1.Adıyaman Merkez İlçedeki Türbe Yerleri

4.1.1.1.Ab-cano; Adıyaman şehir merkezinde, Eski Mezarlık Mahallesiindedir.

4.1.1.2.Abdulgani Baba; Adıyaman şehir merkezindedir. Adıyaman'ın en eski çarşısının içinde Çarşı Camii'nin içindedir.

4.1.1.3.Abdul-Musa Baba; Adıyaman şehir merkezindedir. TOKİ evleri üstündedir.

4.1.1.4.Akçalılı Hacı Efendi; Adıyaman şehir merkezinde, Adıyaman Atatürk Şehir Stadyumu bitişiğindedir.

4.1.1.5.Arap Şeyh Hasan Baba; Adıyaman şehir merkezinde, Musalla Mahallesi Eski Marangozlar Çarşısı civarındadır.

4.1.1.6.Ata Efendi; Adıyaman şehir merkezinde, Kap Camii önündedir.

4.1.1.7.Abuzer Gaffari; Adıyaman şehir merkezinde 5 km mesafede, Adıyaman-Kahta yolu üzerindedir.

4.1.1.8. Abzen Baba; Adıyaman şehir merkezine yaklaşık 15 km mesafede bulunan Durukaynak Köyü'ndedir.

4.1.1.9.Aziz Dede; Adıyaman şehir merkezine yaklaşık 35 km mesafedir. Yedioluk (Şahmir) Köyü civarındadır.

4.1.1.10.Bulduk Baba; Adıyaman şehir merkezinde Adıyaman Karayolları Müdürlüğü karşısındadır.

4.1.1.11.Mustafa Baba; Adıyaman şehir merkezinde Yenipınar Mahallesi'ndedir.

4.1.1.12.Çoban Baba; Adıyaman şehir merkezinde, Musalla Mahallesi'ndedir.

4.1.1.13.Çıplak Dede; Adıyaman-Sarıharman Köyü civarındadır.

4.1.1.14.Gazgan Dede; Adıyaman-Ova Kuyucak Köyü civarındadır.

4.1.1.15.Hacı Abuzer Baba; Adıyaman şehir merkezinde, Eski Marangozlar Çarşısı civarındadır.

4.1.1.16.Hasan-ı Mekki; Adıyaman şehir merkezinde, Hocaömer Mahallesi'ndedir.

- 4.1.1.17.Hubat Baba;** Adıyaman şehir merkezinde, Hocaömer Mahallesi'ndedir.
- 4.1.1.18.İshak Baba;** Adıyaman şehir merkezinde, Harıkçı Caddesi civarındadır.
- 4.1.1.19.İzollu Baba;** Adıyaman şehir merkezinde, Sıratut Mahallesi'ndedir.
- 4.1.1.20.Kafreş Baba;** Adıyaman şehir merkezinde, Eski Ayrancılar Çarşısı'ndadır.
- 4.1.1.21.Kamber Dede;** Adıyaman Kındırali Köyü civarındadır.
- 4.1.1.22.Mahmut Ensari;** Adıyaman-Kahta yolu üzerinde, Adıyaman şehir merkezinde 5 km mesafededir.
- 4.1.1.23.Mısırlı Şah Mehmet;** Adıyaman Kömür Kasabası içindedir.
- 4.1.1.24.Öksüz İbrahim Baba;** Adıyaman şehir merkezinde, Adıyaman Kalesi eteğindedir.
- 4.1.1.25.Soğan Baba;** Adıyaman'a yaklaşık 10 km mesafede bulunan Dardoğan Köyü içindedir.
- 4.1.1.26.Rıfat Baba;** Adıyaman şehir merkezinde, Musalla Mahallesi Atatürk İ.Ö.O civarındadır.
- 4.1.1.27.Türmüz Baba;** Adıyaman'a yaklaşık 10 km mesafedeki Türmüz Köyü'ndedir.
- 4.1.1.28.Hacı Ali Ağa (Şeyhalla);** Adıyaman Kömür Kasabası köyü ile Bölükyayla Köyü arasındadır.
- 4.1.1.29.Şeyh Abdurrahman-ı Erzincani;** Adıyaman İndere Köyü içerisindedir.
- 4.1.1.30.Turuş Baba;** Adıyaman Kuyulu (Turuş) Köyü civarındadır.
- 4.1.1.31.Şeyh Muhyiddin-i Arabi;** Adıyaman şehir merkezinde, Musalla Mahallesi'nde, Şeyh Muhyiddin-i Arabi Camii avlusundadır.
- 4.1.1.32.Şeyh Yusuf Baba;** Adıyaman şehir merkezinde, Biraralık İ.Ö.O. civarındadır.
- 4.1.1.33.Üryan Baba;** Adıyaman Durukaynak Köyü civarındadır.
- 4.1.1.34.Yedi Kardeşler;** Adıyaman şehir merkezinde, Tekel Barakaları tabir edilen mevkidedir.
- 4.1.1.35.Yel Baba1;** Adıyaman şehir merkezinde, Askerlik Şubesi civarındadır.
- 4.1.1.36.Yel Baba2;** Adıyaman Pirin Köyü civarındadır.
- 4.1.1.37.Zeynal Abidin;** Adıyaman'a yaklaşık 20 km mesafede, Kınık Köyü yolu üzerindedir.

4.1.2.Besni İlçesi Türbelerin Yerleri

4.1.2.1.Çarşı Zeyvası; Besni ilçe mezarlığında, Eski Besni Ören Yeri civarındadır.

4.1.2.2.Hacı Zeyrek; Eski Besni Ören Yeri civarındadır.

4.1.2.3.Haceli Baba; Besni Üçgöz (Sofraz) Kasabası içindedir.

4.1.2.4.Halil Baba; Besni ilçe mezarlığındadır.

4.1.2.5.Mustafa Baba; Besni şehir merkezi Dumlupınar Mahallesinde, Mustafa Baba Camii avlusundadır.

4.1.2.6.Sakalaş Baba; Besni ilçe mezarlığındadır.

4.1.2.7.Hicabi Baba; Eski Besni Ören Yeri civarındadır.

4.1.2.8.Yel Baba; Besni Sugözü denilen mevkidedir.

4.1.2.9.Şeyh Ömer Baba; Besni Aktepe Köyü mezarlığındadır.

4.1.2.10.Şeyh Vakkas Baba; Besni Kurugöl Köyü mezarlığındadır.

4.1.3.Çelikhhan İlçesindeki Türbelerin Yerleri

4.1.3.1.Ulu Baba; Türbesi Çelikhhan Malatya sınırı üzerindedir.

4.1.3.2. Zerban; Çelikhhan Pınarbaşı Kasabası içindedir.

4.1.3.3.Güzel Dede; Türbesi Çelikhhan Pınarbaşı (Bulam) Kasabası Kurudere Mahallesi civarındadır.

4.1.3.4..Şahbor; Adıyaman Çelikhhan yolu üzerindedir.

4.1.4..Gerger İlçesindeki Türbelerin Yerleri

4.1.4.1.Üzeyir Peygamber; Kahta-Gerger sınırı üzerindedir. Ancak daha ziyade Gerger sınırları içindedir.

4.1.4.2.Yalangoz; Gerger Sutepe Köyü civarındadır.

4.1.4.3.Şehit ve Seyyid Mustafa; Karadut Köyü civarındadır.

4.1.4.4.Karadutlu Sofi Muhammed; Karadut Köyü civarında, Şehit ve Seyyid Mustafa ile birlikte medfundur.

4.1.3.5.Şeyh Hasan Baba; Gerger Üçkayalar Traksu Mevkiindedir.

4.1.5.Gölbaşı İlçesindeki Türbelerin Yerleri

4.1.5.1.Tırtıl Baba; Gölbaşı-Yarbaşı Köyü içindedir.

4.1.6.Kahta İlçesi'ndeki Türbelerin Yerleri

4.1.6.1.Çingil Baba; Kahta'nın Damlacık Köyü'ne bağlı Çingil Köyü'nde türbesi vardır.

4.1.6.2.Şeyh Kadir Baba; Türbesi Kahta'nın Sırakaya Köyü içindedir.

4.1.6.3.Şeyh Ömer Nurani; Türbesi Kahta'nın Gölgeli Köyü mezarlığındadır.

4.1.6.4.Şeyh Şükrü; Türbesi Kahta'nın Hasandigin Köyü mezarlığındadır.

4.1.6.5.Hacı Yusuf; Türbesi Kahta'nın Bozmiş (Hacı Yusuf) Köyü civarındadır.

4.1.6.6.Abu Sadık; Türbesi Kahta'nın yaklaşık 5 km doğusundadır.

4.1.7.Samsat İlçesindeki Türbe Yerleri

4.1.7.1.Safvan bin Muattal; Türbesi Samsat ilçe karayolu üzerindedir. Samsat'a yaklaşık olarak 5 km mesafededir.

4.1.7.2.Küçük Hasan; Türbesi Samsat şehir merkezindedir.

4.1.8.Tut İlçesindeki Türbe Yerleri

4.1.8.1.Şeyh Ali Baba; Türbesi Tut şehir merkezinde, Fatih İ.Ö.O bitişiğindedir.

4.1.8.2.Battal Gazi; Türbesi Tut ilçesi Enişdere Köyü civarında Evrentepe adı verilen dağın üzerindedir.

4.1.8.3.Hüseyin Gazi; Türbesi Tut ilçesi Enişdere Köyü civarında Kızıltepe adı verilen bir tepenin üzerindedir.

4.1.8.4.Şah Abdurrahman; Türbesi Tut ilçesi Dağ Yalangoz Köyü karşısındaki bir tepededir.

4.1.8.5.Menekşe; Türbesi Tut ilçesi Dağ Yalangoz köyü arkasındaki yüksek bir tepenin üzerindedir.

4.2.ADIYAMAN İLİ VELİ ANLATILARI

4.2.1.Merkez İlçedeki Veli Anlatıları

4.2.1.1.Abcano

Adıyaman Eski Belediye Mezarlığının arka mahallesinde türbesi bulunmaktadır. Asıl adı Mehmet Can'dır. Kahta'nın Narince Kasabası tarafından gelmiştir. Vefat edeli on on beş sene olmuştur. Ab-cano sessiz biçare kendi halinde bir Allah dostuydu. Adıyaman'a geldiğinde evi, yeri yurdu yoktu. Hayırsever bir komşumuz Ab-cano'yu evine alıp onunla yakından ilgilendi.(1)

Menkıbe. Sıkıyönetim döneminde Albay Ergenekon döneminde polisler Abcano'yu yakalamış. Abcano'yu tanıyanlar polisler sitem ederek bu biçareyi nereye götürüyorsunuz? Bu adamın kimseye zararı yoktur olamaz yapmayın etmeyin demişlerse de Abcano'yu alıp dolmuşa bindirmişler. Abcano'da işi alaya alıp *“haydi ha haydi şimdi pamuğa (pamuk işçisi olmaya) gidiyoruz.”* diyerek polislerle dalga geçmiş. Neyse polisler de dolmuşa binip hareket etmeye çalışmışlar ancak nasıl etseler de arabayı çalıştıramamışlar. Olmamış başka bir dolmuşa bindirmişler yine dolmuşu çalıştıramamışlar. Orada bulunan Abcano dostları polisler rica ederek bu adamı bırakmaları gerektiğini bu adamın Allah dostu, evliya olduğunu anlatmaya çalışmışlar. Polislerinde durumu gördüklerini inanmalarını istemişler. Polisler inanmış Ulu Cami'nin önünde indirme sözünü verdikten sonra araba çalışmaya başlamış. Bir kez daha polisler çok şaşırılmış gerçekten de Ab-cano'yu götürüp Ulu Caminin önünde bırakmışlar.(1)

Memorat.1. Ben bir gün Ab-conu'nun kaldığı eve, Ab-cano'yu ziyaret etmeye gitmiştim. Ab-cano'nun hanımı Ab-cano'nun ayaklarına pansuman yapıyordu. Ayağında yaralar vardı. Kendisine ayağına ne olduğunu sordum bana manevi alemde Kıbrıs Savaşı'na gidip geldiğini söyledi.(1)

Efsane.1. Eskiden elinde defile dolaşan Adıyaman bölgesinde kutsal sayılan bir çeşit dilenciymiş. Bir gün eşiyle bir köyden başka bir köye giderken Hz. Hızır kendisinin önüne çıkarak *“yeter bu işi yaptığın! Adıyaman'a git, senin bundan sonraki rızkın orada!”* demiş.(1)

Memorat.2. Birgün tesadüfen Ab-cano'yla Hastane Minibüsü'nde gidiyorduk. Tanıdık bir kadın Abcano'ya oğlunu kaybettiğini ve oğlunun nerede olduğunu, yaşayıp yaşamadığını sordu. Abcano kadına senin oğlun sapasağlam, tosun

gibi, üç aya kalmaz döneceğini söyledi. Ben de şahit oldum gerçekten oğlu sapasağlam evine geri döndü. (2)

4.2.1.2. Abdulgani Baba

Adıyaman'ın tarihi çarşısında, Çarşı Camii'nin içerisinde yer almaktadır. Gerçek kimliği ve türbenin gerçek tarihi hakkında yazılı bilgi bulamadık. Çarşı Camii'nin giriş iç kapısının sol tarafında yer alır. Küçük bir yer kaplamaktadır.

Çarşı camii içersinde makamının olduğu bu veli Çarşı Camisini yaptıran kişidir. Buraya Cuma günleri sala verildiği sıralarda kadınlar doluşmaktadır. Dualar edilmekte, mumlar yakılmakta ve kel köfte, bisküvi vs. dağıtılmaktadır.

Efsane. Asıl kabrinin Şam'da olduğu rivayet edilmektedir. Caminin yapımı esnasında işçilerin başında duran, işçilere yevmiye dağıtan hayırsever bir zattır. Şu anda makam şeklindeki yerde yatıp kalkar, yemek yer, minderinin altındaki altınları işçilere dağıtırmış. Bir gün Abdulgani Baba'nın olmadığı bir sırada hırsızlar minderinin altındaki bitmez tükenmez altınlarını çalmak istemişler. Minderi kaldırdıklarında kocaman bir yılanın minderin altında yattığını görmüşler. Hırsızlar gelip Abdulgani Baba'dan helallik dilemişler.(3)

4.2.1.3. Abdul-Musa

Bu ziyaret, Adıyaman'da TOKİ evlerinin hemen üstünde yer alır. Türbenin ne zamandan beri var olduğuna tarihi kayıtlarda ulaşamadık. Ancak Adıyaman'da çok sık gidilen bir ziyaretir. Bunda şehir içi dolmuşlarının sürekli çalışmasının yanında önemli bir piknik alanında olmasının katkısı büyüktür.

Efsane.1.Abu Musa, Abdal Musa da denilmektedir. Diğer adı Geyik Baba'dır. Geyik Baba denilmesinin nedeni geyik donuna girip dağda gezmiş olmasıdır.(4)

Peygamberimizin sahabelerindedir. Adıyaman'ı fetih için gelen İslam Ordularında bir nefermiş. Bugünkü bulunduğu yerde şehit olarak defnedilmiştir. Peygamberimiz bu zatın kirvesi imiş. Aynı zamanda peygamberimizin yakın silah arkadaşımış. Çok büyük bir evliyadır. (4)

Memorat.1. Bir gün geldim ki gece kapıyı kırmışlar. O sırada Ben de kapı pencere açık türbeyi bekleyeyim diye geceyi türbede geçirdim. 12 Eylül darbesi günleriydi Gece rüyamda askerler türbenin yakınlarına gelmiş çadır kurmuşlardı. Bir tane binbaşı türbenin yakınındaki ağaca sırtını yaslanarak kendi adının Osman Nuri Ölmeztoprak olduğunu ve kendisinin Ehl-i Beyt torunu olduğunu söylüyordu.

Yanıdakilerinin ise emrindeki askerler olduğunu söylüyordu. Türbem Yozgat'ta ancak senin yalnız olduğunu gördük, seni korumak için buraya geldik dedi. Sabah namazına kalktım namazımı kıldım ve tekrar uyudum. Uyumaya devam ederken mübarek zat beni kaldırarak ziyaretçilerin olduğunu söyledi. Ben de kalktım baktım ki gerçekten de ziyaretçiler gelmişlerdi.(4)

Memorat.2. Bunun gibi çok defa zat tarafından uyandırıldım. Mesela kalk orman arabası geliyor diyordu kalkıyordum bakıyordum ki gerçekten de geliyor. Kalk ateş yakıyorlar diye uyandırıyordu kalkıp bakıyordum ki gerçekten de yanıyor. Kalkıp ateşi ateşi söndürüyordum.(4)

Menkıbe.3.Bu ziyareti Adıyaman'daki diğer türbelerdeki evliyaların beyazlar içinde atlarla gelip ziyaret ettiklerini görmüşler.(4)

Menkıbe.4. Daha çok kerametleri var ancak bu zat çok titiz kerametlerinin hepsini anlatmaya kalkarsam sen de ben de aklımızı kaybederiz.(4)

Efsane.2. Türbenin yanındaki ağaçlar Abdul Musa'nın atını bağladığı kazıkların güverip büyümesiyle oluşmuştur.(4)

4.2.1.4. Akçalılı Hacı Efendi

İmam Ağa Mahallesi'nde Adıyaman Atatürk Stadyumu'nun bitişiğinde bulunmaktadır. Kendisi Kahta'daki Hacı Şükrü ya da namı diğer Şeyh Şükrü'nün arkadaşlarından. Nakşibendi şeyhlerindedir. Türbe bekçisinin odasında sürekli defli zikir ayinleri devam etmektedir.

Menkıbe.1. Kahta'da Kadir Baba adlı büyük bir zat varmış. Fakir bir adam Kadir Baba'ya giderek çoluğuna çocuğuna biraz ekmek vermesi için istekte bulunur. Kadir Baba'da onu Adıyaman'a Hacı Efendi'ye gönderir ve der ki: *'Git Hacı Efendi'ye benim selamımı söyle sana üç çuval un versin.'* Adam, Adıyaman'a gelmiş. Hacı Efendi'yi Musalla Mahallesi'ndeki dergahında otururken bulmuş. Adam Hacı Efendi'ye durumu anlatır. Kadir Baba, bana bir çuval un vermen için sizden ricada bulundu der. Hacı Efendi fakirin yüzüne bakarak: *'sen yalan söylüyorsun! İyice düşün! Kadir Baba benden üç çuval istemedi mi?'* diye sorar. Adam şaşkınlık içinde kalır. O zaman Hacı Efendi'nin büyük bir zat olduğunu anlar. Adam gittiği her yerde bu olayı anlatır.(5)

Menkıbe.2. Bir gün dünyanın bütün büyük alimleri, evliyaları toplanarak Hacı Efendi ile birlikte Abuzer Gafari'yi ziyaret için Adıyaman'a gelmişler. Hazırlık yapıp yola koyulmuşlar. Tam ziyarete varmak üzerelerken Abuzer Gaffari'nin ruhen

kalkar ve uzaklaşır. Hacı Efendi misafirlerine Abuzer Gaffari kalktı gidiyor, sanırım bizim gelmememizi istemiyor diyerek geri dönme teklif eder. Oradaki veliler tabi çok şaşırılmış. Kimsenin göremediğini Hacı Efendi görerek beraberindeki evliyaları şaşırtmış ve büyüklüğünü onlara da kabul ettirmiştir.(5)

Efsane. Hacı Efendi'nin türbesi eskiden şehir kabristanıydı. Şehir mezarlığını dozerler, kreyderler düzlerken Hacı Efendi'nin kabrinin bir kısmı açılmış. Oradakiler bu zatın cesedinin çürümemiş olduğunu görünce Hacı Efendi'nin kabrini düzleyip olduğu gibi bırakmışlar. Bugün Adıyaman Şehri Stadyumu'nun duvarının kenarında bu türbenin varlığının nedeni budur.(6)

4.2.1.5.Arap Şeyh Hasan Baba (Arap Şeyh Hasan Baba bin Şeyh Mehmed)

Bu türbe, Musalla Mahallesi'nde eski marangozlar çarşının güneyinde yer almaktadır. Hacı Abuzer Baba ile beraber aynı türbededirler.

Hacı Abuzer Baba'nın da şeyhidir, mürşididir. Kendisi ehli beyttendir. Zamanında bir çok mürşidin yetişmesinde öncü olmuştur. Binlerce kerametinin var olduğu söylenmektedir.(7)

Menkıbe.1. Günlerden bir gün Arap Hasan Baba, müridine yanar halde bir fırına girmesini söylemiş. Müridi hemen fırının içine girmiş ve içinde Arap Hasan Baba'ya seslenmiş."Baba içinde yatabilir miyim?" demiş. Arap Hasan Baba'da "yat!" demiş. Bir süre sonra müridi fırından sapasağlam çıkmış.(7)

Menkıbe.2. Günlerden bir gün Adıyaman'da bir yangın çıkmış. Evler ahşap olduğundan söndürme umudu yokmuş. Düşünmüşler, taşınmışlar. Nihayet Baba Efendi'ye durumu acilen bildirmişler. Arap Hasan Baba kibleye dönerek elini açmış ve yalvarmış. Yangın anında durmuş.(7)

Menkıbe.3. Arap Hasan Baba, bir kış günü kirvesine haber göndererek, bir kadın cenazesi için ne gerekiyorsa tedarik edip getirin der. Kirvesi neler olduğunu merak edince, Arap Şeyh *bekle ve gör yakın bir gelecekte bir kadın vefat edecek* der. Kirvesi malzemeleri alıp getirir. Arap Şeyh getirilen malzemeleri saklar. Aradan 3-4 gün geçtikten sonra Arap Şeyh'in eşi aniden vefat eder. Kirvesi bu olayı gördükten sonra Arap Şeyh'in büyüklüğünü anlar.(7)

4.2.1.6.Ata Efendi

Kap Camii Mahallesi'ndeki Kap Camiinin avlusundaki mütevazi bu türbe Ata Efendi'ye aittir. Urfalı Hafız Muhammed Selim Efendi'nin müritlerinden olduğu söylenir.

4.2.1.7. Abuzer Gaffari

Adıyaman Merkez'e yaklaşık 5 km uzaklıkta olan Adıyaman'ın en tanınmış ziyaretlerinden belki de ilkidir. Bilinen çok eski bir ziyaretir. Osmanlı Tahrir Defterleri'nde adı geçmektedir. Sürekli çalışan Ziyaret Minibüsleri'nin yanı sıra, Ziyaret Çayı'nın varlığı, zamanında su değirmenlerinin kattığı ayrı bir canlılık ve güzelliği, yeşil alanlarının bolluğu, hizmet birimlerinin mükemmelliği ve Ziyaret Kabristanı ile oldukça gözde bir mekandır. Düğünlerde, sünnetlerde konvoy eşliğinde bu türbeye gelinir; gelin ve damat veya sünnet olacak çocuk ve yakınları sandukanın başında bir Fatiha okuyup, dua edip tekrar dönerler.

Menkıbe.1. Abuzer Gaffari Sahabe Efendilerimizdenmiş. Burada kafirlerle savaşırken düşmanlar Abuzer Gaffari'nin kafasını kesmişler. Abuzer Gaffari kellesini koltuğuna alıp savaşmaya, düşmanları öldürmeye devam ediyormuş. Savaşı izleyen bazı kadınlar 'Bakın şu adama kellesi koltuğunda olmasına rağmen nasıl da kahramanca savaşıyor deyince Abuzer Gaffari'ye nazar değmiş ve oracıkta şehit olmuş.(6)

Menkıbe.2. Abuzer Gaffari, Hz. Muhammed ve Hz. Ali ile beraber Kırklar Cem'inde bulunuyormuş. Aslında Kerbela dedikleri yer Adıyaman'da Kayacık Köyü'nden şehirler arası karayoluna kadar olan kısım. Şam dedikleri yer ise Adıyaman'ın Şambayat Kasabası'dır. Kufe ise Külahhöyük köyüymüş. Kerbela'da Ehli Beyti katlettiklerinde üç gün üç gece zifiri karanlık olmuş, ardından Mezopotamya ve Adıyaman'daki insanlar adeta birbirleriyle yer değiştirmişler. Bu farklılığın nedeni işte budur. Hz. Muhammed ile Mahmut Ensari birlikte Abuzer Gaffari'ye sancağı vermek için gelmişler. Abuzer Gaffari ise bu yüce misafirler geldi diye 20 tane inek kesmiş ve kesmeye devam ediyormuş. Hz. Muhammed yanındakilere gidip yetişin de Abuzer Gaffari'nin elini tutun yoksa ne kadar inek varsa hepsini kesecek demiş. Neyse birlikte oturup sohbet etmeye başlamışlar. Hz. Muhammed Abuzer Gaffari'ye sancağı teslim etmeye geldiklerini anlatmış. Aynı zamanda bütün toplum, 360 er ve evliya herkes ona bu sancağı hak ettiğini söylemişler. Abuzer Gaffari ise sancağı kabul etmiştir.(8)

Memorat.1. Bir gün köyden eşekle geliyordum. Sabahın erken vakitleriydi. Birden eşeğim kulağını dikeltti ve yürümekte inat etmeye başladı. Ben de niye böyle yapıyor diye kafamı kaldırıp baktığımda upuzun, bembeyaz, giysili, bembeyaz

sakallı bir adamın Abuzer Ğafari türbesinden Ziyaret Çayı'na inmeye başladığını gördüm. Eşekten inip takip etmek istedim ancak gözden kayboldu.(6)

Menkıbe.3. Zorköylü bir adam kıtlık yıllarında çoluk çocuğuyla açlık yaşamışlar. Gece gelmiş, Abzer Gaffar ziyaretinden bir tane halı çalmış. Abzer Gaffar Hazretleri adamın yakasını tutmuş ve halıyı geri ver demiş. Adam da veremem bunu götürüp satacam. Çoluk çocuğum evde aç bekliyorlar. Ya hazret zengin olursam iki tane alacam sana söz veriyorum demiş. Bir sene buğdayı iyi mahsul vermiş. İki tane halıyı getirmiş, sermiş.(6)

Menkıbe.4. Türbenin bekçilerinden Şeyh Osman adında biri varmış. Şeyh Osman kurban bayramı için kurbanlarını İstanbul'a satmaya götürmüş. Abuzer Gaffari'nin kabrine dönerek: *Ey Abuzer Gaffari!*, demiş *bu yıl kurbanlarımı iyi satarsam döndüğümde sana bir kuzu keseceğim* demiş. İlk gün davarının hepsi satılmış. Adıyaman'a dönmüş. Ancak verdiği sözde durmayıp kurbanı kesmemiş. Abuzer Gaffari, adamın rüyasına girerek, kuzu borcunun koça dönüştüğünü söylemiş. Adam yine aldırış etmemiş. Abuzer Gaffari, adamın rüyasına bir kez daha girmiş, *Koç da kesmedin şimdi artık tosunu keseceksin. Eğer bana tosunu da kesmezsen başına gelecekleri sen düşün* demiş. Bu rüyadan sonra adam tosunu kestim de bu kabusvari rüyalardan kurtuldum demiş.(6)

Ebuzer el Gıfari, Hz.Muhammed'in sahabelerinden olup Suffe Ashabı da denilen grubun içinde yer alan tarihi bir şahsiyettir. Hz. Ömer döneminde, Mısır'ın fethi sırasında şehit olduğu bilinmektedir. Abuzer Gaffari de Müslümanlarca çok sevilen bir şahsiyettir. Gerek büyük fedakarlıklarda bulunması, gerekse yumuşak başlı bir kişiliğe sahip olması nedeniyle hem Hz.Muhammed hem de Müslümanlarca çok sevilmiş, saygı görmüştür. İslam inancına göre şehitler şehit oldukları yerlere gömülmelidir. Ebuzer el Gıfari'nin Mısır'da şehit olduğu düşünülürse Mısır'da gömülmüş olma ihtimalini güçlendirmektedir. Ebuzer el Gıfari'nin Adıyaman bölgesinin fethine katıldığına dair herhangi bir bilgiye ulaşamadık. Mısır'ın fethine katıldığı ve orada şehit olduğu İslam tarihi kaynaklarında mevcuttur. Adıyaman'da türbesi bulunan bu zatın gerçek sahabe olmayacağı malumdur. Yukarıda da değindiğimiz gibi, Ebuzer El Gıfari'ye olan derin sevgi ve saygı nedeniyle Abuzer Gaffari türbesi, sahabelerden olan Ebuzer El Gıfari'nin türbesi gibi telakki edilmiştir.

4.2.1.8. Abzen Baba

Adıyaman Merkez Durukaynak Köyü'nün üst tarafında bulunan bir ziyaretidir.

Abzen Baba'nın aslen Kahta'nın Ortanca Köyü'nden olduğu söylenir. Kabri burada değildir. Burası onun makamıdır. Asıl mezarı Ortanca'dadır. Bu zat buralara gelip gidermiş.(9)

Menkıbe. Günlerden bir gün Abzen hanımına bize yemek yap biz İmam Hüseyin'i ziyarete gideceğiz demiş. Hanımı bir kaba pekmez ile bir miktar kuru ekmeği heybeye koymuş. Arkadaşıyla yola Kerbela'ya gitmek için yola çıkmış. Ortanca Köyü'nün öbür tarafında Abzen Baba kuru ekmeği çıkarıp, eliyle ufalayıp dökmüş. Arkadaşı aman ne yapıyorsun deyince biz İmam Hüseyin'in zaten yanına gittik bunları da karıncalar yesin demiş. Tekrar köye dönmek için yola koyulmuşlar. Bizim köyün yakınlarındaki bir akrabanın köyüne varmışlar. Köyde gittikleri evde Allogil olarak da bilinen keramet sahibi bir ailenin evine misafir olmuşlar. Allo, hanımına bize bir pilav yap, içini yağ doldur; ancak pilavı ineğin sütünü sağdığımız kabın içinde yap demiş. Hanımı itiraz ederek, senin bildiğin, benim bir şey mi var demiş. Allo ise hanımına sen yap ne yapacaksın demiş. Kadın dediğini yapmış, kazanı olduğu gibi getirip misafirlerin önüne koymuş. Allo misafirlerine kazanın içine iyi bakın İmam Hüseyin'i görüyor musunuz demiş. Abzen'in arkadaşı Algero evet gördük demiş.(9)

4.2.1.9. Aziz Dede

Adıyaman Merkez'e yaklaşık 35 km uzaklıktaki bir dağ köyü olan Yedioluk (Şahmir) Köyü'nün hemen yukarısında bir tepenin başında yer almaktadır.

Tepe türbenin burada bulunması nedeniyle dozerlerle çok genişletilmiştir. Halen de ziyaret bölgesinde düzleştirme, geliştirme faaliyetleri devam etmektedir. Aziz Dede ünlü Ağuçan sülalesindedir. Ağuçanlı Hasan Efendi'nin oğludur. Çelikhan Bulam Kasabası'nda türbesi bulunan Güzel Dede ile kardeşirler. Aziz Dede ailenin en küçüğüymüş. Buna rağmen yaşayışıyla, kerametleriyle diğer kardeşlerinden çok daha fazla tanımıştır. Bugün Aziz Dede anısına her yıl 11 Mayıs'ta Ob Aziz Anma etkinlikleri düzenlenmektedir. Bu etkinliklerde her yıl devlet erkanıyla birlikte binlerce kişi buraya dolmakta, etkinlikler düzenlenmektedir. Aziz Dede'nin yaşam felsefesi doğruluk ve insan sevgisiydi. Ben Aziz Dede'nin torunuyum. Aziz Dede'nin 17 ata öncesi Ehli Beyte dayanmaktadır. Dedem benim soyumdan gelen benim neslim, evladım değildir; benim yolumdan gelen benim evladımdır demiştir. Aziz Dede'nin yoluyla Bektaşiler birbirinden bazı yönleriyle ayrılmaktadır. Aziz Dede hayatın her alanında, yemesinden, giymesine kadar kendine çok dikkat ederdi. Aziz

Dede övünmeyi asla sevmezdi. Oysa Bektaşilerde kendi kendilerini methetme vardır. O, kendi köyünü (Adıyaman- Çelikhan- Bulam Kasabası'nı) insanların dünyaya çok fazla değer verdiklerini anlayınca terk etmiştir. Kendini insanlığa adayarak köy köy dolaşmıştır. Aziz Dede hem zahiri, hem de batini yönleri olan büyük bir zattı.(10)

Menkıbe.1. Aziz Dede batini tarafıyla dünyanın her yerinde sıkıntıda olan insanların yardımına koşarmış. Mesela Kıbrıs Savaşı'nda bir tugayın tankı kaybolmuş. Bölük komutanı tank sürücüsünü yanına çağırıp tankın ne olduğunu sormuş. Asker tankın Beş Parmak Dağları'nın üzerinde olduğunu söylemiş. Komutan kendisiyle dalga geçtiğini sanmış. Askerde komutanla dalga geçmediğini, gerçekten oraya çıkarttığını söylemiş. Komutan dürbünüyle bakmış ve gerçekten de tank oradaymış. Dönüp askere tankı oraya çıkarmanın imkansız olduğunu, oraya nasıl çıkardığını sormuş. Askere söylese öleceğini söylemiş. Komutan: "Emrediyorum Asker Söyle!" deyince asker çaresiz söylemek zorunda kalmış. Yalnız ölürsem beni tankın bulunduğu yere gömün demiş. Komutan kabul etmiş. Anlatmaya başlamış. Komutanım demiş ben yolumu şaşırılmıştım. Baktım bir kişi geldi önüme çıktı. Bana "Kuzum yolunu mu şaşırдың?" diye sordu. Ben korktum ve kim olduğunu sordum. Bana kendini tanıttı. Kendisinin bu dünyadan göçtüğünü, Ob-Aziz olduğunu, Adıyaman'ın Yedioluk Köyü'nde türbesinin olduğunu söylemiş. Peşinden gelmesini söyleyerek Dede'yi takip ettiğini, dağlara tırmanırken, kendisinin adeta düz bir yolda ilerlediğini sandığını, o kadar düşman arasına girip düşmanları öldürürken düşmanların kendisini nasıl oldu da göremediğini de şaşırdığını, Beş Parmak Dağları'nın tepesinde olduğunu ise sonradan farkına vardığını anladığını söylemiş. Kamber Dede'nin, bu sırrı kimseye anlatmaması gerektiği konusunda kendisini uyardığını; eğer anlatırsa askerin anında öleceğini söyleyip ortadan kaybolduğunu anlatmış. Asker sırrı söylemiş olduğundan gerçekten de oracıkta ölmüş. Komutanın inanası gelmiyormuş. Gerçekten böyle bir türbenin olup olmadığını öğrenmek için askerin anlattığı köydeki türbeye gelmiş. Gelip gördükten sonra Kamber Dede'ye inanmış ve Kamber Dede'yi ve gördüklerini herkese anlatmış.(10)

Aziz Dede 1966 yılında, 66 yaşında vefat etmiştir. Aziz Dede cura çalardı. Üç telli bir çalgı olan curayı çalar ilahiler söylerdi.(10)

Menkıbe.2. Yine Kore Savaşı'nda dört tane pir askerlerin önünde savaşa gitmişler. Bunlar; Aziz Dede, Munzur Baba, Kureyş Dede ve Kara Düzgün Baba imiş. Türkler Kore Savaşı'nı bu büyük zatlar sayesinde kazanmışlardır. Aziz Dede insanlara

ismiyle hitap etmezmiş. ‘‘Kuzum’’ dermiş. Paraya ise ‘‘Putlar’’dermiş. Bu yüzden paradan nefret edermiş.(10)

Menkıbe.3. Dedem benim kerametlerimi görürseniz herkese anlatmayın dermiş.(10)

Ziyarete genellikle Cuma günleri gelinmektedir. Genellikle romatizmal hastalıkları olanlar, çocuğu olmayanlar gelip burada dileklerine ulaştıklarını söylenir.(10)

Aziz Dede'nin üç kardeşi vardı. Bunların içerisinde bir tanesinin çocuğu olmuyordu. Aziz Dede ise çobanlık yapardı.(10)

Menkıbe.4. Günlerden birgün düşmanlardan biri Aziz Dede'ye size Ağuçangil (Zehir içen sülalesi) diyorlar demiş ve elindeki zehirli su dolu tası Dede'ye uzatmış. Aziz Dede koyunların ve orada buluna ahalinin önünde ‘‘Ya Medet’’ diyerek tastaki suyu içmiş, kısa bir süre sonra parmaklarından bal akmaya başlamış.(10)

Aziz Dede size kim ne kadar kötülük yaparsa yapsın siz daima iyilik yapın dermiş. Eğer siz de onlara kötülük yaparsanız onların seviyesine düşersiniz dermiş. Bu yüzden biz asla kötülük yapmamaya çalışıyoruz.(10)

Menkıbe.4. 20 30 kişilik bir gruba Obaziz'in hizmetçilerinden birisi misafirlere çay yapıp getirmiş. Dede hizmetçiye birazdan iki kişinin daha geleceğini söyleyerek iki bardak daha getirmesini istemiş. Bir iki dakika sonra iki kadın dergaha gelip çay içmişler. Misafirlerin hepsi bu duruma şaşırılmış.(11)

Memorat.1. Bizim komşulardan birinin oğlu aniden kaybolmuştu. Aylarca aramalarına rağmen ebeveynleri çocuklarını bulamamışlardı. Çaresizce Aziz Dede'nin yanına gitmişler. Dede ‘tosunum çalışmaya gitmiş, üzülme yakında dönecek size’ demiş. Aradan çok geçmeden oğulları döndü. Oğlan Dede'nin dediği gibi çalışmaya (Antalya'ya) çalışmaya gitmiş. Aziz Dede'nin geleceği bilmesine bir çok kişi şahit olmuştur ve anlatılmaktadır.(11)

Memorat.2. Abim Gedik Köyü'nde Aziz Dede'yle ve arkadaşlarıyla içki içerlerken, ben artık kalkacam yeter diyince Aziz Dede ağabeyime eve git senin şimdi güzel bir kızın olacak demiş. Abim eve gittiğinde bir süre sonra gerçekten de kızı olmuş.(6)

Menkıbe.6. Aziz Dede Hz. Ali'nin ta kendisidir. Çünkü Hz. Ali binbir dona girerek insanlığa faydalı olmaya devam etmiş ve edecektir.(10)

Menkıbe.7. Aziz Dede'ye bazı delirmiş hastaları getirirlermiş, Aziz Dede eliyle hastanın sırtına bir kez vurarak:’’ çık şeytan!’’dediğinde şeytan çıkar, hasta

iyileşirmiş. Hz. Ali binbir dona girer. Güvercin, geyik vb. donlara da girip karşımıza çıkabilir.(10)

Memorat.3. Adamın birisi bizimle sürekli dalga geçiyordu. Nerde bir taş görerseniz ziyaret yapıyorsunuz derdi. Allah'ın işine bak ki, dalga geçtiği küçük bir taş adamın kafasına değip adamı belden aşağı felç etti. Adamı buraya getirdiler, adam sürüne sürüne türbenin etrafında döndü ve iyileşerek kalktı, gitti.(10)

Menkıbe.8. Aziz Dede'nin yeğeni yolda giderken bir çınarın altına küçük su dökmüş. Çınar, yeğenin küçük abdestini, yeğenden, Aziz Dede'nin kanını taşıyor diye utancından kurumuş. O kuru çınar ağacı Malatya yolu üzerinde hala durmaktadır.(10)

4.2.1.10. Bulduk Baba

‘Bulduk Baba Türbesi, şehir merkezine 2 km uzaklıktaki Sümer Evler mevkiinde, Kara yolları Şefliği karşısında, Bulduk Baba Camii, yanındadır. Türbenin etrafında iki tane dut ağacı ve demir parmaklıklar bulunmaktadır.

Burada yatan zatın kim olduğuna dair herhangi bir bilgi mevcut değildir. Bulduk Baba ile ilgili bir takım rivayetler anlatılmaktadır. Bunlardan biri şöyledir:

Efsane. Yıllardır çocuğu olmayan ve bu türbeyi hiç görmeyen bir kadın, gece rüyasında, Bulduk Baba'yı görür. Bu zat, kadına mezarının yerini gösterir ve mezarının etrafını demir parmaklıklarla çevirirse çocuğunun olacağını söyler. Ertesi gün kadın, rüyasında gördüğü yere gider ve gerçekten orada rüyasında gördüğü gibi bir mezarla karşılaşır. Bunun üzerine kadın, mezarın etrafını demir parmaklıklarla çevirir. Kısa bir süre sonra kadın, bir çocuk sahibi olur.

Bulduk Baba ile ilgili anlatılan diğer bir rivayet ise şöyledir:

Menkıbe. Çobanın biri, bir gün sürüsünü otlatırken Bulduk Baba, kendisine görünür ve “*Çabuk buradan git, biraz sonra fırtına kopacak, gitmezsen öleceksin*” der. Bunun üzerine çoban, sürüsünü alıp gider ve böylece az sonra kopacak olan fırtınadan kurtulur.

Türbe, genellikle çocuğu olmayan kadınlar tarafından Cuma günleri ziyaret edilir.’’³⁸

4.2.1.11. Ceho'nun Oğlu Mustafa Baba (Mansur bin Cavena)

³⁸ Nuran Çetin.(2007), *Adıyaman İli ve Çevresindeki Manevi Halk İnançlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Konya, s.19

Yeni Pınar Mahallesi'nde sokak arasında bir yerdedir. Oldukça bakımsız bir halde, kendi haline bırakılmıştır. Eski sahiplerinden bu mülkiyeti devralan yeni sahipleri, türbeyi de ziyaret olarak kullanılmaktan çıkarıp depo olarak kullanmaya başlamışlardır.

Efsane. ‘‘Burada yatan zatın Emeviler’in Adıyaman’ı fethettikten sonra, buraya gönderdikleri, Mansur bin Cavena adlı komutan olduğu söylenmektedir. Bu zat Adıyaman’a geldiğinde şehri harabe halde bulur. Adıyaman’ın kalesini tamir ettikten sonra, şehrin her tarafını, bahçelerle süsler, daha sonra kendi ismine izafeten şehre ‘‘Hisn-ı Mansur’’ ismini verir. Mansur bin Cavena Türbesi, kadınlar tarafından sıkça ziyaret edilir.

Çok ağlayan çocuklar, Çarşamba ve Cuma günleri bu türbeye getirilir. Bu çocukların atletleri, bir çarşamba iki cuma ya da iki çarşamba bir cuma türbeye bırakılır, oradan da bir atlet alınır. Bundan sonra çocuk, eskisi gibi sürekli ağlamazsa, türbeye on bir tane atlet götürülüp bırakılır. Ayrıca buraya yemek getirip dağıtanlar da bulunmaktadır.’’³⁹

Bize göre; Mansur bin Cavena isimli tarihi şahsiyet zaman içerisinde unutulmuş sadece Ceho’nun oğlu Mustafa Baba olarak kalmıştır. Mansur ismi Mustafa olarak, Cavena ismiyse Ceho olarak değişime uğramıştır.

Eskiden ağlayan çocuklar getirilirdi. Çocuğun atleti çocuğun üstünden çıkarılırdı. Perşembe gecesinden Cuma salasına kadar sandukanın üstünde bekletilirdi. Daha sonra çocuğa tekrar giydirilirdi. Böylece çocuğun ağlaması kesilirdi. Cuma günleri abdest alıp Cuma namazına gittiğini görenler olmuş.(12)

4.2.1.12. Çoban Baba

Türbe Adıyaman’ın eski mahallelerinden olan Musalla Mahallesinde, Eski Marangozlar Çarşısı olarak da bilinen bölgededir. Adıyaman Eski Mezarlığı içinde bir yerken zamanla mezarlığın yerleşim yeri haline getirilmesiyle türbenin etrafı tamamen ev ve iş yerleri olmuştur.

‘‘Çoban Baba Türbesi, şehir merkezi Musalla Mahallesi, Marangozcular Çarşısında yer alan tek odalı betonarme bir yapıdır. Türbenin kapısı yeşil renkte olup, türbe kapısının üzerinde ‘‘Çoban Baba’’ yazan bir tabela bulunmaktadır. Türbenin önünde iki dut ağacı ve küçük bir çeşme yer almaktadır. Çoban Baba’ya ait olduğuna

³⁹ Nuran Çetin, a.g.e., ss.17

inanılan sanduka hemen türbe girişinin karşısında olup, üzeri yeşil örtü ve seccadelerle kaplıdır. Türbenin iç duvarında bir camekân bulunmakta, camekânda çobanlığın sembolü olan kaval ve asa yer almaktadır. Türbe, Ramazan Kırmızı adlı şahıs tarafından yaptırılmıştır. Çoban Baba'ya, çobanlık yaptığından dolayı bu isim verilmiştir. Lakabı Palazoğlu Hacı Abuzer Baba'dır. Bu zat Adıyamanlı Küçük Muhammed Efendi'nin arkadaşıdır. Nakşibendî kolundan olan Urfalı Halidi Ziya'nın Halifesi Hafız Muhammed Selim Ruhavi'ye bağlıdır. Doğum tarihi bilinmemekle beraber 1910 yılında vefat ettiği tahmin edilmektedir.

Menkıbe. Çoban Baba Türbesi ile ilgili olarak da Hacı Abuzer Baba Türbesi'nde olduğu gibi belediyece yıkılmasına karar verilmiş ancak; bütün uğraşlara rağmen greyderin burayı yıkamadığı anlatılır.

Çoban Baba'nın Türbesi, istek ve dileklerin gerçekleşmesi için yedi cuma güneş battıktan sonra ziyaret edilir. Türbeyi yedinci ziyarette, ziyaretçiler Çoban Baba'nın sevdiğine inandıkları pekmezli toplama getirip burada dağıtırlar.⁴⁰

Eskiden kadınlar Çoban Baba'nın mezar taşına dilekler diler küçük taşlar yapıştırırlardı. Eğer taş yapışırsa dilekleri olacak diye sevinirlerdi.

Mıraz Baba'ya gidildikten sonra, buraya yedi akşam güneş battıktan sonra gidilirdi. Yedinci gidiş de bittikten sonra buraya pilav ve pekmezli toplama (bazlama) götürülüp dağıtılırdı.⁴¹

Memorat.2. Perşembe geceleri kendi kendine türbenin ışığının yandığına defalarca ben dahil bir çok kişi şahit olmuş.(14)

Memorat.3. Eskiden buranın bir bekçisi vardı. Ben de bekçiyle beraber oturup sohbet başladım. O sırada Körfez Savaşı başlamıştı. Savaştan söz açıldı. Ben Irak'taki Müslümanlar için ne yapabileceğimizi sordum. Bekçi boş ver onları hak etmeselerdi ölmezlerdi dedi. Ardından motosikletine binip gitti, yarım saat geçmedi ki trafik kazası geçirip öldüğü haberini aldık. Ben bunu herkese anlattım. Dinleyenler ziyaretin ekmeğini yiyip nankörlük ettiği için ziyaret çarpmıştır dediler. (14)

Memorat.4. Bir arkadaşım ödenmesi gereken çok acil borcu olduğu için türbeye bırakılan, vakfedilen paraları çalmış. 50-100 m gittikten sonra kaza yapmış. Hastaneden döndükten sonra bize kazayı ve niçin kaza yaptığını anlattı. Bu en son olaydan sonra, bu ziyaretin çok büyük bir evliya olduğuna daha fazla inanmaya başladık.(14)

⁴⁰ Nuran Çetin, a.g.e.,ss.12

⁴¹ A.Akil Yağınh, , (2004) *Adıyaman Ağzı ve Kültürü*, Özgül Ofset, Adıy., ss.15

4.2.1.13.Çıplak Dede

Adıyaman Merkez'a yaklaşık 30 km. uzaklıktadır. Sarıharman Köyü civarında ünlü bir ziyaretir. Tarihi olarak çok eski bir türbedir.

Menkıbe. Bir ağanın azabıymış. Gece yarısı elbisesini indirip yuvarlanırc tenini inciten yerleri düzltir, varsa ufak tefek sivri taşları atar, hayvanların rahat ve sağlıklı ortamda yetişmesini sağlarmış. Bu yüzden keramet sahibi olmuştur. Ağa bir gün Hicaz'a gitmiş. Ağanın karısı da bir gün içli köfte yapmış ve kendi kendine "keşke Ağa'da burada olsaydı bu yemeği çok severdi!" demiş. Çıplak Dede yemeği alıp Ağasına götürmek istemiş. Hanım Ağa inanmaya inanmaya Çıplak Dede'ye vermiş. Çıplak Dede yemeği aldığı gibi aynı anda Hicaz'da bulunan ağaya vermiş. Hicaz'da azabını gören ağa şaşkınlıkla yemeği alır, yemeği sıcak sıcak yemiş. Ağa Hicaz'dan döndüğünde elindeki tabağı ziyaretçilere göstererek beni değil azabım (ağanın hizmetkârı) Mehmet'i (Çıplak Dede'yi) tebrik edin çünkü ben Hicaz'dayken bana sıcak sıcak yemek getirdi, ben de yedim demiş. İşte bu tabak da azabımın bana yemek getirdiği tabak der. Çıplak Dede yaptığı hizmetle evliya olur. Türbesi Adıyaman merkez sınırları içinde Sarıharman Köyü'ne yakın bir yerdedir.(6)

Bu ziyarete genellikle yemin etmek veya yemin ettirmek için gelinir. Yalan yere yemin edildiğinde ziyaretin çarptığına inanılır:

Memorat. "Bir gün köyümüzün kavakları ve tütünleri kesilmişti. Hepimizi Çıplak Baba'ya yemin etmeye götürdüler. Emin de köyün çobanıydı. Yemin ettikten sonra köye döndük. Harmanda samanın üzerinde beraber uzanmıştık. Sabah oldu jandarmalar geldi. Emin güya arkadaşımı öldürüp Eğri Çay'a atmış diye alıp götürmüşler. Emin dört sene cezaevinde yatıp çıktıktan sonra, gelip bana sizin kavakları ve tütünleri ben kesmiştim ama arkadaşımı kesinlikle ben öldürmedim. Ben Çıplak Baba'ya yalan yere yemin ettiğim için dört sene yattım demiş. Çok geçmedi onu da Şanlıurfa Hilvan'da öldürmüşler, cenazesi Adıyaman'a geldi." (6)

4.2.1.14. Gazğan Dede

Adıyaman Merkez'e yaklaşık 20 km uzaklıkta bir mesafededir. Gazğan Köyü'nün üst tarafında yer alır. Atatürk Barajı'na bakan manzarasıyla gelen ziyaretçilerine muhteşem bir manzara sunmaktadır.

Menkıbe. Gazğan Dede (Kadı Han Dede) eskiden Adıyaman'da kadıymış. Bir gün yanına fakir bir oduncu gelmiş. Adam iki tane kurdun eşeğini yediğini

söylemiş. Gazğan Dede hemen eşeği yiyen iki kurdu çağırmiş ve kurtlara oduncunun eşeğini niçin yediklerini sormuş. Kurtlar bir haftadır açtık, çaresiz kaldık, oduncunun eşeğini yemesek ölecektik demişler. Gazğan Dede ise kendisinin yanına gelip durumlarını anlatmadıkları için kurtlara kızmış ve ceza olarak onlara, oduncunun bir eşek alacak kadar para biriktirmesi için odun taşıma cezası vermiş. Kurtlar oduncunun yükünü taşımaya başlamış yani eşeğin vazifesini kurtlar yapmaya başlamış. Bir süre sonra adam biriktirdiği parayla kendine güzel, semiz bir eşek almış. Ama kurtları da çalıştırmaya devam etmiş. Kurtların bu arada her tarafları yara bere içinde kalmış. Bunun böyle gitmeyeceğini anlayan kurtlar durumu Gazğan Dede'ye anlatmış. Gazğan Dede, Oduncuyu yanına çağırmiş. Niçin kurtlara böyle zulmettiğini sormuş. Oduncuyu suçlu bulan Gazğan Dede, oduncuya bir hafta kurtların yemeklerini verme cezası vermiş.(15)

Efsane. Gazğan Dede kadılık yaparken bir gün zalim bir düşman Gazğan Dede'yi öldürmek istemiş. Gazğan Dede hanımını ve çocuklarını da yanına alarak kaçmaya başlamış. Bugünkü türbesinin olduğu mağaraya sığınmış. Eşiyle beraber kendi hallerinde yaşamışlar. Gazğan Dede bir süre sonra ölmüş. Ailesi cenazesini öldüğü yere gömmüş. Aradan çok uzun yıllar geçmiş. Köyde temiz kalpli fakir bir çoban üç gece üst üste rüyasında kendisini Gazğan Dede olarak tanıtan bir kişinin bir yeri göstererek gel ben buradayım. Beni bul, kabrimi türbe yap ve sen de beni bekle diyormuş. Çoban durumu hanımına anlatmış. Neyse kazmayı küreği almış. Rüyasında gördüğü yeri eşmeye başlamış. Gerçekten de bir adam cesedine ulaşmış. Ceset dün gömülmüş gibi taptazeymiş. Hemen oraya bir türbe yaptırmış ve bekçiliğini kendisi yapmaya başlamış.(15)

Bu türbeye genellikle evlenememiş genç kızlar getirilir. Türbenin mutfağından bir tane kaşık götürülür. Evlendiğinde ise altı tane kaşık bırakılır.(16)

4.2.1.15. Hacı Abuzer Baba

Musalla Mahallesinde, Atatürk İlköğretim Okulu'nun karşısında, eski marangozlar çarşısının güneyinde yer alır.

Efsane. Adıyaman'da eski tarikat şeyhlerinden biri olarak kabul edilirdi. Kadiri şeyhlerindendi. Atadan gelme şeyhlikleri vardır. Hacı Abuzer Baba aslen Kerküklüdür. Musalla Mahallesinde tekkesi ve türbesi bulunmaktadır. 40 sene içinde 40 tane çile çekmiştir. Mesleği bekçibaşılık imiş. Birkaç kez Hicaz'a gitmiştir. Günlerden bir gün mürşidi Arap Hasan Baba rahatsızlanınca seyri sülukunu

tamamlamak üzere Hama'ya gitmiş, orada insan-ı kamil olmuştur. Kendisi yaşarken sevilen sayılan büyük bir zatmış. 99 yaşında vefat etmiştir.(17)

Menkıbe.1. ‘‘Anlatılan baska bir rivayete göre; Hacı Abuzer Baba'nın Türbesinin bulunduğu yer önceleri mezarlıkmış. Bu mezarlık 1970'lerde belediye başkanı Mithat Karıkçı'nın emriyle kaldırılmak istenmiş. Tüm mezarlık kaldırılıp sıra Hacı Abuzer Baba ve onun soyuna sıra gelince, kaldırma işlemini yapan dozerin ağız üç kez kırılmıştır. Tüm çabalara rağmen türbe kaldırılamayınca yıkma işlemi durdurulmuş, hatta türbenin makamı belediye tarafından belirlenmiştir.’’⁴²

Menkıbe.2. Hacı Abuzer Baba Çarşı'da bekçi başıymış. Bir kış gecesini bir dükkan soyulmuş. O mntıka bekçilerini hesaba çekmişler. Bekçi başı emrindeki bekçilerden birine bu dükkanın sahibi filanca mahallede al getir demiş. Alıp getirmişler. İkinci bir defa filanca mahallede filanca adam var, o adam hırsızlığı yapan kişi. Git al da gel demiş. Bekçi alıp getirmiş. Çavuş hırsıza çabuk git çaldığın malları alıp getir demiş. Hırsız gidip getirmiş, mallarını iade etmiş. Helalleşip herkes evine dönmüş.(17)

Menkıbe.3. Bir zikir anında camide bir adamı kesmiş, adamı sonra yapıştırmış adam tekrar dirilmiş.(18)

4.2.1.16. Hasan-ı Mekki

Adıyaman'ın eski mahallelerinden Hoca Ömer Mahallesi'nde bulunan bu türbe, Mevlana'yı ve Yunus Emre'yi Sevenler Derneği bünyesinde bulunmaktadır.

Efsane. İslamiyet'i yaymak için gelen İslam ordularının içinde bir asker olan Hasan-ı Mekke isminden de anlaşılacağı üzere Mekkelidir. Kabrinin bulunduğu yerde şehit düşerek defnedilmiştir. Kabri günümüze kadar başarıyla gelebilmiştir. Halk, kadınlar için ayrı bir gün olmak üzere ziyarete açıktır.(19)

Menkıbe. Türbeyi bekleyen eve bir gün bir hırsız girmiş. Evde bir kadından başka kimse yokmuş. Kadın Allah'a evimizi, türbemizi soyacaklar bana yardım et diye yalvarmış. O anda türbenin inayetiyle mucizevi bir şekilde hırsız tut ağacına bağlanmış. Hırsız tövbe edip ağlamaya başlayınca avludaki tut ağacı hırsızı bırakmış.(20) Korku ve uyuz hastalıkları için gelinmektedir.(19)

4.2.1.17. Hubat Baba

⁴² Nuran Çetin, a.g.t., ss.9-11

Hoca Ömer Mahallesi'nde, Belediye Nikah Salonunun karşısındaki sokakta bir evin avlusunda küçük bir türbedir. Bu türbe bugün artık unutulmuş bir durumdadır. Bunun en önemli nedeni ise bir apartmanın avlusunda olması nedeniyle halkın ziyaret etmekten çekindiklerini düşünmekteyim. Çünkü Adıyaman'da benzer kadere uğramış ziyaretler vardır. Örneğin İshak Baba, Kafreş Baba, Ceho'nun oğlu Mustafa Baba gibi türbeler de aynı durum söz konusudur.

Efsane.1. Ubade bin Bişr olarak da bilinir. Peygamberimizin sahabelerinden, İslam'ın sancaktarlarındanmış. Adıyaman'ın fethi esnasında şehit olmuş. Çok eskiden burada türbe yokmuş. Ermiş zatlardan biri üç gün üst üste rüyasında bu zatı görmüş. Ben Beşir bin İbat'ım, ben islamın sancaktarıyım, sahabe-i kiramdanım. Ben filan yerdeyim. Benim yattığım yerde şehir geliyor, ayaklar altında kalacağım. Gel benim üstümü kapat, türbe yap demiş. Bu ermiş adam üç gün üst üste bu rüyayı görünce gelip burayı kazar ve gerçekten bu sahabenin burada olduğunu görmüş. Adam buranın mülkiyetini almış ve buraya bir türbe yaptırmış.(6)

Efsane.2. "Türbeyle ilgili olarak türbenin bulunduğu evin sahibi olan Mehmet Demir'in bize anlattığına göre; kayın pederinin babası üç gece üst üste Ubade bin Bısr rüyasında görür. Ubade, rüyayı gören sahsa: "*Kalk ve bak yerimin ıslak olduğunu göreceksin*", der. Rüyayı gören sahs uyanıp rüyasında Ubade'nin kendisine söylediği yere gidip baktığın da oranın gerçekten ıslak olduğunu görür. Aynı rüyayı ailenin birçok ferdi ve komsular da görür. Bunun üzerine o yere zatın makamı inşa edilir.

Menkıbe. Aynı sahsın anlattığı başka bir olay da şöyledir: Hırsızlık için eve gelen kişiler, her geldiklerinde kapıda beyaz elbiseli birini görüp geri döndüklerini, olaydan on yıl sonra anlatmışlardır⁴³

Ubade bin Bişr adlı tarihi şahsiyet, zaman içerisinde Ubade ismi Hubat olarak değişmiştir. Hubat Baba adlı kişinin Hz. Muhammed'in sahabelerinden olma ihtimali oldukça yüksektir. Çünkü, Adıyaman bölgesinin fethi esnasında Samsat'ta türbesi bulunan Safvan bin Muattal'ın gerçek sahabe olduğu düşüncesi yapılan tarihi araştırmalar neticesinde bugün bilim insanlarınca kabul edilmektedir. Savaşlarda malum olduğu üzere ölme ve öldürme ihtimali, sayıları oldukça yüksektir. Bu savaşta da sadece bir sahabenin şehit olup başka bir sahabenin şehit olmama ihtimali akla pek

⁴³ Nuran Çetin, a.g.t., ss.15-16

yatkın gelmemektedir. Tabî ki bu şahsiyetin gerçek sahabe olup olmadığını belirleme işi antropologlara ve tarihçilere kalmaktadır.

Bu ziyarete altına işeyen, çok ağlayan çocuklar getirilir, burada bir süre uyutulur. Çocukta iyileşme olursa gelip buraya bir miktar hediye bırakılır.(7)

4.2.1.18. İshak Baba

Adıyaman çarşı merkezinde, Kap Camii'nin karşısındaki küçük bir ara caddede yer alır. Ancak türbe bugün bir apartmanın tamamen altında kaldığından, apartmana girişte merdiven altı tabir ettiğimiz bir kısımdadır. Türbenin ön tarafında ise bir berber esnafı iş yeri çalıştırmaktadır. Anlatıldığına göre bu türbeye ait sanduka da ortadan kaldırılmıştır. Eski Adıyamanlılar hariç bu türbeyi ve yerini bilen yok gibidir.

Efsane. Bu türbe İshak Peygamberin makamı olarak da kabul edilir. Rivayete göre Urfalı Hafız Muhammed Selim Efendi Kap Camii'ye Cuma namazını kılmaya giderken birden bire burnuma peygamber kokusu geldi diyerek türbenin bulunduğu yere gelmiş ve bu zatın Hz. İshak (a.s.)'a ait olduğunu söylemiştir. Yakın zamana kadar bu türbe İshak Baba veya İshak Peygamber olarak varlığını sürdürmüştür. Bu türbenin kismet açacağına, hastalıkları iyileştireceğine inandıkları için bu ziyaretin toprağını alır, götürür, yerlerdi.(21)

Eskiden Perşembe geceleri kel köfte ve bisküvi dağıtılırdı. Dilekte bulunmak için gidilirdi.(22)

4.2.1.19. İzollu Baba

Türbesi Merkez Sıratut Mahallesi'ndeki Sıratut Camii'nin bitişiğindedir

Efsane. Asıl adı Hacı Mehmet Efendidir. İzollu aşiretindedir.15 yaşlarında Adıyaman'a gelmiştir. Sıratut Camisinin imamıymış. Ama büyük bir evliyaymış. Öldüğünde hem evi, hem de çok sevdiği camisinin avlusuna gömülmüş.(23)

Menkıbe. Kahta'nın Bölükyayla (Mazil) Köyünden Hamsiyaro Sülalesi'nden rahmetli Hacı Mehmet Efendi adlı kişiyi Halep'te bir iddiadan dolayı tutuklamışlar. Asılmasına karar vermişler. Bir gece rüyasında İzollu Baba'yı görmüş. İzollu Baba benim kabrimi türbe haline getirirsen seni idamdan kurtarırım demiş. Adam tamam demiş. Adam köyündeki tanıdıklarına haber göndermiş. Acilen İzollu Baba'yı türbe haline getirin demiş. Akrabaları yaptırmışlar. Adam bunun üstüne idamdan kurtulmuş.(23)

Camiden çıkanlar bu zatın ruhuna bir Fatiha okurlar.. Çarşı Camii'nin içindeki Abdulgani Baba'ya gidildikten hemen sonra İzollu Baba'ya gelinir. Ayrıca 7 Cuma buraya gelinir dilek tutulur. Dilekler gerçekleşince Abdulgani Baba'da kel köfte dağıtıldıktan sonra İzollu Baba'ya gelinir, burada bisküvi dağıtılır.(24)

4.2.1.20. Kafreş Baba

Kap Camii Mahallesi'nde, Ayrancı Pazarı'nda, bir evin içindedir.

Efsane. Ceviz Baba veya Şeyh Abdurrahman olarak da bilinir. Oldukça yaşlı olmasına rağmen saçları beyazlamamış bir şeyh olduğundan ismi Kafreş (kara kafa) anlamına gelen bir lakapla tanınmış, vefat ettikten sonra da bu adla anılır olmuştur.(6)

Memorat. Bizim komşunun oğlu üçüncü katın damından düştü, burnu bile kanamadı. Çocuk kendisini Kafreş Baba'nın tutarak yere yavaş inmesini sağladığını söyledi.(25)

Huysuz çocukların yani çok bağırın, çok ağlayan çocuklar buraya getirilir. Ziyarete uyutulur. Çocuklar hastalıklardan kurtulsunlar diye de elbiseleri burada bırakılır. Buraya dilek ve şifa ummak için gelirler.(25)

4.2.1.21. Kamber Dede

Adıyaman Merkez köylerinden Kındırali Köyü'nde türbesi bulunmaktadır. Kamber Dede hayattayken döneminde çok ünlü bir Dede ve Ağa olarak tanınmıştır.

Menkıbe.1. Sıkıyönetim döneminde Adıyaman'da meşhur Kara Bela lakaplı bir subay vardı. Bu subay özellikle Alevilerin üzerinde bir baskı oluşturuyordu. Yine günlerden bir gün Kara Bela Kamber Dede'nin köyü olan Kındırali'ye gelip Kamber Dede'ye baskın düzenlemek istemiş. Evine girmiş. Hangi odayı açsa Kamber Dede orada masa başında içki içiyormuş. Kara Bela şaşırılmış ve korkarak oradan uzaklaşmaya başlamış. Kamber Dede Kara Bela'nın arkasından seslenerek: "Gördün göreceğini sakın bir daha gelme buralara" demiş. O günden sonra Kara Bela bir daha Alevileri hiç rahatsız etmemiş.(26)

Kamber Dede hem dede, hem de ağa idi. Evi hiç boş kalmazdı. Bizim bu bölgenin piriydi.

Menkıbe.2. Kamber Dede'yi Kıbrıs Savaşı'nda görenler çok olmuş.(27)

Memorat.3. Kamber Dede bir çeşit terlik (Şımmık) yanına gelenlerin sırtına vurduğunda hastalar rahatları.(9)

Efsane. Kamber Dede Kureyşan Ocağı'nın piridir. Hıdırsor Aşireti'nin yerlisidir. Kureyşan Ocağı ise Seyyid Mahmud-u Hayrani'ye bağlıdır. Seyyid Mahmud u Hayrani'nin türbesi ise Akşehir'dedir. Seyyid Mahmud u Hayrani'nin soyu ise Muhammed Bakır Hazretleri'ne dayanır. 1025 yılından beridir bizim şecerimiz kayıt altındadır. Bizim şeceremiz Kerbela'daki İmam Hüseyin'in türbesinde kayıtlıdır. Bu ocağı kim devralırsa o gider Kerbela'da İmam Hüseyin'in türbesinde ismini kayıt ettirir. Kamber Dede aşiret içerisinde birliğin, beraberliğin, güzelliğin devamını sağlayan birisiydi. Bu ocağa sadece Hıdırsor Aşireti bağlı değildi, Kav ve Balyan Aşiretleri de bağlıydı. Aşiretler arasında bir sorun yaşandığında Kamber Dede, aşiretlerin reisleriyle beraber gider sorunları çözmeye çalışırlardı. Bundan 30 sene öncesine kadar bizim Hıdırsor aşiretinin hiçbir sorunu adliyeye yansımamıştı. Kamber Dede Hıdırsor Aşireti'nin hem dedesi hem de ağasıydı. Otoriter bir kişiliği vardı. Kamber Dede'nin ölümünden sonra aşiret dağılmaya aşiretin ahlaki değerleri bozulmaya başladı.(27)

Kamber Dede kendi taliplerini kendi evlatlarından daha üstün tutardı.(27)

Kamber Dede Kerbela'ya gittiğinde o zamanki Araplar çok kirli ve pasaklıymış. Kamber Dede ise tam tersi çok temiz ve tertipli bir insandı. Araplar durumu anladıklarında Kamber Dede'yi ağırlamışlar, en güzel otellerde konuk etmişlerdir.(27)

Menkıbe.3. Babamın dedesi Kureyş Ağa Şeyhler Köyü'nde ikamet ediyorken hainlerden birisi gidip dönemin idaresine, asayişini bozuyor, halkı örgütlüyor diye şikayet etmiş. Askerler gelip Kureyş Ağa'yı tutuklamışlar. Dedem nezarethanedeyatarken, ikramda bulunuyor gibi zehirli bir fincan kahve ikram etmişler. Kureyş Dede bu kahvede zehir olduğunu bile bile içmiş. Memurlar şimdiye kadar ölmüştür diyerek içeri girdiklerinde, Kureyş Dede'yi yatağın içinde sakalını tarıyor görmüşler. Herkes şaşkınlık içinde bakarken, bana bu kahveyi yapanı çağırın demiş. Kahveci gelmiş. Herkesin gözü önünde parmaklarından zehiri akıtıp evladım al emanetini götür demiş.(27)

4.2.1.22. Mahmut Ensari

Adıyaman şehir merkezine 5 km uzaklıkta Ali Dağı'nın tepesinde yer alır. Bu tepe üzerinden bakıldığında Adıyaman adeta ayaklarımızın altındadır. Tarihi tam olarak bilinmese de yazılı kaynak olarak 16.yy Osmanlı Tahrir Defterlerinde de geçen eski bir türbedir.

Memorat.1. Bir gün Kayseri'den üniversite öğrencisi buraya gelmiş, türbenin içinde hüngür hüngür ağlıyordu. Kendisine niçin ağladığını sorduğumda bana ağlamasının sebebini anlattı. Rüyasında adının Mahmut Ensari olduğunu söyleyen bir zat gelip türbesini ziyaret etmesini istediği sonra da kaybolduğunu görmüş. Sabah uyandığında rüyasındaki zatın gerçekten var olup olmadığını, varsa da türbesinin nerede olduğunu araştırmaya başlamış. En nihayet Adıyaman'da olduğunu anladıktan sonra gelmiş.(28)

Memorat.2. Ben Mahmut Ensari hazretlerini çok zaman rüyamda sancaktar olarak savaşıırken gördüm. Kendisi kısa boylu sevimli birisiydi.⁴⁴

Menkıbe.1. Zamanında yıkım ekipleri Mahmut Ensari'ye gelmişler. Dozerleri çalıştırdıklarında türbenin içinden büyük bir erkek aslan çıkmış ve ekibe saldırmış. Ekip kaçarak canlarını zor kurtarmış.(29)

Buraya dileklerin yanı sıra yemin için de gelmektedirler. Mahmut Ensari Çıplak Dede'ye göre daha sakindir. Çıplak Dede çok sinirlidir, yalanı asla affetmez, çarpar.(30)

Memorat.3. Annem gençken buraya gelerek bir erkek evlat dilemiş. Eğer oğlum olursa demiş adını Mahmut Ensari koyacağım demiş. Dileği kabul olmuş, gelip kurban kesmiş ve oğlunun adını Mahmut Ensari koymuş.(30)

Eskiden Cuma günleri gelinirdi. Ancak günümüzde daha ziyade cumartesi ve Pazar günleri gelinmektedir. Bunun da en önemli sebebi bu günlerin tatil olmasıdır.(30)

Menkıbe.2. 1600 yıl önce bu zatlar Hz. Muhammed ile birlikte yaşamışlar. Rivayet edilir ki Mahmut Ensari ile Abzer Gaffari kardeşlermiş. Mahmut Ensari aslen Ensari kabilesindenmiş. Ensari kabilesi Hz. Ali'ye Ali Allah'tır demişler. Hz. Ali ise kendisinin haşa Allah olmadığını, kendileri gibi bir kul olduğunu ısrarla anlatmaya çalışsa da dinletememiş. Sinirlenen Hz. Ali, içlerinden birinin kafasını kesmiş. Adamın kafası düşmüş ancak kafa düştüğü yerde yine aynı şeyleri söyleyip duruyormuş. Bunun üzerine; Hz. Muhammed, Hz. Ali'ye, kendisinin de artık Ensarilerin ilahı olduğunu kabul etmesini ister. Hz. Ali de kabul eder.(31)

Menkıbe.3. Mahmut Ensari ve Abuzer Gaffari İslamın savunucularıymış. Adıyaman'daki 750 köy İslama cephe almışlar. Bunlar daha sonra İslam ordularıyla savaşmaya karar vermişler. Mahmut Ensari bu ziyaretin biraz aşağısında yani Ali

⁴⁴ İsmi vermek istemeyen yaşlı bir kadın

Dağı'nın eteğinde bir ordu kurmuş. Kafirlerle savaşmak için Adıyaman Müsürkan Köyü taraflarında savaşa tutuşmuşlar. Abuzer Gaffari bu savaşta Mahmut Ensari ile birlikteymiş. Bu savaşta büyük kahramanlıklar gösteren Abuzer Gaffari İslamın sancaktarı olmayı hak etmiş. Mahmut Ensari 17 Kemerbestelerin içindeymiş. Yani bu bölgelerin sorumlusuymuş. Mahmut Ensari aynı zamanda 18 bin alemin defterdarıymış. Mahmut Ensari ile Abuzer Gaffari aralarında anlaşmışlar. Abuzer Gaffari aşağıda, yani kendi türbesinin olduğu yerde düşmanlarla, Mahmut Ensari ise yine kendi türbesinin olduğu yerde, yani yukarıda çarpışmışlar ve şehit olmuşlar. Türbeleri ise şehit oldukları yerlere yapılmış.(31)

4.2.1.23. Mısırlı Şah Mehmet

Adıyaman merkez kasabalarından olan Kömür, Adıyaman'a yaklaşık 21 km uzaklıktadır. 16. yy'daki Osmanlı defterlerindeki kayıtlarda Kömür-hinot olarak geçmektedir. Oldukça eski bir köydür. Yöredeki insanların anlatışlarına göre, mirlerin (aşiret federasyonlarının başkanları) toplandığı yer anlamına gelmektedir. Yaklaşık 5000 nüfusa sahiptir. Kasabanın yarısı alevi yarısı sünnidir. Ancak kendi aralarında kardeşçe yaşamaktadırlar. Mısırlı Şah Mehmet Türbesi kasabanın tam ortasında Bölükyayla Kasabası'na dönüş kavşağında yer almaktadır.

“Şah Mehmet Mısırlı ilgili olarak şunlar anlatılır:

Efsane.1. Mehmet Mısırlı, Şah soyundandır. Ahmet adlı kardeşi ile Mısır'dan gelir, kardeşi Sivas'a gider ve orada şehit düşer. Ahmet Mısırlı'nın Türbesi şu anda Sivas'ta bulunmaktadır. Mehmet Mısırlı ise Kömür Kasabası'na gelir.

Şah Mehmet Mısırlı'nın türbesi ile ilgili olarak anlatılan bir rivayete göre;

Menkıbe. Zamanında iki Roma askeri türbeyi yıkmaya çalışır. Bu iki asker türbeyi yıkmaya çalıştıkları esnada ölür. Şah Mehmet Mısırlı'nın çoğu kimse tarafından rüyada görüldüğü, türbe olduğuna inanmayan kimselere de farklı şekillerde kendini gösterdiği anlatılmaktadır. Bununla ilgili olarak anlatılan bir olay şöyledir: Hasan Sayın adlı kişi kumar oynamaktan gelirken türbenin önünden geçer ve türbeyle alay eder. Bunun üzerine nereden geldiği belli olmayan bir tokat yer. O kişinin, o gün bu gündür kumar oynamadığı, türbeye hürmet edenlerin başında geldiği söylenir.”⁴⁵

Efsane.2. Bu zat buraya Mısır'dan gelmiştir. Burada kafirlerle savaşta buraya gelip bu köyde şehit düşmüştür.(32)

⁴⁵ Nuran Çetin, a.g.t.,ss.25-26

Efsane.3. İki kabile zamanında türbenin bulunduğu yerden geçen su için kavgaya tutuşmuşlar. Sabahleyin iki kabile de suyu zabtettmeye karar vermişler. Bu uğurda gerekirse ölmeyi de göze almışlar. Sabahleyin geldiklerinde kocaman bir kayanın suyu ikiye ayırdığını görmüşler. Suyun her iki kollarından biri bir kabileye doğru akıyor, öbürü diğer kabileye doğru akıyor. Bunun üzerine kavgayı bırakmışlar ve barışmışlar. Bu velinin türbesi suyu ikiye ayıran bu kayanın üzerindedir.(32)

4.2.1.24. Öksüz Baba

Adıyaman Kalesi'nin kuzey eteğinde, kaleye çıkan merdivenlerin hemen altında yer alır. Öksüz Camii olarak da bilinir. Eskiden türbenin avlusunun olduğu ve avluda da bu zatın yanına gömülmek isteyen özel kişilerin mezarları da bulunmuş. Ancak şimdi yalnızca Perşembe geceleri ve Cuma günleri öğlene kadar açık bir şekilde halkın ziyaretine açık bir türbe olarak yaşamını devam ettirmektedir.

Eskiden bu ziyarete genellikle sıtma hastalığına yakalananlar getirilirdi. Türbenin bir avlusu vardı. Hastalar avluda bir yere yatırılır, avluda bulunan üç tane taş da baş altına konulur, önünde de avludaki çalı çırpıdan birkaç adet yakılırdı. Hasta kendini iyi hissederse oraya bir miktar para bırakılırdı. Şimdi daha ziyade genel bir dilek ve dua etmenin yanı sıra huysuzlanan çocuklar getirilerek sakinleştirmek için gelmektedirler.⁴⁶

Efsane. Asıl adı İbrahim olan bu zat İslam ordusunun Adıyaman'ı aldığı sırada, İslam ordusu içerisinde hem öksüz olan, hem de yaşça küçük olan İbrahim ismindeki bu zat, burada şehit olmuştur. Bundan 500 sene önce bir kişinin rüyasına giren Öksüz İbrahim Baba, kendini tanıtmış ve kendisinin şehit olduğunu söylemiş. Bu zat da gelip yattığı yeri kazıp bakmış ki gerçekten de bir şehit hala çürümemiş bir şekilde yatıyor. Bunun üstüne burayı hemen bir türbe haline getirmiş.(33)

4.2.1.25. Soğan Baba

Adıyaman Merkez Dardoğan Köyü içinde bir türbedir. Adıyaman Merkeze olan uzaklığı yaklaşık 10 km kadardır.

Efsane. Asıl adı Doğan Baba'dır. Doğan Dede düşmanlarla çarpışırken Doğan Dede'nin kellesi kopmuş, ancak kellesini koltuğuna alıp savaşımaya devam etmiş. Askerlerden biri Doğan Dede'nin bu durumunu görünce şaşırıp dili sürçerek,

⁴⁶ A.Akil Yağınlı, a.g.e., ss.15-16

Doğan Dede diyeceğine Soğan Dede'ye bakın diye bağırması. Adı o günden bu güne Soğan Dede olarak kalmış.(26)

Her sene Eylül 11 ile 12 tarihleri arasında burada gelip kurbanlar kesip, köydeki herkese dağıtıyoruz. Bu ziyaret bizim birlik ve beraberliğimizi sağlamaktadır. Birbirimize dualar edip, semah dönüyoruz. Çevre köylerden, devlet erkani gelip burada etkinliklere katılmaktadır.(34)

Memorat. Bir gece rüyamda Soğan Baba'yı türbenin önündeki pınarın başında sakalını yıkarken gördüm. Hemen Soğan Baba olduğunu anladım ve yanına koştum. Kendisinden bir dilek dilemek için yanına vardığımda Soğan Baba'nın çırılçıplak olduğunu gördüm. Baba'ya sarıldım ancak Baba kendisini bırakmamı, birilerinin kendilerini görmesinden endişe ettiğini söyledi. Ben de bıraktım. Ertesi gün, bu çevrede Seydi Vakkas adında sakallı bir adam vardı. Çoktan beridir de Adıyaman'da yaşamaktaydı. Vakkas'ı ziyaretin önündeki pınarda sakalını yıkıyorlardı. Rüyamda gördüğüm sahne aynen karşımdaydı. Yaşlı adamı hemen aldım, evime götürdüm, ikramlarda bulundum.(34)

Menkıbe. Cumhuriyet'in ilk yıllarında bir tane vergi memuru varmış. Köylerden vergi toplarmış. Yine böyle günlerden bir gün vergi memuru o zaman ki muhtarımıza:"Siz Alevilerde her taşı ziyaret yapıyorsunuz." demiş. Çekmiş tabancasını ateş etmeye başlamış. Tabancasını sıkar sıkmaz vergi memuru oracıkta felç olmuş. Bu ziyaretle uğraşanlar iflah olmazlar.(34)

4.2.1.26. Rıfat Baba

Mıraz Baba olarak da bilinir. Musalla Mahallesinde, Şeyh Muhyiddin-i Arabi Camisinin bitişiğindedir. Mütevazi bir türbesi vardır.

Menkıbe. Bu derviş bir gün geze geze İstanbul'a gitmiş. İstanbul'da sarayın bahçesinin yanından geçerken, sarayın kestane bahçelerine giren çocukları bahçenin bekçilerinin dövdüğünü görmüş. Mıraz Baba görünce dayanamamış ve bekçilere kızmış. Bekçiler de işimize karışma diye Mıraz Baba ile münakaşaya girmişler. Olay büyümüş padişaha kadar intikal etmiş. Padişah dervişin kötü niyetli biri olmadığını, ermiş bir zat olduğunu anlamış. Padişah Mıraz Baba'ya bana bir keramet göster ki sana tam inanayım ve istediğin her dileği yerine getireyim demiş. Mıraz Baba bakın padişahın ben sizden sadece bu asamı havaya atacam düşene kadar ki süre içinde tahtınıza oturmak istiyorum demiş. Padişah nasıl olsa daha oturmaya kalmadan değnek düşer diye kabul etmiş. Derviş havaya asasını atmış, asa havada asılı kalmış.

Padişah:’’şaşkınlık ve hayranlıkla dile benden ne dilersen Şeyhim! ‘’ demiş. Miraz Baba’da: ‘’Kestane bahçesini çocuklara serbest bırak bu birinci dileğim. İkinci dileğim ise Abuzer Gaffari Türbesinin beraatini bana vereceksin.’’ demiş. Padişah tahtındaki dervişin isteğini derhal yerine getirmek için ferman buyurmuş. O günden beri bu dervişin adı Miraz Baba olarak kalmış.(35)

Murad almak isteyenler 7 akşam, güneşin batmasına yakın gelir, türbenin etrafında 3 defa dönerek dilekte bulunurlar. Bundan başka dileği kabul olanlar da aynı şekilde gelip 3 defa türbenin etrafında dönerek şükretmektedirler. Genellikle çocuğu olmayan ya da erkek çocuğunun olmasını isteyenler bu türbeyi ziyaret etmektedirler. Ayrıca rüya görenlerin de tercih ettiği bir türbedir. Rüyasında dileğinin gerçekleşmesi için Miraz Baba’yı görenler gelip Miraz Baba’dan dilek (murat) dilemektedirler. Bu ziyarete geldiklerinde evde yaptıkları lokmaları dağıtırlar veya bisküvi alıp dağıtırlar.(İnanışa göre bu şekilde yiyecek dağıtımı muradın gerçekleşmesi için gereklidir.) (36)

4.2.1.27. Şah Hüseyin Baba (Türmüz Baba)

‘’Şah Türmüz Türbesi, Adıyaman’a 10 km uzaklıktaki Türmüz Köyü içinde bulunmaktadır. Türbe; mescit ve eyvandan oluşan betonarme bir yapıdır. Türbe kubbeli, avlusunun etrafı demir korkuluklarla çevrilidir. Ayrıca türbenin aşağısında çeşme ve banyo bulunmaktadır.

Burada yatan kişi ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşamadık. Halk arasında türbenin yakınındaki çeşme ile ilgili olarak şunlar anlatılır:

Efsane. Zamanında bu civarda yeni gelin olmuş biri varmış. Bu gelin bir gün yıkanmak için çeşmeye gitmiş, yıkandığı esnada kayınpederi çıkagelmiş, gizlenecek bir yer bulamayan kadın, utancından ‘‘Allah’ım beni tas et’’ diye dua etmiş. Allah da duasını kabul etmiş ve kadın tas olmuş. Hala bu tas haline gelmiş kadının heykelinin burada bulunduğu ancak; çeşmenin suyunun çokluğundan dolayı görülemediği söylenir.’’⁴⁷ Taş kesilme motifi Türkiye’nin birçok yöresinde anlatıldığı gibi Adıyaman’da da bir taş kesilme motifine rastlıyoruz. Burada dikkatimizi gelinin utancından taş dönüşmesi söz konusu olurken, Gaziantep efsanelerinin birinde gelin utancından ayı olmuştur.⁴⁸

⁴⁷ Nuran Çetin, a.g.e., s.24

⁴⁸ Behiye Köksel, *Gaziantep Efsanelerinde Şekil Değiştirme Motifi Üzerine*, www.turkoloji.cu.edu.tr (10/06/2009)

“Halk arasındaki yaygın inanca göre bu türbe uyuz hastalığına iyi gelmektedir. Köyün belirli yerlerinde bulunan ve şifalı olduğuna inanılan toprak cinsi, köylü tarafından bu türbeye getirilir; toprak türbenin içerisinde yapılmış havuz şeklindeki özel bölmeye koyulur. Türbeyi ziyarete gelen uyuz illetine yakalanmış kişiler, bu topraktan alıp, türbenin aşağısında bulunan çeşmenin suyu ile karıştırırlar, daha sonra bu suyla orada ayrılmış özel yerde, banyo yaparlar. Bu uygulama ile uyuz illetinin geçeceğine inanılır. Bazı kişiler ise suyla çamur haline getirilmiş toprağı alıp uygulamayı evde yapmaktadır. Hastalığı geçen kişiler ciğer getirip türbede yemek yapıp dağıtmaktadır.”⁴⁹

4.2.1.28. Şeyhalla (Hacı Ali Ağa)

Kömür ile Bölükyayla (Mazil) arasındaki yol kenarında bir türbedir. Yaklaşık 200 yıl önce ölmüştür. Asıl adı Hacı Ali'dir. Kendisi kardeşi Mehmet ile birlikte Hacca katır sırtında gittiklerinden Hacı denilmiştir. Velinin asıl ismi **Hacı Ali** olmasına rağmen, **Şeyhalla** Mıntıkası'ndan dolayı velinin asıl ismi unutulup **Şeyhullah** olarak da anılır olmuştur. Aynı zamanda Alevilikten Sünniliğe geçen ilk önderlerdendir. Kendisi Kavi Aşireti'nin reislerindedir.(6) Geçen sene Kahtalı bir hayırsever buraya bir ev şeklinde bir yapı yaptı.(37)

Efsane.1. Bir aşiret reisi olmasına rağmen o kadar mütevazı imiş ki çocukların oynayarak yedikleri kuru yufka ekmeğinin dökülen parçalarını yerden toplayıp yermiş. Öldüğünde kendisini gömmek için mezar kazdıklarında kazılan yerde kaynak suyu çıkmış. O kaynak suyu bugün kuyu olarak varlığını devam ettirmektedir. Su kaynağı çıkınca kendisini biraz daha yukarı bir yerde kazdıkları mezara gömmüşler.(6)

Buradan kimse ağaç, odun vs. götüremez. Götürürlerse başlarına mutlaka bir bela-musibet gelir. Bu ziyaretin etrafında benim tarlam var; ancak buradan bir çöp bile alamam.(37)

Memorat.1. Bir gün rüyamda ben bu zatı gördüm. Biz kerge (bağbozumu) yapıyorduk. Ben kuyunun başında uyumuşum. Birden beyaz sakallı bir zat başucuma gelerek sakın korkma benden; ama bir daha da bu vakitlerde buralara gelme dedi ve aniden ortadan kayboldu.(37)

⁴⁹ Nuran Çetin, a.g.e., s.24

Memorat.2. Bu zat arabaların türbe önüne park edilmelerinden rahatsız olmaktadır. Bilenler araçlarını buradan uzağa park ederler çünkü ben defalarca şahit oldum ki el frenleri çekik oldukları halde park edilen araçlar kendiliğinden türbenin yanı başındaki kuyuya girmektedir.(37)

Menkıbe.1. Kuyuya doğru giden bu traktörlerin üzerinde çocukların bu traktörleri kuyuya doğru sürdüklerini görmüşler; ancak traktörün yakınına gittiklerinde çocukların aniden yol olduklarına şahit olmuşlar.(37)

Memorat.3. Bu zatın kabri başında mutlaka bir palamut ağacı bulunmaktadır. Kuruyan ağacın yerine mutlaka yenisi Allah tarafından yenilenmektedir.(37)

Menkıbe.2. Bizim köyde ölen birisini getirip bu ziyarete gömdüler. Sabahleyin gelip baktıklarında cesedin mezardan Allah tarafından dışarı çıkartıldığını görmüşler. Ziyaret adamı kabul etmemiş. Mecburen adamın cenazesini tekrar bizim köye getirip köy mezarlığında gömmüşler. Bu zat bu ziyarette tek başına yatmak istemektedir. Yanına kimseyi kabul etmemektedir.(37)

4.2.1.29. Şeyh Abdurrahman-ı Erzincani

Bu türbe Adıyaman Merkez İndere (Zey) Köyü içerisinde yer almaktadır. Tarihi oldukça eski bir yerleşim yeridir. İlkçağlardan bu yana sürekli yerleşim yeri olma özelliğini göstermiştir. Osmanlı Tahrir Defterlerinde adı geçen türbelere aittir. Türbesini büyük Osmanlı Sultanı 4. Murad'ın yaptırdığı rivayet edilmektedir.

Menkıbe.1. Sultan IV. Murat ordusuyla Revan Seferi sırasında Zey Köyü'nde suyun ve dinlenmek için müsait bir yer olduğunu düşündüğünden ordusuyla konaklamış. Köyü tanımaya çalışan 4. Murat Şeyh Abdurrahman'dan çok söz edildiğini duymuş. Huzuruna çağırılmış. Senin şeyh olduğunu söylüyorlar, göster de kerametlerini biraz da biz görelim demiş. Ordumuz aç ve susuz. Doyurabilir misin demiş. Şeyh eline aldığı bir avuç arpayı sokunun içine koymuş. Ordunun bütün atları bu bir avuç arpadan yemiş. Daha sonra eldeki malzemelerle bir tencere yemek yapmış. Tüm ordu bu tenceden yemiş; hatta daha da artmış.(15)

Menkıbe.2. Sultan IV.Murat Bağdat'ı fethederek, Bağdat'ın etrafında 40 metre derinliğinde ve genişliğinde hendekler varmış. Fetih oldukça zor görünüyormuş. 4.Murat hendekten karşıdan geçmeye karar vermiş. Atlar karşıya atlarken Sultan IV.Murat'ın atının ayaklarından ikisi hendekte, ikisi diğer tarafta kalmış. Şeyh Abdurrahman bir kez daha keramet göstererek atların ayaklarını hendekten kurtarmış.

Şeyh Abdurrahman Hazretleri öldüğünde 4. Murad Şeyh Abdurrahman'ın mezarını türbe haline getirtti.(15)

Menkıbe.3. Sultan IV.Murad ordusuyla Bağdat'a varmak üzereyken düşman askerleri arkadan Sultan IV.Murat'ın ordusunu çevirip yok etmeyi planlamışlar. Bunu anlayan Şeyh Abdurrahman, karısına düşmanlar Osmanlı Ordusunu arkadan vuracaklar, birlikte gidip Sultan IV.Murat'a haber verelim der. Bunun için karısı Ayn Zılha'nın hamurlu ellerini tutar. Oturdıkları evin altından girerek (şu anda mağara şeklindedir) Sultan IV.Murat'ın huzuruna varıp durumu haber vermişler.(15)

Menkıbe.4. Sultan IV.Murat ordusuyla sefere çıktığında Şeyh Abdurrahman-ı Erzincani davar güdüyormuş. Karısı Ayn Zılha'da bu esnada hamur yoğurmaktadır. Sultan IV.Murat Şeyh Abdurrahman'ın yanına gelerek ordum susuzluktan kırılacak, bana su bulabileceğim bir su yeri söyle der. Mübarek zat elindeki asasıyla üç defa yere vurur ve yerden su fırlamaya başlar Ordu'nun su ihtiyacı giderilmiş olur. Ardından Bağdat'a gitmişler.(38)

Irak tarafından Erzin denilen bir bölgeden gelmiştir. Bu bölgede yaşamıştır.(15)

Menkıbe.5. Şeyh Abdurrahman aslında çobanmış. Günlerden bir gün köylünün birinin ineği kaybolmuş, aramışlar, taramışlar yok. Neyse Şeyh Abdurrahman kalkmış, aramış, ineği bir derenin kenarında dinlenirken görmüş. İneğe ya hayvan niye gelmiyorsun demiş. Hayvan da sahibim bana eziyet ediyor, bir tane buzağım (yavru inek) var, sahibim hiç süt bırakmıyor ki buzağıma vereyim demiş. O eve gitmek istemiyorum demiş. Şeyh Abdurrahman o inekle konuşurken civardan geçen kadının biri bunları görmüş. Kadın gördüklerini köylülere anlatmış. Şeyh Abdurrahman köye inekle birlikte gelmiş. Tabi herkes inekle konuştuğunu ve ineğin niçin gelmek istemediğini duymuş. Sırrının açığa çıktığını anlayan Şeyh Abdurrahman orada kaybolmuş.(15)

Memorat. Bundan birkaç sene önce hanımım rahatsızlanmıştı. Türbede yatıyordu. Şeyh Abdurrahman hanımımın rüyasına girmiş. O zaman hanımıma senin bir çocuğun olacak demiş. Gerçekten de bir kızım oldu.(39)

Hastası olanlar üç Cuma üst üste gelmektedirler. Diğer zamanlarda istenilen bir gün gelinebilmektedir.(38)

Tarihi kaynaklar, Şeyh Abdurrahman-ı Erzincani'nin ilk ve çok önemli bir mutasavvuf olduğu konusunda birleşmektedir. Ancak kaynaklar bu veli hakkında çok detaylı bilgi vermekten uzaktır. Yine tarihi kayalar, Şeyh Abdurrahman-ı

Erzincani'nin Anadolu'nun Türkleşmesini, İslamlaşmasını sağlayan çok önemli ilk İslam mutasavvıflarından biri olduğu ve 14.yy'da yaşamış olduğu konusunda hem fikirdirler.⁵⁰ Dr. Necdet Yılmaz'a göre Abdurrahman-ı Erzincani'nin Türkiye'de üç yerde türbesi vardır. 1. Adıyaman-İndere(Zey Köyü) 2.Balaban 3. Elbistan (Kahramanmaraş) Bu da gösteriyor ki Abdurrahman-ı Erzincani bu bölgede yaşamış olma ihtimalini güçlendirmektedir. Tarihi kaynakların verdiği bilgilere göre Abdurrahman-ı Erzincani'nin Adıyaman'ın İndere Köyü'nde yaşamış olduğuna dair daha somut bilgilere sahiptir.⁵¹

4.2.1.30. Şeyh Muhammed Zahiri (Turuş Baba)

‘Şeyh Muhammed Zahiri Türbesi, Adıyaman'a 40 km. uzaklıkta yer alan Kuyulu (Turuş) Köyü Mezarlığında bulunmaktadır. Toplam sahası, 20 dönümdür. Türbe, üç odadan oluşmaktadır. Türbenin tavanı ağaç üzeri betondur. Türbe, Osmanlı Döneminde zaviye olarak faaliyet göstermiştir. Köyün adının da bu zatın isminden geldiği tahmin edilmektedir. Günümüzde türbe, her düğün sonrası köy halkı tarafından ziyaret edilmektedir. Şeyh Muhammed Zahiri'nin köyde bulunduğu yıllarda, köy halkının eğitimi ile çok yakından ilgilendiği anlatılmaktadır.’⁵²

4.2.1.31.Şeyh Muhyiddin-i Arabi (Molla Muhyiddin Efendi)

Kabri Musalla Mahallesi'nde faaliyette olan Şeyh Muhyiddin-i Arabi Camii'nin avlusundadır. Ünlü tarikat şeyhi Şeyh Muhyiddin-i Arabi ile karıştırılmaktadır. Bu zat, Şeyh Muhammed Said Seyda el- Cezeri'den icazet almıştır.⁵³ Şeyh Muhyiddin-i Arabi Camii ve mütevazi kabri kendisinin yaptırmış olduğu Şeyh Muhyiddin-i Arabi Camii'nin avlusunda olduğu söylenmekteyse de bazı anlatıcılara göre de kabri cami avlusunda değildir. Sebebine gelince, Adıyamanlıların kendisine aşağıda derlediğim yazıda da belirttiğim üzere Adıyaman'a lanetler yağdırıp terk ettiği, dolayısıyla da kabrinin Adıyaman'da olmasının imkanı olamayacağı yönünde bir sebebe dayandırmalarıdır.

Efsane. Şeyh Muhyiddin-i Arabi Adıyaman'a Arabistan'dan gelmiş, burada evlenmiş, çoluk çocuk sahibi olmuş. Adıyaman'a gelen Şeyh hazretleri burada tekke

⁵⁰ Necdet Yılmaz, (2008), *Anadolu Alperenlerinden Abdurrahman-ı Erzincani, Medeniyetler Kavşağı* Adıyaman Sempozyumu (8-10 Eylül 2006), A. V. Y. İst., ss.201-213

⁵¹ Necdet Yılmaz, a.g.m., ss.201-213

⁵² Nuran Çetin, a.g.t.,ss.30

⁵³ Ö. Faruk Altıparmak. (8-10 Eylül 2006), *Adıyaman ve Çevresinde Tasavvufi Gelenek* Medeniyetler Kavşağı Adıyaman Sempozyumu, Adıyamanlılar Vakfı Yayınları, İstanbul 2008, ss.193-200

açmış, talebe yetiştirmiştir. Birçok talebe yetiştiren Şeyh Muhyiddin-i Arabi bu şekilde talebe yetiştirirken, Adıyamanlılar Şeyh'e, Şeyh talebeleri taciz ediyor, onları, kendisiyle cima yapmaya zorluyor iddiasıyla iftira atmışlar. Bu dedikodu Adıyaman'da öylesine yayılmış ki Şeyh artık dışarı çıkamaz duruma gelmiş. Buna çok üzülen Şeyh Hazretleri:"Adıyamanlılar! Siz olasınız ki iki yakanız bir araya gelmesin!" diyerek ve çoluğunu çocuğunu yanına alarak, Adıyaman'ı terk edip gitmiş.(15)

4.2.1.32.Şeyh Yusuf Baba

Ulu Camii Mahallesi'nde, Adıyaman Kalesi'nin batısında, Biraralık İlköğretim Okulu'nun arkasında eski bir sokak içerisinde.

Türbenin bulunduğu oda bekçi kadının dedesine aitmiş. Dedesi burada yatan zatın bulunduğu yere bir bez dokuma atölyesi açmak istemiş. Temel kazarken şehit bir askerin cesedine rastlamış. Asker yara aldığı tarafa yatmış, öylece ölmüş. Şehit askeri öldüğü şeklini düzeltmiş ve kendisine bir kabir yapmış. Atölye yapılacak yerden şehit çıktığı için tezgah açmaktan vazgeçmiş. Durumu hanımına anlatmış. Şehit kadının dedesinin gece rüyasına girmiş. Kendini binbaşı olarak tanıtmış ve adının da Şeyh Yusuf olduğunu söylemiş ve kendisini niçin rahatsız ettiğini sormuş. Bundan sonra bir kez daha kendisini rahatsız ederse gözlerini oyacağını söylemiş. Kendisini rahatsız ettiği için bundan sonra da sahibim sensin, bana bir türbe yap demiş. Adam atölye yapacağı yerde oraya bir türbe yapmış. O günden beri bu ziyaret açıktır.(40)

“Rivayetlerden birine göre;

Efsane.1. Yusuf Baba adlı şahıs şehit düşmüştür, şehit düşmeden önce de "ben nasıl şehit düşersem beni öyle gömün" diye vasiyet etmiştir. Bundan dolayı Yusuf Baba'nın sandukası, kibleye ters yönde bulunmaktadır. Sanduka kible tarafına çevrilmek istenmişse de kendiliğinden tekrar eski haline dönmesi üzerine sandukaya bir daha dokunulmamıştır.

Türbe ile ilgili başka bir rivayet ise şöyledir:

Efsane.2. Eski zamanlarda türbenin bulunduğu civarda Ermeniler yaşamış. Ermenilerden biri öldürmek için Müslüman bir genci kovalarken, Müslüman genç, türbenin olduğu yere sığınmış. O vakitten sonra Müslüman genç ortadan kaybolmuş ve bir daha onu gören olmamıştır.”⁵⁴

⁵⁴ Nuran Çetin, a.g.e., ss.14-15

Yüzyıllardır Adıyaman'da bilinen bir ziyaretir. Bu velinin türbesi Karanlık Ziyaret olarak da bilinmektedir.(40)

Ruh sıkıntısına, çocukların ağlamasına iyi geldiğini söylerler. Bazen de bir dilek için gelenler olmaktadır.Gelenlerin ellerini boş çevirmemektedir. Gelenler faydasını gördüklerinden gelirlerken temizlik parası veya halı gibi şeyler getirmektedirler.(40)

4.2.1.33. Üryan Baba

Adıyaman Merkez Durukaynak Köyü mezarlığında bir ziyaretir. Üstü kapalı bir şekilde değıldir.

Efsane. Asıl adı Üryan Hıdır'dır. Sivas'tan gelmiştir. Üryan Hıdır daha 15 yaşındayken çobanlık yapıyormuş. Bir gün eve geldiğinde, bugün bir oğlak beni yordu demiş. Hangi oğlakmış diye sorduklarında Uryan Baba sürüyle beraber getirdiğı tavşanı göstererek işte bu diyerek oğlağı göstermiş. Yabani bir tavşanı sürüyle beraber getirme mucizesini gösterdiği için köylüler şaşırılmış.(9)

Memorat. Zamanında biz Üryan Baba'ya türbe yapmak istedik ancak üstünden attı. Bizde sadece mezarına örtü serdik.(9)

Menkıbe.1. Rüyalarında mezarından ışık çıktığını görenler olmuş.(9)

Menkıbe.2. Adamın birinin hiç çocuğı olmuyormuş. Yaşı 50'yi geçkinmiş. Bir gece rüyasında Üryan Baba'yı görmüş, rüyasında Üryan Baba'dan çocuk istemiş. Üryan Baba o adama 50 yaşından sonra bir erkek evlat vermiş. Üryan Baba'yı gece rüyasında görenler 17-18 yaşlarında bir delikanlı olarak görüyorlarmış.(9)

4.2.1.34. Yedi Kardeşler

Yedi Kardeşler, Adıyaman Atatürk Stadı'nın güney tarafında yedi tane kabrin yan yana bulunduğu bir türbedir.

“Bir rivayete göre, burada yatan şahıslardan en büyüğünün Kamereddin Baba adlı bir Kadiri şeyhi olduğu, çilingir sanatı ile uğraştığı, zamanın âlimlerinden olduğu anlatılmaktadır.

Yedi Kardeşlerle ilgili olarak anlatılan söylenti şöyledir:

Efsane.1. Putperest bir babanın inançlı yedi oğlu vardır. Bu yedi kardeş, inançlarından dolayı babaları tarafından öldürülür ve aynı yere gömülür. Halk, bu olaydan sonra bu kardeşleri kahraman olarak görmeye baslar ve bu kardeşlere “Yedi Yaman Kardeş” adını verir. Sonradan “Yedi Yaman Kardeş” olarak anılan bu kişilerin gömülü oldukları yer “Yedi Yaman” diye nitelenen bölge olarak telaffuz edilmeye

başlanır. Bölgeye yayılan **Yedi Yaman** adı zamanla değişerek **Adıyaman** halini almıştır. İlin isminin de buradan geldiği söylenir.

Efsane.2. Bu yedi kardeşin bir savaşta şehit düştüğü ancak bu savaşın ne zaman ve hangi savaş olduğu bilinmediği halk arasındaki bir başka söylentidir.⁵⁵

Bu türbe her kesim insan tarafından ziyaret edilmekle beraber, çoğunluğu kadınlar oluşturmaktadır. Türbe her türlü istek ve arzu için haftanın yedi günü art arda, üç gün art arda, yedi cuma, üç cuma veya kırk gün aralıksız olarak ziyaret edilmektedir.

4.2.1.35. Yel Baba (Adıyaman şehir merkezi)

‘‘Yel Baba Türbesi, Adıyaman merkez, Musalla Mahallesi, askerlik şubesi karşısında bulunmaktadır. Türbe bir evin dışında duvara bitişik durumdadır. Türbe ortalama 1 m yüksekliğinde etrafı demir korkuluklarla çevrilidir. Burada yatan zat hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadık. Türbenin bitişik bulunduğu ev halkından görüştüğümüz kişinin anlattıklarına göre; evin ilk sahiplerinden biri rüyasında burada büyük bir zatın yattığını görmesi üzerine buraya türbe yaptırmıştır.

Türbe, genelde romatizmal rahatsızlığı bulunan, halk arasındaki söylemiyle vücuduna yel girmiş kimseler tarafından ziyaret edilir; Yel Baba ismi de buradan gelmektedir. Burayı ziyarete gelen rahatsız kişiler, türbenin üzerinde bulunan tasları vücuduna sürerek, bu şekilde şifa bulacağına inanmaktadırlar.⁵⁶

4.2.1.36. Yel Baba (Adıyaman Merkez Pirin Köyü)

‘‘Yel Baba (Pirin) Türbesi, Adıyaman’a 8 km uzaklıkta, Pirin Köyü’nde bulunmaktadır. Türbe, köyün karşısında yer alan tepededir.

Türbe dıştan beyaz boyalı olup, yeşil kubbeli, iki odalı betonarme bir yapıdır. Sandukanın üzeri yeşil örtülerle kaplı olup basında Türk bayrağı bulunmaktadır. Rivayete göre; Yel Baba H.628 yılında peygamberimiz zamanında doğmuştur. Ebu-Zer Gıfari ve Mahmut el-Ensari ile birlikte savaşmış ve şehit düşmüştür. Asıl ismi bilinmemektedir.

Romatizmal ağrılara şifa olduğu ve hekim olduğu için ‘‘Yel Baba’’ denmiştir.⁷⁸ Genellikle Çarşamba ve Cuma günleri romatizmal hastalığı olanlar

⁵⁵ Nuran Çetin, a.g.e., ss.18

⁵⁶ Nuran Çetin,a.g.e., ss.18-19

tarafından ziyaret edilir. Romatizmal hastalığı olan kişi, en az iki defa türbeyi ziyaret etmektedir. Aksi takdirde hastalığın iyileşmeyeceğine inanılır. Hasta, sandukanın bas tarafından toprak alır, çamur sekline getirir ve vücudunun ağrıyan yerine sürer. Ayrıca türbenin içinde bir süre yatmak veya oturmak suretiyle de iyileşileceğine inanılır.”⁵⁷

4.2.1.37. Zeynal Abidin

Adıyaman Kınık Köyü yolu üzerindedir. Adıyaman’a yaklaşık olarak 20 km uzaklıktadır. Ziyaret görünüm itibariyle oldukça güzeldir. Gerek türbenin mimarisi gerekse yeşillikler içindeki piknik sahası gerçekten görülmeye değerdir. Zeynel Abidin ziyareti hakkında pek fazla bilgi bulamadık bunun nedeniyse ziyaretin çok eski olması, yaşlıların bildiklerini aktaramadan vefat veya başka yerlere göç etmeleridir.

Develerin hörgüçlerinin Zeynal Abidin’in annesi ve Müslüman kadınları nasıl kapattığına dair bir Menkıbe & Develerin eğri olan hörgüçlerinin nasıl oluştuğuna dair bir efsane.⁵⁸ Hz. Hüseyin’in küçük oğludur. Kerbela’da Zeynel Abidin’de vardır. Ancak küçük yaşta ve hasta imiş. Ehli Beytin ikinci babası olarak da bilinir. Ehli Beytin soyunun kurumaması için İmam-ı Hasan Zeynal Abidin’i iyice koruması gerektiğini sıkı sıkıya annesi Zeynep’e tembihlemiş. Şımmı, Milcem, Sinaü Şebel, Meliki, Eşder gibi zalimler Kerbela’da Zeynal Abidin’i öldürmeye gelmişler. Hz. Zeynep buna izin vermemiş. Ağlamış, bana bağışlayın diye zalimlere yalvarmış. O sırada Gökkuşluğu zalimlerin gözünün önüne gelerek zalimlerin gözlerini görmez etmiş. İşte o zaman Zeynel Abidin zalimlerce öldürülmekten kurtulmuş. Savaş bitmiş, Zeynal Abidin’i ve kadınları çıplak bir halde develere bindirerek Şam’a götürmüşler. Kafiler Şam’a vardıklarında onları halk karşılamış. On sekiz mızrağın başında şehitlerin kafaları, çıplak kadınlar yüzünden develerin belleri bükülmüş, hörgüçleri oluşmuş. Böylece kadınların mahrem yerleri kapanmış oluyormuş.(31)

Timurlenk’in niçin demir bacaklı olduğu ve Timurlenk lakabını niçin aldığına dair efsane. O zamanlar, develerin sırtında çıplak halde, kucaklarında bebekleriyle yolculuk eden kadınlardan Zeynep, Temurlenk’in annesinin yanına varır ve bebeğe bakar. Temurlenk hayfım hayfım (intikamım) der. Temurlenk’te o sırada annesinin kucağından, deveden aşağıya düşer ve ayağı kırılır. Temurlenk’in kırılan ayağının yerine demir koyarlar. Temurlenk’in ayağındaki demir yüzünden kendisine bu lakap takılmıştır.(31)

⁵⁷ Nuran Çetin, a.g.e.,ss.19-20

⁵⁸ Bu anlatı da her iki türe ait özellikleri var olduğundan araya ve anlamındaki’’&’’sembolünü koyduk.

Zeynal Abidin'in Kırklar Cem'indeki bir menkıbesi. Zeynal Abidin, Hz. Muhammed gibi Kırklar makamında iken Hz. Muhammed'in önüne bir üzüm habbesi konulur, Hz. Muhammed Kırklar makamının başıdır, ve kendisine takması için bir taç getirilir. Hz. Muhammed başına tacı takar, elindeki üzüm habbesini sıkarak suyunu çıkararak şarap haline getirir. Kırklar bu şaraptan içerek kendilerinden geçerler. Bütün Kırklar kalkıp semah dönmeye başlarlar. Hz. Muhammed'in başındaki taç semaha kalktığında yere düşer ve kırılır, kırk parçaya bölünür. Herbir parça kırkların birine verilir. Böylece Kırklar'ın her biri taca eşit derecede sahip olur. Tac'ın kırk parçaya bölünmesi Zeynal Abidin'in Kırk parçaya bölünerek, dünyanın bazı yerlerinde kırk tane makamı olacağı anlamına geleceği söylenir. İşte Adıyaman'daki Zeynal Abidin Makamı'nda bu kırk parçadan birisidir. Tac'ın kırılmasının bir diğer manası da birimiz kırktır, kırkımız birdir anlamındadır. Günlerden bir gün, Hz. Muhammed Kırklar'dan bir mucizat istemiş. O sırada Kırklar henüz 39 kişiymiş. Kırkinci kişi ise o sıralarda dilencilik yaparak fakirlere yiyecek dağıtan Salman-ı Farisi eksikmiş. O sırada Salman-ı Farisi elini keserek kanatmış. Kan sızmış, pencereden içeri akmaya başlamış. Hz. Muhammed sormuş meclise bu kimin kanı demiş. Meclis bu Salman-ı Farisi'nin kanıdır, o dilenerek fakirlere yiyecek dağıtıyor demiş. Hz. Muhammed 40.'nci kişi olarak da Salman-ı Farisi'yi davet etmiş, Salman-ı Farisi de kabul etmiş.(31)

On iki İmamların ortaya çıkış efsanesi ile ilgili menkıbe.3. Bir kadın bir taşı Zeynal Abidin'e verir. Buna mühür vur der. Zeynal Abidin eline aldığı taş hamurlaşır ve o taşta 12 İmamlar'ın mührünü vurur. Ve kadına Ehli Beyt 12 İmamlar'ın neslinden kıyamete kadar devam edecektir der. Zeynal Abidin'i 68 yaşındayken hem zehir vererek hem de iple gererek vücudunun ikiye ayrılması neticesinde şehit edilmiştir.(31)

Genellikle çocuğu, özellikle de erkek çocuğu olmayanlar bu ziyaretin adına dilekte bulunup adak vaadinde bulunurlar, duaları kabul edilince gelip kurban kesilir.

Memorat. Dört sene babamın çocuğu olmamış. Babamda Zeynal Abidin'e gelerek dua etmişler ve ben doğmuşum. Adımı Zeynal Abidin koymuşlar.(41)

Zeynel Abidin adlı tarihi şahsiyet Hz. Muhammed'in torunlarından Hz. Hüseyin'in en küçük oğludur. Zeynel Abidin Kerbela'da sağ kurtulanlardan biridir. Bu şahsiyet Ehli Beytten olduğundan özellikle alevi Müslümanlarınca çok sevilmiş, tıpkı Veysel Karani, Yunus Emre gibi Türkiye'nin birçok yerinde birden fazla türbesinin oluşmasına neden olmuştur.

4.2.2. Besni İlçesi Veli Türbeleri ve Veli Anlatıları

4.2.2.1.Çarşı Zeyvası

Eski Besni Ören bölgesinde bir ziyaretidir. *Ah Ali Baba* olarak da bilinir. Cuma günlerinin yanı sıra pazar günleri de gidilmektedir. Anlatıldığına göre; kendisi bir şeyhmiş. Türbesinin olduğu yerde kendisinin bir zaviyesi varmış. Yıllar sonra bu ziyaretten fayda gören hayırsever bir vatandaş türbesini ve hizmet binasını yaptırmıştır. Hastalıklar için, dileklerin gerçekleşmesi için gelinmektedir. Dilekler gerçekleşince adaklar getirilir burada kesilir. Özellikle felçli hastalar için gelinmektedir. Çarşı Zeyvası'nın üç kardeş olduğu söylenir. Birisi mezarlıkların içinde, Gaziantep Adıyaman karayolunun karşısındaki, yamaçtaki türbede yatan zat ile diğer kardeşi Üç göz (Sofraz) Köyü'ndeki Hacı Baba'dır. Bu türbelere Türkiye'nin her yerinden ziyaretçi gelmektedir.(62)

Memorat. “Ben yedi yaşlarındayken felçlik geçirdim. Yürüyemiyordum. Bu yüzden okula da gidemiyordum. Annem babam beni bütün doktorlara götürdü. Ama çare bulamadılar. Beni Hacı Zeyva'ya yatırdılar. Sakallı bir adamla bir kadın rüyama geldiler. Kadın bana bir çiğköfte yoğurdu. Çördüklü (çördük otundan yapılmış) çiğköfteydi. Ben orada hemen yarısını yedim. Annemler beni kaldırıp Hacı Zeyrek'e getirdiler. Burada da yattım. Aynı kişiler yine yanıma gelip kalan çiğ köfteyi de bana yedirdiler. Kalktığımda yürümeye başladım ve yürümeye başladım. Babam ağlayarak şükreliyordu.”(43)

4.2.2.2.Hacı Zeyrek

Besni mezarlığında, Eski Besni Ören Yeri'nin karşısındaki türbedir. Kirli bir derenin üstünden geçen eski bir köprüden geçtikten sonra türbeye varılmaktadır. Türbenin kapısını açtığımızda ziyaretçilerin yatmaları için döşenmiş halı ve minderler ve duaların kabul olması duvarlara yazılan dilekler dikkati çekmektedir.

Efsane.1. Bunlar üç kardeşmiş. Kimileri Eski Besni'deki tarihi Kurşunlu Camii'yi yaptıran adam olduğunu söylerler. Bu camiyi yaptırırken işçilerinden birisi geç gelmiş. İşçiye niye geç geldiğini sormuş. İşçinin de maddi durumu pek iyi değilmiş. İşçi gusül almaları gerektiğini, hanımıyla beraber ateşi yak, suyu ısıt derken geciktiğini utanarak, kızarak anlatır. Hacı Zeyrek'de bu sorunu çözenin en iyi yolunun buraya bir tane de hamam yaptırmak olacağı kanaatine varır. Ve Camiyi yapımını yarım bırakarak işçileri yanına çağırarak, cami yapımını yarım bırakarak,

öncelikle caminin yakınına bir tane de hamam yaptırmak gerektiğini anlattıktan sonra hamam yapımına başlanmış ve bir süre sonra hamam yapımı bitirilmiş. Ardından camiyi tamamlamış.(42)

Menkıbe. Hacı Zeyrek cami ve hamam yaptırırken, her akşam işçilerinin parasını minderini kaldırıp ödermiş. İşçinin biri biz zaten para için çalışıyoruz diye düşünerek, alacakları para için bu kadar çalışmalarının anlamsız olduğunu düşünmüş ve minderin altındaki paraları çalmaya karar vermiş. İşçi, Hacı Zeyrek yokken bazı arkadaşlarını da yanına alarak malum minderini kaldırıp bir de bakmışlar ki bir tane kocaman kara yılan minderin altında yatıyor. Korku ve şaşkınlık içinde minderini bırakıp kaçmışlar.(42)

Efsane.2. Çarşı Zeyvası'yla Hacı Zeyrek kardeşmiş. Burada bacı kardeş yattıkları söylenir. Aslında Çarşı Zeyva'sında yatan zat, bu kızın büyük ağabeyiymiş. Düşmanla savaşırken bacısını düşmanların eline geçmesini önlemek amacıyla kolundan tutup karşı yamaca, yani şimdiki türbesinin olduğu yere yakın bir yere küçük erkek kardeşinin yanına fırlatmış. Tabi kız düştüğünde şehit olmuş, diğer iki kardeş de savaşırken biri öte yakada diğeri beri yakada şehit olmuşlar.(43)

Bu ziyarete genellikle, felçlik geçirenleri, akli dengesini kaybedenler getirilmektedir. Şifa bulmak için bu üç kardeşin de türbesinde hastaları yatırmaları gerekmektedir. (Çarşı Zeyvası, Hacı Zeyrek ve Hacı Bey Türbeleri). Anlatıldığına göre, bu türbeye gelenler iyileşeceklerse bu mübarekler, o hastanın yanına gelir ve iyileştirir. Çok kişinin felçli olarak gelip yürüyerek eve döndüğünü anlatılmaktadır. Genellikle Cuma günleri gidilmektedir.(42)

4.2.2.3. Hacı Baba

Besni'de Otogarını geçtikten hemen sonra sol tarafta Üçgöz (Sofraz) tabelasıyla karşılaşılır. Yaklaşık 12 km sonra Üçgöz Köyü'ne varılır. Türbe Köyün ortasında bir yerdedir.

Efsane. Hacı Baba Sofraz Köyü'nde yaşarken evliya olarak ünü dört bir yana yayılmaya başlamış. Günlerden bir gün ahali Hacı gerçekten evliya ise kerameti de olmalıdır diyerek kendi aralarında sınamaya karar vermişler. Kendi aralarında bir plan yapmışlar. Plana göre diri bir adam tabuta konacak Hacı Baba'dan bu kişi için cenaze namazı kıldırması istenecektir. Hacı Baba tabutun içinde yatanın ölü olmadığını bilirse gerçekten de ermiş olduğu anlaşılacak ona her türlü hürmet ve ikramda bulunulacaktır. Neyse planı uygulamaya başlamışlar. Tabutu

musalla taşına indirip Haceli Baba'yı çağırılmışlar. Biz adamı ölü bulduk, yıkadık, kefenledik. Sen ermiş bir kişisin. Senin cenaze namazı kıldırmanı çok istiyoruz diye ricada bulunmuşlar. Haceli Baba gelenleri kırmayarak cenaze namazını kıldırarak için tabutun başına gelmiş ve cemaate üç kere arka arkaya cenaze namazını ölü niyetine mi diri niyetine mi kıldırmasını isterseniz diye sormuş. Cemaatte tabutta ölü olduğuna göre ölü niyetine kıldırması gerektiğini alay ederek söylemişler. Haceli Baba da er kişi niyetine cenaze namazını kıldırması. Cemaatten bir uğultu yükselmeye başlamış. Haceli Baba'nın sahtekar olduğunu mırıldanmaya başlamışlar. İçlerinden birisi Haceli Bey'e sahtekar olduğunu haykırması üzerine, Haceli Baba tabutu açmalarını istemiş. Cemaat kahkaha atarak tabutu açmışlar. Ancak tabutu açtıklarında adamın gerçekten de ölmüş olduğunu görmüşler. Şaşkınlık ve paniğin ardından cemaat bu işten sorumlu olarak Haceli Bey'i görmüşler ve galeyana gelerek linç etmek istemişler. Haceli Bey korku içinde kaçarak şimdiki türbesinin olduğu yerde eski eve sığınmış. Ahali geldiğinde Haceli Bey'in sadece papucunu görmüşler. Kendisi ise ortadan kaybolmuşmuş. Orada ahali, Haceli Bey'in büyüklüğünü anlamışlar ve kendisine güzel bir makam yapmışlar.(44)

Genellikle Perşembe akşamları gelinmektedir. Özellikle felçliler getirilmektedir. Felçliler, Çarşı Zeyvası, Hacı Zeyrek'le beraber buraya da kardeş olmaları dolayısıyla getirilmektedir. Bazı ziyaretçiler hem ziyaret hem şifa amaçlı gelmektedir. Bazen çocuğu olmayanlar, akli bozukluğu olanlar da getirilmektedir. Ziyaretçilerin dilekleri gerçekleştiğinde gelip burada kurbanlar kesip yemeklerini yapıp, dağıtıp gitmektedirler. Eskiden buraya daha çok rağbet gösterilmiş. Bu köyde bu zata çok saygı gösterildiğinden hemen hemen her evde Haceli isminde bir erkek çocuğu bulunmaktadır.⁵⁹

4.2.2.4. Halil Baba

Halk arasında Hallo Baba adıyla bilinir. Asıl adı Halil soyadı BABA'dır. Dedem Hallo Baba 1873'te Besni'de doğmuş ve 1946'da yine Besni'de vefat etmiştir. Aslen Türkmen aşiretlerinden olan Ormankıran aşiretindedir. Kadiri tarikatı şeyhlerindedir. Adıyamanlı Sarışeyhzade Mustafa Efendi'nin müridi olmuştur. Sarışeyhzade daha sonra kendisini Besni'de tekke açması için görevlendirmiş, yani kendisine mürşitlik vermiştir.(45)

⁵⁹ Besni Üç Göz (Sofraz) Köyü (Kimlik bilgisini vermek istemeyen bir kişi.)

Halil Baba küçükken Müderris Ahmet Rüştü Efendi'nin medresesinde tahsil de yapmış. Kendisi Kadiri Şeyh'i olunca bir gün hocasının yanına gitmiş. Hocası kalkıp yerini Hallo Baba'ya vermek istemiş. Hallo Baba oturmak istememiş ancak Hocası sen artık benim de müridimsin. Ben sana zahiri ilimleri öğrettim sen de bana tarikatı öğret demiş ve kendisine intisap etmiş.

Menkıbe.1. Halil Baba'nın birçok kerameti olduğu herkes tarafından bilinmektedir. Mesela yanar halde fırına üç defa girerek ekmek pişirip halka dağıtmış. Malatya'da herkesin gözü önünde meydan da yanan ateşin içine girmiş ancak kendisine hiçbir şey olmamış.(45)

Menkıbe.2. Hallo Baba Eski Besni'de yaşarken, Hallo Baba'nın bir çok müridi varmış. Gelip giderlermiş. O zaman da bir tane yüzbaşı varmış. Yüzbaşı bu şeyhten nefret ediyormuş. Bir gün yüzbaşı oğlunu fırına göndermiş. Hallo Baba'da oradaymış. Hallo Baba fırıncıya fırını iyice yak bak birazdan neler göreceksin demiş. Neyse fırıncı da atmış odunları içine fırının alevleri dışarı çıkmaya başlamış. Hallo Baba yüzbaşının oğlunu tuttuğu gibi fırına atmış. Görenler telaşla yüzbaşıya Hallo Baba oğlunu ateşe attı diye haber göndermişler. Yüzbaşı koşa koşa gelmiş. Ağlaya sızlaya bağıra çağıra Hallo Baba'nın üstüne yürümüş. Hallo Baba'da o anda ateşin içine dalmış. Hallo Baba çocuğu fırından çıkartmış. Görenler şaşkınlıktan donup kalmışlar. Çünkü ne çocuğa ne de Hallo Baba'ya hiçbir şey olmamış. Yüzbaşı oğluna sağlık durumunu, ateşten bir yerinin yanıp yanmadığını sormuş. Oğlu ise kesinlikle ateş filan görmediğini, gittiği yerin cennet gibi güzel bir yer olduğunu, orada piknik yaptığını babasına ve oradakilere anlatmış. Bunun üzerine yüzbaşı Hallo Baba'nın ellerine sarılmış ve kendisini affetmesini istemiş. Kısa bir süre sonra da yüzbaşılıktan istifa edip Hallo Baba'nın müridi olmuş.(43)

Menkıbe.3. Hallo Baba'nın komşularından birinin evine yılan girmiş. Telaşla Hallo Baba'ya koşmuşlar. Evlerine kocaman bir yılanın girdiğini söylemişler. Baba ise gayet serin kanlı bir şekilde, *bu yılanı senin evinden çıkartıp kime göndermemi istersin* diye sormuş. Komşusu da *bizim mahalledeki keşişin evine gönderelim* demiş. Baba da dediğini yapmış, yılanı keşişin evine göndermiş. Keşiş, yılanı görür görmez telaşla Hallo Baba'nın yanına gelerek evlerine kocaman bir yılanın girdiğini, kendilerini bu yilandan kurtarmasını Hallo Baba'dan istemiş. Keşiş ile Hallo Baba birlikte keşişin evine gitmişler. Baba yılanı yanına çağırılmış ve derhal keşişin evini terk etmesini söylemiş. Bunun üzerine yılan evden usulca ayrılmış ve gözden kaybolmuş. Bu olay üzerine keşiş de müslüman olmuş.(46)

Memorat. Babam çocukken hastalanmış dedem babama, Hallo Baba'nın kendisine bir muska yazması için Hallo Baba'ya gitmesini istemiş. Babam Hallo Baba'ya gitmeye çekinmiş, gidememiş. Hallo Baba uzakta kendi arkadaşlarıyla konuşurken babamı yanına çağırarak bir kağıt kalem alıp gelmesini söylemiş. Babam kağıdı kalemi almış gelmiş. Hallo Baba babama bir muska yazarak boynuna asmasını istemiş. Babam hem iyileşmiş hem de olanları dedeme anlatmış.(46)

4.2.2.5. Mustafa Baba

Mustafa Baba Türbesi Dumlupınar Mahallesi Gaziantep caddesinde Mustafa Baba Camisinin avlusundadır. Besni'de çok bilinen bir yerdir.

Hallo Baba (Halil Baba)'nın oğludur. 1907'de Besni'de doğmuş ve yine 1987'de Besni'de vefat etmiştir. Çeşitli işler de çalışmış ve kendisinin yaptırdığı ve türbesinin de içinde bulunduğu camisinde imamlık yapmıştır. Kendisi babasından devraldığı Kadiri ve Rufai halifelğini 41 sene tekkesinde devam ettirmiştir. Çok sayıda kerametleri halk tarafından bilinmektedir. Kendisi Türkiye'de tanınan ve Türkiye'nin dört bir yanında kendisine tabi olunan bir şeyhti. Fakir fukara babasıydı. Çok önemli hayır işlerinde öncülük yaptı.1987'de Hakk'a kavuştu.(45)

Menkıbe. Mustafa Baba'nın kadın müritlerinden birinin ayyaş bir kocası varmış. Kocasını kasapmış ancak bir kolu yokmuş. Kadın midyesinden rahatsızlanmış ancak parasızlıktan da tedavi olamıyormuş. Kadın yine böyle ağrılar sızılar içinde uyuyakalmış. Rüyasında Mustafa Baba'yı görmüş. Mustafa Baba, *Kalk kızım, kalk da bir gusül al ameliyatını yaptım. Bundan sonra iyileşeceksin* demiş. Kadın o anda uyanmış. Kalkmış, gusül abdesti alırken karnına bakmış. Gerçekten de karnının da bir çizgi ve sekiz tane de dikiş izi görmüş. Artık midyesinin ağrımadığını fark etmiş. Sabahleyin erkenden kalkıp Mustafa Baba'nın evine gitmiş. Mustafa Baba hanımına rüyasına girdiği kadının adını söyleyerek kalkıp kapıyı açmasını istemiş. Hanımı kapıyı açmış, kadın içeri girmiş. Kadına, *'kızım geçmiş olsun ameliyatın iyi geçti çok şükür. Bu yaşadıklarını kimseye söyleme'* demiş. Kadınsa, heyecandan komşularına söylediğini anlatmış. Mustafa Baba o olaydan kısa bir süre sonra da kerametinin ortaya çıkması nedeniyle rahatsızlanıp ölmüş.(43)

Memorat. Gençken elimi akrep sokmuştu. Elimin ağrısından duramaz hale gelmiştim. Hemen Mustafa Baba'nın yanına gittim. Mustafa Baba dokunma ki kendiliğinden geç dedi. Gittim yanına oturdum. Kendiliğinden geçti.(47)

4.2.2.6. Sakalaş Baba

Besni şehir mezarlığında, Adıyaman-Besni karayolu kenarında yapılmış bir ziyarettir. Mezar taşında Hacı Ahmet yazılmaktadır.

Menkıbe. Bu veli Eski Besni’de bir köşkermiş. Yani yemeni yapıp satıyormuş. Kendisini herkes sofi olarak tanınmasına rağmen hiç Hac’ca gitmemiş. Hacı Ahmed’in hacca gitmemesi dedikodulara sebep olmaya başlamış. Adamın biri birgün hac kafilesinin birine takılarak Hac vazifesini ifa etmeye Hicaz’a gider. Neyse adam Hac vazifesini bitirdikten sonra dönmek ister ancak kafileyi kaybeder. Ağlayıp sızlanmaya başlar. Kendisine durumunu soranlar, kendisinin nereli olduklarını öğrendikten sonra artık üzülmemesini çünkü her cuma Hacı Ahmet namındaki Besnili bir yemenicinin Hicaz’a gelip Cuma namazlarını kıldığını, daha sonra burada yemenilerini sattıktan sonra Besni’ye döndüğünü anlatırlar. Neyse adam bir hafta sonra Hacı Ahmet’in gerekten de Kabe’ye geldiğini ve orada namaz kılariken görür. Hemen eline eteğine yapışır, yalvarır. Bunun üzerine Hacı Ahmet gördüklerini kimseye anlatmaması şartıyla adamın elinden tutar, göz açıp kapayıncaya kadar Besni’de olurlar. Adam bir gün dayanamayıp bu sırrı yakınlarına anlatınca Hacı Ahmet o anda sır olup kaybolur. Aradan uzun yıllar geçtikten sonra kendisinin makamı bir ehli keşf tarafından ortaya çıkarılmıştır.(61)

Buraya özellikle çocuğu olmayanlar gelmektedir. Çocukları olursa adak adayanlar kurbanlarını getirip burada kesmektedirler. Genellikle Cuma ve Pazar günleri gelinmektedir. Türbe bekçisine göre, bu türbeler Allah’tan aşağı Besni’nin bekçisi, sahibidir. Mesela biz şu anda konuşuyoruz ya, bu zat şimdi kalkmış bizi dinliyordur. Ama gözlere görünmez. Yine türbe bekçisine göre, bunlar aslında dört kardeşmiş. Yukarıdaki Ahali Baba, Hacı Zeyrek ve Hacı Baba bu zatın kardeşleridir. Bunların hepsi de bugün birer ziyarettir (61)

Şakalaş Baba’nın isim menşei ile ilgili efsane. Sakalaş Baba şakalı köfteyi çok severmiş. Bu yüzden oraya özellikle bu yemeği (bir çeşit mercimekli yemek) götürüp yemektirler. Kendisine bu yüzden Sakalaş Baba denilmektedir.(62)

4.2.2.7. Hicabi Baba

Türbesi Eski Besni’deki Hamam yerinin yakınındadır. Türbenin etrafı duvarla çevrili sıradan bir kabir görünümündedir. Asıl adı Mehmet’tir. Ünlü alim İlmî Efendi’nin oğludur. Utangaç ve çekingen oluşundan dolayı kendisine ‘‘Hicabi’’ denmiştir. Birçok ilimde ihtisaslaşmıştır. Özellikle de mana ilmini çok iyi bildiği

söylenirdi. Hicabi Hoca'ya Baba'da diyoruz. Eskiden 26 tane köyde kan davasını bitirerek büyük bir keramet göstermiştir. Dümdüz verimli tarlalarını satarak gelip camiler yaptırmıştır. Fakir fukaranın babası oldu. Kendisi yedinci müftünün oğludur.(48)

4.2.2.8. Şeyh Ömer Baba

Türbesi Besni'nin doğusunda, Besni'ye yaklaşık 30 km uzaklıkta, Aktepe köyü mezarlığındadır. Türbe, mutfak, yatak, yorgan, beşik vb. ile ziyaretçilerin ihtiyaçlarına göre tanzim edilmiştir.

Menkıbe. Şeyh Ömer Baba normalde Kore Savaşına gitmediği halde Kore Savaşı'na gidip sağ salim döndüğünü söylemiş. Geldiğinde vücudunda kurşun yaralarının olduğunu, bu kurşunların vücudundan çıkmamış halde bulunduğunu kurumuş kurşun yaralarını göstererek söylemiş.(49)

Buraya genellikle ağzı eğrilenler, felçlik geçirenler, ağrısı sızısı olanlar şifa bulmak için gelmektedirler. Genellikle Perşembe akşamları ve Cuma günleri buraya gelmektedir. Dilekleri gerçekleşenler burada kurbanlar kesmektedirler.(49)

4.2.2.9. Şeyh Vakkas Baba

Besni Kurugöl Köyü mezarlığındadır. Türbe derme çatmadır. Türbelerde gördüğümüz birimler burada da vardır.

Memorat.1. Ben bu zatı gördüm. 1943'te vefat etti. Bunlar iki erkek kardeşti. Öleceği zaman kardeşine bana türbe yaptır dedi kardeşi de fakir haliyle bir az buçuk bir şeyler yapmaya çalıştı. Kardeşi öldüğünde de kendisini yanına gömdük. Köyün fakir bir çobanıydı. Nahıra (sığır çobanlığı) giderdi. Görevini en iyi şekilde yerine getirmeye çalışırdı. Daha eskiden de kervan götürüp getirirmiş ancak zamanla fakirleşmiş ve köyün çobanlığını yapmaya başlamış. Yedi sene nahır, yedi sene deve, yedi sene de davar yaymış. Dindar, Allah dostu bir zattı.(50)

Bu ziyarete genellikle yüz felçliği geçirenler getirilmektedir. Ekseri perşembe akşamları gelmektedir. Ancak çalışanlar genellikle hafta sonları da gelebilmektedir. Dilekleri gerçekleşenler, buraya adaklarını getirerek kesmektedirler.(50)

Memorat.2. Tanıdığım biri yüz felçliği geçirdi. Doktorlara götürdük ancak doktorlar iyileştiremedi. Vakkas Baba'ya getirdik, hasta biraz uyudu. Hasta kalktığı anda iyileşmişti. Maddi durumu iyi olmadığından bir tane tavuk aldı, buraya getirdi, kestik, yedik.(51)

Menkıbe. Şeyh Vakkas Baba cuma günleri nahır (sığır çobanlığı) yayarken sığırlardan birine ‘‘boz öküz dermiş bu nahır sana teslim.Ben gidip Cuma namazını kılıp geleceğim’’ dermiş. Neyse Araban’ın Süpürgüş nahiyesine kadar gidip namazını kılıp gelirmiş. Nahır Vakkas Baba gelene kadar sakince otlarır, kimsenin ekinine girmezmiş. Ekinlerin kıyısına kadar gelmelerine rağmen ağızlarını açıp elalemin bostanına girmezlermiş.(48)

4.2.2.10. Yel Baba (Besni İlçesi)

Besni’nin güneyinde Değirmen Çayı’nın geçtiği Sugözü denilen mevkide yatırı vardır.

Menkıbe. ‘‘Birgün iki hırsız Yel Baba’nın mezarında altın gibi bir şeylerin parladığını görür. Bunlar bu parlayan şeylerin altın olduğunu düşünerek mezarı kazmayı planlarlar. Kazma-küreklerini alarak gizlice Yel Baba’nın türbesine doğru giderler. Çobanın biri yağışlı hava dolayısıyla Yel Baba’nın türbesine yakın bir mağarada geceleme zorunda kalır. Ateş yakıp ısınmaya başladığında birden karşısında ak sakallı, nur yüzlü bir ihtiyar belirir. Çoban, ihtiyarı hoş karşılar ve kendi azığını paylaşır. İhtiyar, çobana Yel Baba’yı tanıyıp tanımadığını sorduktan sonra Yel Baba’nın kendisi olduğunu ve türbesini hırsızların soymak üzere olduğunu söyler. Ardından bir kuş olup uçar, gider. Çoban korku ve şaşkınlık içerisinde Yel Baba’nın türbesine gider. Çoban, yaşlı adamın haklı olduğunu anlar ve hırsızları uyarır. Tam bu esnada şiddetli bir rüzgar eser ve hırsızlar rüzgarın önünde savrulur, gider.⁶⁰

4.2.3.Çelikhhan İlçesi Veli Türbeleri ve Anlatıları

4.2.3.1. Ulu Baba (Hüseyin Gazi)

Adıyaman’ın Çelikhhan ilçe sınırları içerisinde. Ulu Baba ziyareti Adıyaman’ın en yüksek noktalarından birinin tam tepesindedir. Ulu Baba’ya Sarıkaya Köyü içerisinde geçen yoldan çıkılmaktadır. Bu türbe, çok yüksek bir dağın zirvesinde olsa da motorlu araçlar yaz aylarında çıkabilmektedir.

Bu türbenin Seyyid Battal Gazi’nin babası Hüseyin Gazi’ye ait olduğu söylenmektedir. Anlatıldığına göre, Hüseyin Gazi Hz. Ali’nin torunlarından. Seyyid Battal Gazi gibi ulu bir insanın babası olması dolayısıyla bu türbeye Ulu Baba denilmiştir.(52)

⁶⁰ Bekir Dinç,(2008), *Adıyaman Efsaneleri ve Tarihi Zenginlikleri*, Gaziantep Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi, ss.35

Menkıbe.1. Hüseyin Gazi bir gün dağa çıkmış. Dağda bir mağara varmış. Mağaradan bir at sesi duymuş, mağaraya yaklaşmış. Atı mağaranın içinde görmüş, ata yaklaşmış. At oldukça heybetli, asil bir at görünümündeymiş. Ata yaklaştığı sırada at çifte atmaya çalışmış. Ancak Hüseyin Gazi kendini geri çekilmiş. O esnada bir ses işitilmiş. Ulvi bir ses ata: *Sen utanmıyor musun da Allah'ın sevgili kulu Hüseyin Gazi'ye çifte atmaya çalışıyorsun* demiş. Bu sesi duyan at ağlamaya başlamış. Hüseyin Gazi'nin yanına sokularak Hüseyin Gazi'yi koklamaya başlamış. Hüseyin Gazi'de ağlayan ata sarılmış ve o günden Hüseyin Gazi'nin şehit olduğu güne kadar birbirlerinden hiç ayrılmamışlar.(52)

Menkıbe.2. Hüseyin Gazi Malatya serdarıymış. Hüseyin Gazi avlanmaya çıktığı bir gün, Malatya'daki Beydağı'na çıkmış. Dağda bir tane geyiğe rast gelmiş. Bu geyik kralın geyiğiymiş. Kral şimdiki Malatya'nın Doğanşehir ilçesi'ne bağlı Kurucaova Kasabası yakınlarında bir şehir de yaşarmış. Hüseyin Gazi bu geyiği avlamak için geyiğin peşine düşmüş. Geyik kovalamaca sonunda nihayet kralın şehrine kan ter içinde ulaşmış. Kralın adamları geyiğe kendisini kimin kovaladığını sormuşlar. Geyik onlara, kendisini Malatya Serdarı Hüseyin Gazi'nin kovaladığını söylemiş. Bu haber derhal Kral'a ulaşmış. Kral, adamlarını Hüseyin Gazi'nin yanına göndererek huzuruna çağırtmış. Hüseyin Gazi ise ben kimsenin ayağına gitmem. Beni çağırın her kimse o bizim yanımıza gelsin demiş ve Kral'ın adamlarını elleri boş göndermiş. Kral'ın yedi sekiz tane seçkin adamları varmış. Kral bu adamları Hüseyin Gazi'nin yanına göndererek Hüseyin Gazi'yi ya iyilikle ya da elini kolunu bağlayarak getirin demiş. Silahşörlere Hüseyin Gazi'nin huzuruna tekrar çıkmışlar ve saygısızca Hüseyin Gazi'ye; *Kralımızın geyiğini sen mi kovaladın* diye sormuşlar. Ve devam etmişler: *"Eğer sen kovaladıysan Kralımızın emridir derhal bizimle geleceksin yoksa biz seni götürmesini biliriz"* demişler. Hüseyin Gazi ise gök gürlemesi gibi bir sesle *evet ben kovaladım, ben kimsenin ayağına gitmem Kral'ın erkeğe gelsin beni götürsün* demiş. Kralın adamları korku ve şaşkınlıkla hemen saldırıya geçmişler. Hüseyin Gazi tek başına şimşek gibi aralarına dalmış. Hepsini öldürmüştü. Silahşörlere burunlarını ve kulaklarını keserek cesetlerini Kral'a göndermiş. Kral, bu en seçkin adamlarının alçaltıcı vaziyetini görünce derhal büyük bir ordu toplamaya çalışmış. Kral, Kayser'in de yeğeni olması dolayısıyla Kayser'de yardımda bulunmuş. Kırk bin kişilik büyük bir ordu savaş için Malatya üzerine yürümüş. Savaş günlerce sürmüştü. En sonunda Hüseyin Gazi yaralanarak atı Aşkar ile birlikte bu dağın (şimdiki türbesinin

olduğu yer) tepesine kadar çıkmış ve burada şehit olmuş. Atı Aşkar ise Malatya'ya kaçmış.(52)

Menkıbe.3. Hüseyin Gazi buraya çıktığında bu dağın zirvesine kadar hep ormanlıkmış. Burada eskiden türbe yokmuş. Hüseyin Gazi, bir gece büyük dedemin rüyasına girerek gel mezarımı kaz, başımın altında birkaç kuruş para da var, onu al, bana türbe yaptır demiş. Dedem ise sabah erkenden dediği dağa çıkmış, rüyasında gördüğü yeri kazmış ve bakmış ki cesedi hiç çürümemiş. Adeta dün vefat etmiş gibiymiş. Cesedin başını kaldırdığında gerçekten de bir miktar para varmış. Parayı almış ve kendisine burada bir türbe inşa etmiş. Tabi bu türbe bugünkü halini yakın bir zamanda almış. Eskiden bu türbe daha köhne bir haldeymiş.(52)

Buraya genellikle cuma günleri gelinmektedir. Türkiye'nin her yerinden ziyaretçileri vardır. Genellikle çocuğu olmayanlar gelmekle beraber her türlü dilek için gelenler olmaktadır.(52)

4.2.3.2.Zerban

Zebran, Çelikhhan'ın Pınarbaşı Kasabası'ndadır. Dağların ve yeşilliklerin ortasında, kendine has bir görüntüsü olan bir türbedir.

Efsane.1. Zerban çok güzel bir kızmış. Güzelliği dillere destanmış. Kotur köyündeki bir delikanlıyla birbirlerini severek nişanlanmışlar. Ancak Zerban'ı Kavi aşiretinden bir bey de seviyormuş. Reşi Aşireti'nin aynı zamanda düşmanları olan bu aşiret Zerban'ı zorla kaçırmak istemiş, bu esnada Zerban buz kesilerek ölmüş. Bu yüzden Zerban Çayı Kotur Köyü'ne kadar sessizce akar. Ancak Kotur köyünde tekrar çağlamaya başlar.(54)

Menkıbe.1. Zerban Adıyaman'daki iki büyük aşiretlerden Kavi aşireti ile Reşi aşireti arasında sürekli devam eden savaşların birinde, Kavililer, Bulam Köyü'ne şafak vakti baskın yaparak kuşatmış. Köylüler az sayıda Kavililerse sayıca çokmuş. Köylü oldukça zor durumdaymış. Zerban o anda imdada yetişmiş. Birden Zebran'ın yattığı yerden yıldırım gibi bir ses duyulmuş, daha sonra ateş topu halinde gökyüzüne kadar yükselmiş. Yedi sekiz tane alev saçan dev adamlar Kavilileri kovalamaya başlamışlar. Kavililerse korkup kaçmaya başlamışlar. Bu savaşta Kavililerden bazıları ölmüş; bazılarıysa kör olmuş. Köylülerse Kavililerin kaçtığını görünce peşlerine düşüp onları kovalamaya başlamışlar.(53)

Memorat.1. Ben küçüktüm, hatırlıyorum. Bir gün jandarmalar köyümüze gelmişti. Zerban'ın eskiden bu günkü gibi türbesi yoktu. Bir taşla çevriliydi.

Jandarmanın biri, burada ne var ki bu mezarı niye kutsallaştırıyorsunuz diyerek kabrin üstüne ufak su dökmüş (işemiş), bu esnada orada düşüp, ölmüş.(54)

Memorat.2. Demokrat Parti iktidara geldiği sıralarda ben de bu köyün muhtarı seçilmiştim. Hacı Beylerden Hüseyin Ağa, bazı bakanlar ve Adıyaman'ın önemli devlet adamları burada Orman Binası yapmak için gelmişlerdi. Bizler bu düşünceye karşı çıktık. Yapmalarını istemedik. Onlara eğer yaparsanız, Zerban buna kesinlikle müsaade etmeyecektir dedik ama sözümüzü dinlemediler. Neyse binayı yapıp bitirdiler. Bitirdikten kısa bir süre sonra o binaya yıldırım çarptı ve bina paramparça oldu.(54)

Menkıbe.2. Eskiden, buraya Çingenerler gelmiş. Çingenerler kendileri hırsızlık yaptıkları halde bizim köyden birini hırsızlık yapmakla suçlamış. Köylümüz hırsızlık yaptığını kabul etmemiş. Bu olay üzerine iftira atılan adamla iftirayı atan Çingenerlerden ikisi buraya getirilip yemin ettirilmiştir. İftirayı atan Çingenerlerden biri yemin ettikten hemen sonra türbenin başında diğeriye çadırına varmadan yolda düşüp ölmüş.(54)

Memorat.3. Ben küçüktüm, bir gün bir sürüden bir kuzu kaybolmuştu. Kuzu bulundu ancak çobanla bizim köylü kuzunun sahipliği konusunda tartışmaya başladılar. Gelip ikisi de burada yemin ettiler. Çok geçmeden her ikisi de öldü.(53)

Menkıbe.3. Zamanında burada bir deprem olmuş. Çelikhan o depremde yerle bir olmuş. Çelikhanlılar iki kişiyi Bulam'a (Pınarbaşı Kasabası'na) göndererek buradaki hasarın derecesini öğrenmek istemişler. İki adam Bulam'a geldiğinde burada hiçbir hasarın olmadığını görmüş. Zerban Allah'ın izniyle köyümüzü depremden korumuş. Bu olaya şahit olan Çelikhanlılar, burada kurbanlar kesmiş, dağıtmışlar.(53)

Zerban'a genellikle yemin etmeye gelinir. Yalan yere yemin edilirse ziyaret mutlaka çarpar. Her sene güz aylarında hane başı para toplanarak davarlar alınır, gelinip burada davarlar topluca kesilir ve herkese eşit miktarlarda dağıtılır.(54)

Her yıl Ağustos ayının sekizinde Uluslararası Zerban Şenlikleri düzenlenmektedir. Şenliklere Türkiye'nin dört bir yanından konuklar, bürokratlar ve sanatçılar gelmektedirler.(54)

4.2.3.3. Güzel Dede (Ağuçanlar)

Çelikhan'ın Pınarbaşı Köyü'nün Kurudere Mahallesi'nde türbesi bulunmaktadır. Adı ve soyadı Güzel Güzel'dir.

Dedem çok güzel bir insan olduğu için babası ismini Güzel koymuş. Soyadı kanunu çıktığında ise memur kendisine yakışabilecek en iyi soyadın Güzel olacağını düşünmüş ve Dede'ye Güzel soyadını vermiş. Güzel Dede'deki ziyarette yalnızca Güzel Güzel yok; Ağuçan (zehir içen) dedelerinin hepsinin kabirleri oradadır. Toplumun dedelerimize, dedeliğimize olan saygı ve sevgisi elbette kuru kuruya olmamıştır. Zamanında dedelerimiz birçok keramet göstermişlerdir. Bazı günler burada onlarca kurban kesilmektedir. Kurban kesilmediği gün hemen hemen yok gibidir. Ağuçan sülalesinin başlangıcı bundan 800 yıl öncesine kadar gitmektedir. Bize ait olan yazılı kaynaklar zamanında tahrip edilmiştir.(55)

Menkıbe. Güzel Dede bir gün Adıyaman'ın ünlü Mehmet Ağa'nın evine konuk olmuş. (Bazı rivayetlere göre Barış Manço Sarı Çizmeli Mehmet Ağa türküsünü Adıyaman'daki Mehmet Ağa'ya istinaden yazmıştır.) Güzel Dede'nin Mehmet Ağa ile araları çok iyiymiş. Güzel Dede her Adıyaman'a gittiğinde Mehmet Ağa'da misafir olarak kalırmış. Mehmet Ağa'nın kendisi ve ailesi sünniymiş. Bir gün Mehmet Ağa'nın hanımı Mehmet Ağa'ya, Güzel Dede'nin sürekli kendilerine gelmelerinden rahatsız olduklarını söylemiş. Mehmet Ağa'da aldırış etmeden biraz da sitem ederek, Güzel Dede'den rahatsız olunamayacağını, O'nun soyunun kutsal bir soy olduğunu, Dede'nin sır ve keramet sahibi olduğunu söyleyerek Güzel Dede'yle muhabbetini kesmemiş. Karısı kendi kendine söylenerek *O'da bizim gibi bir insan* demiş. Kendi kendine Ağa'yı nasıl da kandırmış diye düşünmüş. Güzel Dede'nin evlerine gelmesini engelleme yollarını düşünürken aklına Dede'yi zehirlemek fikri gelmiş. Hanım Ağa derhal fikri uygulamaya başlamış. Kahve pişirmiş ve Güzel Dede'ye içireceği fincanın içine zehir atmış. Kahveleri tepsiye koyup içeri girmiş. Dede Hanım Ağa'yı kapıda elinde kahve tepsisini görünce Dede Hanım Ağa'ya: *“Getir bakalım bana o zehirli kahveyi de içeyim. Eğer ben de Ağuçanlar soyundayım dedelerim gibi ben de zehir içerim de ölmem; yok eğer değilsem de şurada düşüp öleyim* demiş. Bu sözleri duyan Hanım Ağa'nın şaşkınlıktan elleri titremeye başlamış ve tepsiyi bırakıp içeri kaçmış. Güzel Dede ise Mehmet Ağa'ya tepsideki kahveyi getirmesini istemiş. Aynı zamanda Mehmet Ağa'ya zehiri nasıl içtiğini göstermek amacıyla hanımını da çağırmasını istemiş. Mehmet Ağa gönülsüz bir şekilde dediklerini yapmış. Onların gözü önünde zehirli kahveyi içmiş. İçtiği zehir, gözlerinin önünde parmaklarının ucundan dışarı akmaya başlamış. Çıkan zehiri tekrar fincanın içine boşaltmış. Hem Mehmet Ağa hem hanımı bu kerameti gözleriyle şaşkınlıkla ve dehşetle izledikten hemen sonra Güzel Dede'nin ayaklarına

kapanmışlar. O olaydan sonra dostlukları daha da pekişmiş. Mehmet Ağa Güzel Dede'ye dile benden ne dilerse demiş, Güzel Dede ise başta canının sağlığını dilerim demiş.(55)

Yılan ısırıklarında, ruh hastalıkları olanlar, felçlik geçirenler, cin çarpması olayı yaşayanlar burada gelip şifa bulmaktadırlar.

Memorat. Geçenlerde Diyarbakır'dan bir genci buraya getirdiler. Genci yılan sokmuş ancak zamanında doktora götürmediklerinden yara azıtmış ve kangren olmuş. Doktor bacağına kesilmesinden başka çare olmadığını söylemiş hastaya ve yakınlarına tesadüfen bir tanesi burayı önermiş. Buraya geldiler. Kendisi için dualar okundu. Bir hafta içinde iyileşti kalkıp kendiliğinden gitti.(55)

4.2.3.4. Şahbor

Adıyaman-Malatya karayolu üzerinde Adıyaman'a yaklaşık 30 km uzaklıkta yol kenarında bir türbedir. Yörenin lehçesiyle **bor** "akarsuyun iki yakasını birbirine bağlayan, karşıdan karşıya geçişi sağlayan yer" anlamına gelmektedir. Buna göre "geçitşahi>geçilebilen en güzel yer" anlamını akla getirmektedir. Türbenin bulunduğu yerde, içinde küçük bir çayın aktığı vadinin de varlığını düşünürsek bu düşüncemiz doğru olabilir.

Efsane. Asıl adını bilmiyoruz ancak yörede Şahbor olarak bilinmektedir. Horasan'dan geldiği, küffarlarla savaştığı ve burada şehit düştüğü söylenmektedir. Burada düşmanlarla savaşırken üç çocuğu ve hanımıyla şehit olmuştur. Şahbor'un hanımını düşmanlar ele geçirmiş ve dilini koparmışlar. Hanımın ismi Bezar Han imiş.⁶¹ Kadının dili kopunca kadın karşıki dağa çıkmış o da orada şehit olmuştur. Bu yüzden o dağa Bezar Dağı denilmektedir.(56)

Menkıbe.1. Bir gün, Şahbor'un oğlu İbrahim Dede hanımına; kalkıp evi ve sofrayı hazırlamasını Mıttıkların geleceğini söylemiş.⁶² Hanımı dediklerini yapmış. Hazırlıklar tamamlanmış ve İbrahim Dede misafirlerini karşılamış. İbrahim Dede hanımından sofrayı hazırlamasını istemiş. Hanımı ise görmediği misafirleri için sofrayı hazırlamış. Tabi yemeğin giderek azaldığını gören hanım şaşkınlık içerisinde sofrayı yemekten sonra kaldırmış. Misafirleri İbrahim Dede'ye kendileriyle gelmesi gerektiğini söylemişler. Dede ise evde çoluk çocuğun olduğunu, ahırda davarların var olduğunu, bunları nasıl bırakıp onlarla gitmesinin mümkün olmayacağını anlatmaya

⁶¹ han: bölgede hanım anlamında da kullanılmaktadır.

⁶² Mıttiki: bir çeşit hayalet; ishal ederek öldüren görünmez düşman

çalışmış. Mittikiler ise hiçbir şeye bir şey olamayacağı sözünü vererek İbrahim Dede'yi ikna etmişler. İbrahim Dede dediklerini yapmış ve kendileriyle Sivas'a kadar gitmiş. Oradan da üç gün üç gece Sivas'tan öbür tarafa gitmiş. Çok geçmeden İbrahim Dede'ye malum olmuş ve Mittikilere, oğlunun can çektiğini kendisinin son anlarında oğlunun yanında olması gerektiğini anlatmış. Mittikiler bir babanın en doğal isteğini anlayışla karşılayıp izin vermişler. İbrahim Dede yola koyulmuş. Mittikiler ise Dede'ye kendilerine olan hizmetlerinden dolayı güzel bir hediye vermek istemişler. İçlerinden biri, Dede'ye açılır açılmaz her türlü yiyecek ve içeceklerle donanan bir sofraya vermek istemiş. Dede ise kendinden çok insanları düşündüğünden, insanların kullanamayacağı şeyi kabul etmemiş. Bunun yerine Mittikiler, bir tesbih, üç fincan ve bir de hameyli⁶³ verme önerisinde bulunmuş. Dede bu teklifi kabul etmiş. Mittikiler, Dede'yi istedikleri yere kadar bırakmak için hazırlıklara başlamışlar. Dede ise kendisini Sivas'a kadar bırakmalarının yeterli olacağını söylemiş. Mittikilerin gözünde İbrahim Dede iyice büyümüş, Dede'ye kıyamayıp onu kısa yoldan memleketine göndermek istemişler. İçlerinden biri, Dedeyle kendisi her iki ayaklarını açmış, ayaklarıyla ve ellerini kenetleyip, gözlerini kapattırılmış. Dede, birkaç saniye sonra gözlerini açtığı anda kendisini ahırının önünde bulmuş. Sanki kapıyı yeni kilitleyip, ahırın önünden yeni ayrılmış gibiymiş. Ahırın kapısını açıp bakmış. Davarlar adeta dağdan, otlardan yeni gelmişler gibi keyifli keyifli dinleniyorlarmış. Neyse Dede eve girmiş. Dede'nin oğlu evde hala can çekiyormuş. Çocuğunun başını okşamış, oğlan babasını son kez görmenin ferahlığıyla can vermiş.(56)

Menkıbe.2. Dede yine bir gün elinde tesbih çekerken torunu Dede'nin elindeki tesbihi alıp oynamış. Neyse oynarken tesbih kırılıp dağılmış. Dede kızmış torununa ve inşallah 33 boncuktan hiçbiri kaybolmamıştır diye dua etmiş. Ama bir boncuk bulunamamış. Dede eyvahlar olsun şimdi demiş. Yarına kadar bu çocuk da ölecek. Kopan boncuk tanesi doğruca sahiplerinin yanına gitmiş. Çocuk ertesi gün ölmüş. Kalan 32 taneli tesbih, fincanlar ve hameyli bugün Malatya'da bir evde saklanmaktadır.(56)

Menkıbe.3. Dede İbrahim'in büyük oğlu olan Yusuf Dede bir gün dağdan köyüne dönerken yolda iki üç kişiye rastlamış. Mevsim kışmış. Bu adamlar Yusuf Dede'yi görünce elma ağacını göstererek bize elma ver, canımız elma istedi demişler.

⁶³ Hameyli: kötülüklerden korunmak için yazılan ve cebe yada boyuna asılan bir çeşit muska

Dede Yusuf bu mevsimde elmayı size nereden getireyim demiş. Adamlar da nereden getirirsen getir demişler. Neyse Dede Yusuf elindeki asasıyla kurumuş elma ağacının dallarına vurmuş. Dallardan üç kişiye birer tane elma düşmüş. Dede Yusuf bunları uyarmış. Sakın yemeyin çünkü bu elmalar zehirlidir demiş. İçlerinden biri dinlememiş, yemiş. Hemen oracıkta ölmüş. Diğer ikisi elmayı yemedikleri için yaşamışlar. Dede Yusuf'un asasıyla vurduğu, kış günü elmalarını döktüğü o elma ağacı hala yaşamaktadır. O elma ağacına dolu yağmadığı gibi içinde bulunduğu tarlaya da dolu vurmamaktadır. Bu elma ağacı Allah tarafından korunmaktadır. Türbede beş tane mezar vardır. Bu mezarlardan biri Şahbor'a ikisi Şahbor'un iki oğluna, diğer ikisi de Şahbor'un hizmetçilerine aittir.(56)

Türbeyi yaptıran kişi Malatya'da bir hayırsever tabi aslen bizim köylüdür. Bir gece rüya görmüş. Rüyasında adamın biri kapının önüne gelmiş ve Kenan diye seslenmiş. Kenan 'Efendim' diye cevap vermiş. Şahbor kendini tanıtmış ve kendisine benim soyumdan gelen bir torunum olarak kendisine önemli bir hizmet yapmasını istemiş. Bu hizmetin de kendisine ve çocuklarına makam yapılmasını istemiş. Kenan kan ter içinde uyandığında kimsenin olmadığını anlamış. Sabahleyin rüyasını anasına-babasına anlatmış. Onların da rızasını alarak Şahbor'a bir makam yapmak istediğini anlatmış. Anası-babası razı olmuşlar. Kenan burada bu makamı yapmaya başladığında buradaki tüm çevre köylüler ve devlet gelip yardım ettiler. Burada 5000'den fazla kişi makamın açılışına gelmişlerdi. Açılış töreni bittikten sonra herkes dağıldı, gittiler. Bir tek ben ve Kenan kalmıştık. Kenan bana Şahbor'un türbesini, makamını beklemek için seni görevlendirdi. Bak bir tek sen kaldın diyip türbenin anahtarını cebime koydu. Ben ilk başta razı olmadım fakat Şahbor beni seçtiyse de seve seve razı olurum diye kabul ettim.(56)

Memorat.1. Eskiden makam yapılmadan önce türbe sadece etrafı taşlarla çevrili bir haldeydi. Geceleyin bu yoldan geçenler çoğu kez türbenin üzerinden gökyüzüne doğru giden ışık görmüşler.(56)

Buraya Türkiye'nin her tarafından gelen ziyaretçilerle dolmaktadır. Yıllarca çocuğu olmayanlar geldikten kısa bir süre sonra çocuk sahibi olmuşlardır.(56)

Memorat.2. Geçen sene buraya felçli bir kadın getirdiler. Bende çınarın altında oturuyordum. Bütün vücudu felçliydi. Sadece konuşabiliyordu. Ben minder, yastık filan getirdim. Çınarın dibine yatırdılar. Kurban kestiler. Felçli kadın bana elini kendisine vurmasını istedi. Ben de sen zaten türbedesin, benim elimi vurmam doğru olmaz dedim. Kadın beni kaldırıp türbenin içine alın dedi. Gittik yardım ederek kadını

türbenin içine aldık. Kadın öğlene kadar türbenin içinde kaldı. Sonra bize tekrar seslenerek gelip kendilerini çıkarmamızı istedi. Biz de dediğini yaptık. Tekrar çınarın dibinde yattı. İkinci vakti yaklaşmıştı. Kurban yemek yapılıp yenilmişti. Benden müsaade istediler. Ben müsaade sizin dedim. Adam gitti arabayı çalıştırdı ki kadını yanına gelsin. Bir de baktık ki kadın ayağa kalktı ve taksiye doğru yürümeye başladı. Ben kolundan tutup yardım etmeye çalıştım ancak kadın kendisinin yürüyebileceğini söyleyerek taksiye doğru gitti, binip gittiler.(56)

4.2.4.Gerger İlçesi Veli Türbeleri ve Anlatıları

4.2.4.1. Üzeyir Peygamber

Karadut köyü yakınlarında, Çamboğazı mevkiindedir. Gerger ilçe sınırları içerisinde bulunan bu türbe oldukça geniş ve cami şeklinde yapısıyla dikkatimizi çekmiştir.

Efsane. Rivayete göre buradaki türbe Üzeyir Peygamber'in makamıdır. Üzeyir peygamberin gerçek kabri değildir. Şeyh Hüseyin'in müşahadesiyle Üzeyir peygamberin makamı tespit edilip türbe yapılmış.(57)

Menkıbe.1. Rivayete göre Üzeyir peygamber yolculuk yaptığı sırada bu civardan geçerken yorgun ve uykusuz bir şekilde dinlenmeye karar verir. Eşeğinin otunu ve suyunu temin ettikten sonra uyur. Bu uyku o kadar uzun sürer ki kalktığında eşeğinin sadece iskeletinin kaldığını görür. Allah tarafından kendisinin 100 sene uyutulduğunu anlar. Bunun üzerine dua eder. Eşeği tekrar ete ve kemiğe bürünür ve yolculuklarına devam ederler. İşte Üzeyir (a.s.)'ın uyuduğu bu yere bugünkü makam (türbe) yapılmıştır. (57)

Haftanın her günü gelinmektedir. Bu zatı rüyasında görenler yada adak yapıldığında adakları gerçekleştiğinde gelinmektedir. Buraya gelenlerden bazıları genellikle dileklerini kağıtlara yazıp türbenin içine atmaktadırlar. (58)

Hasta olanlar Perşembe gecesi burada bir gece yatmakta cuma sabahı kalkıp gitmektedirler. Bu hastalıklar genellikle akli ve ruhsal yönden hasta olanlar, cin çarpmış olanlar ve felçli olanlar büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır. İyileşirlerse gelip burada kurban kesip, dağıtıp, yiyip içip gitmektedirler.(59)

Menkıbe.1. Büyük veliler Üzeyir Peygamber'in cuma akşamları kendi türbesini ziyaret ettiğini görmüşler.(60)

Üzeyir Peygamber üç semavi kutsal kitapta adı geçen peygamberlerdendir. Adıyaman'da anlatılan Üzeyir Peygamber menkıbesi İslam tarihi kaynaklarında

anlatılan kıssalarla birebir örtüşmektedir. Üzeyir Peygamber'in gerçekten bu bölgeye gelip gelmediğini ve geldiyse yukarıda anlatılan olayları yaşayıp yaşamadığını bilmiyoruz. Bu türbenin (makamının) yerinin Şeyh Hüseyin tarafından keşfedilmesi de göstermektedir ki Üzeyir Peygamber ile ilgili anlatılan menkıbe, tamamen dini kaynaklardan ezberlenmiş anlatıdır.

4.2.4.2. Yalangoz

Gerger ilçe sınırları içerisinde Karadut Köyü'ne yakın olan Sutepe Köyü'nün oldukça yukarısında, Yalangoz mevkiinde, oldukça yüksekte büyük bir ağacın altında, bakımsız çok eski bir ziyaretir.

Eskiden bilinen bir ziyaretti. Bugün köylüler tarafından pek bilinmemektedir. Altın avcıları bu ziyaretteki mezarı eşmişler, halen ziyaret kazılı bir şekilde durmaktadır. Eskiden burada yatan kişinin bir kız çocuğu olduğunu ve burada şehit düşerek yattığı rivayet edilirdi. Yine eskiden bu ziyaretten murad umup ta muradları gerçekleştiğinde gelip burada kurban keserlerdi.(60)

4.2.4.3. Şehit ve Seyyid Mustafa

Karadut Köyü yakınlarındadır. Oldukça yeşil ve güzel bir köy olan Karadut Köyü'nün güzel ve yeşil mezarlığındaki bu ziyarette iki kişi yatmaktadır. Biri Şehit ve Seyyid Mustafa Baba, diğeri ise Sufi Muhammed Baba'dır.

Özgeçmişi hakkında pek fazla bilgimiz yoktur. Büyüklerimizin anlattığına göre burada Peygamberimiz (s.a.v) döneminde yaşamış olan sahabelerdendir. Fetihler esnasında şehit düşmüştür. Veliullahlar isminin Mustafa olduğunu ve Ashab-ı Kiram'dan olduğunu keşif yoluyla bildirmişleridir. Bu ziyareti keşfeden Seyyid Hüseyin Hazretleridir. Seyyid Hüseyin hazretleri 100 yıl önce vefat etmiştir. Türbesi Geldibuldu (Til) köyündeydi ancak naaşı Şanlıurfa'nın İnik köyüne nakledildi. Kendisi aynı zamanda Peygamber efendimizin torunlarındandır.(63)

Şeyh Hüseyin'in dediğine göre bu sahabe peygamberimizin eline su döken, peygamberimize çok yakın bir sahabelerdendir. Üzeyir peygamber, Şehit ve Seyyid Mustafa Hazretleri ve Sofi Muhammed Hazretleri ve sarp yamaçlardaki şehit sahabeler her Çarşamba ve Cuma günleri mutlaka türbelerine gelirler ve asla boş bırakmazlar.(64)

4.2.4.4. Karadutlu Sofi Muhammed

Nüfus kayıtlarına göre 1865'te doğdu. 1974'te vefat etmiştir. Ancak gerçek yaşını kendisi 120'yi aştı diye söylerdi. Kendisi Seyyid Hüseyin hazretlerinin halifesidir. Okuma yazması yoktu. Son yıllarında tamamen gözlerini kaybetti. Kadiri tarikatına sahipti. Kış aylarında yabani hayvanlar için kendi beslediği keçi, inek vb. 'yi kesip vahşi hayvanlara yedirirdi.(63)

Menkıbe.1. Bu Zat'ın ataları Şam tarafından Adıyaman merkez köylerinden olan Haydaran'a oradan da buraya gelip yerleşmişlerdir. Eskiden ağanın sağ koluyken, köye Şeyh Seyyid Hüseyin isimli bir evliya bu köye gelmiş ve buraya bir çadır kurmuş. Şeyh Hüseyin'in çadır kurup irşat ettiği bu yere ise bugünkü cami yapılmıştır. Burada irşat vazifesine başlamış. Sofi Muhammed Hazretleriye Şeyh'in müridi olmuştur. Şeyh Hüseyin, Sofi Muhammed'e *sizde eskiden seyyidlik (Hz. Hüseyin'in soyundan gelenlere verilen unvan) varmış ancak zamanla unutulmuş, çok şükür ki sen tekrar canlandırdın* demiş. Şeyhi kendisine irşat vazifesini kendisine emanet ederek, köyü Sufi Muhammed'e bırakmış ve köyden ayrılmış. Sofi Muhammed burada uzun yıllar irşad vazifesinde bulunmuş ve yine bu köyde vefat etmiştir.(64)

Menkıbe.2. Bu veli asla haksızlığı kabul etmezmiş. Biri bir suç işlediği zaman suçu ve suçluyu kimse bilmese dahi suçluyu yanına çağırıp kendisine bir suç işlediğini ve niye yaptığını sorarmış. Suçluda Şeyh'in eline eteğine kapanarak affetmesini dilermiş. Yine günlerden birgün Ramazan ayında bazı Karadutlular oruç tutmamışlar. Karadutlu Sofi Muhammed köydeki bir evin damına çıkarak köylülere *dayanamıyoruz diye oruç tutmamazlık etmeyin, bilin ki oruç tutana Cenab-ı Hak yardım eder. Eğer oruç tutmayacaksanız ben bu köyü terk eder giderim* demiş. Bunun üzerine köylüler, oruçlarını eksiksiz tutmaya söz vermişler.(64)

Menkıbe.3. Üzeyir Peygamberin türbesi köylülerce 'Aşağı ki Ziyaret' olarak, Seyyid ve Şehit Mustafa ve Sofi Muhammed Hazretlerinin türbesine 'Yukarı ki Ziyaret' olarak bilinmektedir. Karşiki dağın zirvesinde yatan üç sahabelerle Aşağı ve Yukarı Ziyaretler birbirleriyle sürekli irtibat halindedirler. Bu ziyaretler Cuma geceleri hep birlikte zikirler çekerler. Zikir sesleri bazı velilerce duyulmuş.(64)

Buraya genellikle akli dengesizlikleri olanlar getirilmektedir. Türbede dua edilir, en az bir saat kadar hasta uyutulmaktadır. İnanca göre birçok kişi şifa bulmuştur. İşi rast gitmeyenler, aile içinde geçimsizlik yaşayanlar da buraya geldiklerinde buradan yardım gördüklerini söylemişlerdir. Dilekler kabul edilirse,

burada kurban kesilip yenmekte ve dağıtılmaktadır. Haftanın her günü gelenler vardır. (65)

Menkıbe.4. Bu türbenin karşısındaki dağın, sarp yüksekliğinde yine iki şehit sahabe daha var ancak isimlerini bilmiyoruz. Geceleri bazen onların mezarlarından ateş yandığını, nur gibi aydınlık saçtığını görmüşler.(66)

4.2.4.5. Şeyh Hasan

Gerger'in Üçkayalar Köyü Traksu Mezrasında buluna bu türbe bildiğimiz türbelerden değildir. Şeyh Hasan'ın kabri babasının yani Mulla Eyüp'ün kabriyle yan yanadır. İki mezardan birisi Şeyh Hasan'a aittir. Türbe hayırseverlerce mezarının üst tarafına yaptırılmış camii ile süslüdür.

Memorat.1. Eskiden bizim köyde iki tane öküz çalınmıştı. Çevre il ve ilçeler dahil bütün mezatlara hayvan pazarı) gidildi arandı. Ancak bulunamadı. Çaresizce Şeyh Hasan'ın yanına gittiler. Şeyh, kendilerine boşuna kendinizi yormuşsunuz, gidip köyün deresine bakın öküzler şimdi orda otluyor dedi. Ahali merak ve heyecan içersinde koşa koşa dereye gidip baktıklarında, öküzler gerçekten de oradaydı.(76)

Memorat.2. Bende başka bir kerametini anlatayım. Benim bebeğin her tarafında özellikle de kolunda ve ayağında yaralar çıkmıştı. Doktorlara götürdüm şifa bulamadılar. Ben de Şeyh Hasan'a götürdüm. Şeyh bana beni Gerger'in Kahta sınırında Çamboğazı mevkiinde Üzeyir Peygamberin türbesinin bulunduğu yerdeki dereye İçme Suyu yani Maden Suyu var dedi. Bebeğini de al oraya git. Üç gün üçer defa suyu içir ve o suyla yaralarının üstünü sil dedi. Ben de aynen yaptım. Bir hafta geçmeden çocuğumun hastalığı iyileşti.(77)

Buraya ziyarete gelenlerden bazıları hastalıkları, dilekleri vb. olursa gelip burada adaklarını yerine getiriyorlar. Kurbanlarını kesiyorlar, dağıtıyorlar.(78)

4.2.5.Gölbaşı İlçesi Veli Türbeleri ve Anlatıları

4.2.5.1. Tırtıl Baba (Dündar Baba)

Adıyaman'ın Gölbaşı ilçesine yaklaşık 3 km mesafedeki Yarbaşı Köyü'ndedir. Üstü kapalı, klasik türbe görünümünde değildir.

Çok eski bir ziyarettir. Dündar Baba veya Tırtıl Baba da denilmektedir. Bu köy sonradan buraya yerleştiğinden kim olduğu konusunda pek bilgimiz yoktur. Çevre köylüler gelip burayı sürekli ziyaret etmekte ve kurbanlar kesmektedirler.

Memorat.1. Bizim karşı komşu anlatmıştı. Ayağa kalkamayacak derecede ayakları, bacakları ağrıyormuş. Ziyarete güç bela gitmiş. Ziyaretin toprağını bacağına, ayağına sürmüş, iyileşirsem kurban keseceğim demiş. Bunun üzerine iyileşmiş, kurban kesip dağıtmış.(26)

Menkıbe. Eskiden çevre köylüler bu ziyaretin toprağını üzüm bağlarını zarar veren tırtıl böceğine karşı bağlara serperler, tırtıllar, toprak atıldıktan sonra o bağı terk edermiş.(26)

Genellikle buranın köylüleri kötü bir rüya gördüklerinde en erken bir zamanda ya bir horoz keserler veya sadaka mahiyetinde gofret bisküvi vs. dağıtırlar. Önemli günlerde, düğünlerde, cenazelerde vs. Perşembe geceleri bu ziyarete gelirler, mumlar yakarlar ve çaput bağlayıp dilekte bulunurlar. Kimisi de gelip kurban keser.(26)

Memorat.2. Rüyamda ziyaretin bizim köyün aşağı tarafındaki dereye olduğunu gördüm. Orada bir sürü mağara vardı. Mağaralardan birinden içeri baktığımda yemyeşil cennet gibi bir yer vardı. İçeri girdim, içinde iki tane koç bağlıydı. Birden bire koçlar beni kovalamaya başladı. Korktum ve koşarak uzaklaşmaya başladım. Nihayet aşağıdaki dereye vardım. Kardeşim de tesadüfen oradaydı. Kardeşim bana bu koçlar orada istenmeyenleri kovaladığını söyledi. Ardından koçları çağırıp eski yerine gönderdi. Rüyamı bir arkadaşşıma anlattım. Kendisi bana o gün dereye olduğunu, koçların gerçekten de benim anlattığım yerde olduğunu söyledi. O günden beri ben asıl ziyaretin orada olduğunu düşünmeye başladım.(26)

4.2.6. Kahta İlçesindeki Veli Türbeleri ve Anlatıları

4.2.6.1. Çingil Baba

Eski Kahta Kalesi yakınlarında, Damlacık Köyü'ne bağlı Çingil Mezrasında bulunan bir türbedir.

Merhumun asıl adı Hüseyin'dir. Çingil Baba veya Ab-sofi (Sofi amca) olarak da bilinir. Bu köyde çobanlık yaparmış. Kimsesiz, yetimmiş. Fakirlikten dolayı dağ köylerinden gelmiş. Buraya yerleşmiş.(67)

Bu ziyarete Türkiye'nin her yerinden gelinmektedir. Dilekleri gerçekleştirenler gelip burada Allah rızası için kurbanlar kesmektedirler. Genellikle Cuma akşamları

daha fazla gelirler. Ölmeden önce, yani bundan 50-60 sene önce bu mezranın içinden yol gelecek, yılan gibi kıvrılıp köyü diğer köylere bağlayacak demiş. Gerçekten dediği olmuş. Burada oturup dünyanın öbür ucuyla konuşacaksınız demiş, gerçekten de telefonlarla görüşebiliyoruz. Geleceğe yönelik tahminleri hep çıkarmış. (67)

Menkıbe. Bu evliya daha hayattayken körlük için giden hastaların gözlerini açıyormuş(68)

Öldükten sonra da sevenleri onu bırakmadılar. Zatın kabrine hala gelmekte ve dertlerine deva, hastalıklarına şifa bulmaktadırlar. (68)

Menkıbe. Kendisi madden burada olmasına rağmen manen dünyanın her tarafında savaşırmış. Hatta öldüğünde normalde savaşa gitmediği halde kurşun yediğini ve kurşun yarasından vücudunun kan revan içinde kalmış bir durumda şehit olarak Cenab-ı Hakka kavuştuğunu görmüşler.(69)

4.2.6.2. Şeyh Kadir Baba

Türbesi Kahta İlçesi Damlacık Köyü yakınlarındaki Sırakaya Köyü içerisinde dir.

Dedelerim çok eskiden Şanlıurfa'dan gelmişler. Burada dedelerim Şeyh Osman, Şeyh Kadir'in türbeleri vardır. Bu ziyaret Türkiye'de tanınan bilinen bir yerdir. Türkiye'nin her yerinden buraya gelenler olmaktadır.

Genellikle normalken akli dengesini kaybedenler gelip burada uyuyunca şifa bulmaktadırlar. Perşembe geceleri gelinmektedir. Şeyhlik şu anda babamda olduğu için babam buraya gelenlere muska yapıp vermektedir. Bazen de gelenlere okunmuş su verilir, içirtilir. Genellikle okunmuş su baş ağrısı olanlara içirilmektedir. Bazı hastalar, gelip bir saat dahi türbede uyusalar dahi ak sakallı bir adam hastalara görünür gider. Eğer ak sakallı adam görünürse hasta iyileşir.(70)

4.2.6.3. Şeyh Ömer Nurani

Kahta- Diyarbakır yolu üzerinde Gölgeli köyünde türbesi bulunmaktadır. Çınar Ziyareti olarak da bilinir. Ziyaret yeri köyün en yeşil kısmıdır. Kocaman bir çınar ağacının gölgesinde Şeyh Ömer Nurani ve yakınlarının bulunduğu aile kabristanı vardır.

“Dedem Şeyh Ömer Nurani çok eskiden buraya gelmiş. Biz Ehl-i Beyt soyunuzuz. Büyüklerimizden duyduğuma göre Mekke tarafından gelmişiz.(71)

Memorat.1. Dedelerimiz gibi biz de ağzı yara olan hastaların ağzına tükürdüğümüzde ağzı yara olan hastalar genellikle iyileşmektedirler.(71)

Menkıbe.1. Şeyh Ömer Nurani buraya ilk geldiğinde buranın bir ağası varmış. Ağa, Şeyh Ömer Nurani'yi köyünden kovmak, uzaklaştırmak istemiş. Şeyh Ömer Nurani ise bir şeyhin kovulmasının doğru olmayacağını, birlikte barış ve huzur içinde yaşayabileceklerini söylemiş. Ağa da Şeyh Ömer Nurani'ye şeyh olduğuna inanmaları için kendilerine bir kerametini göstermelerini istemiş. Şeyh Ömer kabul etmiş. Kış günüyümüş. Şeyh Ömer kendisine, bir tane kuru bir değnek getirmelerini istemiş. Ağa Şeyh Ömer'e ahırdan kuru bir tut ağacından koparılmış değnek getirtmiş. *Bu değneği götür dik. Bu yarına tut ağacı olacak. O tut ağacının gölgesinde de çocuğu olmayan bir kadın göreceksin. Kadın yarın o ağaçtan tut yedikten sonra çocuğu olacak* demiş. Ağa aynen dediğini yapmış. Sabahleyin kalktıklarında aynen Şeyh Ömer'in dedikleri çıkmış. Ağa bunu görünce gözlerine inanamamış. Ben gidiyorum, burada ne varsa senin olsun demiş.(71)

Memorat.2. Kahta'da kuyumcunun biri Şeyh babamın yolunu çevirmiş. Ya şeyhim demiş senin geçenlerde lafin oldu ben de seni attım. Sen kaç gündür rüyama girip beni korkutuyorsun al da şu x lirayı bir çay içersin. Hakkımı da helal et demiş. Babam da gülmüş ve bir daha konuşma demiş.(71)

Memorat.3. Çocukken babamdan izin almadan köye gelmişim. O gece babam rüyama girdi ve bana kızdı. Eve döndüğümde babam bu gece beni rüyanda gördün değil mi dediğinde utandım ve babamdan özür diledim.(71)

Bu ziyarete haftanın her günü de gelinmektedir. Dilekleri gerçekleşenler gelip burada kurban kesmektedirler.(71)

Genellikle deliler gelmektedirler. Gelip aile kabristanının içinde özellikle Şeyh Ömer Nurani'nin mezarının dibinde uyurlar. Rüyasında dedemi görenler iyileşmektedirler. Rüyasında görenlerin anlattıklarına göre beyaz fistan ve yeşil sarıklı, ak sakallı bir kişi hüviyetinde kendilerine görünüyormuş. Genelde üç perşembe gecesini üst üste gelmektedirler.(71)

Memorat.4. Bizim köyde bazı köylüler rüyasında dedem Şeyh Ömer Nurani'yi görmüşler. Dedem, onların kötülük yapacaklarını bildiğini, bunu yapmamaları gerektiğini onlara söylemiş. Eğer yapmakta ısrar ederlerse kendisinin köyü terk edeceği uyarısında bulunmuş.(71)

Menkıbe.2. Ramazan ayında birkaç gece üst üste sahurda, köyün hemen altındaki ziyaret yerinden def çalındığına ve kaside okunduğuna şaşkınlıkla ve

korkuyla şahit olmuşlar. Defin çalındığı, zikir çekildiği yere gittiklerinde ise kimseyi görememişler.(71)

Memorat.5. Bundan on bir on iki sene önce, bizim yaşlı bir tanıdık vardı. Gırtlak kanseriydi. Öleceğini anlamıştı. Ölmeden önce yakınlarına kendisini Çınar ziyaretine gömmemelerini çünkü kendisinin layık olmadığı söylemiş. Ancak yakınları vasiyetini yerine getirmemişler ve getirip burada gömdüler. Gömüldükten üç dört gün sonra ben bir rüya gördüm. Ben yanımda abim ve yeğenimle birlikte köyden ziyarete doğru geliyordum. Hava günlük güneşlikti, taze bir bahar havası vardı. Aniden bir duman çıktı ve bir patlama sesi duydum. Ardından gaybden bir ses''*Kalk, burada yatma! Burası senin yerin değil!*'' diye gürledi. Ardından ''*Benim yanımda sadece tövbe edenler yatabilir*'' diye devam etti. Üçüncü olarak da ''*Ben Şeyh Ömer Nurani'yim*'' nidasının ardından korkuyla uyandım.(71)

Memorat.6. Bizim uzaktan bir akraba vardı. Ayyaştı, kötü yola sapmıştı. Ölürken beni oraya götürmeyin demişti. Ancak onlar da vasiyeti merhumun vasiyetini dinlememişlerdi. Mersin'de oturan kardeşim definden birkaç gün sonra rüyasında o adamın cesedini yanmış, simsiyah olmuş bir vaziyette ziyaretin dışına atılmış olarak görmüş.(72)

Memorat.7. Birkaç sene öncesine kadar bizim bahçeye, bostana birileri gelip bir zarar da bulunmuşlar, ardından geceleri kabuslar görmeye başlamışlar. Bu durum karşısında zor durumda kalmışlar. Bir gün gelip bize olanları anlattıktan sonra helallik dilediler.(72)

Memorat.7. Evliyaların ruhları genellikle Çarşamba ve Perşembe akşamları buraya gelirler, zikir çektikten sonra giderler.(71)

Eskiden amcam Şeyh İbrahim yaşarken sofiler de buraya çokça gelirlerdi. Buralar arabalarla dolar taşardı. (72)

4.2.6.4. Şeyh Şükrü

Atatürk Barajı'nın kıyısındaki Hasandigin köyünde türbesi bulunmaktadır. Kahta'ya yaklaşık 30 km mesafededir. Eskiden yani baraj yapılmadan önce Kahta ile arasındaki mesafe 5 km kadarmış. Hatta köyden Kahta çok rahat bir şekilde çıplak gözle görülebiliyor ancak arada baraj suyu olduğundan yol oldukça uzamıştır. Kabri köyün cami avlusundadır. Doğum yeri ve tarihi belli değildir. Ancak ölüm tarihi 1958 olarak kabir taşında yazmaktadır.

Efsane.1. Şeyh Şükrü küçükken Adıyaman'da deli bir dervişin yanına gidip gelmeye başlamış. Deli derviş önceleri kendisini kabullenmemiş. Gitmesini istemiş. Şeyh Şükrü'nün ısrarcılığı üzerine Şeyh Şükrü'yü nihayet kabullenmiş. Şeyhi ve sekiz arkadaşıyla sürekli birlikte bulunmaya başlamışlar. Sekiz arkadaşından sadece kendisiyle birlikte üç arkadaşı eğitim aşamalarını başarıyla tamamlayabilmişler. Bu eğitim öylesine zormuş ki günde bir üzüm habbesiyle yaşamaya çalışıyorlarmış. Şeyhleri üç müridinin olgunlaştığını anladıktan sonra bunları bir mağarada toplamış. Kısa bir dua ve zikir merasiminin ardından yetiştirdiği bu üç mürşidi üç yöne göndermiş. Şeyh Şükrü'ye doğu düşmüş. İlk gençlik yıllarından beridir Kahta'nın köyleri Şanlıurfa Siverek taraflarında irşat vazifesini hayatının sonuna kadar sürdürmüş. Şeyh Şükrü irşat vazifesini defile yaparmış. Def çalarak yürüttüğü zikir ayinleriyle köylüleri etrafında toplamayı başarıyormuş.(73)

Adıyaman'ın yaşlılarının anlattığına göre Adıyaman'ın eski kültüründe def çalarak gezen insanlara halk kutsal bir gözle bakılırmış. Onların yiyecek, içecek vb. ihtiyaçlarını halk gönüllü olarak karşılamış. Bu tür insanlar birinin evine geldiğinde o şahıslara Tanrı misafiri veya Hz. Hızır olabilir düşünülerek hürmette kusur edilmezmiş.(74)

Efsane.2. Kendisi mürşit ve dervişmiş. Kahta'da aşağı yukarı bütün köyleri gezmiş, gezdiği köylerde birkaç ay yada birkaç sene kalmış, orada irşat vazifesini bitirip başka bir köye geçmiştir. Gittiği, kaldığı köylerde mutlaka yetiştirdiği bir mürşit olmuştur.(73)

Memorat.1. Biz Kahta'nın Mustafa Çayır Köyünde oturuyoruz. Babam Şeyh Şükrü'nün müridiymiş. Bir gün babamla, Şeyh Şükrü köyümüzün altındaki dere den karşıya geçerken, bir gün gelecek buralar göl olacak siz de bu gölden abdest alacaksınız dermiş. Bugün kehaneti gerçekten gerçekleşti.(73)

Menkıbe.1. Şeyh Şükrü herkesin içinde değil de gizli gizli namazlarını kılarmış. Köylünün birisi Şeyh Şükrü' ye niçin sen namaz kılmıyorsun diye sormuş. Şeyh'te benim kılmadığımı nereden biliyorsun demiş. Derken gün bitmiş, herkes evlerine çekilmiş. Gece Şeyh'e böyle diyen köylü rüyasında Şeyh Şükrü'yle kendisini suyun üzerinde namaz kılarken görmüş. Kendisinin boğulduğunu ancak Şeyh'in namaza devam ettiğini görmüş ve korkuyla uyanmış. Sabah olduğunda doğruca Şeyh Şükrü'ye gitmiş, Şeyh kendisini görür görmez nasıl suyun üstünde namazını kılabildin mi? diye sormuş. Köylü beni affet ne olur diye ellerini öpmüş.(73)

Menkıbe.2. Bir gün köylerin birinin imamı namaz kıldırırken aklı yaptırdığı evindeymiş. Evin sadece pencereleri yapılmamış imam pencereyi nasıl taksam, ne zaman taksam gibi şeyler aklından geçiriyormuş. Tam o sırada Şeyh Şükrü' de ayağını mescitteki tahtanın birisine vurmaya başlamış. Namaz bitmiş cemaat sormuş Şeyh Şükrü niye namaz kılarken bizi rahatsız ettin demişler. Şeyh'te imamınız namazda penceresini takmakla meşguldü, ben de penceresinin çivisini çakıyordum demiş. İmam şaşkınlık içerisinde Şeyh'in ellerini öpmüş, siz gerçekten büyük bir velisiniz demiş.(73)

Şeyh Şükrü Horasan kökenlidir. Kendisinin Şanlıurfa'dan Adıyaman'a geldiği söylenmektedir. Bel ve diz ağrıları olanlar, akli dengesini sonradan kaybeden hastalar türbesine gelmektedirler.(75)

Memorat.2. Bu ziyaretin toprağı, tarladaki ekinleri kuşlar talan etmesin diye ekinlere serpilirse kuşların ekinlere zarar vermeyeceğine inanılmaktadır. Eskiden hayvanların kanını emen, zarar veren kenelerden hayvanları korunmak için de buranın toprağı hayvanların üstüne serpiliyordu.(75)

Menkıbe.3. Şeyh Şükrü büyük bir evliyaymış. Keramet sahibiymiş. Doğru düzgün bir köyde oturmamış. Köy köy dolaşmış. Mürşit olabilmek için **kırk çile** çekmiş. Kendisi mağaralara kapanırmış kırk gün boyunca hiç dışarı çıkmadan çilesini doldurmuş. Şeyh Şükrü hayattayken ben küçüktüm. Şeyhin yanında müritleri vardı. Kendisi Kadiri Tarikatına mensuptu. Kendisini Adıyaman'da Kadiri şeyhlerinden Ahmet Baba yetiştirmiş.(79)

Menkıbe.4. Eskiden burada güzel bir ağaç vardı. Şeyh Şükrü bu ağacın üstünde oturmaya başlamış bizim köyün sahiplerinden olan Hacı Ahmet'e, üç defa dünyayı mı ahireti mi istiyorsun diye sormuş. Hacı Ahmet her ikisini de isterim demiş. Şeyh Şükrü de Hacı Ahmet'e ahireti tercih etmedi diye sitem etmiş.(79)

Menkıbe.5. Bir gün köyün ağası Hacı Ahmet Hicaz'a gitmek için hazırlıklar yapmaya başlamış. Şeyh Şükrü de Hacı Ahmet'e gel hacca gitme Hacca gideceğin parayı bana ver ki her gün hacca gitmiş gibi sevap alalım demiş. Hacı Ahmet Şeyh Şükrü'nün dediğini yapmamış. Hazırlığını yapıp ve hacca gitmiş. Neyse Şeyh Şükrü; Hacı Ahmet'e, giderken Peygamberimizin kabrine atması için gümüş bir para vermiş. Hacı Ahmet Medine de 40 gün kalmış. Kırk gün kaldıktan sonra Mekke'ye hareket edecekmiş. Ancak Şeyh Şükrü'nün gümüş parasını Peygamberimizin türbesine atmayı unutmuş. Tam yola koyulacağı sırada Şeyh Şükrü orada görünmüş ve Hacı Ahmet'e seslenmiş *Hacı Ahmet, benim emaneti atmayı unuttun herhalde?* Diye seslenmiş. Tabi

Hacı Ahmet ne yapacağını şaşırarak Mescid-i Nebevi'ye dönüp gümüş parayı Hz. Muhammed'in türbesine atmış. Şeyh Şükrü'nün büyüklüğünü anlamış. Hac'dan döndükten sonra gelip Şeyh Şükrü'ye ben senin bindiğin atının nalı olsaydım da Hacı olmasaydım demiş ve Şeyh'in ellerine kapanmış. Biz kendisini Hac'dan döndüğü için ziyarete gittiğimizde beni değil gidin Baba'yı ziyaret edin Gerçek hacı Şeyh Şükrü'dür derdi. Hacı Ahmet ziyaretine gelenlere Hacca gitmeden önce Şeyh Şükrü'ye inanmıyordum; ancak anladım ki Şeyh Şükrü gerçekten büyük bir velidir. Zamandan ve mekandan da münezzehtir dedi.(79)

Memorat.4. Yaz aylarıydı ve kerge zamanıydı. (bağbozumu mevsimi). Kendi kendine kılıcı sapladı ve bastırdı. Daha sonra Hacı Ahmed'i çağırıp gel bu kılıcı çıkart dedi. Hacı Ahmet ne yaptıysa çıkartamadı. Kılıcı tekrar kendisi çıkarttı.(79)

Menkıbe.6. Şeyhin kendi oğlu ağlıyormuş. Karısı süt sağmaya gitmiş. Ağlamasını kessin diye eğilip oğlunun gırtlakını kesmiş. Anası gelip oğlunun kesilmiş olduğunu görünce ağlamaya ve dövünmeye başlamış. Niye kestiğini sormuş. O anda Şeyh Şükrü, çocuğu kucağına almış ve elini boynunun üzerinde gezdirdikten sonra çocuk tekrar eski haline gelmiş. Bak demiş, oğlan ağlamasın diye sadece susturdum çünkü namaz kılmamı engelliyordu demiş.(79)

Menkıbe.7. Bir gün Şeyh Şükrü poyraz esiyorken Köroğlu adındaki bir kişinin kafasını koltuğu arasına almış ve ona sormuş: *Ne duyuyorsun?* demiş. Köroğlu' da: *'Allah u Ekber Allah u Ekber'* sesleri duyuyorum der Şeyh ise *'ağa sen bu mucizeye inanmazsan eğer imanın gider haberin olsun'* demiş ve bırakmış.(79)

Memorat.5. Çok gençtim. Şeyh Şükrü, dedemin evinde misafirlikteydi. Adamın biri geldi ve Şeyh Şükrü'ye *ben Kırklarla geziyorum* dedi. Şeyh Şükrü'de *sen yalan söylüyorsun* dedi. Eğer *sen Kırklarla gezseydin beni de tanırdın* dedi.(79)

Memorat.6. Yeni evlenmiştim. Eşim hamileydi. Gidip hanımımı babasının köyünden getirecektim. Babam Şeyh'ten atını istedi. Şeyh Şükrü babamı çok severdi ve babamı hiç kırmazdı. Atını bana verdi ve beni ata bir kişiyle binmem konusunda uyardı. Ben de kabul ettim. Hanımımı ata bindirdim. Atta gebeymiş. Gelirken atın ayağı kaydı ve atla beraber eşim düştü. Durumu Şeyh'e anlattık. Şeyh babama *Abdulgani ben sana demedim mi ki ata bir kişi binsinler diye? Bak dört kişi binmişler* demiş. Yani Şeyh Şükrü eşimin de hamile olduğunu kendisine kimse söylemediği halde anlamıştı.(79)

Memorat.7. Ben mezarlıkta ölümü tefekkür ederken Şeyh Şükrü ile doğum sırasında vefat eden kadının kendisi gibi vefat etmiş olan Şeyh Şükrü ile olan konuşmaları şaşkınlıkla dinledim. Kadının biri doğum yapacakmış. O kadar zorlanmış ki Şeyh Şükrü'den himmet istemiş. Yetiş Şeyh Şükrü diyeceğine yanlışlıkla yetiş ya Şeyh Kör deyince şeytan yani kör olan şeytan kadının yanına gitmiş ve çocuğu annesinin karnında boğmuş. Tabi çocuğuyla birlikte kadın da ölmüş. Kadın Şeyh'e sordu: *Şeyhim demiş ben senden yardım diledim niye bana yardım etmedin* dedi. Şeyh Şükrü'de kadına; *sen benden değil kör şeytandan yardım istedin, benden yardım isteseydin gelip sana yardım ederdim* dedi. Ben bunu bizzat gördüm, yaşadım.(79)

Memorat.8. Şeyh Şükrü ölmeden önce kendine kısa bir kürek sapı yapıyordu. Ben öldüğümde mezarımı bununla kazmanız gerekecek diyordu. Neyse gün geldi vefat etti. Mezarını kazarken toprak bir anda sert bir kayaya denk geldi ve uzun saplı küreklerle çalışamaz olduk. Bir anda aklımıza Şeyh'in ölmeden önce yaptığı kürekleri kullanmak geldi. Aldık kürekleri mezarı o kürek sayesinde ancak kazabildik.(79)

4.2.6.5. Hacı Yusuf

Kahta'nın güneyinde, Kahta'ya 20 km mesafededir. Dışarıdan bakıldığında kubbeli bir cami görüntüsündedir. Oldukça büyük hizmet odalarıyla, gelen konuklara hizmet vermektedir. Türbeye merdivenle çıkıldığında karşımıza giriş kapısı ardından uzun bir koridor, koridorun bitiminde ise oldukça büyük sandukasıyla Hacı Yusuf türbesi görünmektedir. Hacı Yusuf Türbesinde sadece Hacı Yusuf'un kabri yoktur. Hacı Yusuf'un oğlu, torunlarının da bu türbede kabirleri vardır. Birkaç yıl önce bu türbe yenilenmiş, şimdiki görüntüsünü almıştır. Köyün eski adı Bozmiş olup köyün adı bu ünlü ziyareten dolayı Hacı Yusuf olarak değiştirilmiştir. Hacı Yusuf türbesi sadece Kahta'da değil Adıyaman genelinde bilinen bir ziyarettir.

Hacı Yusuf Baba aslen Mekkelidir. Mekke'den Erzincan'a Erzincan'dan da Adıyaman'a gelmiştir. Adıyaman'ın Bildiyan ve Kınık Köylerinde uzun süre yaşamıştır. Kınık'ta ölmüştür. Vasiyeti üzerine eski adı Bozmiş olan Hacı Yusuf Köyü'ne gömülmüştür.(80)

Menkıbe.1. Hacı Yusuf'un bu köyde özellikle gömülmek istemesinin nedeni, kendisinin öldükten sonra da çok ziyaret edileceğini bildiği için, gelen misafirlerin susuz kalıp mağdur olmalarını istemediğindenmiş.(80)

“Hacı Yusuf ile ilgili olarak anlatılan bir rivayet şöyledir:

Menkıbe.2. Hacı Yusuf'un kardeşleri, kendi aralarında is bölümü yaparlar. Hacı Yusuf'a da toprak olan evin damını düzeltme isini verirler. Ancak, babası Hacı Yusuf küçük olduğu için, ona, bu isi vermek istemez. Hacı Yusuf ise ısrarla evin damını düzeltme isini kendi yapmak ister. İni yapmak üzere dama çıktığında, damın üzerini düzeltmek için kullanılan kilolarca ağırlığındaki silindir şeklindeki tas, kendi kendine gider-gelir.⁶⁴

Memorat.1. Kendisi Allah'ın seçilmiş kullarındandır. Her türden istek ve dualar kabul edilmektedir. Buraya gelen boş gitmez, bütün dilekleri kabul olur. Deliler, felçliler, cin çarpmışlar özellikle buraya gelmektedir. Nice zincirle bağladığımız deliler burada yattıktan sonra sağlıklı bir insan olarak döndüğüne şahit olduk. Bu ziyaret tüm Türkiye'de bilinmektedir. Gelenlerden bazıları rüyasında kendilerinin Hacı Yusuf'u rüyalarında gördüklerini bu yüzden bu ziyarete geldiklerini söylediler.

Memorat.2. Buraya gelenlerin cinlerini Hacı Yusuf Baba Allah'ın izniyle kovmaktadır.(80)

Menkıbe.3. Hacı Yusuf Baba hayattayken de cinleri yönetirmiş. Örneğin tarladaki mercimek mahsulünü cinlere emrederek toplatırmış. Cinler Hacı Yusuf'tan o kadar çok korkarlarmış ki emrinden asla çıkamazlarmış.(80)

Menkıbe.4. Hacı Yusuf türbesinin restorasyonu yapılırken Hacı Yusuf Baba'nın mezarı da açılmış. Hacı Yusuf Baba'nın cesedi hiçbir şekilde çürümemiş, ilk gömdükleri gibi duruyormuş.(82)

Menkıbe.5. Hacı Yusuf zamanında Adıyaman'da cinler çokmuş. Hacı Yusuf fakir bir çobanmış. Hacı Yusuf'a bir gün git armut ağaçlarını bekle demişler. Hacı Yusuf bahçe bekçiliği yaptığı esnada uzanmış dinlenirken iki süvari yanına gelmiş ve Hacı Yusuf'a '*kalk ta memleketi kurtar! Cinler bu memleketi yok ediyor*' demişler. Hacı Yusuf kalkmış. Süvariler Hacı Yusuf'un sırtını sıvazlayarak dua etmişler ve Hacı Yusuf'a bundan sonra bütün cinler senin emrinde olacak demişler. Ama öncelikle Hicaz'a gidip hacı olmalısın ve cinlere müptela olmuş hastalara sen şifa olmalısın. Seni biz görevlendiriyoruz, seni biz koruyacağız bundan sonra demişler ve gözden kaybolmuşlar. Hacı Yusuf kalkmış ve dediklerini harfiyen yapmış. Köylüler, Hacı Yusuf'a Hac'dan döndükten sonra bir oda vermişler. Hacı Yusuf, odaya kapanır cinlerle sohbet edermiş, onlara insanlardan uzak yerlerde yaşamaları konusunda

⁶⁴ Nuran Çetin, a.g.t., s.28-29

nasihatte bulunmuş. Cinlerin bazıları Hacı Yusuf'u dinlemiş ve o bölgeleri terk etmişler; bazılarıysa terk etmemiş insanların yakınlarında yaşamaya devam etmişler.(80)

Menkıbe.6. Yine bir gün uzak köylerden birinde bekar oğlunu evlendirmek isteyen anne çok aramasına rağmen oğluna bir türlü oğlunun begeneceği bir kız bulamaz. Artık çocuğun annesi oğluna kız aramaktan usanmış bıkmıştır. Bir sabah oğlanın annesi davar sağlamak için dışarı çıkmış. Oğlan henüz uyanmış yatakta bekliyormuş. Tam bu esnada kapı açılmış içeri çok güzel, alımlı genç bir kız girmiş ve evin diğer tarafından çıkmış. Oğlan kıza çarpılmış. Kendi kendine bu kimin kızı acaba diye düşünmüş. Kendi kendine *bu köyde de, böyle güzel bir kız var mıydı* diye sormuş. Neyse kızın peşine düşmüş ve uygun bir yerde konuşmuş, tanışmışlar. Birbirlerine ilanı aşk ederek anlaşıp evlenmişler. Oğlan evlendikten sonra eve gelmez olmuş. Annesi, aylarca aradıktan sonra oğlunu bir pınarın başında kendi kendine konuşurken bulmuş. Tuhaf tuhaf hareketler yaptığını görünce çılgılık atmış. Tüm köy ayağa kalkmış. Cinle oğlan köylünün kendilerine doğru geldiklerini görünce kaçmaya başlamışlar. Oğlanı yakalamak için köylüler seferber olmuş. Nihayet oğlanı yakalayıp getirmişler. Köylülerden beş altısı oğlanı eşeğe sıkıca bağlayıp Hacı Yusuf'a götürmek için yola koyulmuşlar. Sekiz on saatlik yol boyunca cin de oğlanı takip etmiş. Nihayet Hacı Yusuf'a varmışlar. Gelin cin, Hacı Yusuf'un yanına varmaktan çekindiği için uzakta bir tepeden onları endişeyle beklemeye başlamış. Hacı Yusuf'a durumu anlatmışlar. Hacı Yusuf oğlanla konuşmuş, oğlana dua etmiş, muska yazmış. Oğlan nihayet kendine gelmiş. Oğlan durumu Hacı Yusuf'a anlatmış. Hacı Yusuf biliyorum senin aklını çalan cin şu karşiki tepede seni bekliyor onu görüyorum korkusundan buraya gelemiyor demiş. Hacı Yusuf bu belayı başınızdaki atmanın en iyi yolu bu cinle konuşup senin peşini bırakmaya ikna etmek olacaktır demiş. Hacı Yusuf, cini çağırılmış. İkna etmeye çalışmış ancak cin, hem ben oğlanı seviyorum hem de artık evime dönemem; çünkü ailem beni insanla evlendiğim için evlatlıktan çıkarttı demiş. İkna edemeyeceğini anlayan Hacı Yusuf, cinin elinden tuttuğu gibi hiçbir insanın yaşamadığı sadece cinlerin, perilerin ve ejderhaların yaşadığı Kaf Dağının ardına atmış. Oraya sürgüne göndermiş. Sürgünde 70 sene beklemesi gerekiyormuş. Oğlan böylece cinden kurtulmuş. Oğlanı evlendirmişler. Aradan 70 sene geçmiş cin sürgünden dönerken, artık yaşlanmış olan adamla karşılaşmışlar. Yaşlı cin, eski kocasını görünce hemen yolunu değiştirmiş. Adam, önce tanıyamadığı kadına şaşkınlıkla seslenmiş. Kadına niçin yolunu değiştirdiğini sormuş. Kadın ağlayan

gözlerle adama bakmış. Tabi adam hemen cini tanımış. *Gözün çıksın senin, seninle bir daha karşılaşmamaya yemin ettim. Seninle muhatap olup bir kere daha sürgün yemeğe hiç niyetim yok* demiş ve ardına bakmadan gözden kaybolmuş gitmiş.(15)

4.2.6.6. Abu Sadık

Kahta'nın doğusunda, Atatürk Barajı'nın hemen kenarında, Kahta merkeze yaklaşık 3 km mesafede olan bir türbedir. Abu Sadık'ın mezarının uzunluğu yaklaşık yedi metredir.

Memorat. Eskiden baraj yokken biz Kahta'ya yayan gidip geliyorduk. Abu Sadık ziyaretinin önünden eskiden bir yol geçiyordu. Ziyaretin önünden her geçtiğimizde türbenin kapısı kendiliğinden açılıyordu. Makamına girip bir fatiha okuduktan sonra kapıdan çıkarken kapı yine kendiliğinden kapanıyordu.(79)

Genellikle bu ziyarete perşembe ve cuma günleri gelinir. Duaların kabul olması için ya üç perşembe gelinmelidir ya da yedi cuma üst üste gelinmelidir.(81)

Bu veli buradan asla bir şey götürülmesine razı olmamaktadır. Götürüldüğünde götüren kişinin başına mutlaka bir felaket gelir.(81)

Askere gidenlerin askerden sağ salim dönmeleri için buradan bir taş götürülür. Buradan götürülen taş kendilerini korumaktadır.(81)

Özellikle çocuğu olmayanlar gelmektedir ancak diğer dilekleri tutanlar da gelip adaklarını kurban keserek yerine getirmektedirler. Çocuğu olmayanlar burada yemek yer, buradan bir tane de kaşık götürürlerse muratlarının olacağına inanılmakta ve çocukları olduğunda ise buradan aldıkları bir kaşığa 6 tane kaşık bırakmaktadırlar. Doğan çocuklarının adını da vefa borcu olarak Sadık koymaktadırlar.(81)

4.2.7.Samsat İlçesindeki Veli Türbeleri ve Anlatıları

4.2.7.1.Safvan bin Muattal

Adıyaman Samsat yolunda, Samsat'a giderken sol iç tarafta kalan çok ünlü bir ziyarettir. Samsat'a yaklaşık 5 km mesafededir.

Kendisi sahabe efendilerimizdendir. Adıyaman bölgesi fethedilirken burada şehit olmuştur.(83)

Safvan bin Muattal Hz. Aişe'ye iftira atan sahabe olarak tarihe geçmesi bakımından ilgi çekicidir. Safvan bin Muattal'ın Adıyaman'da şehit olduğu konusunda kaynaklar hem fikirdir.⁶⁵

Genellikle buraya yağmur duası için gelinmektedir. Buraya toplanan çevre halkı topluca yağmur duası etmektedir. Bazı geceler özellikle Perşembe geceleri gelip türbede zikir çekilmekte ve Kur'an-ı Kerim okunmaktadır. Özellikle Cuma günleri ve Pazar günleri gelinmektedir.(84)

4.2.7.2. Küçük Hasan

İlginç ve yeni görünümüyle ilk etapta dikkat çekmektedir. Dörtgen bir yapının üstünde bir çatı ve içinde sanduka bulunan sade bir türbedir. Samsat'ın içindedir.

Eskiden bu ziyaret Eski Samsat'taydı. Eski Samsat sular altında kalınca bu ziyaret de şimdiki yerine taşındı. Genellikle Cuma günleri gidilmektedir. Dilekler kabul olunca da bu ziyarette kurbanlar kesilmektedir.(83)

Menkıbe. Eski Samsat'ta Küçük Hasan ziyaretinin eski yerinde bir Ofis (Buğday ambarı) vardı. Ofisin bekçisi geceyin bir bakmış ki ziyaretten ışık yanıyor. Sonra gözüne başka bir dünya canlanmış. Gördüğü yer Samsat değilmiş. Neyse gördüğü yere gitmeye karar vermiş. Arkadaşına Kemal demiş: "Ben Küçük Hasan'a doğru bir gidip geleceğim istersen gel, beraber gidelim" demiş. Neyse arkadaşıyla beraber Küçük Hasan'a yaklaştıklarında ışık tamamen kaybolmuş. Tekrar dönmüşler. Orada bir dere varmış. O dere boyunca ilerleyip yukarı doğru çıkmışlar, bakmışlar ki yine ışık yanıyor. Bu böylece günlerce sürmüş. Tabi bu olay yayılınca adamın birisi Küçük Hasan'ın kız kardeşi olduğunu, O'nu taşıyıp taşımadıklarını sormuş. Küçük Hasan'ın Mezarının ayak kısmında, büyük bir siyah taş vardı demiş. O'nu da taşıdınız mı demiş. Çünkü O taşın altına Küçük Hasan'ın kız kardeşinin yattığını, kardeşleri ayırdıkları için kız kardeşinin üzüldüğünü, bu yüzden ışığın yandığını söylemiş. Ancak bu ışık daha sonra hiç görülmemiş.(85)

Menkıbe. Cesedi çıkardıklarında cesedinin daha dün gömülmüş gibi taptazeymiş.(85)

Memorat. Kızımın biri 5 yaşına geldiğinde toprak yemeye başlamıştı. Bir deri bir kemik kaldı. Kadının biri, bana kızını ver bana ben Küçük Hasan'a götüreyim

⁶⁵ Mehmet Azimli, (Nisan 2008), *Hz. Safvan bin Muattal*, A.B.K.Y., İst., s.23

dedi. Ben de izin verdim. Üç Cuma üst üste kızımı götürüp orada yatırdılar. Üç cumadan sonra kızım toprak yemeyi de bıraktı ve oldukça da şişmanladı.(85)

Genellikle kadınlar çocukları olsun diye gidip dilekler dilerler ve ziyaretin duvarına taş yapıştırırlar. Eğer taş duvara yapışırsa dileğin gerçekleşeceğine inanılır.(86)

4.2.8. Tut İlçesindeki Veli Türbeleri ve Anlatıları

4.2.8.1. Şeyh Ali Baba

Tut merkezde, Fatih İlköğretim Okulu karşısındadır. Bir türbede yatma yerleri, mutfak, kurban kesme ve yemek pişirme ocakları vardır.

Efsane. Anlatıldığına göre, Adıyaman'dan gelmiştir. Babası Adıyaman Zey Köyü'ndeki meşhur Şeyh Abdurrahman Erzincani'dir. Buraya yerleşmiş, evlenmiş ve burada şehit olmuştur.(87)

Menkıbe: Şeyh Abdurrahman-ı Erzincani İndere (Zey) Köyü'nde bir cami yaptırmış. Oğlu Şeyh Ali, camiinin mihrabının kibleye bakmadığını söyleyip duruyormuş. Şeyh Abdurrahman artık dayanamamış ve oğlunu mihrabın yanına çağırılmış. Oğluna mihraba geçmesini söylemiş. Oğlu mihraba geçtiğinde karşısında Kabe'yi görüvermiş. Bu durum karşısında çok utanan Şeyh Ali babasının yüzüne bakamaz olmuş ve Tut ilçesine hicret etmiş.⁶⁶(93)

Medeniyetler Kavşağı Adıyaman Sempozyumu'nda bildiri yayınlayan Dr. Necdet Yılmaz'ın elde ettiği bilgilere göre, Tut ilçesi 1560 senesine ait Kanuni Sultan Süleyman döneminin tahrir defterindeki kayıtlara göre önemli bir yerleşim yeridir ve söz konusu tahrir defterlerindeki kayıtlara göre, bu yerleşim birimi Şeyh Abdurrahman-ı Erzincani vakfi olduğu belirtilmektedir. Yine söz konusu bildiride, Tut yöresindeki Osmanlı-Türk yerleşiminin öncüsü Şeyh Abdurrahman-ı Erzincani'nin oğlu Mehmed-i Erzincani olarak bilinir. Zey köyünden Tut'a gelip buradaki Türk İslam hareketine öncülük etmiştir. Yöreye gelerek yerleştiğinde ilk etapta Ulu Camiyi yaptırarak, bölgedeki yerleşimin ilk mührünü koymuştur. Mehmed-i Erzincani'nin Tut yöresine gelişi konusundaki menkıbe ise şöyledir; Mehmed-i Erzincan'nin babası Abdurrahman-ı Erzincani, Zey Köyü'ne bir cami yaptırır. Oğlu Mehmed-i Erzincani, babasına kiblesinin yanlış olduğunu söyler, baba ise caminin mihrabına geçtiğinde Kabe'yi görebildiğini söyler. Gerçekten de oğlu Mehmed- i

⁶⁶ Anlatı Tut ilçesine niçin gelindiği açısından bakıldığında bir efsanedir.

Erzincani mihraba geçip Kabe'yi görür ve babasına karşı sözlerinden dolayı mahcup olarak Zey'den Tut'a gelerek yerleşir.⁶⁷

Bize göre şu anda Tut ilçesinde Şeyh Abdurrahman- Erzincani'nin oğlu olarak bilinen Şeyh Ali Baba tarihi vesikalarda da görüldüğü gibi Mehmed-i Erzincani'dir. Ancak zaman içinde Mehmed-i Erzincani ismi unutulmuş sadece Şeyh Abdurrahman'ın oğlu Şeyh Ali olarak hatırlanmış olabilir. Veya Mehmed-i Erzincani'nin diğer bir ismi Ali olabilir. Yani Mehmed Ali olabilir. Mehmed ismi zaman içinde unutulmuş sadece Ali ismi ön plana çıkmış olabilir.

Genellikle perşembe akşamları gelinmektedir. Özellikle felçli olanları getirilmektedir. Hasta üç perşembe akşamı üst üste getirilerek uyutulur. Rüyalarında Şeyh Ali Baba'yı görenler iyileşirler.(87)

Cuma günleri ziyaretine gidilmemesine dair bir menkıbe. Cuma günleri Şeyh Ali Baba kendisine şifalı otlarla ilaç hazırlar, düşmanla çarpışırken şehit olduğunda yara aldığı yerleri ilaçlamış. Bu yüzden Şeyh Ali Baba yanıma Cuma günleri gelmeyin dermiş.(87)

İyileştirdiği nasıl iyileştirdiğine dair bir menkıbe. Şeyh Ali Baba, Şifa için türbede yatan hastalardan şifa vereceklerine elini çalarmış. Eğer hasta evde yatarken Şeyh Ali Baba hastanın yanına gelirse hasta iyileşirmiş.(87)

Dileğin gerçekleştiğine dair bir memorat. *Ben ev almayı çok istiyordum. Geçen sene perşembeyi cumaya bağlayan gece yatsı namazından önce gittim iki rekat namaz kıldım ve dileğimin kabul olması için dua ettim. Çok şükür dileğim gerçekleşti. Önümüzdeki günlerde götürüp orada kurban keseceğim.*(88)

4.2.8.2. Battal Gazi (Güzel Oğlan)

Bu türbe Evren Tepe de denilen Tut'un ve Adıyaman'ın en yüksek tepelerinden birinin zirvesinde bulunmaktadır. Aleviler, Battal Gazi veya Evren Dede derken, Sünniler Battal Gazi veya Güzel Oğlan ziyareti demektedir.

Battal Gazi'nin isminin "Güzel Oğlan" olmasıyla ilgili efsane. Malatya'dan babasının intikamını almak için buraya gelmiş. Uzunçayır denilen mevkide atını bağlayıp, çeşmenin başında oturup yemek yemiş ve uyumuş. Çeşme dile gelip burada uyuyan ne de "Güzel oğlanmış" demiş. O günden beridir Battal Gazi'nin ve türbesinin adı "Güzel Oğlan" olarak kalmış.(89)

⁶⁷ Necdet Yılmaz, a.g.m., ss.201-213

Menkıbe.1. Battal Gazi çeşmenin başında uyurken aşağı kalede yaşayan keşişler bunu yakalamışlar ve kaleye götürmüşler. Keşiş kim olduğunu, buraya niçin geldiğini sormuş. Battal Gazi ise rol icabı; *ben Kayseri Rumlarındanım. Buraya sizden askerliği, silahşörlüğü öğrenmek için geldim* demiş. Keşişin bu delikanlıya gönlü düşmüş. Neyse Battal Gazi'yi almışlar, kaleye konuk etmişler. Keşişler, Battal'a askerliği öğretmek için kalenin yanında Narlık denilen bir mevkiye götürmüşler. Battal Gazi orada 12 tane keşişin kafasını kesip atının terkisine koyup hızla uzaklaşmaya başlamış. Malatya'ya varmış. Bu arada Battal Gazi'nin annesi oğlu birkaç gündür ortalıkta görünmeyince merak içinde Battal Gazi'nin amcasının yanına gitmiş ve amcasına durumu anlatmış. Amcası annesine meraklanmamasını, bostana filan gitmiş olabileceğini, çocuk başına daha fazla uzaklaşmasının mümkün olamayacağını söylemiş. Kısa bir süre sonra Battal Gazi atıyla amcasının yanına gelmiş. Amcası atın terkisine bakarak bostandan *karpuz mu getirdin* diye sormuş. Annen seni merak edip duruyordu demiş. Battal Gazi ise atından inip terkisini boşaltarak; *işte size Enişdere Kalesi'nin keşişlerinin kelleleri* demiş. Amcası *eyvah* demiş. *Şimdi Enişdereliler Malatya'yı basarlar sen ne yaptın?* diye Battal Gazi'ye kızmış. Neyse annesinin yanına varmış. Annesi oğluna sarılmış ve ağlamış. Merak içinde kaldığını anlatmış. Battal da annesine böbürlenerek amcasına on iki tane karpuz getirdiğini anlatmış. Çok geçmeden Enişdereliler Malatya'yı basmışlar. Battal Gazi düşmanlarla ölümüne savaşmış ancak yaralanmış. Daha fazla savaşamayacağını anlayan Battal Gazi yaralı bir şekilde savaşı terk ederek yukarıda Peteklik Boğazı denilen bir yerde, tepenin başında şehit düşmüş.(89)

Memorat.1. Ziyaretin başında bir yangın gördük. Yangın sivrile sivrile gökyüzüne kadar gidiyordu.(90)

Efsane.2. Eskiden göçeriler varmış. Bunlar yazları yaylalara göçerler, hayvancılık yaparlarmış. Günlerden bir gün yine bu ziyaretin yanına gelen göçeriler ziyareti kirletmişler. Evren Dede kalkmış bunlara kızmış. Adam gibi temiz tutacaksanız gelin yoksa buraya bir daha gelmeyin demiş.(91)

Menkıbe.2. Evren Dede'ye ziyarete her ziyarete gidildiğinde Evren Dede mutlaka herkese yağmur yağdırır, oraya gidip de yağmur değmeden inmek imkansızdır. Orada edilen dilekler mutlaka kabul olur. Dilek için genellikle Cuma günleri gidilmektedir. Genellikle oraya, yel vuranlar ve felçli olanlar gitmektedir. Gidip orada, türbenin yanında yatarlarsa yel çıkmaktadır.(91)

Menkıbe.3. Şerefli Köyü'nde bir kadın felçliymiş. Kadını katırla oraya götürmüşler. Kadın orada yattıktan sonra iyileşerek yaya olarak köyüne dönmüş.(92)

Memorat.2. Yengem doğum yaparken hastalandı. Felçlik geçirdi. Doktorlar hastalığından umudu kestiler. Kadıncağız doktorun bu lafından sonra çöktü, kafayı yedi. Birilerini gördüğünde korkusundan bağıırıyordu. Köyümüzden bir kadın rüyasında Güzeloğlan'ı görmüş. Güzeloğlan kadına, felçli olan kadını yanıma getirirlerse kadını iyileştireceğini söylemiş. Kadın rüyasını gelip yengemlere anlattı. Yengemizi sırtımıza alarak tepeye tırmanmaya başladık. Ziyarete 50 metre kala yengem sırtımızdan düştü. Düştüğünde ayağına sert bir ziyaret taşı çarptı. Neyse kurbanlarımızı kestik, yedik. Dönerken sert bir rüzgar esti. Dağ taş inlemeye başladı. 100 metre geçmeden yengem iyileşti ve bizimle yürümeye, konuşmaya başladı.(91)

Memorat.2. Ben Malatya Erkenek'te kayısı bahçesinde çalışırken oradaki arkadaşlardan birisi, babasını felçliyken Güzeloğlan'a getirdiğini söyledi. Orada dualar ettik. Yüksek bir tepeye çıkmış olmanın yorgunlukla kendisinin orada uyukaldığını, uyandığında babasını yerinde göremediğini, kalkıp babasını aramaya başladığını, babasının ayağa kalkıp gezer halde görünce babasıyla beraber çok sevindiklerini anlatmıştı.(90)

4.2.8.3. Hüseyin Gazi

Yatırlarının nasıl oluştuğuna dair bir efsane. Hüseyin Gazi, Battal Gazi'nin babasıdır. O, Battal Gazi kundaktayken Enişderelilerle savaşmış. Kızıltepe denilen tepenin başında şehit düşmüştür. Battal Gazi ile Babası Hüseyin Gazi her ikisi de karşılıklı iki tepede yatmaktadır. (89)

Menkıbe. Hüseyin Gazi'nin türbesinin olduğu Kızıltepe'de yaz aylarında perşembe geceleri bebek ağlaması sesini duyuluyormuş ancak her yanı aramalarına rağmen bebeği bulamıyorlarmış.(90)

4.2.8.4. Şah Abdurrahman

Dağ Yalangoz Köyü'nün tam karşısında bulunan, küçük bir tepededir. Ziyarete mezar yerinin olup olmadığı belli belirsizdir. Büyük bir meşe ağacı ve mezarın üstünde çıkmış alıç ağacı vardır. Bu alıç ağacının dalları dilek için bağlanmış çok sayıda çaputla bağlıdır.

Ziyaretin nasıl oluştuğuna dair bir efsane. Zey Köyü'ndeki Şeyh Abdurrahman Erzincani'nin üç çocuğu varmış. Bu üç çocuk, düşmanlardan kaçıp buralara kadar gelmişler. Biri erkek üç çocuk, şimdiki ziyaret yerine geldiklerinde daha fazla kaçamayıp orada üçü de şehit olmuşlar.(91)

Memorat.1. Ağabeyimin bir çocuğu olmuştu. Ağabeyimin çocuğu doğmazdan önce bizim köyde bir kadın, yengeme senin bir erkek çocuğun olacak adını da Şah Abdurrahman koyacaksın demiş. Yengemlerin gerçekten de bir oğlu oldu ve adını Şah Abdurrahman koydular.(91)

Memorat.2. Annem rüyasında birkaç gece üst üste, bir çocuğun kendisinin yanına geldiğini, anneme kendilerinin yetim ve öksüz olduklarını acı içinde söyleyerek, kendilerini evlatlığa kabul etmelerini istemiş. Annemi çok sevdiklerini hiç ayrılmak istemediklerini, kendilerinin ev işlerinde yardımcı olacaklarını, hatta büyük erkek çocuk olarak kendisinin annemlerin davalarını bile güdebileceğini söylemiş. Daha sonra annemi kendi yaşadıkları mekana götürmüş. Annem birlikte gitmiş. Orada iki kız çocuğu varmış ve hiç birinin üstünde elbise yokmuş. Şah Abdurrahman annemden kardeşlerine birer elbise dikmesini de istemiş. Annem de onlara dilmiş. Çok geçmeden bir kadın yanlarına gelerek, Şah Abdurrahman'a kızgın bir şekilde annemi niye yanlarına getirdiklerini sormuş. Annemde üzgün bir şekilde oradan ayrılmış.(91)

4.2.8.5. Menekşe

Efsane. Enişdere'de Battal Gazi kalesi varmış. Günün birinde Battal Gazi'nin kalesini düşmanlar basmış. Battal Gazi kızı olan Menekşe'yi Battal Gazi, ırzına namusuna zarar gelmesin diye kolundan tuttuğu gibi buraya fırlatmış. Buraya düşen Menekşe, burada şehit olmuş.(91)

Menkıbe.1. Bizim köyün karşısındaki Şah Abdurrahman ziyareti ile Menekşe Ziyareti, yılın belli dönemlerinde birbirlerine top atarak haberleşirlermiş. Bu günlerin birinde mezarın başındaki ağaç, topun çarpmasıyla yanmıştır.(91)

Menkıbe.2. Menekşe Ziyareti ile Adıyaman'ın diğer en yüksek noktalarında bulunan Ulu Baba, İmam Hasari, Abuzer Gaffari, Evren Dede ziyaretleri birbirlerini görmektedirler. Ve sürekli birbirleriyle haberleşmektedirler. Birçok kişi Menekşe Ziyareti'nin gerçekten de Battal Gazi'nin kızı olduğunu rüyalarında görerek tasdik etmişlerdir.(91)

Burada saf niyetle edilen dileklerin kabul olduğunu söylerler. Genellikle Cuma günleri gelinmekle beraber haftanın diğer günleri de gelinmektedir.(91)

Memorat. Benim, bir tek ablam var. Biz altı kardeşiz. Zamanında bizim köyden biri askere gitmiş. Adam askerdeyken rüyasında Menekşe'yi gördüğünü, annemin bir kız çocuğu olacağını ve doğacak kız çocuğuna Menekşe ismini koymasını istediğini askere annelere iletmesi için söylemiş ve kaybolmuş. Asker durumu anneme anlatmış. Annemin gerçekten de bir kız çocuğu olmuş ve ablamın adını Menekşe koymuşlar.(91)

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.1.ADIYAMAN VELİ ANLATILARINDA KARŞILAŞTIĞIMIZ BAŞLICA MOTİFLER

5.1.1.Velinin Olacakları Önceden Haber Vermesi

Abdul Musa'nın türbesinde ailece birkaç kuşaktır bekçilik yaptığını iddia eden türbe bekçisi kadının anlattığına göre;

“Bir gün geldim ki gece kapıyı kırmışlar. O sırada Ben de kapı pencere açık türbeyi bekleyeyim diye geceyi türbede geçirdim. 12 Eylül darbesi günleriydi Gece rüyamda askerler türbenin yakınlarına gelmiş çadır kurmuşlardı. Bir tane binbaşı türbenin yakınındaki ağaca sırtını yaslanarak kendi adının Osman Nuri Ölmeztoprak olduğunu ve kendisinin Ehl-i Beyt torunu olduğunu söylüyordu. Yanındakilerinin ise emrindeki askerler olduğunu söylüyordu. Türbem Yozgat'ta ancak senin yalnız olduğunu gördük, seni korumak için buraya geldik dedi. Sabah namazına kalktım namazımı kıldım ve tekrar uyudum. Uyumaya devam ederken mübarek zat beni kaldırarak ziyaretçilerin olduğunu söyledi. Ben de kalktım baktım ki gerçekten de ziyaretçiler gelmişlerdi. Bunun gibi çok defa zat tarafından uyandırıldım. Mesela kalk orman arabası geliyor diyordu kalkıyordum bakıyordum ki gerçekten de geliyor. Kalk ateş yakıyorlar diye uyandırıyordu kalkıp bakıyordum ki gerçekten de yanıyor. Kalkıp ateşi söndürüyordum.”(4)

Çingil Baba menkıbesinde ise, Çingil Baba'nın elektiriğin, telefonun ve yolun geleceğini önceden bilmesi; Şükrü Baba menkıbesinde gelecekte Gölgeli Köyü civarında akmakta olan küçük bir derenin yerini ilerde kocaman bir göle (Atatürk Barajı'na) döneceğini ve köylülerin ilerde abdestlerini gölde alacaklarını bilmesi efsaneleri velilerin geleceği görme kabiliyetinden kaynaklanır.

Ab-cano'nun kadının oğlunun yaşadığını, çalışmaya gittiğini ve tekrar döneceğini bilmesi⁶⁸; yine Güzel Dede'nin müridlerinden birine fazladan çay bardağı

⁶⁸ Bkz. 2.Bölüm. (Ab-Cano)

isteyip de misafirin gelmesi; Yine köyde çocuğun olacağını ve cinsiyetini bilmesi⁶⁹ geleceği önceden bilme kerametleri arasında gösterilebilir.

5.1.2. Çürümeyen Ceset

Bu tür anlatılar genellikle velinin ölümünden sonra onun kutsiyetini yüceltmek için üretilmiş olabilir. Adıyaman'da, Türkiye'nin ve dünyanın birçok yerinde bu tür anlatılara rastlamak mümkündür. Adıyaman'da Hacı Efendi'nin kabri Atatürk Stadyumu'nun bitişiğindedir. Eskiden Atatürk Şehir Stadyumu'nun eski yerinde Adıyaman şehir mezarlığı vardır. Bu şehir mezarlığı düzleştirildiği sırada Hacı Efendi'nin ayaklarının açıldığı ve ayaklarının henüz çürümediği fark edildiğinde ise hemen tekrar üstü kapatılıp kabri olduğu gibi bırakılmıştır.⁷⁰ İşte Atatürk Şehir Stadyumu'nun arkasındaki türbe ve küçük kabristan bundan öylece bırakılmıştır. Yine Küçük Hasan türbesinde de Eski Samsat'ta bulunan türbe, Baraj suları yükselirken, şehirle birlikte yeni yerine taşınmıştır. Bu taşıma esnasında cesedin daha dün gömülmüş kadar taze olduğu kaydedilmiştir. Yine Gazgan Dede menkıbesinde fakir bir çobanın rüyasında gördüğü gibi Gazgan Dede'yi bulduğu kaydedilmiştir. Adıyaman Merkez'de Yusuf Baba adlı kişinin aslında bir asker olduğu, cesedinin hala çürümemiş olduğunu ölen kişinin genç mi yaşlı mı olduğunun bilinmesinden ve yaralı olduğu tarafa yatmış olduğunun bilinmesinden anlayabiliyoruz. Çürümüş bir cesedin hangi sebepten öldüğünü anlamak malum bilinemez. Yine Battal Gazi'nin babası olan Hüseyin Gazi'yi bulan kişinin rüyasında Hüseyin Gazi'nin kendisine türbe yapması için başının altındaki parayı göstermesi sonucunda o gecenin sabahı rüyasında gösterdiği yeri kazdığında ise çürümemiş bir cesetle karşılaştığı kaydedilmiştir.

5.1.3. Kesik Başla Savaşmaya Devam Etme

Bu tür bir anlatıya Elazığ-Harpüt'ta Arap Baba menkıbesinde anlatıldığına şahit omuştuk. Adıyaman'ın 5 km doğusunda Adıyaman- Diyarbakır yolu üzerinde yer alan Abuzer Gaffari menkıbesinde, Abuzer Gaffari kafirlerle kahramanca savaşırken, bir anda kafir askerlerinden biri Abuzer Gaffari'nin kafasını gövdesinden ayırır. Abuzer Gaffari ise kafasını yerden alarak koltuğu altına alır ve savaşmaya devam eder. Bu şekilde savaşırken savaşı seyreden kadınlardan biri şaşkın bir halde

⁶⁹ Bkz. 2.Bölüm (Güzel Dede)

⁷⁰ Bkz. 2.Bölüm (Akçalılı Hacı Efendi)

diğer kadınlara Abuzer Gaffari'yi gösterince Abuzer Gaffari bir anda yerinde yıkılıp kalır, şehit düşer.(6) Benzer bir menkıbe Soğan Baba'da vardır. Kafası kesik bir şekilde savaşmaya devam eden Doğan Baba'nın savaşta bu halini gören askerlerden birinin dili sürçmüş *Doğan Baba'ya bakın* diyeceğine *Soğan Baba'ya bakın* demiş nasıl da kelle koltukta savaşıyor demiş.⁷¹ Bize göre *kelle koltukta yaşamak (savaşmak)* deyimini ilgili yöre insanlarınca gerçek anlamında anlaşılmış ve veliyi gerçekten kafasını koltuğuna alarak savaşmaya devam etmiş olarak düşünmüş ve bu durumun etkileyciliği karşısında böyle bir menkıbe üretmiş olabilirler.

5.1.4. Velinin Mezarının Kaldırılmaması

Velilerle ilgili efsanelerde en sık rastlanan motiflerden birisi yol üzerinde bulunan, kimi zaman da kime ait olduğu bilinmeyen mezarı kaldırmak ve üzerine yol, v.s. yapmak istendiğinde kullanılan makine ve araçların zarar görmesi, bu işi yapmaya çalışan usta ya da mühendisin rüya yoluyla durumdan bilgi sahibi olarak vazgeçmesi, ısrarı halinde zarar görmesi ve neticede mezarın kaldırılmaması motifidir.⁷² Adıyaman velilerinden Hacı Abuzer Baba ve Çoban Baba anlatılarında da bu motif işlenmiştir. Mahmut Ensari Türbesinde ise dozerlerle yıkmaya gelen yıkım ekibine erkek bir aslanın saldırması sonucu yıkmaya işlemlerinden vazgeçilmesi; Mısırlı Şah Mehmet Türbesini iki Roma askerinin yıkmaya çalışırken ölmesi dikkatimizi çeken bir diğer velinin kendi kendini koruması kerametlerinden birkaçı olarak ele alınabilir.

5.1.5. Aynı Anda Birden Fazla Yerde Görülme

Mekan aşma (mekandan münezzeh olma) motifi gerek islamiyetten önce destani anlatılarda, gerekse islamiyetten sonra Sünni ve gayrı Sünnilerde çokça başvurulan motiflerden biridir.⁷³ Bu motife Kamber Dede, Güzel Dede, Ab-cano, Çingil Baba, Şeyh Ömer Baba, Şahbor, Sakalaş Baba, Şeyh Abdurrahman-ı Erzincani, Şeyh Şükrü, Çıplak Dede veli anlatılarında birbirinden farklı ancak mekandan münezzeh olma şeklindeki ortak motif işlenmiştir. ikinci bölümde ilgili motifler ve anlatıları detaylı bir şekilde verildiğinden tekrara düşmek istemedik.

⁷¹ Bkz., 2.Bölüm (Soğan Baba)

⁷² Behiye KÖKSEL, *Üsküdar'da Kutsal Mekanlardan Karaca Ahmet Türbesi ve Çevresiyle ilgili Menkıbeler ve Halk İnançları*, www.uskudar-bld.gov.tr (16/09/2009)

⁷³ A.Yaşar Ocak, a.g.e., ss.81-86

5.1.6. Ateşte Yanmama

Arap Hasan Baba ile Hallo Baba menkıbelerinde anlatılan cayır cayır yanan fırına insanların girerek yanmadan çıkmaları motifleri vardır. Burada dikkatimizi çeken her iki şeyhin de Kadiri şeyhlerinden olmasıdır. Malumdur ki şeyhleri farklı olsa da aynı tarikatlere mensup bu iki şeyhin müritleri birbirine yakın ve kaçınılmaz ilişki içerisinde olmaları neticesinde benzer motifler üretebilecekleridir.

5.1.7.Öldükten Sonra da Keramet Gösterme

Abu Musa 'da türbe bekçisi kadını Abu Musa Baba'nın rüyasında seslenerek uyandırması, rüyasında gördükleriyle gerçeklerin aynı çıkması şeklinde; Abu Sadık da yoldan geçerken türbe kapısının kendiliğinden açılması şeklinde, Zerban da düşmanlarla bizzat kendisi savaşıma şeklinde; Tırtıl Baba da türbe toprağının çiftçilerin hasatlarını koruduğuna, Evren Dede de istediği zaman şimşek çaktırıp, yağmur yağdırıp, rüzgar estirdiğine, Kafreş Baba da damdan düşen çocuğu tutup yavaşça yere indirmesi şeklinde, Şeyh Şükrü de toprağının zararlı böceklerle karşı kullanıldığına, Şeyh Ömer Nurani de türbeden zikir sesleri yükseldiğine ve veli türbesine, bahçesine zarar verildiğinde zarar verenin rüyasına girerek korkutma şeklinde olduğuna, Çoban Baba da türbenin ışıklarının kendiliğinden yanıp söndüğüne ve kendisine dil uzatan bir şahsa trafik kazası geçirttiğine, Hasan-ı Mekki de hırsızlığa giden birini ağacın sıkıca yakalayıp bırakmadığı şeklinde, Abuzer Gaffari de türbeden bir şey alındığında alan kişiye zarar verdiği ve sabah ezanı kalkıp Mahmut Ensari türbesine doğru gittiği şeklinde, İzollu Baba da kendisine türbe yaptırılması karşılığında rüyasına giren şahsı idamdan kurtardığına, Bulduk Baba da çobana görünerek fırtına kopacağını söylemesi şeklinde, Yel Baba(Besni) hırsızları kovduğuna, Menekşe ve Şah Abdurrahman'ın birbirlerine top atmaları şeklinde, Üryan Baba da üstüne türbe yapılmak istendiğine türbeyi başka bir tarafa attığı şeklinde ve Küçük Hasan da Atatürk Barajı yapıldığında Küçük Hasan'ın barajın altında kalmamak için gecenin karanlığında ışıklar yaktığı şeklinde kerametler göstermişlerdir.

5.1.8. Hastalıkları İyileştirme

Tıbbi tedavisinden umudu kesilmiş hastalar için veli türbeleri çokça tercih edilmektedir. Bu hastalıklar başlıca; felçlik, sinir hastalığı, romatizmal hasatlıklar, çocuk olmaması, cin çarpmalarıdır.

Hacı Yusuf Baba'ya cin çarpması için, Şeyh Abdurrahman- Erzincani'ye sinir hastalıkları ve felçlik için, Hacı Zeyrek ve Çarşı Zeyvası'na, Seydi Vakkas Baba'ya ve Evren Dede'ye felçlik için, Zeynal Abidin'e, Gazgan Dede'ye , Abu Sadık'a çocuk olması için, Adıyaman Merkez'deki Yel Baba'ya, Pirin'deki Yel Baba'ya ve Besni Sugözü'ndeki Yel Baba'ya romatizmal hastalıkların şifası için gidilmektedir.

5.1.9.Kendileri Üzerine Yemin Eden Yalancıları Çarpma

Adıyaman yöresinde özellikle iki veli türbesinde yemin ettirilmektedir. Bunlardan biri Çıplak Dede diğeri ise Zerban'dır. Buralara genellikle hırsızlık olaylarında getirilip yemin ettirilir, yalan yere yemin edilirse bu ziyaretlerin mutlaka yalancıları çarpacaklarına inanılır.

5.1.10. Minderin Altında Duran Karayılan

Abdulgani Baba ve Hacı Zeyrek menkıbelerinde cami işçilerinin ücretlerini minderlerinin altlarındaki paralarla ödemekte olan cami yaptırıcılarının (hayırseverlerin) paralarını çalmaya teşebbüs etmeleri, bunun için minderin altını kaldırmaları ve minderlerin altlarında yılanların yatıyor olması şeklindeki ortak menkıbe dikkatimizi çekmiştir. Adıyaman ve Besni ilçesinde anlatılan bu ortak menkıbelerden hangisinin daha önce üretilmiş olabileceğini bilmiyoruz ancak bize göre motif bakımından daha zengin olan menkıbe daha eski olabilir. Besni ilçesindeki Hacı Zeyrek menkıbesinde işçinin birinin işe geç kalması, Hacı Zeyrek'in işçiye işe niçin geç kaldığını sorması, işçinin gusülü geç alabildiği için geciktiğini söylemesi üzerine Hacı Zeyrek'in cami inşaatını durdurup hamam yaptırması ardından Kurşunlu Camii inşaatını tamamlatması Hacı Zeyrek menkıbesinin anlatı bakımından daha hacimli, motif bakımından daha zengin olması, yukarıda da değindiğimiz gibi Hacı Zeyrek anlatısının Adıyaman Merkez'deki Abdulgani Baba'yı etkilemiş olabileceğini düşündürmektedir.

5.2.ANLATILARIN VE MOTİFLERİN GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ

Adıyaman'ın kuzeyinde bulunan ve TOKİ evlerinin bitişiğinde bulunan ziyaretin adı Abu Musa, Abdal Musa ve Geyik Baba da denilmektedir.(4) Bu evliya ünlü Abdal Musa ile aynı menkıbeye sahip olup da menkıbesi unutulup, sadece Geyik Baba olarak da hatırlanır olmuş olabilir. Hacı Bektaş-ı Veli'nin halifelerinden Rasul Baba menkıbesinde⁷⁴ de Rasul Baba'nın geyik donuna bürünüp dağlarda otlaması geyik donuna girme motifi Bektaşilere ait ortak bir motif olmasından dolayı Abu Musa Baba'nın veya Abdal Musa Baba'nın Alevi Bektaşi dervişi olması ihtimalini güçlendirmektedir. Veya Bektaşilerce Abdal Musa menakibnamesi bu türbedeki evliya ile isim benzerliği nedeniyle benzer bir menakibname yaratılmış olabilir. Antalya'nın Korkuteli ilçesinde Teke Köyü'nde meftun olduğu anlatılan Abdal Musa ile Adıyaman'daki Abu Musa veya Abdal Musa türbeleri arasındaki ilişki detaylı bir şekilde araştırılmalıdır. Menkıbevi ünlü Abdal Musa anlatısında; Abdal Musa geyik donuna girip dağlarda gezerken Alaaddin Gaybi (Kaygusuz Abdal) bir av gününde Alaaddin Gaybi'yi cezp edecek şekilde görünür. Alaaddin Gaybi, Alanya Beyi'nin oğlu olduğu için her alanda kendisini çok iyi yetiştir. Kılıç kuşanmada, okçulukta, avcılıkta vb. alanlarda bir şehzade gibi çok iyi eğitilmiştir. İşte bu av günlerinden birinde güzel bir ceylan görür. Okunu çıkarır, yayı çeker, fırlatır. Ok geyiğin sol baldırına saplanır. Geyik kanlar içinde zıplayarak kaçır. Gaybi'de bu güzel avın işini tam bitirmek için peşi sıra takip eder. Geyik dereleri tepeleri aşır ta Abdal Musa'nın Asitanesi'ne girer. Peşinden de Gaygi Asitane'ye (Şeyhin içinde yaşadığı bir çeşit tarikat evi) girmek ister. Dervişler Gaybi'yi durdurur. Gaybi, dervişlere; bir ceylan vurduğunu, çok uzaklardan beri takip ettiğini, gelip asitaneden içeri girdiğini gözleriyle gördüğünü anlatır. Abdal Musa'nın dervişleri ise böyle bir şey görmediklerini söylerler. Gaybi dervişleri yalancılıkla itham eder. Bu arada tartışma başlar. Durum Abdal Musa'ya iletilir. Abdal Musa aslında dışarıda konuşulanları duymuştur. Alaaddin Gaybi'yi huzuruna çağırır. Gaybi, selam ve saygı göstererek Abdal Musa'ya olanları anlatır. Abdal Musa; Gaybi'ye, *okunu görseñ tanır mısın* diye sorar. Gaybi: *'Elbette tanırım, Teke Beyliği nişanı vardır okun sapında'* der. Abdal Musa, hırkasını üstünden çıkarır ve omzuna saplanmış olan oku göstererek *'bu mu senin okun'* diye sorar. Bu hadiseyi gören Gaybi elleri ayakları titremeye başlar ve huzurunda yüz sürerek kendisini dervişliğe kabul etmesini diler. Bu hadiseden sonra

⁷⁴ Abdalbaki Gölpinarlı.(1995),*Menakıb-ı Hüñkar Hacı Bektaş-ı Veli*, İnkılap Yay., İst., ss.86

Gaybi Abdal Musa'nın hizmetinde 40 yıl bulduktan sonra "Kaygusuz" mahlasıyla birlikte yazdığı icazetname ile Gaybi'yi şeyhliğe tayin eder.⁷⁵ Alevi Bektaşî tarikatinde evliyaların, çeşitli donlara girebilmesi bu tarikatlarda çok işlenen bir motiftir.⁷⁶

Hoca Ahmet Yesevi'nin halifelerinden Hakim Ata menkıbelerinden birinde, bir gece Hakim Ata, Hoca Celaleddin'in rüyasına girer; "Beni arayıp bul, üstüme imaret yap!" der. Bu manevi işaret üzerine Hoca Celal, birçok mal ile Türkistan'a gider ve oradan Bakırgan'a döner. Bu aralık hava birdenbire fenalaşır ve kararır. Müthiş bir rüzgar eser. Gün açıldığında bezirganların malları, davarları dağılmış, hepsi bir tarafa gitmiştir. Hoca Celal, bir tepe üstüne çıkarak etrafına bakınır. Karşıda bir dağ ve dağın üstünde bir kadın görür. Kadının yanına gelip selam verir ve Hakim Ata'nın türbesini sorar. Kadın, bilemez. Hoca, kadın ile beraber ihtiyar anasına gidip sormayı teklif eder. İhtiyar kadının yanlarına giderler. İhtiyar kadın, oraların su altında kaldığını ve sonra da türbenin kaybolduğunu söyler: "Şu yakınlarda bir süs ağacı vardır, gece etrafına geyikler toplanır, tan vaktine kadar durup ziyaret ederler; etraftan geçenler zikr sedası duyarlar; belki burasıdır." Celal Hoca, o gece doğru oraya varır. Geyikleri görür, zikr seslerini işitir ve uykuya dalar. Hakim Ata, Celal Hoca'nın tekrar rüyasına girer: "Yattığın yerden yedi ayak ileri gel, o yeri kaz, orada buriya (hasır) çıkar, onun altında bir deste gül çıkar, türbem orasıdır. Giden malın için de üzülme; çünkü hepsi menzil hanındadır. Onları al gel; üstümüze imaret imaret yap ve bize mücavir ol!" der. Celal Hoca, uyanınca böyle hareket ederek mezarı bulur ve bir nişan diker. Sonra gidip mallarını alır. Harezm'den ustalar getirtir. Yüz bin altın tenge (eskiden kullanılan bir çeşit para birimi) harcanarak imaret yapılır. Kendisi de Şeyh Celaleddin namını alarak, orada mücavir olur. Çevresinde duyan herkes ziyaretine koşarlar.⁷⁷ Bu menkıbede Hakim Ata kendi türbesini kendisi yaptırmıştır. Gazğan Dede, Hubat Baba, Öksüz İbrahim Baba, ve Hüseyin Gazilerin türbeleri de velilerin kendi istekleri ile yaptırılmıştır.

Bazı türbelerin yapılışı ise yaşayan evliyaların manevi işaretleriyle olmuştur. Adıyaman şehir merkezindeki İshak Baba'nın makamı, Urfalı Hafız Muhammed Selim Efendi tarafından işareti ile bulunmuş ve üzerine türbe yapılmıştır. Yine Gerger İlçe sınırındaki Üzeyir Peygamber'in makamı Şeyh Hüseyin tarafından tespit

⁷⁵ Abdurrahman Güzel. (2000), *Kaygusuz Abdal*. Akçağ Yay., 2.Baskı, Ank., ss.41-67

⁷⁶ Ahmet Yaşar Ocak, (1997), *Menakibnameler*, TTK Basımevi, Ank.2.Baskı, ss.82

⁷⁷ M.Fuat Köprülü, (2003), *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Akçağ Yay.,2.Baskı, Ank.,ss.111-112

edilmiştir. Türk evliyaları tarihi bu mucizevi keşifler bakımından oldukça zengindir. Ahmet Yesevi'nin kabrinin türbe haline getirilişi⁷⁸ Ebu Eyyub el Ensari'nin kabrinin Akşemseddin tarafından bulunuşu gibi menkıbeler menkıbevi tarihimizde çok bilinen bir menkıbelerdir.

Hacı Bektaş-ı Veli menkıbelerinde de anlatılan, Hacı Bektaş-ı Veli'nin hocası Lokman-ı Perende birgün hacca gider. Arafat'a çıkıp kibleye doğru döndükleri esnada Lokman, müridlerine der ki: *''Yaranlar! Bugün arefe günüdür. Şimdi bizim ilerde yemekler pişirilir!''* Bu söz, Allah'ın kudretiyle, Bektaş'a malum oldu. Tam bu sırada şeyhin evinde de yemekler pişiriliyordu. Bektaş, hemen bir yemeği aldığı gibi o anda Lokman'a sunuverdi. O da, Nişabur'a döndükleri zaman çocuğun bu kerametini herkese söyledi ve Hacı lakabını verdi.⁷⁹ Çıplak Dede menkıbesinde, Ağa birgün Hacca gider. Ağa'nın hanımı Ağa'nın çok sevdiği bir yemek yapar. O anda içlenir ve Ağa bu yemeği çok severdi, burada olsaydı da yeseydi diye üzülür. Bunu duyan Ağa'nın azabı olan (hizmetkarı) Çıplak Dede, yemeği götürmek için tepsiyi alıp gider. Tabi buna kimse inanmaz. Nihayet Ağa Hac'dan döner. Köylüler Ağa'yı karşılar. Ağa, gerçek Hacı ben değilim; gerçek Hacı Çıplak Dede'dir der ve kendisine Hac'da kendisinin en sevdiği yiyeceği getirdiğini söyler. Hacca gitme motifi her ne kadar Hacca yemek götürme şeklinde olmasa bile Şeyh Şükrü menkıbelerinde Ahmet Ağa'nın Hacca gittiğinde Şeyh Şükrü'nün emanetini Peygamberimizin kabrine bırakmayı unuttuğunda Şeyh Şükrü Ahmet Ağa'ya Hacda tevessül ederek görünür ve emaneti bırakması gerektiğini hatırlatır. Ahmet Ağa da Hacdan döndüğünde benzer şekilde kendisini ziyarete gelenlere beni değil, Şeyh Şükrü'yü tebrik edin diyerek olanları köylülere anlatmıştır.

Ahmet Yesevi'nin ilk halifelerinden Hakim Ata menkıbesinde kefenini giydikten sonra kaybolarak sadece kefenini bırakması yani kendisinden bir parçayı bırakıp kaybolması motifi⁸⁰ Hacı Baba menkıbesinde de vardır. Bu menkıbeye göre Hacı Baba ünlü bir velidir. Bazı köylüler Hacı Baba'nın veli olduğuna inanmak istemezler. Hacı Baba'nın gerçekten ermiş olup olmadığını sınamak isterler. Bunun için ölmemiş bir kişiyi ölmüş numarasıyla kefenleyip, tabuta korlar ve musalla taşına yatırır. Hacı Baba'yı da çağırıp falanca kişinin cenaze namazını kıldır derler. Hacı Baba ise cemaate kıldıracağı namazın cenaze namazı mı olacağı konusunda

⁷⁸ M.Fuat Köprülü, a.g.e.,ss.69

⁷⁹ M.Fuat Köprülü, a.g.e.,ss.77

⁸⁰ M. Fuat Köprülü, a.g.e.,ss.110-111

diye üç defa sorarlar. Cemaat ise her defasında tabutu göstererek, cenaze namazı kıldırması gerektiğini tekrarlar. Haceli Baba ise vebalin kendisinden gittiğini düşünerek *er kişi niyetine* tekbir getirir. Namaz biter. Cemaat Haceli Baba'yla alay etmeye başlar. Tabutun içindekinin diri olduğunu bile bilemediğini söylerler. Cemaat, az sonra tabutun kapağını açarlar. Az önce diri tabuta koydukları adamın gerçekten ölmüş olduğunu görünce şok geçirirler ve Haceli Baba'yı linç etmek isterler. Bunun üzerine Haceli Baba can korkusuyla kaçmaya başlar. Şimdiki türbesinin olduğu yere geldiğinde uzanır ve kaybolur. Geriye sadece ***yatmazdan önce ayaklarından çıkardığı papuçları kalır.*** Bunu gören cemaat yaptıklarından dolayı pişman olurlar. Haceli Baba'nın kaybolduğu yere ise şimdiki türbesini yaptırırlar.

Abdal Musa menkıbesinde, bir gün Abdal Musa Sultan kalkıp, deniz kenarına iner. Ve der ki: *"Buraya asker geliyor, karınları açtır. Bir av bile sunmadılar ki karınlarını doyuralım."* Bir saat sonra, denizde bir gemi görünür. Gelirler, yalıya çıkarlar. Gördüklerinde, *"Hey burada yalnız abdallar var.."* derler. Gemiden çıkanlar, abdalın yanına gelip: *"Ey abdallar, ne ararsınız burada?"* diye sorarlar. Abdallar ise: *"Burada bir gerçek eren vardır, sizi bekler ve sizin için yemek hazırladı."* derler. Bunlar da oradan kalkıp, Abdal Musa'nın yanına gelirler, ocakta kaynayan küçük yemek kazananını görürler. Kazan düşmanlara az görünür ve sorarlar: *"Hey Sultanım, bu yemek sizin müritlere mi yetsin bize mi? derler. Abdal Musa Sultan kalkar, kazanın yanına gider, kepçeyi eline alıp; Haydi şimdi, abdallar yemeği siz pay edin!"* der. Tam kırk bin askere Yemeği paylaşırlar, isteyen oldukça yine verirler. Yemek hepsine yeter, öyle ki karınları doyduktan sonra, önlerine yığılıp kalırlar. Yeter artık daha fazla yiyecek gücümüz kalmadı derler. Abdal Musa Sultan, kepçeyi kazanın üzerine koyup geri çekilir. Abdallar bakarlar ki kazan yine önceki gibi dolu durur, hiç eksilmemiş. Abdalın birisi öbür askerlere seslenir ve niye geri çekildiniz diye sorar. Gaziler gelip kazanın hala dolu olduğunu görürler. O anda gaziler de Abdal Musa'nın gerçek veli olduğunu anlarlar. Şeyh Abdurrahman Erzincani menkıbesinde ise, Sultan IV. Murat, Bağdat'ın Fethi için sefere çıktığında atlarını ve ordusunu dinlendirmek için Zey Köyü'ne gelir. Şeyh Abdurrahman Erzincani ise köyün hem ermişi hem de çobanıdır. Ordu yeşillik ve sulak bir köy olması nedeniyle konaklar. Köyün ileri gelenleri çağırılır, atlarını ve ordusunu doyurmaları için istekte bulunurlar ancak köyde bu güçte kimse çıkmaz. Bu sırada Şeyh Abdurrahman olanlara şahit olur. Köylülerden yemek yapmak için malzeme ister ayrıca atların yemlenmesi için az bir şey arpa ve su ister. Şeyh Abdurrahman'ın yaptığı yemek bir orduyu, atlarıyla birlikte

doyurur. Öyleki yiyecek ve içecekler artar. Durumu gören IV. Murat Şeyh Abdurrahman'a teşekkür eder ve yola revan olurlar.. Bu iki menkıbe arasındaki temel fark ise kahramanlarının farklı olmasıdır. Bunun haricinde Şeyh Abdurrahman'ın atları yemlemesi ve sulaması yöresel bir ilave olabilir. Yiyeceklerin verdikçe eksilmemesi motifi Alevi Bektaşî menkıbelerinde çok sık rastlanan bir husustur.⁸¹

Abdal Musa Sultan tekkesinin yukarısında Budala Sultan'ın türbesinin etrafındaki taşların üstüne hergün bir koyun keser, böler ve kurtlara eşit şekilde paylaşırdı.⁸² Karadutlu Sofî Muhammed hazretleri menkıbesinde ise Sofî Muhammed kış aylarında kurt kuş aç kalmasın diye evinde beslediği davarlardan her gün bir tane keser, parçalar köyün dışında bir yere bırakırdı. Vahşi hayvanları da kışın açlıktan elinden geldiği doyurmaya çalışırdı.(63)

Alevi Bektaşî menkıbelerinde çok sık rastlanan motiflerden birisi olan kuru bir ağaçtan meyve alınması, özellikle de elma alınması Şahbor (Dede İbrahim) oğlu Yusuf Dede menkıbesiyle Kaygusuz Abdal Menkıbelerinin birinde de anlatılmaktadır⁸³. Yine Hacı Bektaş-ı Veli Elmalar menkıbesinde anlatılan menkıbede: "Birgün Hünkar Saru'ya *kalk da seninle biraz bağda, bahçede gezelim* der. Sulucahöyük'ün yakınında bir bahçeye giderler. Bir elma ağacının dibine vardılar. Hünkar, Saru dedi, *gönlümüz yemiş ister, çık şu ağacından elma devşir*. Vakit kıştı, yer karla örtülmüştü. Saru, *Hünkar'a kış günü dedi, hiçbir ağaçta bir yaprak bile yokken yemiş mi olur?* Hünkar, Saru dedi, *sen aşağıda dur, ben ağaca çıkayım* dedi. Hünkar, besmeleyle ağacın üstüne çıktı. Ağaç hemen yeşerdi, yapraklandı, tomurcuklandı, çiçeklendi, çiçeği döküldü, bir anda dolu dolu elmalar bitti, oldu, salkım sallanmaya başladı. Hünkar, *Saru dedi, yukarıya bak, nice güzelim elmalar var, hangisini koparayım* dedi. Saru, yukarıya bakınca birden Hünkar'ın hayalarını gördü. Fakat baktı ki bir ak gül öbürü kızıl gül. Başını aşağıya indirdi, onun gerçek erenlerden olduğunu anladı. Hünkar, ağacı silkti, elmalar döküldü. Saru, topladı. Hünkar, ağaçtan inince ayağına kapandı, ağlaya ağlaya Erenler Şahı dedi, suçumu bağışla dedi. Hünkar, *Saru dedi, koltuğundan kabarcık çıksın, gövden şişip sarı sular aksın, görmeyince inanmadın değil mi?* Saru, tekrar Hünkar'ın ayaklarına kapanıp *Lutfet* dedi, *ben kuluna ilenme* dedi. Hünkar, *ok atıldı, geri gelmez önceden*

⁸¹ Ahmet Yaşar Ocak, a.g.e., ss.78

⁸² A.Ali Atalay (Vaktidolu), (1997), *Abdal Musa Sultan ve Velayetnamesi*, Can Yay.,9.Baskı, ss.114

⁸³ Abdurrahman Güzel, a.g.e., ss.56-64

aklına başına alman gerekti dedi.”⁸⁴ Yusuf Dede menkıbesinde; Bir gün Dede İbrahim’in büyük oğlu olan Yusuf Dede bir gün dağdan köyüne dönerken yolda iki üç kişiye rastlar. Mevsim kışmış. Bu adamlar Yusuf Dede’yi görünce elma ağacını göstererek bize elma ver, canımız elma istedi demişler. Dede Yusuf bu mevsimde elmayı size nereden getireyim demiş. Adamlar da nereden getirirsen getir demişler. Neyse Dede Yusuf elindeki asasıyla kurumuş elma ağacının dallarına vurmuş. Dallardan üç kişiye birer tane elma düşmüş. Dede Yusuf bunları uyarılmış. Sakın yemeyin çünkü bu elmalar zehirlidir demiş. İçlerinden biri dinlememiş, yemiş. Hemen oracıkta ölmüş. Diğer ikisi elmayı yemedikleri için yaşamışlar. Dede Yusuf’un asasıyla vurduğu, kış günü elmalarını döktüğü o elma ağacı hala yaşamaktadır. O elma ağacına dolu yağmadığı gibi içinde bulunduğu tarlaya da dolu vurmamaktadır. Bu elma ağacı Allah tarafından korunmaktadır.(14) Hacı Bektaş- Elmalar menkıbesi ile Yusuf Dede menkıbesinde ortak motifler mevsimin kış olması, kış mevsiminde elma istenmesi ve kışın yaprağını dökmüş, kuru ağaçtan elma çıkması ve elmaların silkelenip dökülmesi, Saru’nun Hacı Bektaş-ı Veli’nin bedduasına uğraması ve sarı sular akıtarak ölmesi ile Yusuf Dede menkıbesinde elmaların zehirli olması sonucu üç kişiden birinin Yusuf Dede’yi dinlemeyerek kendi payına düşen elmayı yiyerek ölmesi bu iki menkıbe arasında oldukça yakın motif ortaklığı ilk etapta dikkatimizi çekmiştir.

Yine Abdulgani Baba menkıbesinde ve Hacı Zeyrek Baba motiflerinde benzer menkıbe anlatılmaktadır. Bu menkıbelerden önce Abdulgani Baba’da; Adıyaman’da Çarşı Camii’nin yapımı esnasında işçilerin başında bulunmuş zaten camiyi kendisi yaptırmıştı. Akşamları işçilere yevmiyelerini öderken oturduğu postun altından altınları çıkarıp ödemelerini yaparmış. İşçilerden biri hergün kendilerine yevmiye olarak dağıtılan bitmez tükenmez bu altınları çalmaya karar verir. Gizlice posta yaklaşır, kaldırır, bir de karşısında koskocaman bir yılanın kıvrılıp uyduğunu görür. İşçi yılanı görür görmez bağıra bağıra dışarı çıkar. Etrafına toplananlara durumu anlatır. Bu arada Abdulgani Baba arkadan yavaşça kalabalığa doğru gelmektedir. İşçi Abdulgani Baba’yı görür görmez Baba’ya doğru koşar ve ellerine kapanır, özür diler.(3) Hacı Zeyrek Baba menkıbesinde ise; Hacı Zeyrek tarihi Kurşunlu Camii yaptırmışken, işçilerinden birisi gecikir. Bu durumu merak eden Hacı Zeyrek işçiye neden geciktiğini sorar. İşçi evli olduğundan sabah kalktığında gusül alması

⁸⁴ Abdalbaki Gölpınarlı, a.g.e., ss.32

gerektiğini, bunun için geciktiğini söyler. Hacı Zeyrek derhal camii yapımına ara vererek caminin yanına bir hamam yaptırmaya başlar. Hamamın yapımı bittikten sonra tekrar caminin yapımına dönülür. Hacı Zeyrek akşamdan akşama işçilerin ücretini öderken oturduğu minderi kaldırıp para çıkartır dağıtırmış. İşçilerden birkaçı, sabahtan akşama kadar çalışmanın bir anlamı yok zaten bize verilen paralar da minderin altında diye düşünerek, kimse yokken gizlice minderi kaldırıp paraları almaya çalışırlar. Minderi kaldırdıklarında kocaman bir kara yılan görürler. Yılanı görür görmez kaçmaya başlarlar.(42) Bu velilerin cami yaptırırken işçilerin ücretlerini minderin (postun) altından çıkartmaları ve bu altının (para) hiç eksilmemesi motifi Hacı Bektaş- 1 Veli ile Kadıncık Ana menkıbesinde anlatılan Hacı Bektaş-1 Veli'nin elini seccadesinin altına sokarak avuçlarla altını Kadıncık Ana'nın eteğine boşaltması ve hiç bitmemesi⁸⁵ ile birbirine benzemektedir. Motif benzerliği ve Adıyaman'da aynı menkıbenin iki farklı yerlerde anlatılması aynı motifin farklı zaman ve mekanlara göç etme ihtimalini gündeme getirmektedir. Hacı Bektaş-1 Veli menkıbelerinin anlatıldığı dönem göz önüne alındığında bu motifin Hacı Bektaş-1 Veli menkıbesinden alınmış, işlenmiş olabileceği ihtimalini akla getirmektedir.

Adıyaman'ın Çelikhane İlçesi'nin Pınarbaşı Kasabası'nda meftun bulunan Güzel Dede'nin zehri içip ölmemesi ile Karadonlu Can Baba menkıbesinde anlatılan zehir içirilmesi ölmemesi motifi benzerlik göstermektedir. Bu menkıbeye göre; "Kavus Han'ın hatunu Karadonlu Can Baba'ya *sen üç gün üç gece ateş içinde kalmışsın da bir şey olmamış* der. *Bir de elimden şu bir kadeh zehri iç; gene hiçbir şey olmazsan sana, biz de inanırız, dinine gireriz.* Karadonlu Can Baba, bir iki demeden Hatun'un elinden zehri alır, içer ve kendisine hiçbir şey olmaz.⁸⁶ Güzel Dede menkıbesinde ise; birgün Güzel Dede, Adıyaman'daki ünlü toprak ağası Mehmet Ağa ile arası çok iyiymiş. Güzel Dede sık sık Mehmet Ağa'nın evine gider, Mehmet Ağa Güzel Dede'nin her gelişinde Dede'yi en güzel şekilde ağırlarmış. Dede'nin bu kadar sık gelmesi Mehmet Ağa'nın karısını rahatsız etmeye başlamış ve ağayla sık sık tartışır olmuşlar. Ağa Dede'nin ermiş bir insan olduğunu, onlara Ağuçanlar (zehir içenler) dendiğini söylemiş. Hanım inanmamış tabii. Hanım Dede'den kurtulmanın en güzel yolunun onu zehirlemek olduğuna karar verir. Hem anlarız gerçekten ermiş biri mi yoksa sahtekar biri mi diye. Yine Güzel Dede'nin konuk olduğu bir gün yemekler yenmiş, Hanım içerde Dede ve Ağa'ya kahve

⁸⁵ Abdülbaki Gölpınarlı, a.g.e., ss.63

⁸⁶ Abdülbaki Gölpınarlı, a.g.e.,ss.38

yaparken Dede'nin fincanına zehir koymuş ve Dede'ye sunmuş. Dede bu fincanın içinde zehir olduğunu biliyorum ama yine de içeceğim diyince kadın şok geçirmiş. Dede bir fincan zehirli kahveyi içmiş. Dede içtiği zehri tekrar parmaklarından fincana boşaltmış.(55) Yine Adıyaman Merkez Kındıralı Köyü'nde meftun bulunan Kamber Dede'nin dedesi Kureyş Dede Şeyhler Köyü'nde ikamet ederken köylülerden bazıları idareye, Kureyş Dede vatana millete hainlik yapıyor, halkı devlete karşı örgütlüyor diye şikayette bulunur. Bunun üzerine Kureyş Dede'yi tutuklayıp nezarete atarlar. Kureyş Dede'ye kahve ikramı yapıyorlar havasıyla zehirli kahveyi içirirler. Dede ölmüştür şimdiye kadar diye düşünerek sabah gelip nezarete geldiklerinde Dede'nin yatağın içinde uzanmış bir halde sakalını tarıyor olduklarını görmüşler. Dede, adamı yanına çağırarak fincanı eline alır ve içine içtiği zehiri parmaklarından boşaltır ve bunu al ve götür der.(27) Zehir içip ölmeme motifi Alevi Bektaşî anlatıları içinde çok sık rastlanmaktadır. Nihayetinde yukarıda menkıbesi örnek menkıbesini anlattığımız Güzel Dede'nin sülalesine Ağuçanlar (zehir içenler) denmesi de buna en güzel örnektir.

Yine Arap Şeyh menkıbesinde anlatılan Arap Şeyh'in eşinin öleceğini önceden bilerek kirvesinden bayan cenaze işlemleri için gerekli malzemeleri kefen vb. istemesi motifiyle Hacı Bektaş-ı Veli- Akçakoca menkıbesindeki kötü huylu karısının öleceğini önceden bilerek kefeni köylülerin önüne koymas ve defnedilsin talimatını vermesi arasında büyük benzerlik vardır. Hacı Bektaş-ı Veli- Akçakoca menkıbesinde; Hacı Bektaş- ı Veli birgün Akçakoca'nın evine konuk olmak için Develi'ye gider. Fakat Akçakoca'nın eşi kötü huylu bir kadın olduğu için gelen misafirlerden rahatsız olmaktadır. Hacı Bektaş-ı Veli'nin Akçakoca'nın evine misafir olduğu bir akşam Akçakoca köy halkını çağırır ve kefen bezini eline alarak köylülerin önüne koyar. Karısının vadesini tamamladığını, kadının çilesini çekmekten kurtulduğunu söyleyerek varıp gidin kadının cenaze işlemlerini tamamlayın der. Köylüler içeri girdiklerinde kadının gerçekten öldüğünü ve kendiliğinden yıkandığını görmüşler. Akçakoca'nın verdiği kefen beziyle kadını kefenleyip cenazesini kılıp gömerler.⁸⁷ Arap Şeyh menkıbesinde ise; bir kış günü Arap Şeyh kirvesine haber gönderir. Kadın cenazesini için ne gibi malzemeler gerekiyorsa al ve gel der. Kirvesi niye istiyorsun bunları Şeyhim diye sorduğunda ise bekle ve gör der. Aradan birkaç

⁸⁷ Abdalbaki Gölpinarlı, a.g.e., ss.37

gün geçmeden Arap Şeyh'in eşi ölür. Cenazesi kılınp gömülür. Kirvesi ise Arap Şeyh'in büyük bir evliya olduğundan hiç kuşkusuz kalmaz.(22)

Vahşi hayvanları hizmetine alma motifi yine Alevi Bektaşî menkıbelerinde çokça anlatılan motiflerdendir.⁸⁸ Nitekim Hacı Bektaş-ı Veli velayetnamesi'nin Akça Koca-Karısı adlı menkıbede Abu'l Hasen'in arslana odun yükletip hizmetine almasıyla⁸⁹ Gazğan Dede menkıbesinde anlatılan kurda odun yükletilmesi motifi⁹⁰ ilerde tekrar değineceğim gibi Adıyaman yöresindeki türbe ve evliya anlatılarının büyük bir kısmında Alevi Bektaşî inançlarının hakimiyeti, bu Alevi-Bektaşî anlatılarının olduğu yerlerdeki anlatılarla benzerliğinin neticesi olarak, ortak bir motiftir.

Adıyaman'ın Tut ilçesinde medfun olduğuna inanılan, oldukça yüksek bir dağın tepesinde kabri bulunan Battal Gazi ile ilgili anlatılan ve pınar başında uyuyup kalmasıyla Güzel Oğlan lakabını alması⁹¹ ile Hasan Köksal'ın 1206 tarihli yazılı kaynaktan günümüz Türkçesine çevirdiği Battal Gazi Destanı adlı eserinde Battal Gazi'nin yiğitler yiğidi, erenler şahı olmasının yanı sıra "Güzelliği"de dillere destandır. Battal Gazi'nin yiğitliği ve güzelliği Adıyaman bölgesinde de aynen akıllarda kalmıştır.

Vilayetname-i Hacı Bektaşî Veli'de Saru Saltuk menkıbesinde Hacı Bektaş'ın tekkesindeki çiftlikte öküzlere Eçek ismindeki bir derviş o derece hizmet edermiş ki anlatmak imkansızmış. Yerlerini o kadar yumuşak bir hale getirirmiş ki kendisi soyunur, çırılçıplak yuvarlanır, bir yanına bir şey batarsa onu bulur, atarmış. Yemlerini fazla verirmiş.⁹² Adıyaman merkez Sarıharman Köyü yakınlarında, yaşadığı dönem hakkında bilgimiz olmayan Çıplak Dede ile ilgili anlatılan menkıbede, Çıplak Dede'nin evliya, eren olmasındaki en büyük paye O'nun ağasına hizmet ederken gönülden hizmet etmesi ve çok büyük fedakarlıklarda bulunmasıdır.⁹³ Bu fedakarlıklardan birisi de Ağa'nın ahırında inekler daha daha sağlıklı şartlarda yaşasınlar diye çırılçıplak soyunması, bu halde yuvarlanması, vücuduna bir şey batarsa onu bulup, atıp ve düzeltmesidir.⁹⁴ Bu motif çok sevilmiş olmalı ki birçok yöre de kullanılmaktadır. Muhtemelen aynı motiflerin gerek Adıyaman'daki Çıplak Dede

⁸⁸ Ahmet Yaşar Ocak, a.g.e., ss.93

⁸⁹ Abdalbaki Gölpinarlı, a.g.e.,ss.114

⁹⁰ Bkz. 2.Bölüm (Gazğan Dede)

⁹¹ Bkz. 2.Bölüm (Güzel oğlan, Battal Gazi)

⁹² Abdalbaki Gölpinarlı, a.g.e., ss.44

⁹³ Bkz. 2. Bölüm (Çıplak Dede)

⁹⁴ Bkz. 2.Bölüm (Çıplak Dede)

menkıbesinde, gerekse diğer yörelerde anlatılan evliya menkıbelerinde kullanılması Hacı Bektaş-ı Veli menkıbesinde yukarıda sözü edilen motifin taşınmış olması ihtimalini akla getirmektedir. Yoksa Çıplak Dede ve benzer motiflerle anlatılan diğer evliyaların benzer şekilde ermeleri elbette akla pek yatkın gelmemektedir. Bu motifin benimsenmesinde kanımızca feodal toplumlarda ağaya itaat ettirme mantalitesini benimsetme düşüncesi de olabilir.

Adıyaman'ın Tut ilçesinde Adıyaman'ın en yüksek tepelerinin birinde kabri bulunan Battal Gazi'nin (Güzel Oğlan) hakkında anlatılan destansı menkıbe ile Hasan Köksal'ın Battal Gazi Destanı isimli çalışmasındaki destan parçalarının biriyle kıyaslama yapacağım: Derlediğim destanda; Battal Gazi (Güzel Oğlan) babasının intikamını almak için yola koyulmuştur. Uzunçayır mevkiinde (Tut ilçesi) bir pınar başına geldiğinde suyunu içer ve yorgunluktan uyumaya başlar. Battal Gazi uyurken aşağıdan keşişler Güzel Oğlan'ı yakalayıp Başkeşiş'in yanına getirirler. Kim olduğu ve ne için burada olduğu sorulur. Battal Gazi kendisini Kayseri Rumlarından olduğunu ve silahşörlük öğrenmeye geldiğini anlatır. Baş Keşiş Güzel Oğlan'a inanır. Tabi Battal Gazi'nin güzelliğine de kendini kaptırır. Ve Güzel Oğlan'ı elde etmek ister. Keşişler silahşörlüğü öğretmek için Güzel Oğlan'ı Narlık denilen mevkiye götürürler. Battal Gazi on iki tane keşişin kellesini keser ve atının terkesine doldurur. Bu sırada Battal Gazi'nin annesi merak içindedir. Battal Gazi intikam almanın gururuyla atına biner, hızla Malatya'ya varır. Amcasının yanına gider. Amcası neredeydin? Anneni merak içinde bıraktın diye kızar. Amcası terkinin içinde karpuz mu var diye merak eder. Battal Gazi Enişdereliler'in kelleleri der ve terkiyi boşaltır. Amcası bu kelleri görünce iyice telaşlanır. Enişdereliler şimdi Malatya'yı basacaklar der. Battal Gazi ardından annesinin yanına varır. Olan biteni annesine anlatır. Çok geçmeden Enişdereliler Malatya'yı basarlar. Battal Gazi savaşırken yaralanır. Daha fazla savaşamayacağını anlayan Battal Gazi Peteklik Boğazı denilen mevkide şehit düşer.(89) Hasan Köksal çalışmasında ise, Cafer (Battal Gazi) babasının intikamını almak için atıyla yola koyulur. Atıyla yola devam ederken babasının kanlısı Mihriayil denilen komutanın kardeşi Şamaseb tarafından durdurulur. Cafer'e kimsin ve ne geziyorsun diye sorar. Cafer ben Çinliyim, adım Kanustos Zerkere derler. Silahşörlük öğrenmeye geldim der. Şemaseb ben bu bölgenin en iyi silahşörüym der. Sana öğreteyim der. Cafer duelloya çağırır, duelloda Şemaseb'i yener, islama davet eder; ancak Şemaseb islamı kabul etmeyince kafasını keser. Ardından bir yolcuyla karşılaşır. Yolcuya aşağıda görünen Kale içindeki şehir hakkında bilgi alır. Yolcu

buranın Mamuriye Şehri olduğunu ve burada Hüseyin Gazi'yi şehit ettikleri yer olduğunu söyler. Yolcu Mihriayil askerlerinin Malatya'yı işgal etmek için hazırlık içinde olduklarını da ilave eder. Cafer yolcudan ayrıldıktan sonra tepeden aşağı iner ve büyük bir bahçe içine girer. Bahçenin ortasında bulunan pınarın kenarında yer alan bir büyük ağaç dibinde kurulmuş bir taht görür. Cafer atını serbest bırakır, tahta çıkar. Aşırı yorgunluktan uyumaya başlar. Tam bu esnada Mihriayil beyleriyle beraber çıkıp gelir. Tahtında **ayın on dördüne benzer bir oğlan** görür. (Burada Mihriayil'in Cafer'e gönlü düşmesi söz konusudur.) Cafer'in bu garip durumunu gören Mihriayil güler. Cafer uyanır ve kendisine kim olduğu ve niçin burada olduğu sorulur. Cafer adının Sercayil Zerker olduğunu, Çinli olduğunu ve silahşörlüğü öğrenmeye geldiğini söylediğini söyler. Cafer'e ikramlarda bulunulur. Mihriayil kendini tanıtır. Kayser-i Rum'un başkomutanı olduğunu anlatır. Cafer Mihriayil ve beylerine sakilik eder. Onlar sarhoş olunca, Mihriayil Cafer'e sultanır. Elinden tutup bahçeye götürür. Mihriayil tam sarılacağı sırada Cafer yumruğunu Mihriayil'in göğsüne vurur. Mihriayil sersemeler ve yere düşer. Hançeri boynuna dayayan Cafer, kendisinin Hüseyin Gazi'nin oğlu olduğunu, adının Cafer olduğunu Müslümanlığı kabul ederse canını bağışlayacağını söyler. İslamı kabul etmeyen Mihriayil'in kafasını keser. Ardından beyleri teker teker çağırarak hepsinin kafasını keser. Tam on dört kişinin kafasını keser. Malatya'ya varır. Bağ evlerinin birine kelleleri bırakır. Eve annesinin yanına gider. Annesine olanları anlatır. Lalası Tevabil'e haber iletilir. Tevabil'e de olan biten anlatılır. Tevabil sevinir. Diğer beylere haber salınır. Bu arada Kayser Arakil'e haber iletilir. Kayser ordusuyla Malatya üzerine sefere çıkar. Bu arada İslam ordusu da hazırlığını yapar ve savaş meydanına toplanırlar. Battal Gazi büyük kahramanlıklar göstererek Kayser'in ordusunu dağıtır.⁹⁵ Buraya kadar olan bölümde dikkatimizi çeken ortak noktalar; her iki anlatıda Battal Gazi'nin babası Hüseyin Gazi'nin intikamını almak için yola çıkması, Battal Gazi'nin yorulup pınar başında uyuması, düşmanların Battal Gazi'yi uyurken yakalamaları ve Baş kişilerinin (Baş komutan veya Baş keşiş) Battal Gazi'ye gönlü düşmesi, Battal Gazi'nin bu kişilerin (keşiş veya beylerin) kafasını kesip atıyla Malatya'ya götürerek böylece intikamını alması ardından düşman askerlerinin Malatya'yı basmak için harekete geçip savaşmalarıdır. Farklı noktalara gelince; Adıyaman anlatısında Battal Gazi'nin adı Güzel Oğlan olarak geçmekteyken; Hasan Köksal'da Cafer'dir. Adıyaman anlatısında keşişler

⁹⁵ Hasan Köksal, (2007), *Battal Gazi Destanı*, Akçağ Yayınları, 2. Baskı, Ankara, ss.21-47

düşman olarak görünürken Hasan Köksal'da Başkomutan ve beyleri düşmandır. Adıyaman anlatısında Battal Gazi'nin uyuduğu yer normal bir pınar başı gibi görünürken; Hasan Köksal'da bahçenin ortasında, pınarın kenarındaki balıklı, havuzlu şadırvanın yanındaki tahtta denilerek detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Yine Adıyaman anlatısında Battal Gazi uyurken yakalayan keşişler alıp Baş keşişin yanına götürülürken; Hasan Köksal'da Başkomutan beyleriyle bahçeye tesadüfen gezmeye geldiğinde tahtında yatan çocuğu görürler ve gülerler. Adıyaman anlatısında Narlık denilen mevkide on iki tane keşişin silahşörlük öğretirken keşişlerin kellelerini kesmesi anlatılırken; Hasan Köksal'da önce kendisine sulanan Başkomutan Mihrayil'in kafasını kesmesi, ardından diğer beylerin kafasını kesmesidir. Diğer bir farklılık ise sayılar arasındadır. Adıyaman anlatısında sayı on iki iken; Hasan Köksal'da o dördür. Bir diğer farklılık ise Adıyaman anlatısında annesi ile amcası arasında geçen diyalog varken; Hasan Köksal'da Battal Gazi'nin lalası Tevabil ile aralarında geçen diyalog vardır. Adıyaman anlatısında Battal Gazi'nin amcasının kelleri görünce düşman askerleri basacak diye telaşlanması söz konusu iken; Hasan Köksal'da lalası Tevabil'in sevinerek beylere haber salmasıdır. Ve en önemli farklılık ise Malatya'yı basmak isteyen düşman askerleriyle yapılan savaşta, Adıyaman anlatısında Battal Gazi'nin savaşta yaralanarak savaştan uzaklaşıp, تنها bir yerde şehit olması söz konusu iken; Hasan Köksal'da Battal Gazi bu savaşta çok büyük kahramanlıklar göstermiş ve düşman askerleri mağlup edilmiştir. Ayrıca Battal Gazi ne şehit olmuş ne de yaralanmıştır. Ben Adıyaman anlatısındaki şehit olma inancını Battal Gazi'nin kabrinin bulunduğu yerin özelliğine bağlıyorum. Çünkü oldukça yüksek bir dağın tepesinde bulunmaktadır. Normal bir ölüm olduğuna inanılsaydı eğer kabrinin orada olmasının mantıklı bir açıklaması olmayacaktı. Hasan Köksal'da Battal Gazi'nin ölümü; Kayser'in kızı Battal Gazi'ye aşık olmuştur. Battal Gazi fethedeceği kalenin dibinde namazını kılar. Çok yorgun olduğunu anlar. Biraz dinlenmek için kafasının altına bir taş koyar ve kestirmeye başlar. Bu sırada Kayser'in kızı Battal Gazi'yi herkesin gözü önünde uyumaması gerektiğini belirtmek için küçük bir kağıda yazı yazar ve Battal Gazi'ye atar. Bu küçük taş Battal Gazi'nin kulağına dokunur. Battal Gazi burada bu küçücük taşla şehit olur.⁹⁶ Aslında Hasan Köksal'ın anlatısındaki küçücük bir taşın Battal Gazi'yi öldürmesi olayı eskiden Adıyaman'da

⁹⁶ Hasan Köksal, a.g.e., ss.318-320

yaşlılarca da anlatılmış. Yine Adıyaman'da Battal Gazi'nin kahramanlığının yanında güzel bir erkek olması da anlatılmış.(6)

Adıyaman Çelikhan'da türbesi bulunan Ulubaba (Hüseyin Gazi) ile anlatılan menkıbevi destanla Hasan Köksal'ın Battal Gazi Destanı'nda işlenen konu ve motifin benzerliği dikkatimizi çekmiştir. Derlediğim destan parçasında birgün Hüseyin Gazi Beydağı'na çıkar. Dağda bir tane geyiğe rastgelir. Bu geyik Kurucaova'da yaşayan bir kralın geyiğidir. Hüseyin Gazi bu geyiği avlamak ister ancak bir türlü avlayamaz. Geyik kovalamaca sonunda kralın şehrine kan ter içinde varır. Kralın adamları geyiğe niçin kan ter içinde kaldığını sorarlar. Geyikse kendisinin Beydağı dağlarında otlarken Malatya Serdarı Hüseyin Gazi tarafından bu şehre kadar kovalandığını anlatır. Haber derhal krala iletilir. Kral Hüseyin Gazi'yi huzuruna çağdırtmak için adamlarını Malatya'ya gönderir. Adamlar Hüseyin Gazi'ye mesajı iletğinde kızar ve kendilerini yanına gönderen krallarını kendi ayağına çağırır. Kral sinirlenmiştir. En seçkin silahşörlerinden yedi sekiz kişiyi tekrar gönderir, gelmezse zorla getirmelerini emreder. Adamlar Hüseyin Gazi'nin yanına geldiklerinde krallarının geyiğini niçin kovaladığını ve kendilerinin Hüseyin Gazi'yi zorla götürceklerini söylerler. Hüseyin Gazi ise sinirlenir. Seçkin silahşörlerin arasına şimşek gibi dalarak ve hepsini öldürür. Burunlarını ve kulaklarını da keserek cesetlerini krala gönderir. Kral kendi adamlarının bu alçaltıcı hallerini görünce sinir küpüne döner. Kırk bin askeriyle Malatya üzerine yürür. Savaş günlerce sürer. Hüseyin Gazi yaralanır ve savaştan ayrılır. Atı Aşkar'la birlikte Adıyaman'ın en yüksek noktası olan şimdiki türbesine gelir ve burada şehit düşer.(52) Hasan Köksal'da ise; bir gün Hüseyin Gazi, Mamuriye tarafına avlanmaya çıkar. Üzerinde nakışlı atlastan bir çul ve kıymetli taşlar bulunan bir geyik görür. Atını teper ve geyiği kovalamaya başlar. Amacı geyiği yakalayıp oğlu Cafer'e armağan etmektir. Birkaç kement atar ancak yakalayamaz. Geyik kaçır. Onu kovalarken bir dağın öte tarafına geçer. Hüseyin Gazi ardından dağın aşağısına baktığında hava üzerinde bir kale görür. Ve kalenin eteğinde büyük bir şehir ve askerler vardır. Şehrin beyi Mihrayil'dir. Kayser'in (İmparator'un) kayın biraderidir. Geyik yorulmuş bir vaziyette Mihrayil'in çadırına varır. Mihrayil geyiğin terlemiş olduğunu görünce adamlarına geyiği kovalayan kişiyi bulup öldürün talimatı verir. Adamlar Hüseyin Gazi'yi bulurlar ve geyiği niçin koşturduğunu sorarlar. Hüseyin Gazi Mihrayil'e meydan okuyarak geyiği güzellikle vermesini ister. Bu duruma sinirlenen Mihrayil tüm askerlerine emrederek Hüseyin Gazi'yi hazırlıksız yakalayıp kuşatırlar. Hüseyin Gazi düşman askerlerin çoğunu öldürür. Ancak

yaralanır ve şehit düşer. Atı Aşkar ise, kan revan içinde düşmanlardan kaçmayı başarır ve Malatya'ya ulaşır. Atı gören beyler Hüseyin Gazi'nin şehit olduğunu anlarlar.⁹⁷ Hüseyin Gazi'ye ait bu benzer kesitler arasındaki benzer ve farklılıkları ele alacağız:

Ortak tarafları, her iki anlatıda da Hüseyin Gazi geyik avlanmaya gider. Geyik bir şekilde kaçmayı başarır. Geyiğin kan ter içinde şehre varması ise Hüseyin Gazi'yle savaşmalarına neden olur. Yine her iki anlatıda Hüseyin Gazi şehit olur ve atı kaçar.

Farklı tarafları, derlediğimiz anlatıda Hüseyin Gazi Beydağı'nda ava çıkmışken, Hasan Köksal'da Mamuriye şehri tarafına avlanmaya çıkmıştır. Derlediğim destan parçasında geyiği öldürmek amacıyla kovalamaca varken; Hasan Köksal'da diri yakalayıp oğlu Cafer'e armağan etmek için kovalamaca vardır.

Türk menkıbeleri tarihinde veli veya şamanların ateşe girip yanmamaları çokça anlatılır. Abdal Musa menkıbelerinin birinde Abdal Musa'yı yok etmeyi amaçlayan Teke Beyi büyük bir ateş yakıp Abdal Musa'yı ateşe atmak ister. Ancak Abdal Musa'nın dağla taşla birlikte geldiğini gören Teke Beyi'nin ordusu dağılır, yaktıkları büyük ateşin içine Abdal Musa ve müritleri sema dönerek girerler. Ateş söner gider.⁹⁸ Arap Hasan Baba ile Hallo Baba menkıbelerinde, bu velilerin kor haldeki ateşe girip yanmamaları eski şamanlıktan kalma bir keramet gösterme motifi olabilir. 17.yy'da Altaylar bölgesinde anlatılan Kalpas isimindeki Şaman ile ilgili anlatılan efsanede: Oyrot Beyi Kalpas'a ateşe attırır. Kalpas ateşinden uçup gitmek ister ancak Kalpas'ın yanındaki diğer şaman uçamaz. Bunun üzerine o da ateşten çıkmaz. Kendisi ateşte yanmadığı gibi yanındaki şamanın da yanmasını engeller.⁹⁹

Rufai tarikatine mensup şeyhlerce sıkça rastladığımız vücudu keskin şeylerle, özellikle de kılıçla delme olayına Şeyh Şükrü menkıbelerinin birinde de rastlanılmaktadır.¹⁰⁰ Türkmenistan'da Çari Bahşi adında bir şamanın da kılıcı kendine sapladığı halde hiçbir zarar görmemesi¹⁰¹ Türk Dünyasında da revaç gören bir motif olduğunu göstermektedir.

Adıyaman yöresinde üç tane Yel Baba'ların varlığı dikkatimizi çekmiştir. Bunlardan biri Adıyaman şehir merkezinde, öbürü Adıyaman Pirin Köyü yakınlarında, diğeri ise Besni Su Gözü civarındaki **Yel Baba** ziyaretleridir. Her üç ziyarette de dikkatimizi çeken; halk arasında *yel vurması* olarak da bilinen soğuk

⁹⁷ Hasan Köksal, a.g.e., ss.16-19

⁹⁸ Abdurrahman Güzel, a.g.e., ss.50-51

⁹⁹ Fuzuli Bayat, (2005), *Türk Şaman Metinleri*, Üç Ok Yayınları, Ank. ss.159

¹⁰⁰ Bkz.2.Bölüm, (Şeyh Şükrü Baba)

¹⁰¹ Fuzuli Bayat, a.g.e. ss.178

algınlığına dayalı hastalıklardan biri olan romatizma hastalığı için gidilmeleridir. Her üç ziyaretinde adlarının **Yel Baba** olması dikkatimizden kaçmamıştır. Her üç **Yel Baba** anlatılarında da, bu kişiler hakkında bilgilerin yok denecek kadar az olması, buradaki velinin gerçek olup olmadığı düşüncesini akla getirmektedir. Gerçekte kişilerin gerçek isimlerinin “**Yel**” olamayacağı, *yel vurmasına* iyi geldiğine inanıldığından **Yel Baba** olarak adlandırılmış olabilecekleri düşüncesini akla getirmektedir.

Adıyaman Evliya menkıbelerinde dikkatimizi çeken bir diğer konu da bazı velilerin Kore veya Kıbrıs Savaşlarına gitmeleridir. Bu veliler bu savaşlara ya bizzat katılmışlardır veya askerlere yardımcı olmuşlardır. Kore Savaşlarına Çingil Baba ve Şeyh Ömer Baba katılmışken; Kıbrıs Savaşı’na Abcano ile Kamber Dede katılmışlardır.

Türbe anlatılarında dikkatimizi çeken bir husus yatan kişilerin çoğunlukla sahabe veya şehit olarak kabul edilışıdır. Bize göre; bunun en önemli nedeni bu veliler hakkında yeterli bilgiye sahip olunamasıdır. Türbesi olan veliye uluhiyet kazandırmanın en kısa yolu ise sahabe veya şehit olarak düşünülmesinden geçmektedir. Kanımızca bu şekilde menkıbeleşmelerinde millet olarak uzun süreden beri yaşanan savaş ve terörle içli dışlı olmamızın insanlarda yarattığı travma ve bunların menkıbelere sirayet etmiş olabileceğidir.

Adıyaman yatırlarının bazıları Adıyaman’ın en yüksek noktalarında bulunmaları ve bu yatırların birbirlerini görebilecek şekilde olmaları dikkatimizden kaçmamıştır. Adeta Adıyaman’ın dört bir köşesini tutarak Adıyaman’ı çember altına almışlardır. Velilerin dağların ve tepelerin doruklarında mezarlarının olması mantıken düşünüldüğünde çok inandırıcı gelmemektedir. Türk halklarının hemen hemen hepsinde görülen dağ kültürünün Adıyaman’da da diğer bazı Türk vilayetlerinde olduğu gibi, velilerin ruhları ve koruyuculuğu inancıyla değişime uğramış olabileceğini düşünmekteyiz.

5.3.ADIYAMAN VELİLERİNİN MAHİYET VE ŞAHSİYETLERİNE GÖRE SINIFLANDIRILMASI

Bu bölümde Adıyaman'daki veli kültürünün mahiyetine ve şahsiyetine göre tasnif ettik. Tezimizin birinci bölümünde bu velilerle ilgili geniş bilgiyi verdiğimiz için burada tekrara düşmemek için yeniden ele almadık.

5.3.1.Kültlerin Mahiyetlerine Göre Veliler

5.3.1.1.Mahalli Veliler: Bu sınıfa giren veliler, özellikle yazılı kaynaklara yansımamış olanlar, eğer gerçekten yaşamış şahsiyetler iseler, gerek hayatta iken gerekse öldükten sonra buldukları bölgenin sınırlarını aşacak kadar şöhret yapamamışlardır. Çoğu defa adları, mensup oldukları tarikatın Anadolu'nun ücra bir köşesindeki temsilcileri bulunmaları nedeniyle ancak kendi müritleri ve çevre halkı tarafından bilinir. Mezar yahut türbeleri de yine bu dar çevrede ziyarete sahne olur. Dolayısıyla kültleri de mahallidir.¹⁰² Adıyaman'da diğer yörelerde olduğu gibi mahalli velilerin sayısı diğerlerine göre oldukça fazladır. Bu sayı oldukça fazla olduğundan II. Bölümde de tasnif ettiğimiz gibi ilçe sıralaması ve alfabetik sıra baz alınarak ele alınacaktır:

*Merkez ilçedeki mahalli veliler

1.Abdulgani Baba: Adıyaman Merkez Çarşı Camiinde makamı vardır. Camii'yi yaptıran kişi olduğu sanılmaktadır. Menkıbesi Besni ilçe merkezindeki Hacı Zeyrek'in menkıbesin oldukça benzemektedir.

2.Akçalılı Hacı Efendi: Türbesi Adıyaman Merkez Atatürk Stadyumu'nun bitişiğindedir. Nakşibendi şeyhlerinden olduğu bilinmektedir.

¹⁰² Ahmet Yaşar Ocak, (1997), *Menakibnameler*, TTK Basımevi, Ank.,2.Baskı, ss.19

3.Arap Şeyh Hasan Baba: Türbesi Adıyaman Merkez Musalla Mahallesi'nde Atatürk İlköğretim Okulu bitişindedir. Rufai şeyhlerinden olduğu bilinmektedir.

4.Ata Efendi: Türbesi Adıyaman Merkez Kap Camii'nin avlusundadır. Kendisinin Mevlevi dervişlerinden olduğu sanılmaktadır.

5.Abzen Baba: Adıyaman merkez Durukaynak Köyü'nde bulunan türbedir. Çok bilinen bir türbe değildir.

6.Aziz Dede: Türbesi Adıyaman Merkez Yedioluk (Şahmir) Köyü'ndedir. Adıyaman'da çok bilinen ve her yıl anma törenleri düzenlenen bir veli olarak tanınmaktadır.

7.Bulduk Baba: Adıyaman Merkez Bulduk Camii'nin bitişiğinde olan bir türbedir. Menkıbevi ve tarihi hayatı hakkında pek bilgiye ulaşamadık.

8.Ceho'nun oğlu Musafa Baba: Adıyaman Merkez Yenipınar Camii arkasındadır. Adıyaman'ı fetheden Emevi Komutanı Mansur bin Cavena olduğu sanılmaktadır. Ancak Mansur bin Cavena ismi zaman içinde unutulmuş sadece Ceho'nun oğlu Mustafa Baba olarak hatırlanır olmuştur.

9.Çoban Baba: Adıyaman Merkez Musalla Mahallesi'nde Eski Marangozlar Çarşısı'nın arkasındadır.

10.Çıplak Dede: Adıyaman Merkez Sarıharman Köyü civarında çok eski bir türbedir. Asıl adının Mehmet Üryan olduğu sanılmaktadır.

11.Gazgan (Kadı Han) Dede: Adıyaman Merkez Ova Kuyucak Köyü yakınlarındadır. Kendisinin kadı olduğu sanılmaktadır.

12.Hacı Abuzer Baba:Adıyaman Merkez Musalla Mahallesi Eski Marangozlar Çarşısı civarındadır. Kadiri şeyhlerinden olduğu bilinmektedir.

13.Hasan-ı Mekki: Adıyaman Merkez Hoca Ömer Mahallesi'nde türbesi bulunmaktadır. Mevlanayı ve Yunus Emre'yi Sevenler Derneği'nin içersindedir. Türbesi Sarışeyhzade Mustafa Efendi ile yan yanadır.

14.Hubat Baba: Türbesi Adıyaman Merkez Hocaömer Mahallesi Belediye Nikah Salonu karşısındadır. Kendisi Hubat Baba olarak tanınmakta olup asıl adının Hz. Muhammed'in sahabelerinden Ubade bin Bişr olduğu sanılmaktadır.

15.İzollu Baba: Türbesi Adıyaman Merkez Sıratut Mahallesi'ndeki Sıratut Camii civarında türbesi bulunmaktadır. Asıl adının Hacı Mehmet Efendi olduğu sanılmaktadır.

16.İshak Baba: Türbesi Adıyaman Merkez Harıkçı Caddesi civarında, bir apartmanın merdivenleri altında kalmıştır. Diğer bir ifadeyle sadece yeri bilinmektedir.

17.Kafreş Baba: Türbesi Adıyaman Merkez Ayrancılar Çarşısı civarındadır.

18.Kamber Dede: Türbesi Adıyaman Merkez Kındıralı Köyü'ndedir. Asıl adı Kamber Doğan'dır.

19.Mısırlı Şah Mehmet: Türbesi Adıyaman Merkez Kömür Köyü'ndedir. Türbesinin ne zamandan beri var kesin olarak bilinmemektedir.

20.Öksüz İbrahim Baba: Türbesi Adıyaman Kalesi altındadır.

21.Soğan Baba: Türbesi Adıyaman Merkez Dardoğan Köyü'ndedir. Ne zaman yaşadığı bilinmemektedir.

22.Rıfat Baba (Mıraz Baba): Türbesi Musalla Mahallesi Şeyh Muhyiddin-i Arabi Camii'nin karşısındadır. Molla Muhyiddin Efendi'nin müridi olduğu söylenmektedir. Aynı zamanda şair kişiliği vardır.

23.Şah Hüseyin Baba (Türmüz Baba): Türbesi Adıyaman Merkez Türmüz Köyü'ndedir.

24.Şeyh Muhammed Zahiri (Turuş Baba):Türbesi Adıyaman Merkez Kuyulu (Turuş) Köyü'ndedir.

25.Şeyh Yusuf Baba: Türbesi Adıyaman Merkez Ulu Camii mahallesinde, Bir aralık İlköğretim Okulu yanındadır.

26.Üryan Baba: Türbesi Adıyaman Merkez Durukaynak Köyü Mezarlığı'ndadır.

27.Yedi Kardeşler: Adıyaman Şehir Stadyumu'nun güneyinde,yedi tane kardeşe ait olan büyük bir türbedir.

*Besni İlçesindeki mahalli veliler

1.Çarşı Zeyvası: Türbesi Besni Merkez Eski Ören Yeri'ndedir. Besni'de çok bilinen veli türbelerindedir.

2.Hacı Zeyrek: Türbesi Besni Merkez şehir mezarlığı içerisinde.

3.Haceli Baba: Türbesi Besni Üçgöz (Sofraz) Köyü içerisinde.

4.Halil Baba (Hallo Baba): Türbesi Besni Merkez şehir mezarlığı içindedir. Kendisinin şeyh olduğu bilinmektedir.

5.Mustafa Baba: Türbesi Besni Merkez Dumlupınar Mahallesi'nde Mustafa Baba Camii içerisinde.

6.Sakalaş Baba: Türbesi Besni Merkez şehir mezarlığındadır.

7.Hicabi Baba: Türbesi Besni Merkez Eski Ören Yeri civarındadır. Besni'nin eski müftülerinden olduğu söylenmektedir.

8.Yel Baba: Türbesi Besni Değirmendere Çayı Su Gözü mevkiindedir.

9.Şeyh Ömer Baba: Türbesi Besni Aktepe Köyü mezarlığındadır.

10.Şeyh Vakkas Baba: Türbesi Besni Kurugöl'dedir. Yaklaşık olarak 50 yıl kadar önce öldüğü söylenmektedir. Köyün çobanı olduğu söylenmektedir.

*Çelikhan İlçesindeki mahalli veliler

1.Ulu Baba (Hüseyin Gazi): Türbesi Çelikhan'ın Sarıkaya Köyü civarındaki Adıyaman'ın en yüksek noktalarından birinin üzerindedir. Battal Gazi'nin babası Hüseyin Gazi olduğuna inanılmaktadır.

2.Zerban: Türbesi Çelikhan'ın Pınarbaşı (Bulam) Kasabası içindedir. Genç bir kız olduğuna inanılmaktadır.

3.Güzel Dede: Türbesi Çelikhan Pınarbaşı Kasabası Kurudere Mahallesi'ndedir. Ağuçanlar olarak da bilinen ünlü bir ocak olan Güzel Dede köklü bir Dede ailesine mensuptur.

4.Şahbor: Türbesi Çelikhan-Adıyaman yolu arasındadır. Birden çok yatır yan yanadır.

Gerger İlçesi'ndeki Mahalli Veliler

1.Üzeyir Peygamber: Türbesi Gerger İlçesi ile Kahta-Karadut Köyü sınırındadır. Üzeyir Peygamber'in burada 100 yıl kadar uyuduktan sonra uyanıp ölmüş merkebinin diriltilerek yoluna devam ettiği yerin başlangıcı olduğuna inanılan bir türbedir.

2.Yalangoz: Türbesi Gerger İlçesi Sutepe Köyü mevkiindedir. Tarihi veya menkıbevi hayatına ilişkin bilgi edinemedik. Kız çocuğu olduğuna inanılmış. Şimdilerde yaşlılardan başka kimse bilmemektedir. Belli bir türbeye de sahip değildir.

3.Şehit ve Seyyid Mustafa Baba: Türbesi Gerger-Kahta ilçe sınırları arasındaki Karadut Köyü içerisindedir.

4.Karadutlu Sofi Muhammed Baba: Türbesi Gerger-Kahta ilçe sınırları arasındaki Karadut Köyü içerisindedir.

5.Şeyh Hasan Baba: Türbesi Gerger İlçesi Üçkayalar Köyü Traksu Mezrasındadır. Gerger'de bilinen bir velidir.

***Gölbaşı İlçesi'ndeki Mahalli Veliler**

1.Tırtıl Baba (Dünder Baba): Türbesi Gölbaşı İlçesi Yarbaşı Köyü içerisinde yer almaktadır.

***Kahta İlçesi'ndeki Mahalli Veliler**

1.Çingil Baba: Kahta'nın Damlacık Köyü Çingil Mezrası mevkiindedir. Menkıbevi hayatıyla ilgili az da olsa bilgi edinebildik. Yaklaşık olarak 50 yıl önce vefat ettiği söylenmektedir.

2.Şeyh Kadir Baba: Türbesi Kahta İlçesi Sırakaya Köyü içerisinde yer almaktadır. Yaklaşık olarak 70 veya sene önce yaşadığı sanılmaktadır.

3.Şeyh Ömer Nurani: Türbesi Kahta-Diyarbakır yolu üzerinde Gölge Köyü mezarlığı içerisinde yer almaktadır.

4.Şeyh Şükrü Baba: Türbesi Kahta İlçesi Hasandığın Köyü mezarlığında yer almaktadır. Kahta'da çok da olmasa bilinen bir velidir. Menkıbevi hayatıyla ilgili bilgiler edindik. Bu velinin yaklaşık olarak 50 yıl önce öldüğü mezar taşında yazılmaktadır.

5.Hacı Yusuf Baba: Türbesi Kahta İlçesi Hacı Yusuf (Bozmiş) içerisinde yer almaktadır. Tahmini olarak 200 yıllık bir yatırıdır. Adıyaman'da çok iyi bilinen bir türbedir. Halk arasında "Cin Çarpması" olarak da bilinen hastalık için gidilir.

6.Abu Sadık: Türbesi Kahta İlçesi'ne 5 km doğusunda Atatürk Barajı kenarındadır. Tarihi veya menkıbevi hayatına ilişkin bir bilgi bulamadık. Uzun yıllardan beridir üstü açık bir yatırı olmasıyla dikkat çekicidir. İnanişaya göre Abu Sadık üstünün diğer yatırırlar gibi kapatılmasını istememektedir.

***Samsat İlçesi'ndeki Mahalli Veliler**

1.Safvan bin Muattal: Samsat İlçesi yakınlarındadır. Sahabe olarak da bilinmektedir. Çok eskiden beri bilinen bir yatırıdır. Son yıllarda yapılan bilimsel araştırmalar sonucu gerçek sahabe olduğu görüşü hakim olmuştur.

2.Küçük Hasan: Samsat ilçe merkezi'ndedir. Tarihi veya menkıbevi hayatına ulaşamadık. Sadece küçük bir çocuk olduğuna inanılmaktadır. Türbesi Yeni Samsat'a nakledilmiştir.

*Tut İlçesi'ndeki Mahalli Veliler

1.Şeyh Ali Baba: Türbesi Tut ilçe merkezi'ndedir. Adıyaman'daki Şeyh Abdurrahman-ı Erzincani'nin oğlu olduğuna inanılmaktadır.

2.Battal Gazi: Türbesi Tut İlesi yakınlarındaki Evren Tepe üzerindedir. Güzel Oğlan ziyareti olarak da bilinir.

3.Hüseyin Gazi: Türbesi Tut İlçesi yakınlarındaki Kızıl Tepe üzerindedir. Battal Gazi'nin babası olduğuna inanılmaktadır.

4.Şah Abdurrahman: Tut İlçesi Dağyalangoz Köyü yakınındadır. Adıyaman'daki Şeyh Abdurrahman-ı Erzincani'nin çocuklarından olduklarına inanılmaktadır. Bu yatırda biri erkek üç çocuğun yattığına inanılmaktadır

5.Menekşe: Tut İlçesi Dağylangoz Köyü arkasındaki tepe üzerindedir. Battal Gazi'nin kızı olduğuna inanılmaktadır. Diğer yatırlar gibi yüksek tepelerden birindedir.

5.3.1.2.Genel Veliler: Bu sınıfa giren veliler bütün ülke çapında şöhret bulmuş kişilerdir.¹⁰³ Adıyaman'da bu tipten veli olarak Adıyaman Merkez İndere (Zey) Köyü'nde türbesi buluna Şeyh Abdurrahman-ı Erzincani'yi gösterebiliriz. Kendisi 14. yy'da Anadolu'ya gelmiş olan, Anadolu'nun Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında Yunus Emre, Hacı Bayram- 1 Veli, Somuncu Baba gibi önemli katkıları olan şahsiyetlerden biridir. Bazı kaynaklar ünlü Somuncu Baba'nın Şeyh Abdurrahman-ı Erzincani'nin kızıyla evli olduğu konusunda hem fikirdirler.¹⁰⁴

5.3.2.Şahsiyetlerinin Niteliklerine Göre Veliler

5.3.2.1.Gerçek Veliler

Bu kısım veliler, gerek yazılı kaynaklar, gerekse şifai rivayetler vasıtasıyla veya kendilerinden kalan belgelerle, gerçekten yaşamış kişilerdir.¹⁰⁵

1. Ait oldukları içtimai çevreye göre

1.Şehirli Veliler: Bunlar genellikle; 13.yy'dan itibaren başlayarak Anadolu'nun Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında önemli katkıları bulunan, daha çok

¹⁰³ A.Yaşar Ocak, a.g.e.,ss.19

¹⁰⁴ Necdet Yılmaz, a.g.m., ss.201-213

¹⁰⁵ A.Yaşar Ocak, a.g.e.,ss.19

şehir merkezlerindeki tarikat şeyhlerinin temsil ettikleri veli grubudur.¹⁰⁶ Adıyaman genelinde bu tür velilere Adıyaman Merkez İlçe şehir merkezi ve Besni İlçesi şehir merkezi olmak üzere iki yerde tespitlerde bulunulmuştur. Sırasıyla önce Adıyaman merkez sonra Besni İlçesi'ndeki bu gruba giren velileri ele alacağız:

I) Adıyaman şehir merkezinde, Adıyaman Şehir Stadyumu bitişiğinde türbesi bulunan *Akçalı Hacı Efendi* kaynakların verdiği bilgilere göre Nakşibendi Şeyhi'dir. Asıl adı Hacı Habibzade Muhammed Efendi'dir.¹⁰⁷

II) *Hacı Abuzer Baba*, Adıyaman şehir merkezinde, Musalla Mahallesi Atatürk İlköğretim Okulu civarında türbesi vardır. Kaynakların verdiği bilgiye göre kendisi Kadiri şeyhlerindendir.¹⁰⁸

III) *Şeyh Muhyiddin-i Arabi (Molla Muhyiddin Efendi)*, Adıyaman şehir merkezinde, Şeyh Muhyiddin-i Arabi Camii'nin avlusunda türbesi vardır. Kaynakların verdikleri bilgilere göre kendisi Nakşibendi şeyhlerindendir.¹⁰⁹

IV) *Arap Şeyh Hasan Baba*, Adıyaman şehir merkezinde, müridi Hacı Abuzer Baba ile aynı türbede yatmaktadırlar. Arap Şeyh Hasan Baba'nın menkıbevi bilgilerinin haricinde yazılı kaynak olarak, Dr. Nazif Öztürk'ün Medeniyetler Kavşağı Adıyaman Sempozyumu'nda Osmanlı Döneminde Adıyaman Vakıfları başlıklı bildirisinde Adıyaman'da Kurulan Vakıflara Ait Vakfiyeler bölümünde, Arap Şeyh Hasan Baba bin Şeyh Mehmed'in Evail-i Muharrem 1276/1859 Tarihli Vakfiyesi'nde tahminince şimdiki tekkesinin bulunduğu yeri yaptırmak için nakit para verdiğiyle ilgili belgenin haricinde bir bilgi bulamadık.¹¹⁰ Kaynaklara göre kendisi Rufai Şeyhlerindendir.¹¹¹

V) *Miraz Baba (Rifat Baba)* Şeyh Muhyiddin-i Arabi Camii karşısındadır. Yazılı kaynaklar kendisinin 1768-1864 yılları arasında yaşadığını, tahsil görmediği halde eserlerinden geniş bir kültür birikimine sahip olduğu ve yetenekli bir şair olduğu bildirilmektedir.¹¹²

¹⁰⁶ A.Yaşar Ocak, a.g.e.,ss.19

¹⁰⁷ Ö. Faruk Altıparmak, a.g.m.,ss.193-200

¹⁰⁸ Ö. Faruk Altıparmak,a.g.m.,ss.193-200

¹⁰⁹ Ö. Faruk Altıparmak,a.g.m.,ss.193-200

¹¹⁰ Nazif Öztürk, (2008), *Medeniyetler Kavşağı Adıyaman Sempozyumu* (8-10 Eylül 2006), Osmanlı Döneminde Adıyaman Vakıfları, A.V.Y, İst., s.173-192

¹¹¹ Nazif Öztürk, a.g.m.,ss.173-192

¹¹² Şemsettin Bilgin, (2008), *Medeniyetler Kavşağı Adıyaman Sempozyumu*, Adıyamanlı Şair ve Edibler, A.V.Y. İst., ss.263-269

2. Köy ve aşiret velileri: Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması sürecinde etkili olmuş çoğunluğu gayri Sünni aşiret liderleri bu grubu teşkil eder. Bunlar çoğunlukla Dede, Baba ve Pir olarak bilinmesiyle şehirli velilerden ayrılmaktadırlar.¹¹³ Adıyaman il genelinde şehirli köylü fark etmeksizin velilerin Baba ve Dede olarak anılmasını velilerin Baba ve Dede ünvanlarıyla özdeşleştirilmesinden kaynaklandığını düşünmekteyiz Adıyaman genelinde aşiret lideri olarak bilinen veya tahmin ettiğimiz bu velileri sırasıyla:

1. Şeyhalla (Hacı Ali Ağa): Yaklaşık 200 yıl önce yaşadığı tahmin edilmektedir. Kavi aşireti reislerindedir. Kendisi Alevilikten Sünniliğe geçen ve aşiretinin önemli bir kısmının Sünniliğe geçmesinde ön ayak olan bir lider olması bakımından önemlidir.

2. Soğan Baba (Doğan Dede): Ne zaman yaşadığı bilinmemekle birlikte kendisinin Hıdırsor Aşireti'nin liderlerinden olduğunu tahmin etmekteyiz. Çünkü türbesi Hıdırsor Aşireti köylerinden Dardoğan Köyünde bulunmaktadır. Hıdırsor Aşireti merkezlerinden olan Durukaynak Köyü ve Kındırali Köyleri'nin yakınlarında bir köy olması ve Hıdırsor Aşireti ağalarından Kamber Dede olarak da bilinen sülalenin soy isimlerinin Doğan olması bu düşüncemizi desteklemektedir.

3. Kamber Dede: Türbesi Kındırali Köyü'ndedir. Hıdırsor Aşireti'nce Ağa ve Alevi Dede'si olarak saygı görmüştür, görülmektedir. 1990'larda ölmüştür.

4. Güzel Dede: Türbesi Adıyaman-Çelikhan Pınarbaşı (Bulam) Kasabası'ndadır. Kendisi Reşi (Rişvanlı Aşireti)'nin önder ve Alevi Dede'lerindedir. Güzel Dede Kavi Aşireti üyelerince de saygı görmüştür.(6)

5. Ob-Aziz (Aziz Dede): Türbesi Yedioluk (Şahmir) Köyü'ndedir. Adıyaman'da ve Türkiye'de çok bilinen bir Alevi önderlerindedir. Kendisi Ağuçan Sülalesi olarak bilinen bir aileye mensuptur. Güzel Dede'nin kardeşi olarak bilinir. Her yıl Aziz Dede şenlikleri düzenlenmekte ve binlerce kişi, bürokratlar ve sanatçılar bu şenlikleri ziyaret etmektedirler.

2. Misyonlarına Göre:

1) Gazi-Savaşçı Veliler: Bu grup içine giren veliler 13 ve 14.yy'lardan itibaren Anadolu'nun İslamlaşmasını ve Türkleşmesinde katkısı bulunan ve anıları

¹¹³ Ahmet Yaşar Ocak, a.g.e.,ss.20

halk arasında devam edegelen velilerdir.¹¹⁴ Adıyaman'da bu tip velilere: Battal Gazi (Güzel Oğlan), Kızı Menekşe, babası Hüseyin Gazi ve Abu Musa yada Abdal Musa dahil edilebilir.

a) Battal Gazi (Güzel Oğlan): Türbesi Tut İlçesi sınırlarında Evren Tepe olarak bilinen Tut ilçesi'nin en yüksek noktasındadır. Üzerine herhangi bir makam yapılmamıştır ve sahipsiz bir mezar görünümündedir.

b) Hüseyin Gazi: Adıyaman il sınırları içinde Hüseyin Gazi'nin iki tane türbesi vardır. Birincisi Tut İlçesi sınırları içinde Battal Gazi'nin mezarının bulunduğu Evren Tepe'nin tam karşısında, Kızıl Tepe'de yer alır.

c) Ulu Baba: Hüseyin Gazi'ye ait olduğuna inanılan diğer bir türbedir. Çelikhhan ilçe sınırları içinde yer alan bu türbe Adıyaman'ın en yüksek noktasında yer almaktadır.

d) Menekşe: Battal Gazi'nin kızı Menekşe'ye ait olduğuna inanılan, Tut'un en yüksek noktalarının birinin tepesinde, bir ağacın altında, mezar olup olmadığı kesin olarak belli olmayan bir ziyaret yeridir.

e) Abdal Musa (Abu Musa): Adıyaman Şehir Merkezi yakınlığında, TOKİ evleri bitişiğinde Güneydoğu Toroslari'nin eteğindedir. Tarihi kayıtlara göre; Abdal Musa'nın 14.yy'da Bursa ve çevresinin fethine katılmıştır.

2. Misyoner Veliler: Gazi-savaşçı velilerden bir kısmı ile diğer gruplara girenlerden bazıları, yaşadıkları bölgelerde İslamiyet propagandası yapan misyoner hüviyetindedir. Bunlar ya kendi fethettikleri yada daha önce fethedilen topraklarda gayri Müslim ahali arasında tekkeler kurarak dini yaşamaya çalışıyorlardı. İçlerinde pek azı başka tarikatlara mensup olmakla birlikte ekseriyeti Kalenderi geleneği içinde mütalaa edilirdi.¹¹⁵ Adıyaman'daki tek örneği Şeyh Abdurrahman-ı Erzincani'dir.

Şeyh Abdurrahman-ı Erzincani: Tarihi kayıtlarda 14.yy.'larda yaşadığı kaydedilen Şeyh Abdurrahman-ı Erzincani Anadolu'da çok iyi tanınmış bir velidir.¹¹⁶ Türbesi Adıyaman Merkez İndere (Zey) Köyü'ndedir. Türbesinin Osmanlı Sultanı 4. Murad'ın yaptırdığı sanılmaktadır.

¹¹⁴ A.Yaşar Ocak, a.g.e.,ss.20

¹¹⁵ A. Yaşar Ocak, a.g.e.,ss.21

¹¹⁶ Necdet Yılmaz, a.g.e.,ss.201-213

5.3.2.2. Hayali Veliler

Bu grubu oluşturalar, halk arasında, kült konusu yapılmakla beraber, ne yazık ki nede sözlü kaynaklarda haklarında bir bilgi bulunmayan, üstelik, yaşadıklarına dair geride hiçbir belge olmayan velilerdir. Bunlar hemen her zaman, belli bir şahıs ismi taşımaktan çok, Buğday Dede (Tire), Kum Baba (Şile), Çınar Dede gibi, herhangi bir yiyecek madde, ağaç vs. adıyla anılırlar. Bu tip veli kültleri üzerinde yapılan araştırmalardan, bunların İslam öncesi tabiat kültlerinin İslami dönemde bir veli olarak kişileştirilmiş şekiller olduğu sonucuna varılabilmektedir. Bu çeşit velilerden bazılarının dağ kültü ile alakalı olduğu görülmektedir. İslamiyet öncesi devirde Orta Asya'da hemen hemen bütün Türk zümrelerinde hakim olan bu kültürün tipik örneklerine İslami devirde de rastlandığını görüyoruz. Dağ ve yüksek tepelerde mevcut olduğuna inanılan bir takım tabiat üstü güçler ve ruhlar, İslami devirde böyle kimliği meçhul veliler şeklinde düşünülmüş, bu yolla dağ kültleri yaşama imkanı bulmuştur. Türkler Anadolu'ya yerleştikten sonra da bazı dağları ve tepeleri, vaktiyle Orta Asya'ya yerleştikten sonra da takdise devam etmişler, bunları hayali velilerle kişileştirmişlerdir. Bugün Anadolu'da bazı dağ ve tepelerin üstünde bulunan veli mezarları, yatırların büyük bir kısmı böyle meydana gelmiş olabileceği gibi, bir kısmı da yerli kültürlerden intikal etmiş olabilir.¹¹⁷ Adıyaman'daki yatırların bir kısmı bu şekilde, dağların ve tepelerin üstlerinde olduğunu görmekteyiz. Bazılarının her ne kadar gerçek şahıs isimleri olsa da bu yatırlardan bazılarının öteki isimleri aynı zamanda tepenin veya dağın ismidir. Tut ilçesindeki *Evren Tepe*'nin üzerinde yer alan Battal Gazi yatırına¹¹⁸ verilen isimlerden birisi de *Evren Dede*'dir. Yine *Ulu Tepe* üzerinde yer alan Hüseyin Gazi türbesinin *Ulu Baba*¹¹⁹ olarak da bilinmesi düşündürücüdür. Yine türbe bekçisinin anlattığına bakılırsa Türbe bekçisinin dedesi tarafından keşif suretiyle bulunması bu yatır aynı zamanda bu başlık altında incelememizi gerekli kılmıştır. Yine Tut ilçesinde Menekşe ziyaretinde¹²⁰ mezar olabilecek bir yer göremedik. Çünkü mezar olarak da kabul edilen yerin üzerinde, ağacın altında, köylüleri piknik yaparken gördük. Mezarın üzerinde piknik yapıldığı bilindiği kadarıyla hiçbir kültür tarafından tasvip edilmemektedir. Menekşe ziyaretinin tam karşısında Şah Abdurrahman¹²¹ olarak da bilinen yatır da aynı şekilde, daha

¹¹⁷ A.Yaşar Ocak, a.g.e.,ss.22

¹¹⁸ Bkz. 1. Bölüm (Battal Gazi, Güzel Oğlan)

¹¹⁹ Bkz. 1.bölüm, (Hüseyin Gazi, Ulu Baba)

¹²⁰ Bkz. 1. Bölüm (Menekşe)

¹²¹ Bkz. 1. Bölüm (Şah Abdurrahman)

küçük bir tepenin üzerinde, ulu bir ağacın altındadır. Yine bu yatırın altında bir mezarın olup olmadığı belirsizdir. Bu ulu ağaca erişilemediği için altında yetişen alıç ağacına çaputlar bağlanarak takdis edilmektedir. Adıyaman Gölbaşı ilçesi Yarbaşı Köyü'nde bulunan Tırtıl Baba (Dündar Baba)¹²²'nin gerçek şahsiyetine veya menkıbevi şahsiyetine dair hiçbir anlatı bulamadık. Tırtıl Baba olarak da bilinen bu yatırın zararlı tırtıl böceklerine karşı toprağının kullanılması nedeniyle Tırtıl Baba denilmiş olabilir. Yine Gerger ilçesi Sutepe Köyü civarındaki *Yalangoz* adı verilen yatır hakkında ne tarihi olarak ne de menkıbevi hiçbir bilgiye ulaşamadık. Adıyaman il ve ilçelerinde toplam üç adet *yel baba* isminde yatıra rastladık. Bu yatırların romatizmal hastalıklar için ziyaret edildiğini gördük. Aynı şekilde bu üç yatırın tarihi ve menkıbevi hayatına dair hiçbir bulguya rastlamadık. Yukarıda ismi zikredilen bu yatırlar ve işaret edilen nedenler dolayısıyla bu tür velileri *hayali veli* statüsünde ele almamızı zorunlu kılmıştır.

5.3.2.3.Veli olmadığı halde sonradan veli telakki edilenler

ci) Kur'an-ı Kerim Menşe'li Veliler: Anadolu'da diğer bazı illerde olduğu gibi, Kur'an-ı Kerim'de adı geçen peygamberlerden oldukları düşünülen bazı yerlere makamlar yapılmış ve ziyarete açılmıştır.

Üzeyir Peygamber: Gerger İlçe sınırlarında makamı bulunmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de adı geçen peygamberlerdendir. Üzeyir Peygamber'in 100 sene kadar uyuduğu, uyandığında eşeğinin sadece kemiklerinin kaldığı daha sonra uyandığı Kur'an'da anlatılmaktadır.¹²³ Adıyaman'da anlatılan Üzeyir peygamber menkıbesiyle Kur'an-ı Kerim'de anlatılan Kıssa birebir örtüşmektedir.

cii) Anadolu'da İlk Arap Gazileri: Bunlar 7.- 9.yy'larda vuku bulan, Sahabeler, Dört Halife, Emevi ve kısmen de Abbasiler zamanına ait Müslüman Arap fetihlerinin hatıralarını yansıtır. Ebu Eyyup el Ensari, Battal Gazi, Hüseyin Gazi bunlar içinde en tanınmışlarındandır.¹²⁴ Adıyaman'da Battal Gazi, Hüseyin Gazi, Mahmut-el Ensari, Abuzer-el Gıfari, Ebubekir-es Sıddık, Zeynal Abidin, Mansur bin

¹²² Bkz. 1. Bölüm (Tırtıl veya Dündar Baba)

¹²³ www.diyaret.gov.tr (16/09/2009)

¹²⁴ A.Yaşar Ocak, a.g.e., ss.24

Cavena, Ubade bin Bişr, Safvan bin Muattal gibi birçok Arap gazilerinin Adıyaman'da türbeleri vardır.

I.) Abuzer Gaffari (Ebu Zer el Ğıfari): Türbesi Adıyaman-Kahta yolu üzerinde Adıyaman şehir merkezinin 5 km doğusundadır. Tarihi şahsiyeti ve menkıbevi hayatı hakkında hemen hiç bilgiye ulaşamadık. Adıyaman'da bu veli, Ebu Zerr el Ğıfari olarak da bilinen ünlü sahabe olduğuna inanılmaktadır.

II.) Mahmut Hasari (Mahmut el Ensari): Türbesi Adıyaman-Kahta yolu üzerinde Adıyaman şehir merkezinin 5 km doğusunda, Ali Dağı olarak da bilinen büyük bir tepenin üzerindedir. Adıyaman ve çevresinde sahabelerden olduğuna inanılmaktadır. Ancak yaptığımız araştırmada Mahmut el Ensari adında herhangi bir sahabeye rastlamadık. Adıyamanlılar sahabe olduklarına inandıklarından dolayı biz de bu veliyi sahabe statüsünde ele almak zorunda kaldık.

III.) Safvan bin Muattal: Türbesi Samsat yolu üzerindedir. Samsat'a yaklaşık 5 km mesafedir. Sahabe olduğuna inanılmaktadır. Son yıllarda yapılan tarihi araştırmalar neticesinde Safvan bin Muattal'ın sahabe olduğu konusunda birleşilmektedir.¹²⁵

IV.) Mansur bin Cavena: Türbesi, Adıyaman şehir merkezinde, Yenipınar Mahallesi'ndedir. Ceho'nun oğlu Mustafa Baba olarak da bilinir. Mansur bin Cavena Adıyaman'ın fethiyle görevlendirilmiş Emevi-İslam İmparatorluğu'nun komutanlarından biri olarak bilinir. Adıyaman Kalesi'nin anahtarı kendisine verildiğinden Adıyaman Kalesi'ne Hısn-ı Mansur Kalesi; şehre de Hısn-ı Mansur denilmiştir.

V.) Ubade bin Bişr (Hubat Baba): Türbesi Adıyaman şehir merkezi, Hocaömer Mahallesi'ndedir. Menkıbevi hayatı hakkında pek bilgiye ulaşamadık. Sahabelerden olduğuna inanılmaktadır. Çok eski bir türbe olduğunu tahmin etmekteyiz. Çünkü türbesi artık apartmanların arasında kaybolmuştur. Adıyaman'ın yerli-yaşlılarının haricinde türbesinin yerini bile pek kimsenin bilmediğini fark ettik.

VI.) Ebu Bekir-es Sıddık (Abu Sadık): Türbesi Kahta'nın yaklaşık 5 km doğusundadır.. Hz. Muhammed'in kayınbabası ve yakın dostu, Dört halifelerden ilki olan Hz. Ebu Bekir olduğuna da inanılmaktadır. Menkıbevi hayatına ulaşamadık.

¹²⁵ Mehmet Azimli, a.g.e. ss.23

VII.) Battal Gazi (Güzel Oğlan): Türbesi Tut ilçe yakınlarında Evren Tepe denilen mevkidedir. Tarihi kayıtlar Battal Gazi'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nin fethiyle görevlendirilmiş Emevi komutanlarından olduğu konusunda hem fikirdirler. Battalname ise, 8.yy'da Emevilerin Bizans'a karşı açtıkları savaşta ‘‘El-Battal’’(kahraman) lakabıyla ünlenmiş bir Müslüman komutanın Türkler arasında yayılan kahramanlık menkıbelerinin destanlaşmış bir hikayesidir.¹²⁶ Derlediğimiz menkıbelere Battalname menkıbelerinden bir kesit diyebiliriz.

¹²⁶ Erman Artun, (Eylül 2006), *Dini-Tasavvufi Halk Edebiyatı*, Kitabevi Yay., İst., ss.108-109

SONUÇ

Adıyaman veli türbeleri ve veli anlatıları bakımından oldukça zengindir. Adıyaman il genelinde yaptığımız derleme ve tasnif çalışmalarımızı ortaya koymaya çalıştık. Anlatıları her bir veli başlığı altında ayrı ayrı skümelendirdik..Bulgularımızı özelliğine göre başlıca anlatı türlerinden olan efsane,menkıbe ve memorat olarak her bir anlatıyı ayrı ayrı tasnif ettik. Veli anlatılarına ulaşabilmek için çoğu kez veli türbesinin olduğu yere gittik. Yakınlarında ve ziyarete gelmiş kişilerle birebir görüştük. İnsanların ve anlatıları gerçekleştiren kişilerin bu anlatılara kesin olarak inandıklarını fark ettik. Adıyaman'daki nüfusa göre veli anlatılarının çok ve çeşitli olması bizlerde Adıyamanlının henüz tam manasıyla maddeci bir yapıya dönüşmediğini ve inançlarına, gelenek, göreneklerine ve kültürlerine hala bağlı olduklarını ve yeni kuşaklara aktarmaya devam ettiklerini gösterdi. Bunun yanında Adıyaman'daki kültürler arası barışın birlikte yaşayışın adeta birleştiricisi görünümünde olan veli türbelerinin çokluğu aslında barışın ve birlikteliğin de simgesi olarak her bir köşede var olduğunu fark ettik. Daha önce de değindiğimiz gibi toplumlar geçmişten aldıkları inanç kültürlerini kolay kolay terk edemezler. Eski Türklerde var olan atalar kültü Adıyaman toplumunu da İslamıktan sonra bile etkilemeye devam etmiş ve etmeye de devam etmektedir.Adıyaman'da bu denli velilerin ve veli anlatılarının çokluğu nedeniyle ayrıca Ahmet Yaşar Ocak'ın Menakibnameler adlı eserinden faydalanarak Velileri Mahiye ve Şahsiyetlerine göre tasnif etmeye de yönlendirdirdi. Menakibnamelerdeki tasnife tıpkı benzemese de geniş ölçüde bu tasniften de yararlandık. Yine Veli anlatılarında karşılaştığımız başlıca motifleri başlıklar halinde ele aldık. Gerek derleme çalışmalarımız da gerekse yazı çalışmalarımız sonucunda ilgimizi çeken yönleri ayrıca yeniden ele aldık. Türkiye'de ve diğer Türk Dünyasında benzerlerine rastladığımız anlatıları karşılaştırarak yeniden inceledik.

KAYNAKÇA

- Atalay (Vaktidolu), A.A. (1997), *Abdal Musa Sultan ve Velayetnamesi*, Can Yay., İst.,s.190
- Altıparmak, Ö.F. (2008), *Adıyaman ve Çevresinde Tasavvufi Gelenek, Medeniyetler Kavşağı Adıyaman Sempozyumu (8-10 Eylül 2006)*, A.V.Y., İst. ss.193-200
- Artun, E. (Eylül 2006), *Anonim Türk Halk Edebiyatı Nesri*, Kitabevi yay., 2.Baskı, İst., s.503
- Artun, E. (Eylül 2006), *Dini-Tasavvufi Halk Edebiyatı*, Kitabevi Yay., 2. Baskı, İst., s.357
- Azimli, M. (Nisan 2008), *Hz. Safvan bin Muattal*, Adıyaman Belediyesi Kültür Yay., İst., s.120
- Bayat, F. (2007), *Türk Mitolojik Sistemi.*, C: 1, Ötüken Yay. İst.,s.380
- Bayat, F. (2005), *Türk Şaman Metinleri (Efsaneler ve Memoratlar)*, Üç Ok Yay., İkinci Baskı, Ank.,s.307
- Bayat, F. (2006), *Oğuz Destan Dünyası*, Ötüken Neşriyat, Birinci Baskı, İst., s.328
- Bilgin, Ş. (2008), *Adıyamanlı Şair ve Edibler*, Medeniyetler Kavşağı Adıyaman Sempozyumu (8-10 Eylül 2006), A.V.Y., İst.,ss.263-269
- Borazan, B. (2005), *Şanlıurfa ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri*, Yüksek Lisans Tezi Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Kahramanmaraş, ss.144
- Çetin, N. (2007), *Adıyaman İli ve Çevresindeki Manevi Halk İnançlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Konya, ss.93
- Çobanoğlu, Ö. (2003), *Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları*, Akçağ Yay., Ank.,Birinci Baskı, s.288
- Demir, N.ve Erdem, M.D. (2007), *Saltık-Name*, C: 1.II.III, Destan Yay., Ank.,s.988

- Dinç B. (2008), *Adıyaman Efsaneleri ve Tarihi Zenginlikleri*, Gaziantep Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi, Gaziantep, s.72
- Gölpımarlı, A. (1995), *Vilayetname-i Hacı Bektaş-ı Veli, Saru Saltuk Menkıbesi* İnkılap Yay., İst., s.160
- Günay, Ü. *Türk Halk Dindarlığının Önemli Çekim Merkezleri Olarak Dini Ziyaret Yerleri*, Sosyal Bilimler Dergisi S:15 Yıl:2003/2 (ss.5-36)
- Güzel, A. (2004), *Kaygusuz Abdal*, Akçağ Yay., 2.Baskı, Ank.,s.356
- İz, M. (Eylül 2000), *Tasavvuf, Mahiyeti, Büyükleri, ve Tarikatler*, Haz. M. Ertuğrul Düzdağ, Kitabevi Yay., İst.,s.240
- Köksal, H. (2007), *Battal Gazi Destanı*, , Akçağ Yay., Ank.2. Baskı, s.320
- Köprülü, M.F. (2003), *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Akçağ Yay.,Ank.,9.Baskı, s.383
- Ocak, A.Y. (1997), *Menakibnameler*, T.T.K. Basımevi, Ank.,2.Baskı,s.130
- Ocak, A.Y. (2008),*Türk Sufiliğine Bakışlar*, İletişim Yay., İst.,s.355
- Oğuz M.Ö. vd., (2006),*Türk Halk Edebiyatı* El Kitabı,4. Basım, Grafiker Yay. Ankara.,s.422
- Özcamus (Yavuz),A. (2007), *Adıyaman Merkez ve Çevrelerindeki Adak Yerleri ve Uygulamaları*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı, Ankara, s.87
- Özdoğan, R. (2006), *Amasya'da Adak Yerleri ile İlgili Halk Anlatıları*, Yüksek Lisans Tezi, s.218
- Öztürk, N. (2008), *Osmanlı Döneminde Adıyaman Vakıfları, Medeniyetler Kavşağı Adıyaman Sempozyumu* (8-10 Eylül 2006), A.V.Y., İst., ÖZTÜRK, Said, (2008),Osmanlı Döneminde Adıyaman'ın Sosyal ve Ekonomik Özellikleri, Medeniyetler Kavşağı Adıyaman Sempozyumu (8-10 Eylül 2006), A.V.Y., İst.,ss.117-147
- Öztürk S. ve Tosun Y. (2008), *Medeniyetler Kavşağı Adıyaman Sempozyumu*, Adıyamanlılar Vakfı Yayınları, İstanbul, s.467
- Sakaoğlu, S. (1992), *Efsane Araştırmaları*, Selçuk Üniversitesi Yay., Konya, s.136
- Tanyu, H. (Kasım 2007), *Türkiye'de Adak ve Adak Yerleri*, Elips Kitap, Ank.,s.390
- Yağınlı, A. A. (2004), *Adıyaman Ağzı ve Kültürü*, Özgül Ofset, Adıy.,s.187
- Yalçınkaya, F. (2008), *Mus'ta Yatırlar ve Yatırlarla İlgili Anlatılan Menkıbeler*, Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Van, s.160

Yılmaz, N. (2008), *Anadolu Alperenlerinden Şeyh Abdurrahman-ı Erzincani*
Medeniyetler Kavşağı Adıyaman Sempozyumu (8-10 Eylül 2006), , A.V.Y., İst.
Yılmaz, H.K. (Kasım 1998), *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, Ensar Neş.
İst.,s.341

WEB ADRESLERİ

Adıyaman Valiliği

http://www.adiyaman.gov.tr/default_B0.aspx?content=217

Ay, A. (Nisan-Mayıs-Haziran 1999) *Efsane, Menkıbe Üzerine Bir Karşılaştırma*
Denemesi, Mili Eğitim Dergisi, S.142

<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/medergi/20.htm> (6/9/2009)

Işık, R. *Türklerde Ağaçla İlgili İnanışlar ve Bunlara Bağlı Kültler*,

İlahiyat Fakültesi Dergisi 9:2 (2004), ss.89-106.

http://web.firat.edu.tr/ilahiyat/DergiYazilari/09-2_2004/07RamazanIsik.pdf (9/02/2004)

Üzeyir Peygamber Kıssası, Bakara Suresi 259. Ayet.

http://www.diyaret.gov.tr/kuran/ayet.asp?Kuran_id=2&Ayete_No=259&I3.x=10&I3.y=9# (6/9/2009)

Gökbek, A., *Şarkışla Yöresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç ve Uygulamalar*,

<http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/329.pdf> (İlahiyat Fakültesi
Dergisi/2002/C.6/S.1 (6/09/2009)

Ersoy, R. *Sözlü Kültür ve Sözlü Tarih İlişkisi Üzerine Bazı Görüşler*, Çukurova
Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi, Milli Folklor, 2004, S.61, ss.102110

<http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/35.php> (26/01/2006)

Kalafat, Y. *Anadolu'da Ulu Kadın Kişiler ve Halk İnançları*,

http://www.hbektasveli.gazi.edu.tr/dergi_dosyalar/32-37-54.pdf (Hacı Bektaş
Veli Dergisi, 2004, S.32),ss.37-54

Kaya, D. *Sivas'ta yatmakta olan Horasan Merkezli Anadolu Erenleri*,

http://turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBIYATI/dogan_kaya_sivas_anadolu_erenleri.pdf
(10/04/2007)

Köksel, B. *Gaziantep Efsanelerinde Şekil Değiştirme Motifi Üzerine*,

http://turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/sempozyum/semp_3/koksel.php
(30 Kasım-2 Aralık 1998)

Köksel, B. *Üsküdar'da Kutsal Mekanlardan Karaca Ahmet Türbesi ve Çevresiyle*
İlgili Menkıbeler ve Halk İnançları.

<http://www.uskudar-bld.gov.tr/portal/doc/sempozyum/sempozyum6/T19.pdf> (6-9 Kasım 2008),ss.380-392

Köksel, B. *Divan-ı Lügat'it Türk'te Yer Alan Efsaneler*,

http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt2/sayi9pdf/koksel_behiye.pdf (9/8/2009)

Türktaş, M. *Alanya ve Köylerindeki Türbe, Yatır ve Adak Yerleri*, 1. Bölüm

<http://egitimdergi.pamukkale.edu.tr/makale/say%C4%B13/alanya%20k%C3%B6ylerinde.pdf>.ss.41-46

Türktaş, M. *Alanya ve Köylerindeki Türbe, Yatır ve Adak Yerleri*, 2.Bölüm

<http://egitimdergi.pamukkale.edu.tr/makale/say%C4%B145/2-ALANYA%20VE%20K%C3%96YLER%C4%B0NDEK%C4%B0%20T%C3%9CRBE%20YATIR%20VE%20ADAK%20YERLER%C4%B0.pdf>, ss.9-13

EKLER

EK-1

KAYNAK KİŞİLER

1.AD ve SOYAD: Abdullah Tekin,

İŞ DURUMU: Emekli öğretmen

YAŞ: 62

İKAMET ADRESİ: Eski Mezarlık Mahallesi/Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Arkadaşlarından dinlemiş ve kendi yaşamış.

2.AD ve SOYAD: Gani Berkcan

İŞ DURUMU: Esnaf

YAŞ: 43

İKAMET ADRESİ: Eski Mezarlık Mahallesi/Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Kendi yaşamış.

3. AD ve SOYAD: Mustafa Çankaya

İŞ DURUMU: Emekli

YAŞ: 68

İKAMET ADRESİ: Yenipınar Mahallesi Erdem Caddesi/Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Büyüklerinden duymuş.

4. AD ve SOYAD: Zeliha Bayrak

İŞ DURUMU: Türbe Bekçisi

YAŞ: 60

İKAMET ADRESİ: Abdul Musa Baba Türbesi/Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Kendi yaşamış ve çevresinden duymuş.

5. AD ve SOYAD: Ramazan Ünsal

İŞ DURUMU: Esnaf

YAŞ: 58

İKAMET ADRESİ: Musalla Mahallesi/Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Büyüklerinden duymuş.

6.AD ve SOYAD: Kadri Yaşar

İŞ DURUMU: Emekli Memur

YAŞ: 65

İKAMET ADRESİ: Mehmet Akif Mahallesi/Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Kendi yaşamış ve çevresinden duymuş.

7.AD ve SOYAD: Mahmut Fahri Gülter

İŞ DURUMU: Esnaf

YAŞ: 40

İKAMET ADRESİ: Hoca Ömer Mahallesi/Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Büyüklerinden duymuş.

8.AD ve SOYAD: Abuzer Çelik

İŞ DURUMU: Çiftçi

YAŞ: 52

İKAMET ADRESİ: Yarmakaya Köyü- Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Büyüklerinden duymuş.

9.AD ve SOYAD: Süleyman Tanrıverdi

İŞ DURUMU: Çiftçi

YAŞ: 62

İKAMET ADRESİ: Durukaynak Köyü/Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Büyüklerinden duymuş.

10. AD ve SOYAD: Hüseyin Güzel

İŞ DURUMU: Esnaf, Türbe sorumlusu, Veli'nin torunlarından

YAŞ: 46

İKAMET ADRESİ: Yeşilyurt Mahallesi/Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Büyüklerinden ve çevresinden duymuş.

11.AD ve SOYAD: Hasan Bereket

İŞ DURUMU: Esnaf

YAŞ: 35

İKAMET ADRESİ: Bahçelievler Mahallesi/Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Babasından duymuş.

12. AD ve SOYAD: Mustafa Balki

İŞ DURUMU: Esnaf

YAŞ:52

İKAMET ADRESİ: Yenipınar Mahallesi/Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Kendi yaşamış

13. AD ve SOYAD: Hasan Buluş

İŞ DURUMU: Emekli

YAŞ:57

İKAMET ADRESİ: Mimar Sinan Mahallesi/Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Kendi yaşamış

14.AD ve SOYAD: Sedat Bağır

İŞ DURUMU: Marangoz

YAŞ: 30

İKAMET ADRESİ: Mara Mahallesi/Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Kendi yaşamış ve çevresinden duymuş

15. AD ve SOYAD: Mahmut Kūçūkōzer

İŞ DURUMU: Emekli işçi

YAŞ: 73

İKAMET ADRESİ: Mehmet Akif Mahallesi/Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Būyūklerinden duymuő.

16. AD ve SOYAD: Nezaket Yaşar

İŞ DURUMU: Ev Hanımı

YAŞ:60

İKAMET ADRESİ: Mehmet Akif Mahallesi/Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Çevresinden duymuş ve kendi yaşamış

17. AD ve SOYAD: Hūseyin Fidancı

İŞ DURUMU: Emekli

YAŞ:70

İKAMET ADRESİ: Musalla Mahallesi/Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Būyūklerinden duymuő

18. AD ve SOYAD: Hacı Salih Kōylū

İŞ DURUMU: Emekli

YAŞ:75

İKAMET ADRESİ: Eskisaray Mahallesi/Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Dul

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Çevresinden duymuş

19. AD ve SOYAD: Ömer Sarıgül

İŞ DURUMU: Emekli

İKAMET ADRESİ: Hoca Ömer Mahallesi/Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Büyüklerinden ve çevresinden duymuş

20. AD ve SOYAD: Seydi Yağar

İŞ DURUMU: Emekli

YAŞ: 72

İKAMET ADRESİ: Hoca Ömer Mahallesi/Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Çevresinden duymuş

21. AD ve SOYAD: Turgay Tuncer

İŞ DURUMU: Esnaf

YAŞ:41

İKAMET ADRESİ: Ayrancı Pazarı/Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Çevresinden duymuş

22. AD ve SOYAD: Nazım Gülder

İŞ DURUMU: Esnaf

YAŞ: 40

İKAMET ADRESİ: Hoca Ömer Mahallesi/Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Kendisi görmüş, yaşamış

23. AD ve SOYAD: Mahmut Ateş

İŞ DURUMU: Emekli

YAŞ:62

İKAMET ADRESİ: Sıratut Mahallesi/Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Çevresinden duymuş

24. AD ve SOYAD: Hacı Gani Alan

İŞ DURUMU: -

YAŞ:89

İKAMET ADRESİ: Sıratut Mahallesi/Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Dul

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Çevresinden duymuş

25. AD ve SOYAD: Ethem Kösülü

İŞ DURUMU: Esnaf

YAŞ: 60

İKAMET ADRESİ: Kap Camii Mahallesi/Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Çevresinden duymuş, kendisi görmüş

26. AD ve SOYAD: Zeynep Şahin

İŞ DURUMU: Ev hanımı

YAŞ:54

İKAMET ADRESİ: Yarbaşı Köyü/Gölbaşı

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Kendisi yaşamış ve görmüş. Çevresinden duymuş

27. AD ve SOYAD: Naci Doğan

İŞ DURUMU: Çiftçi

YAŞ: 42

İKAMET ADRESİ: Kındırali Köyü/Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Büyüklerinden duymuş.

28. AD ve SOYAD: Haydar Özçalkap

İŞ DURUMU: Türbe Bekçisi

YAŞ:44

İKAMET ADRESİ: Mahmut Ensari Türbesi/Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Kendi yaşamış

29. AD ve SOYAD:Ahmet Şahin

İŞ DURUMU: Adıyaman Üniversitesinde Okutman

YAŞ: 34

İKAMET ADRESİ: Mehmet Akif Mahallesi/Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Annesinden duymuş

30. AD ve SOYAD: Hüseyin Altın

İŞ DURUMU: Evli

YAŞ:65

İKAMET ADRESİ: Cumhuriyet Mahallesi/Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ:

31.AD ve SOYAD: Abuzer Çelik

İŞ DURUMU:Çiftçi

YAŞ: 52

İKAMET ADRESİ: Yarmakaya Köyü/ Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Büyüklerinden duymuş

32.AD ve SOYAD: Şükrü Göktaş

İŞ DURUMU: Çiftçi

YAŞ: 74

İKAMET ADRESİ: Kömür Kasabası/Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Büyüklerinden duymuş

33. AD ve SOYAD: Zeynep Yaşar

İŞ DURUMU: Emekli

YAŞ: 83

İKAMET ADRESİ: Siteler Mahallesi/Mersin

MEDENİ DURUMU: Dul

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Çevresinden duymuş

34.AD ve SOYAD: M.Ali Yavuz

İŞ DURUMU: Çiftçi

YAŞ:62

İKAMET ADRESİ: Dardoğan Köyü/Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Kendi yaşamış ve çevresinden dinlemiş

35. AD ve SOYAD: Abuzer Tari

İŞ DURUMU: Esnaf

YAŞ:46

İKAMET ADRESİ: Hoca Ömer Mahallesi/Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Babasından dinlemiş

36. AD ve SOYAD: Musa Polat

İŞ DURUMU: Esnaf

YAŞ: 21

İKAMET ADRESİ: Musalla Mahallesi/Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Bekar

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Kendisi görmüş, yaşamış

37. AD ve SOYAD: Mehmet Aslan

İŞ DURUMU: Çiftçi

YAŞ:40

İKAMET ADRESİ: Pınaryayla Köyü/Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Kendi yaşamış ve çevresinden duymuş

38. AD ve SOYAD: Bekir Er

İŞ DURUMU: Türbe bekçisi

YAŞ: 67

İKAMET ADRESİ: İndere Köyü/Adıyaman
 MEDENİ DURUMU: Evli
 KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Büyüklerinden dinlemiş

39. AD ve SOYAD: İbrahim Kıyak
 İŞ DURUMU: İşçi
 YAŞ:27
 İKAMET ADRESİ:-
 MEDENİ DURUMU: Evli
 KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Kendi yaşamış

40. AD ve SOYAD: Nezihâ Akan
 İŞ DURUMU: Türbe Bekçisi
 YAŞ: 77
 İKAMET ADRESİ: Ulu Camii Mahallesi/Adıyaman
 MEDENİ DURUMU: Dul
 KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Kendi görmüş, yaşamış ve büyüklerinden duymuş.

41.AD ve SOYAD: Zeynal Abidin Çil
 İŞ DURUMU: Esnaf
 YAŞ:58
 İKAMET ADRESİ: Bahçelievler Mahallesi/Adıyaman
 MEDENİ DURUMU: Evli
 KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Ailesinden dinlemiş

42. AD ve SOYAD: Mustafa Polat
 İŞ DURUMU: Emekli
 YAŞ: 62
 İKAMET ADRESİ: Pınarbaşı Mahallesi/Besni
 MEDENİ DURUMU: Evli
 KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Büyüklerinden dinlemiş.

43. AD ve SOYAD: Hacı Bekir Kara
 İŞ DURUMU:-

YAŞ: 50

İKAMET ADRESİ: Çat Mahallesi/Besni

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Kendisi yaşamış ve çevresinden dinlemiş.

44.AD ve SOYAD: Mustafa Ünlü

İŞ DURUMU: Çiftçi

YAŞ:60

İKAMET ADRESİ: Üçgöz Köyü/Besni

MEDENİ DURUMU: Çiftçi

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Büyüklerinden dinlemiş

45.AD ve SOYAD: Mustafa Baba

İŞ DURUMU: Teknisyen

YAŞ:42

İKAMET ADRESİ: Dumlupınar Mahallesi/Besni

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Çevresinden dinlemiş.

46.AD ve SOYAD: Mehmet Müjde

İŞ DURUMU: İşsiz

YAŞ:21

İKAMET ADRESİ: Adıyaman Yolu/Besni

MEDENİ DURUMU: Bekar

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Babasından dinlemiş.

47.AD ve SOYAD: Fahriye Dilek

İŞ DURUMU: Ev hanımı

YAŞ:66

İKAMET ADRESİ: Eski Adıyaman Yolu

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Kendi yaşamış

48.AD ve SOYAD: Cuma Bali

İŞ DURUMU: Çiftçi

YAŞ: 55

İKAMET ADRESİ: Hoyratlı Köyü/Besni

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Kendisi görmüş, duymuş.

49.AD ve SOYAD: Ömer Oğul

İŞ DURUMU: Çiftçi

YAŞ:65

İKAMET ADRESİ: Aktepe Köyü/Besni

MEDENİ DURUMU:Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Babasından dinlemiş.

50.AD ve SOYAD: Vakkas Orhan

İŞ DURUMU: Çiftçi

YAŞ: 79

İKAMET ADRESİ: Kurugöl Köyü/Besni

MEDENİ DURUMU: Dul

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Kendisi görmüş, yaşamış, çevresinden duymuş.

51.AD ve SOYAD: Ramazan Ayten

İŞ DURUMU: Çiftçi

YAŞ: 48

İKAMET ADRESİ: Kurugöl Köyü/Besni

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Kendisi görmüş.

52.AD ve SOYAD: Hüseyin Uludağ

İŞ DURUMU: Türbe Bekçisi

YAŞ: 70

İKAMET ADRESİ: Yazıbaşı/Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Çevresinden dinlemiş.

53.AD ve SOYAD: Hasan Şen

İŞ DURUMU:-

YAŞ: 89

İKAMET ADRESİ: Bulam Kasabası/Çelikhan

MEDENİ DURUMU: Dul

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Kendisi yaşamış, çevresinden duymuş.

54.AD ve SOYAD: Hüseyin Şen

İŞ DURUMU:-

YAŞ: 90

İKAMET ADRESİ: Bulam Kasabası/Çelikhan

MEDENİ DURUMU: -

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Kendisi yaşamış, büyüklerinden dinlemiş.

55.AD ve SOYAD: Kemal Güzel

İŞ DURUMU: Dede

YAŞ:50

İKAMET ADRESİ: Bulam Kasabası/Çelikhan

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Kendisi görmüş, yaşamış. Büyüklerinden dinlemiş.

56.AD ve SOYAD: Hüseyin Ergün

İŞ DURUMU: Türbe Bekçisi

YAŞ: 80

İKAMET ADRESİ: Türbe bekçi evi/Çelikhan

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Kendisi görmüş, büyüklerinden dinlemiş.

57.AD ve SOYAD: Osman Şahin

İŞ DURUMU: Çiftçi

YAŞ:47

İKAMET ADRESİ: Karadut Köyü/ Kahta civarı/Gerger

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Çevresinden dinlemiş.

58.AD ve SOYAD: İsmail Koloğlu

İŞ DURUMU: Esnaf ve türbe bekçisi

YAŞ: 26

İKAMET ADRESİ: Karadut Köyü/Kahta civarı/Gerger

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Babasından dinlemiş.

59.AD ve SOYAD: Osman Bozan

İŞ DURUMU: Çiftçi

YAŞ:60

İKAMET ADRESİ: Zivek Köyü/Gerger

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Kendisi görmüş, yaşamış.

60.AD ve SOYAD: İsmet Karataő

İŞ DURUMU: Çiftçi

YAŞ:66

İKAMET ADRESİ: Sutepe Köyü/Gerger

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Büyüklerinden dinlemiş.

61.AD ve SOYAD: Mehmet Boğur

İŞ DURUMU: Türbe bekçisi

YAŞ:75

İKAMET ADRESİ: Besni

MEDENİ DURUMU:-

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Çevresinden dinlemiş.

62.AD ve SOYAD: Hanifi Yılmaz

İŞ DURUMU: Esnaf

YAŞ:42

İKAMET ADRESİ: Dumlupınar Mahallesi/Besni

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Büyüklerinden duymuş ve görmüş.

63.AD ve SOYAD: Hüseyin Güneş

İŞ DURUMU: Çitçi, Şeyh olarak tanınmaktadır

YAŞ:42

İKAMET ADRESİ: Karadut Köyü/Kahta

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Büyüklerinden dinlemiş.

64.AD ve SOYAD: Şehmus Güneş

İŞ DURUMU: Çiftçi, Şeyh aile akrabası

YAŞ:24

İKAMET ADRESİ: Karadut Köyü/Kahta

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Büyüklerinden dinlemiş.

65.AD ve SOYAD: Mehmet Avcı

İŞ DURUMU: Çiftçi

YAŞ:66

İKAMET ADRESİ: Karadut Köyü/Kahta

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Çevresinden duymuş.

66.AD ve SOYAD: Bayram Çınar

İŞ DURUMU: 41

YAŞ: Çiftçi

İKAMET ADRESİ: Karadut Köyü/ Kahta

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Çevresinden duymuş.

67.AD ve SOYAD: Arife Kuşçu

İŞ DURUMU: Ev hanımı, çiftçi

YAŞ:55

İKAMET ADRESİ: Çingil Köyü/Kahta

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Yakınlarından dinlemiş. Kendisi görmüş.

68.AD ve SOYAD: Sabri Öztürk

İŞ DURUMU:Çiftçi

YAŞ:45

İKAMET ADRESİ: Damlacık Köyü

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Büyüklerinden dinlemiş.

69.AD ve SOYAD: İbrahim Alptekin

İŞ DURUMU: Çiftçi

YAŞ:47

İKAMET ADRESİ: Çingil Mezrası/Kahta

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Büyüklerinden dinlemiş.

70.AD ve SOYAD: Turan Balcı

İŞ DURUMU: Çiftçi, şeyh ailesinden.

YAŞ: 35

İKAMET ADRESİ: Sırakaya Köyü/ Kahta

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Kendisi görmüş, yaşamış.

71.AD ve SOYAD: Sadık Süzen

İŞ DURUMU: Çiftçi

YAŞ: 35

İKAMET ADRESİ: Gölgeli Köyü/Kahta

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Kendisi yaşamış, görmüş. Babasından ve çevresinden dinlemiş.

72.AD ve SOYAD: Şevket Süzen

İŞ DURUMU: Çiftçi

YAŞ: 38

İKAMET ADRESİ: Gölgeli Köyü/Kahta

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Kendisi yaşamış.

73.AD ve SOYAD: İrfan Yılcı

İŞ DURUMU: Öğrenci

YAŞ:24

İKAMET ADRESİ: Mustafa Çayır Köyü/ Kahta

MEDENİ DURUMU: Bekar

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Babasından dinlemiş.

74.AD ve SOYAD: Mehmet Öncü

İŞ DURUMU: Kültür Müdürlüğünde Şube Müdürü

YAŞ:52

İKAMET ADRESİ:-Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Araştırarak öğrenmiş.

75.AD ve SOYAD: Ahmet Tunç

İŞ DURUMU: Çiftçi

YAŞ:51

İKAMET ADRESİ: Hasandigin Köyü/Kahta

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Kendisi görmüş ve büyüklerinden duymuş.

76.AD ve SOYAD: H.Osman Demirezen

İŞ DURUMU: Esnaf

YAŞ:55

İKAMET ADRESİ: Gerger-merkez

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Kendisi yaşamış, görmüş

77.AD ve SOYAD: Mehmet Demirezen

İŞ DURUMU: Esnaf

YAŞ:51

İKAMET ADRESİ: Gerger- Merkez

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Kendisi yaşamış, görmüş.

78.AD ve SOYAD: Ömer Deniz

İŞ DURUMU:Çiftçi, Şeyh Ömer olarak tanınır.

YAŞ:35

İKAMET ADRESİ: Üç Kayalar Köyü

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Kendisi görmüş, yaşamış

79.AD ve SOYAD: Abdullah Baymış

İŞ DURUMU:-

YAŞ:80

İKAMET ADRESİ: Hasandigin Köyü/ Kahta

MEDENİ DURUMU: Dul

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Büyüklerinden dinlemiş, kendisi görmüş, yaşamış.

80.AD ve SOYAD: Hüseyin Öztürk

İŞ DURUMU: Türbe sorumlusu

YAŞ: 52

İKAMET ADRESİ: Hacı Yusuf Köyü/ Kahta

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Büyüklerinden dinlemiş ve kendisi görmüş, yaşamış.

81.AD ve SOYAD: Bedriye İnce

İŞ DURUMU: Türbe bekçisi

YAŞ: 79

İKAMET ADRESİ: Abu Sadık Türbesi civarı/ Kahta

MEDENİ DURUMU: Dul

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Kendisi görmüş ve yaşamış.

82.AD ve SOYAD: Yaşar Kaynak

İŞ DURUMU: Taksici

YAŞ:34

İKAMET ADRESİ: Girne Mahallesi/Kahta

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Çevresinden duymuş.

83.AD ve SOYAD: Hacı Yetkin

İŞ DURUMU: İşsiz

YAŞ:54

İKAMET ADRESİ: Yavuz Selim Mahallesi/Samsat

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Çevresinden duymuş.

84.AD ve SOYAD: Muzaffer Bozener

İŞ DURUMU: İşsiz

YAŞ:22

İKAMET ADRESİ: Samsat-merkez

MEDENİ DURUMU: Bekar

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Çevresinden duymuş, görmüş

85.AD ve SOYAD: Bekir Uzun

İŞ DURUMU: İşsiz

YAŞ:73

İKAMET ADRESİ: Samsat-Merkez

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Çevresinden dinlemiş, kendisi görmüş, yaşamış.

86.AD ve SOYAD: M.Üryan Bakır

İŞ DURUMU: Taksici

YAŞ:55

İKAMET ADRESİ: Fatih Mahallesi/Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Kendisi görmüş, yaşamış.

87.AD ve SOYAD: Elif Ertaş

İŞ DURUMU: Türbe bekçisi

YAŞ:60

İKAMET ADRESİ: Türbe civarı

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Çevresinden dinlemiş, görmüş.

88.AD ve SOYAD: Süleyman Bulucu

İŞ DURUMU: Esnaf

YAŞ: 35

İKAMET ADRESİ: Fethiye Mahallesi

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Kendisi yaşamış.

89.AD ve SOYAD: Hacı Atalay

İŞ DURUMU: Çiftçi

YAŞ:58

İKAMET ADRESİ: Enişdere Köyü/ Tut

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Büyüklerinden dinlemiş.

90.AD ve SOYAD: İsmail Atalay

İŞ DURUMU: Çiftçi

YAŞ: 30

İKAMET ADRESİ: Enişdere Köyü/ Tut

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Kendisi görmüş, yaşamış, Çevresinden dinlemiş.

91. AD ve SOYAD: Halil Ertaş

İŞ DURUMU: Çiftçi

YAŞ:28

İKAMET ADRESİ: Dağ Yalangoz/Tut

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Ailesinden ve çevresinden dinlemiş.

92.AD ve SOYAD: Sait Tekdemir

İŞ DURUMU: Çiftçi

YAŞ: 61

İKAMET ADRESİ: Dağ Yalangoz Köyü/Tut

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Çevresinden duymuş.

93. AD ve SOYAD: Murat Güler

İŞ DURUMU: Öğretmen

YAŞ:31

İKAMET ADRESİ: Karapınar Mahallesi/ Adıyaman

MEDENİ DURUMU: Evli

KİMDEN ÖĞRENDİĞİ: Yakınlarından dinlemiş.

Ek- 2**Fotoğraflar****ADİYAMAN MERKEZ İLÇE TÜRBE RESİMLERİ****1.AB-CANO****2.ABDULGANİ BABA**

3.ABDUL MUSA BABA

4.AKÇALILI HACI EFENDİ

5.ARAP ŞEYH HASAN BABA:(Arap Şeyh Hasan Baba bin Şeyh Mehmed)

6.ATA EFENDİ**7. ABUZER GAFFARİ****8. ABZEN BABA**

9. AZİZ DEDE: (OB AZİZ)

10. BULDUK BABA

11. CEHO'NUN OĞLU MUSTAFA BABA (MANSUR BİN CAVENA)

12. ÇOBAN BABA

13. ÇIPLAK DEDE

14. GAZĐAN DEDE (KADI HAN DEDE) :

15. HACI ABUZER BABA

16. HASAN-I MEKKİ

17. HUBAT BABA

19.İZOLLU BABA

21. KAMBER DEDE

22.MAHMUT ENSARİ

23.MISIRLI ŞAH MEHMET

24. ÖKSÜZ İBRAHİM BABA

25. SOĞAN BABA

26. RIFAT BABA (MIRAZ BABA)

27. ŞAH HÜSEYİN BABA (TÜRMÜZ BABA)

28. ŞEYHULLAH (HACI ALİ AĞA)

29. ŞEYH ABDURRAHMAN-I ERZİNCANİ

30. ŞEYH MUHAMMED ZAHİRİ (TURUŞ BABA)

31.ŞEYH MUHYİDDİN- i ARABİ (Molla Muhyiddin Efendi)

32.ŞEYH YUSUF BABA

33. ÜRYAN BABA

34. YEDİ KARDEŞLER

35. YEL BABA (Adıyaman şehir merkezi)

36. YEL BABA (Adıyaman Merkez Pirin Köyü)

37. ZEYNAL ABİDİN

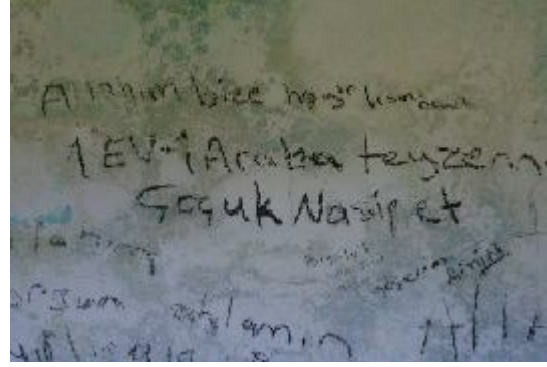
B. BESNİ İLÇESİ VELİ TÜRBE RESİMLERİ

1. ÇARŞI ZEYVASI

2. HACI ZEYREK

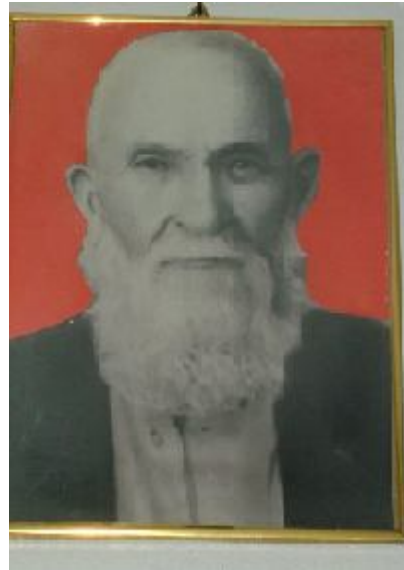

3. HACELİ BABA

4. HALİL BABA (HALLO BABA)

5.MUSTAFA BABA TÜRBEŞİ

6.SAKALAŞ BABA

7. HİCABİ BABA

9. ŞEYH ÖMER BABA

10. ŞEYH VAKKAS BABA

ÇELİKHAN İLÇESİ VELİ TÜRBE RESİMLERİ

1. ULU BABA (HÜSEYİN GAZİ)

2.ZERBAN

3.GÜZEL DEDE (AĞUÇANLAR)

4.ŞAHBOR

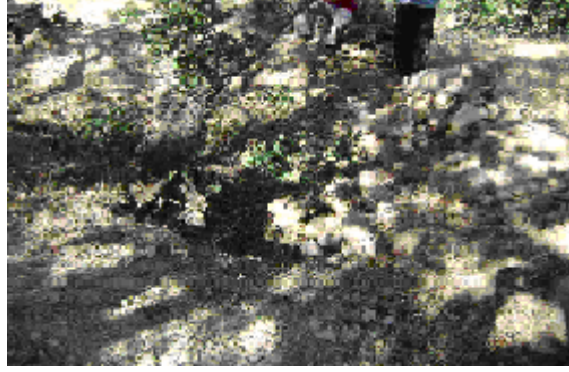

GERGER İLÇESİ VELİ TÜRBE RESİMLERİ

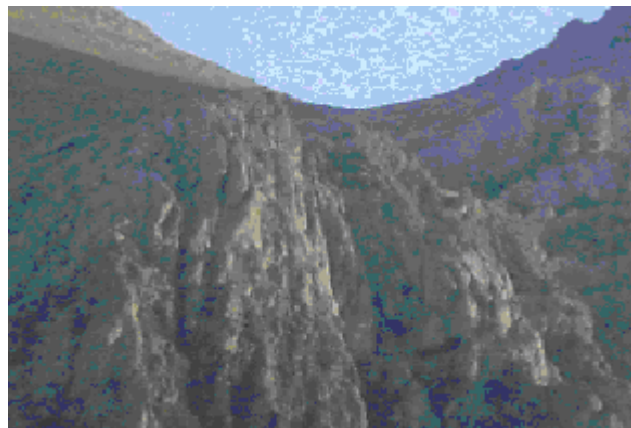
1. ÜZEYİR PEYGAMBER

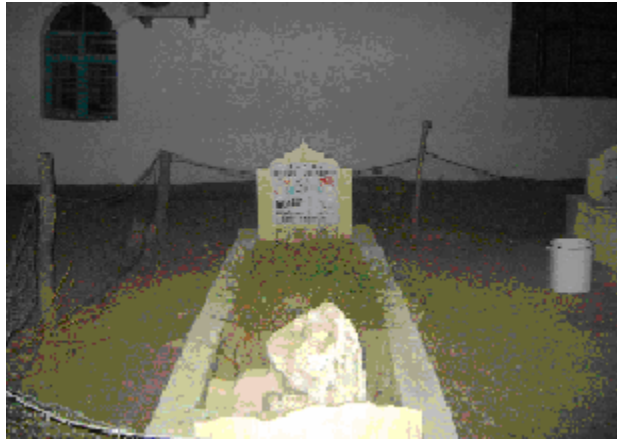
2. YALANGOZ

3. ŞEHİT VE SEYYİD MUSTAFA VE SUFİ MUHAMMED

4. ŞEYH HASAN BABA

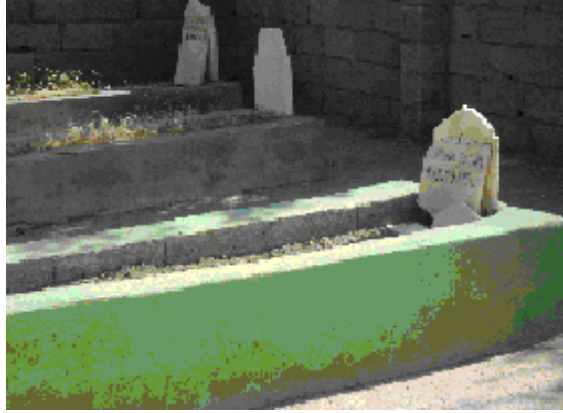
GÖLBAŞI İLÇESİ VELİ TÜRBE RESİMLERİ

TIRTİL BABA: (DÜNDAR BABA)

KAHTA İLÇESİ VELİ TÜRBE RESİMLERİ

1. ÇİNGİL BABA

2. ŞEYH KADİR BABA

3. ŞEYH ÖMER NURANİ

4. ŞEYH ŞÜKRÜ BABA

5. HACI YUSUF BABA

6. ABU SADIK

SAMSAT İLÇESİ VELİ TÜRBE RESİMLERİ

1.SAFVAN BİN MUATTAL

2.KÜÇÜK HASAN

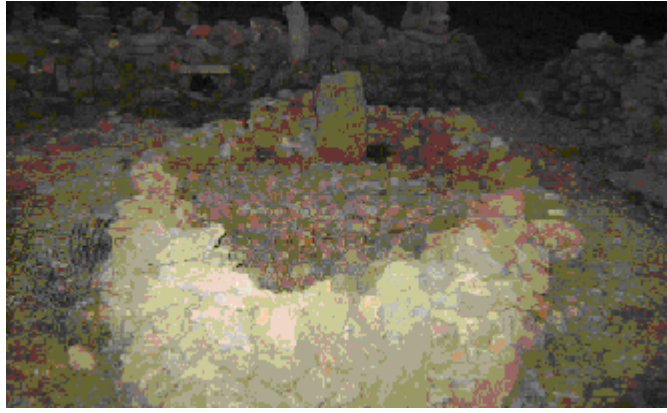
TUT İLÇESİ VELİ TÜRBE RESİMLERİ

1.ŞEYH ALİ BABA

2. BATTAL GAZİ (GÜZEL OĞLAN)

3. HÜSEYİN GAZİ

4. ŞAH ABDURRAHMAN

5.MENEKŞE

VİTAE

Author, was born in Adiyaman. He completed his primary education in Mehmet Akif Ersoy School. After he had finished Adiyaman High School, he graduated from his first university- Suleyman Demirel University, Burdur Faculty of Education, Geograpy department in 1999. He graduated from his second university, Adiyaman University, Faculty of Science-Literature in 2007. He began to study for his master degree at Gaziantep Universtiyt in the field of Folk Literature at the Instute of Social Sciences in the same year. And he completed his master in 2009. The author knows English. He is still working at Gaziantep-Nizip Anatolian Trade of High School as Turkish language and literature teacher.

ÖZGEÇMİŞ

Yazar, 1978 'de Adiyaman'da doğdu. İlköğretimini Mehmet Akif Ersoy İlköğretim Okulu'nda tamamladıktan sonra Adiyaman Lisesi'nden mezun oldu. İlk üniversitesi olan Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi Coğrafya Öğretmenliği bölümünden 1999'da mezun oldu. İkinci üniversitesi olan Adiyaman Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'nden 2007'de mezun oldu. Aynı yıl Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halk Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisansa başladı ve 2009'da tamamladı. Yazar, İngilizce bilmektedir. Halen Nizip Ticaret Borsası Anadolu Lisesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni olarak görev yapmaktadır.